ULUSLARARASI İPEK YOLU SEMPOZYUMU

Türkiye ile Kore Arasında Uygarlıkların Etkileşimi

BİLDİRİLERİ

2-3 Temmuz 2018
İSTANBUL

Editörler:
Prof. Dr. Fikret Turan
Arş. Gör. Dr. Filiz Ferhatoğlu
Dr. Cezmi Bayram

YAYIN NU: 20

ISBN 978-605-9443-23-4

Baskı:
ŞenYıldız Yayıncılık Hediyelik Eşya ve Tekstil San ve Tic.Ltd.Şti.
Gümüşsuyu caddesi. Dalgıç İş Merkezi No:3 Kat:1 Topkapı-İstanbul
Tel: 0212 483 47 91 • Faks: 0212 483 48 23
İstanbul-2018

DÜZENLEYEN KURUMLAR

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (İstanbul Üniversitesi)
İpek Yolu ve Orta Asya Merkezi (Keimyung Üniversitesi, Güney Kore)
Türk Ocakları İstanbul Şubesi

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Mahmut Ak (İstanbul Üniversitesi Rektörü)
Prof. Dr. Ilhi Synn (Keimyung Üniversitesi Rektörü)
Prof. Dr. Hayati Develi (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı)
Dr. Öğr. Üyesi Eunkyung Jeong (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi)
Dr. Cezmi Bayram (Türk Ocakları İstanbul Şubesi Başkanı)

SEMPOZYUM ONUR KURULU

Prof. Dr. Mahmut Ak (İstanbul Üniversitesi Rektörü)
Prof. Dr. Ilhi Synn (Keimyung Üniversitesi Rektörü)

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Fikret Turan (İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü)
Prof. Dr. Tschung-Sun Kim (Keimyung Üniversitesi Acta Via Serica Editörü)
Dr. Cezmi Bayram (Türk Ocakları İstanbul Şubesi Başkanı)
Dr. Filiz Ferhatoğlu (İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü)

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Nurettin Demir (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Merthan Dündar (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ragıp Kutay Karaca (Nişantaşı Üniversitesi)
Prof. Dr. Tschung-Sun Kim (Keimyung Üniversitesi)
Prof. Dr. Seon-Jung Kim (Keimyung Üniversitesi)
Prof. Dr. Joong Hee Lee (Keimyung Üniversitesi)
Prof. Dr. Hee Soo Lee (Hanyang Universitesi)
Prof. Dr. Arzu Öztürkmen (Boğaziçi Üniversitesi)
Prof. Dr. Fikret Turan (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. S. Göksel Türközü (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine Yılmaz (Hacettepe Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Çağrı Erdem (Keimyung Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Kyong Mi Kim (Keimyung Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Sang Woo Kwon (Keimyung Üniversitesi)

SEKRETERYA

Arş. Gör. Dr. Filiz Ferhatoğlu (İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü)
Arş. Gör. Dr. Emine Temel (İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü)
Arş. Gör. Emre Kurban (İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü)

İÇİNDEKİLER

Önsöz 7

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü
Prof. Dr. Fikret Turan'ın Açılış Konuşması 10
Türk Ocakları İstanbul Şubesi Başkanı
Dr. Cezmi Bayram'ın Açılış Konuşması 12
Keimyung Üniversitesi İpek Yolu Ve Orta Asya Merkezi Müdürü
Profesör Dr. Joong Hee Lee'nin Açılış Konuşması 15
İstanbul Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Mahmut Ak'ın Açılış Konuşması 17
Türk ve Kore Göl Efsanelerinde Rastlanan "Kötü" Kavramı ve Buna Yansıyan "Yol Kültürü
Dr. Öğr. Üyesi Hongyoun Cho 21
Altay Mitolojisi Bağlamında Türk Ve Kore Şamanizmi Üzerine Tespitler
Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu 31
Kore Türk-Tatarları Hakkında *Yeni Yapon* Muhbiri Dergisinde Yayımlanan Yazılar Üzerine
Prof. Dr. Ali Merthan Dündar 48
Üç Altın Gün: Her Yerde Ölüm Vardı Romanında Kore Savaşı
Arş. Gör. Dr. Filiz Ferhatoğlu 69
Ture Ve Töre'nin Kültürel Kökeni Üzerine Bir İnceleme
Dr. Öğr. Üyesi Eunkyung Jeong 81
İpek Yolundaki Eski Uygur Ticari İlişkileri
Dr. Öğr. Üyesi Feryal Korkmaz 94
Arş. Gör. Berker Keskin 94
Modern İpek Yolu Coğrafyasında Uluslararası İlişkiler Bağlamında Doğu Türkistan Sorunu
Doç. Dr. Ömer Kul 110
Kore Dalgası Ve Türk İçerikleri: Televizyon Dizileri Arası Diyaloglar
Prof. Dr. Arzu Öztürkmen 128
Kore Ve Türk Masallarında "Yollardaki İnsanlar" Üzerine Bir Çalışma
Dr. Öğr. Üyesi Young Eun Sohn 140
Türkiye-Kore Kültür Münasebetlerinde Son Gelişmeler
Abdurrahman Şen 153
İpeğin Ana Vatanı Ve Kaşifleri Konusunda Yeni Mülahazalar
Dr. Ferhat Kurban Tanrıdağlı 172
Türk Halk Bilimi İle Kore Halk Biliminin Benzeyen Yönleri
Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Topdemir 187
Türkiye'de Kore ve Kore Kültürü Algısı
Prof. Dr. Fikret Turan 196
Kore Savaşının Türk Edebiyatına Yansıması Üzerine Bir Değerlendirme
Dr. Öğr. Üyesi Hatice Köroğlu Türközü 206

İpek Yolu Duraklarından Turfan Şehrine Bir Bakış
Arş. Gör. Dr. Ümran Yaman 224
İlk Çin Kayıtlarına Göre Türk Ve Kore Kültürlerindeki Benzerlikler
Doç. Dr. Kürşat Yıldırım 237
Başlangıcından Bugüne Altay Dilleri Kuramı Ve Korece
Prof. Dr. Emine Yılmaz 249
Marco Polo Ve İbn Battûta'nın Çin İzlenimleri
Dr. Öğr. Üyesi Aslı Zengin 263

Ekler 297

ÖNSÖZ

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü olarak Keimyung Üniversitesi İpek Yolu ve Orta Asya Merkezi ve Türk Ocakları İstanbul Şubesi ile birlikte 2-3 Temmuz 2018 tarihlerinde İstanbul Üniversitesinde gerçekleştirdiğimiz *Uluslararası İpek Yolu Sempozyumu: Kore ile Türkiye Arasında Uygarlıkların Etkileşimi* başlıklı sempozyumda otuzun üzerinde bilim adamı çok değerli bildiriler sundular. Bu bildirilerin önemli bir kısmını bu kitapta sunmaktan büyük şeref duymaktayız.

Bu sempozyumun gerçekleşmesinde İstanbul ve Keimyung Üniversitesi Rektörlükleri ile Türk Ocağı İstanbul Şubesi Başkanlığının maddi ve manevi desteklerini gördük. Bundan dolayı İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mahmut Ak'a, Keimyung Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ilhi Synn'e ve Türk Ocağı İstanbul Şubesi Başkanı Dr. Cezmi Bayram'a teşekkürlerimizi sunarız. Keimyung Üniversitesi İpek Yolu ve Orta Asya Merkezi müdürü Prof. Dr. Joong Hee Lee ile önceki müdürü Prof. Dr. Tschung-Sun Kim'e bu konferans için teklif getirmelerinden ve gerçekleşmesi doğrultusunda canla başla çalışmalarından dolayı teşekkürler ederim. Ayrıca, Gyeongsangbuk-do yöneticilerine ve İstanbul Üniversitesi Dil Merkezi Başkanlığına sağladıkları maddi imkânlardan dolayı minnettarlığımızı bildiririz.

Sempozyum genel sekreteri Dr. Filiz Ferhatoğlu'na yaptığı gayretli çalışmalardan dolayı ne kadar teşekkür etsek azdır. Sempozyumun düzenlenmesinde emeği geçen ve simültane çevirileri yapan İstanbul Üniversitesi Kore Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi Dr. Eunkyung Jeong'a ayrıca teşekkürler ederim. Bildiri özetlerinin Korece ve İngilizceden Türkçeye, Türkçeden Koreceye çevirisi ile birlikte sempozyum sırasında simültane çeviri işini büyük bir başarı ile yapan Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı doktora öğrencisi Sooneun Shim'e, yüksek lisans öğrencisi Eunmi Jeon'a, Avrasya Araştırmaları Anabilim Dalı öğrencisi Sungmin Kim'e, sempozyum sırasında büyük emekleri olan Kore Dili ve Edebiyatı Bölümü ile Türkiyat ve Avrasya Araştırmaları Anabilim Dallarının öğrencilerine gönülden teşekkürler ederim.

Saygılarımla.

Prof. Dr. Fikret Turan
Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü

İstanbul Üniversitesi
Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü
Prof. Dr. Fikret Turan'ın Açılış Konuşması

Saygıdeğer Rektörüm, Dekanım, Başkanım, Bölüm başkanım, Müdürüm, Kore'den ve Türkiye'den katılan saygıdeğer bilim adamları, değerli misafirler, Uluslararası İpek Yolu Sempozyumuna hoş geldiniz. Sizleri karşılamaktan ve sempozyumu açmaktan onur duyuyorum.

Sempozyumun konusu olan İpek Yolu, Ortaçağda yüzyıllarca Asya ile Avrupa arasındaki ticaretin, kültürel değişimin ve iletişimin can damarı olmuştur. Bu yol, esas itibarıyla Türklerin de yaşadığı coğrafyaların yolu sayılır. Zira, İpek Yolu, Kore ve Çin'den başladıktan sonra önemli bir kısmı Türklerin yaşadıkları ve siyasi olarak hâkim bulundukları Dunhuang, Turfan, Kaşgar, Semerkand, Merv, Nişapur, Rey, Tebriz, Erzurum, Trabzon ve İstanbul gibi şehirleri kapsar. Döneminde uluslararası ticaretin ve kültürel etkileşimin aort damarı niteliğinde işlev gören İpek Yolu, Asya ile Avrupa arasındaki kara ticaretinin ve seyahatin merkezi özelliğini yüzyıllarca sürdürmüştür. 19. yüzyıl ve sonrasında yürütülen bilimsel kazı ve araştırmalarla ortaya konan bilgi ve belgeler İpek yolunun sadece ticari değil, dini, etnik ve kültürel dönüşümün de yaratıcısı olduğunu ortaya koymuştur. Bu ticaret, kültür ve iletişim yoluna 19. yüzyılın ortalarına kadar özel bir isim verilmese de bu tarihlerde Alman bilim adamı Ferdinand von Richthofen tarafından kullanılan İpek Yolu (Die Seidenstrasse) terimi daha sonra yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır. Biz, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü olarak, Keimyung Üniversitesi İpek Yolu ve Orta Asya Merkezi, ve Türk Ocağı İstanbul Şubesi ile birlikte hazırladığımız İpek Yolu Sempozyumunda, İpek Yolunun, geçtiği coğrafyalardaki etkisini ve dünya medeniyeti için önemini çeşitli yönleriyle ortaya koyacak çalışmaların sunulmasını amaçladık. Sempozyumda 10 oturumda 39 katılımcı İpek Yolu coğrafyası ile ilgili dilbilim, edebiyat, halkbilimi, kültür, ekonomi, uluslararası ilişkiler ve tarih konularında bildiriler sunacaklardır. Sempozyumda sunulacak bu bildirilerin

ticaret savaşlarının ve kültürel etkileşimlerin her zamankinden daha yoğun yaşandığı günümüz dünyasına yeni ufuklar kazandıracağına gönülden inanıyoruz.

Uluslararası İpek Yolu Sempozyumu: Kore ile Türkiye Arasında Uygarlıkların Etkileşimi başlıklı bir sempozyum fikri Keimyung Üniversitesi İpek Yolu ve Orta Asya Merkezinin 2017'deki direktörü Prof. Dr. Tschung-Sun Kim'in Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünü ziyaretinde ortaya çıkmıştır. Bu ziyaretten sonra, sempozyumun tarihi ve genel özellikleri belirlenmiş, sempozyuma ortak ve destek arayışlarına başlanmıştır. İstanbul Üniversitesi ile Keimyung Üniversitesi rektörlüklerinin sağladıkları desteklerin yanısıra Türk Ocağı İstanbul Şubesi de sempozyuma olumlu yaklaşmış ve sempozyumun gerçekleşmesine maddi ve manevi katkıda bulunmuştur. Buradan İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mahmut Ak'a, Keimyung Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ilhi Synn'e ve Türk Ocağı İstanbul Şubesi Başkanı Dr. Cezmi Bayram'a teşekkürlerimizi sunarız. Ayrıca, Gyeongsangbuk-do yöneticilerine ve İstanbul Üniversitesi Dil Merkezi Başkanlığına sağladıkları imkânlardan dolayı teşekkür ederiz. Sempozyum düzenleme faaliyetlerinde canı gönülden çalışan sekretarya ekibindeki görevlilere, özellikle Dr. Filiz Ferhatoğlu'na yaptığı gayretli çalışmalardan dolayı ne kadar teşekkür etsek azdır.

İpek Yolu Sempozyumu'nun öncelikle Kore ile Türkiye arasında kültürel ilişkilerin geliştirilmesine önemli hizmet sunacağına, Keimyung Üniversitesi ile İstanbul Üniversitesi arasında işbirliğinin geliştirilmesine olanak sağlayacağına, İpek Yolu ve Orta Asya Merkezi ile Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü arasında yeni imkân ve fırsatlar doğuracağına inancımız tamdır. Bu konuda bizlere her türlü destek vererek sempozyumu onurlandıran siz saygıdeğer bilim ve kültür insanlarına, katılımcılarımıza ve misafirlerimize teşekkür eder saygılar sunarım.

Tekrar hoş geldiniz.

Türk Ocakları İstanbul Şubesi Başkanı Dr. Cezmi Bayram'ın Açılış Konuşması

Çok Değerli Rektörümüz, Keimyung Üniversitesi'nin Rektör Yardımcısı, Kıymetli Misafirler…

Hepinizi öncelikle saygı ve sevgiyle selamlıyorum ve sempozyumumuza hoş geldiniz diyorum.

Prof. Dr. Fikret Turan, teşekkür edilmesi gerekenlere teşekkür ettiği için ben o faslı geçeceğim. Ben daha çok Türk Ocaklarının neden böyle bir sempozyumda yer aldığını izah etmeye çalışacağım.

Birinci sebep, İstanbul Üniversitesi'nden böyle bir talep gelmiş olmasıdır. İstanbul Üniversitesi'yle biz birçok faaliyeti beraber yapıyoruz. Ama bundan daha önemlisi sempozyumun taraflarından birisinin Kore olmasıdır. Çünkü Kore bizim milletimizin hatırasında önemli ve güzel yeri olan bir ülkedir. Milli Mücadele'den sonra bizim askerlerimiz ilk defa Koreliler için, Kore'de savaşmıştır. Bizim Milli Mücadele ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki gazilerimiz, ilk gazilerimiz, Kore Gazileri'dir. Bu yüzden Kore'yle ilgili hatıralar milletimizin hayatında önemli bir yer işgal etmektedir.

İkinci sebep, Korelilerin bize bakışıdır. Kore hatıralarının bir de Kore tarafı vardır. Orada da güzel intibaları biliyoruz. Bundan birkaç sene evvel, Bahçeşehir Üniversitesi'nde görevliyken Korelileri ağırladık. Aralarında Türkçeyi çok güzel konuşan bir Koreli vardı. İsmini hatırlamıyorum. O dedi ki ben Türkleri çok seviyorum. Eğer Kore kanunları ikinci vatandaşlığa izin verse Türk vatandaşı olurum. Çünkü iki sene var. Kendisi Kore Savaşı sırasında Türk Birliği'nin tercümanlığını yapmış. Liseyi bitiren bir genç. Orada başka ülkeler de vardı. Ama Türk birliği başka bir şey yaptı. Kendi etki bölgesindeki bütün yetim çocukları topladı, bunlar 147 kişiydi, birliğin bir çadırını buna tahsis etti, öğretmen buldu, mektep haline getirdi ve bunların öğretimlerine devam etmesini sağladı. Bunu Türk Birliği'nden başka hiçbir birlik yapmamıştı dedi. Nitekim geçenlerde Türkiye'de o çocuklardan birisiyle ilgili film yapıldı: Ayla. Film de çok beğenildi ve etkileyici oldu. İkinci sebep ise dedi, ben tahsilime devam edememiştim, birlik komutanı Tahsin Paşa, Türkiye'ye

döndükten sonra milletvekili oldu. TBMM Başkanı Refik Koraltan'a gitmiş ve bize bir genç tercümanlık yapmıştı, bu yüzden de tahsiline devam edememişti, acaba bunu Türkiye'de okutmak mümkün müdür demiş. Meclis Başkanı bu talebi Milli Eğitim Bakanı'na iletmiş. ve kendisi bu öğrenciyi burslu olarak Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okutmuşlar. Bunu da başka hiç bir birlik, başka bir millet, başka bir birliğin komutanı böyle düşünmedi, dedi. Bu sadece Türklere mahsus bir özelliktir. Bu yüzden ben Türk milletini çok severim diye ilave etti.

Tabii, bu müşterek hatıralar Kore'yle bizim münasebetlerimizi kolaylaştıran, zenginleştiren hususlardır. Ama bir diğer husus, hepimiz görüyoruz ki özellikle biz Türkiye olarak çok daha yakından görüyoruz, etrafımız kan, gözyaşı, ıstırap dolu. Günümüzün hakim medeniyetinin Batı medeniyetinin temsilcisi olduğu iddia edenler hala dünyaya huzur vermek yerine dünyada kaos meydana getirmeye çalışıyorlar ve dünyanın yeni bir medeniyet tasavvuru, barışı, adaleti tesis edecek, huzuru tesis edecek yeni bir medeniyet anlayışına ihtiyaç var. Nasıl bugünkü Batı medeniyeti Doğu'da gelişen medeniyetin eserlerini okuyarak, hazmederek onun üzerine bir şey inşa ederek ortaya çıkmışsa bu yeni medeniyet tasavvuru da yine Doğu'da ortaya çıkacaktır. Biz kendimizi bu medeniyet tasavvurunun ortaya çıkması ve insanların hizmetine sunulması hususunda vazifeli olanlardan birisi sayıyoruz. İpek Yolu fikri ise demin Sayın Fikret Tükmen de konuşmasında ifade etti, işte böyle bir medeniyetin ortaya çıkmasını sağlayacak, işbirliğini temin edecek önemli bir unsur, önemli bir fikir, önemli bir düşünce. Bu bölgedeki insanlar da İpek Yolu çerçevesinde, buna benzer başka vesilelerle bir araya gelecekler, kültür, medeniyet meseleleri, iktisat meselelerini, diğer insanlığın meselelerini görüşecekler ve ümit ediyorum ki gelecekte tekrar dünyaya huzur getirecek medeniyet yine bu Doğu medeniyetlerinin müşterek gayretiyle ortaya çıkacak. Bu yüzden de bu İpek Yolu çerçevesinde böyle bir sempozyumun yapılmasını doğru buluyoruz.

Türk Ocakları 1912 yılında kuruldu. Balkan Savaşı'ndan sonra kuruldu ve artık devletimizin akıbetinin ne olacağı endişelerinin söz konusu tartışıldığı bir zamanda kuruldu. Dolayısıyla gayeleri arasında Türklüğün tarihi, medeniyeti, dili, kültürünün araştırılması, iktisat ve vesaire bakımından Türklüğün yüceltilmesi, kalkınması gibi konuları gayelerinin arasına koydu ama dünyada başka hiçbir

milliyetçilik fikrinin temas etmediği bir başka husus da husule koydu o da şuydu; Türk Ocakları, Türklüğün saadet ve selametini, beşeriyetin saadet ve selametinde görür. O yüzden biz, sadece Türklüğün değil bütün insanlığın meselelerini kendi meselemiz sayıyoruz. Biraz evvel Rektörümüzün odasında dün hürriyetleri için mücadele verdiğimiz Korelilerin, bölünen Korelilerin birleşmesinden duyulan memnuniyet ifade edildi. Biz de bundan memnuniyet duyuyoruz. İnsanlar arası huzursuzluk bitsin ve bütünleşilsin, kaynaşılsın, dostluklar artsın ve yeniden insanlar saadet ve selamet bulsun. İnsanlığın saadet ve selameti bizim de saadet ve selametimiz olur. Çünkü sözün başında söyledim, dünyadaki en büyük karmaşa, en büyük kaos, en büyük kan, gözyaşı işte yüreğimizde hala devam ediyor, bizim etrafımıza yayılıyor. Ancak bizim etrafımızda huzur olacak ki Türkiye iyi olsun veya Türkiye güçlü olacak ki etrafına huzur getirmede gayretli olsun. Bu sempozyumun da böyle gelişmelere vesile olacağı ümidindeyim. Bütün gayret gösteren arkadaşlarımıza, başta Türkiyat Enstitümüze ve Keimyung Üniversitesi'ne ve çalışanlara ve tebliğ sunarak destek gönderenlere tekrar teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.

Keimyung Üniversitesi
İpek Yolu ve Orta Asya Merkezi Müdürü
Profesör Dr. Joong Hee Lee'nin Açılış Konuşması

Geçen yıl sonbaharda, Kore-Türk Edebiyatı Sempozyumu'nda İstanbul Üniversitesi Rektörü Sayın Mahmut AK ve Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü Sayın Fikret TURAN ile buluşup İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü ve Keimyung Üniversitesi İpek Yolu ve Orta Asya Araştırma Merkezi ile birlikte 2018 yılında ortaklaşa uluslararası bir sempozyum düzenlemeye karar vermiştik. 2013 yılında düzenlenen İstanbul-Gyeongju Dünya Kültür Expo'dan itibaren iki şehir arasında kurulan arkadaşlık ve bu arkadaşlık temelinde derinleşen Türkiye ve Güney Kore ilişkisi neticesinde, her iki üniversitesinin de karşılıklı akademik etkileşimi son derece doğal karşılanacaktı. Belki de bu çağın gerektirdiği bir vazifeydi. Söz konusu iki üniversite coğrafi olarak uzak olmakla birlikte saat farkına rağmen verimli ve başarılı bir sempozyum için yakın temas halinde olmaya devam etmiştir. İki kurumun ortak olarak düzenlediği sempozyumu eksiksiz bir şekilde tertip ettiğiniz için içtenlikle teşekkür ederiz.

2014 yılında açılan Keimyung Üniversitesi İpek Yolu ve Orta Asya Araştırma Merkezi bu sene itibariyle yalnızca dördüncü yılına girmiştir. Yaş açısından bakıldığında oldukça gençtir fakat icraat ve başarı açısından güçlü ve hızlıdır. Üniversitemiz tarafından şimdiye kadar beş kere uluslararası sempozyum düzenlenmiş olup yılda iki sefer *Acta Via Serica* (İpek Yolu Mecmuası) adıyla dergi çıkarılmaktadır. İpek Yolu Orta Asya bölgesindeki her ülkenin başucu kitabı mahiyetinde olan Bölgesel Araştırma Dergisi her ülkenin uzmanları tarafından alan odaklı yazılmakta ve yine her sene araştırma bölgesi ile ilgili alan tezlerinin yer aldığı dergiler de yayınlanmaktadır. Ayrıca her sene İpek Yolu bölgesinin beşeri bilimler kapsamında araştırılması Özbekistan ve İran tarafından yapılmaktaydı. Bu sene ise Türkiye çalışmaların merkezinde yer almaktadır. Bununla birlikte iki yarıyılda sekiz kere kolokyum düzenlenmiş olup geçen yıldan beri İpek Yolu bölgesinin beşeri bilim olarak araştırılması için veri tabanı oluşturma projesi sürdürülmektedir. Her sonbaharda İpek

Yolu bölgesindeki yabancı öğrenciler ve göçmenler için festival düzenlenmektedir.

Bu yıl Keimyung Üniversitesi tarafından İpek Yolu ve Orta Asya Araştırma Merkezi odaklı araştırma bölgesi olarak Türkiye kararlaştırılmıştır. Çünkü merkezin açılmasıyla birlikte Türkiye ile ilişkiler başlamış ve Keimyung Üniversitesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İstanbul Üniversitesi ile karşılıklı faydaya dayalı ortaklık çok iyi devam ettirilmiştir. Keimyung Üniversitesi bünyesinde Güney Kore-Türkiye dostluk odası vardır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi desteğiyle kurulan oda karşılıklı değişim ve iletişimin sağlandığı yerdir. Odanın bir duvarını T.C. Seul Büyükelçiliği tarafından bağışlanmış Türkiye hakkında kitaplar süslemekte ve odada Türkiye ilgili eşyalar sergilenmektedir. Bir gün Kore'yi ziyaret etme fırsatınız olursa uğramanızı isteriz. Güney Kore-Türkiye dostluk odasının kapısı sizlere her zaman açıktır.

Bugün "Türkiye ile Güney Kore arasında medeniyet ve kültür etkileşimi" gibi önemli bir konu için yaklaşık elli uzman, tecrübeli ve yeni bilim insanı, geleceğin akademisyeni ve birçok yetkili bir araya gelmiştir. Türkiye ile Güney Kore arasındaki ilişki hakkında istişare edilmesi vasıtasıyla burada yaratılacak gücün etkisi büyük olacak diye tahmin ediyorum. Bu güç İstanbul Üniversitesi ile Keimyung Üniversitesi arasındaki ilişkiyi geliştirecek itici bir güç haline gelip metropol İstanbul ile Keimyung Üniversitesi arasındaki karşılıklı paylaşım için gerekli zemini sağlayacaktır. Ayrıca Türkiye ile Güney Kore'nin arasında çekişmeli değil barışçıl bir iletişim ortamı hususuna da ivme kazandıracaktır.

2018 Uluslararası İpek Yolu Sempozyumuna katılanları ve Türkiye beşeri bilimler araştırma ekibimizi davet edip bizleri hoş bir şekilde karşıladığı için İstanbul Üniversitesi Rektörü Sayın Mahmut AK'a tekrardan saygı ve teşekkürlerimizi iletmek isteriz. Yine üniversitemizin sempozyum hazırlık komitesi Başkanı Sayın Jungsun Kim ile gece gündüz demeden iletişim kurarak bu sempozyum için büyük emek veren Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü Sayın Fikret TURAN dâhil bütün ekibe tekrardan teşekkür ederiz. Sempozyumun başarılı bir şekilde tamamlanmasını ve burada bulunan herkes ile İstanbul Üniversitesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve kan kardeş Türkiye'nin geleceğinin her daim Tanrı'nın koruması altında olmasını dileriz.

Teşekkür ederim.

İstanbul Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Mahmut Ak'ın Açılış Konuşması

Sayın Rektör, Üniversitemizin Değerli Mensupları, Türk Ocağı'nın Kıymetli Başkanı ve Kore Başkonsolos Yardımcısı, Değerli Konuklar hepinizi bu güzel günde üniversitemizde ağırlamaktan duyduğum memnuniyeti belirterek sevgiyle, selam ve muhabbetle selamlıyorum.

Efendim Türk halkıyla Kore halkının ilk temasları milattan sonra 500'lü yıllara dayanmaktadır. O yıllarda Göktürk kağanları ile Korelilerin kurduğu kağanlıkların en büyüğü olan Koguryo'nun hükümdarları arasında sürekli bir işbirliği olmuştur. Hatta bu ikili ilişkilerden rahatsız olan Çin'deki Su hanedanlarına rağmen Göktürk-Koguryo tarafları arasında bir ittifak kurulmuş ve Çin'e karşı mücadele verilmiştir. Sonraki devirlerde Koguryo hanedanlığı Kore Yarımadası'nın içlerine doğru, Göktürkler ise batıya doğru göç ettiler. Böylelikle iki halk arasında iletişim uzun bir süre kesilmiş oldu. Ta ki 1950'li yıllara kadar. Türkiye Cumhuriyeti'nin 1949'da Kore Cumhuriyeti'ni bağımsız bir devlet olarak tanıması ile birlikte Türkiye-Kore arasında ilişkilerle yeniden başlamış oldu. 1957 yılında Kore Savaşı'na Türkiye'nin de dahil olmasıyla ilişkiler müttefik olarak devam etmiştir. Türkiye, Kore Savaşı'na katılan 16 ülke ordusu arasında asker sayısı bakımından dördüncü büyük ülkeydi ve bu mücadelede toplam 460 Türk askeri şehit olmuştu. Kore Savaşı, Türk halkı ile Kore halkının birbiriyle tekrar iletişime geçmesine vesile olmuştur. Türk askerlerin cephede cansiperane savaşması, tavır ve hareketlerinin diğer yabancı ülke askerlerine göre Kore kültürüne yakınlık göstermesi iki halk arasında tekrar bir kaynaşmaya zemin hazırlamıştır. Bu iyi ilişkiler ve askeri destek sonucunda Kore halkı, Türk halkını kan kardeşi olarak tanımlamıştır. Türk-Kore ilişkileri 2012 yılında stratejik ortaklık seviyesine yükseltilmiş ve düzenli olarak gerçekleşen karşılıklı üst düzey ziyaretleriyle de güçlendirilmiştir. İki ülke arasındaki ilişkilerin bir diğer cephesi ise ekonomik bir kanal olarak günümüzde de varlığını sürdüren İpek Yolu'dur. Tarihi İpek Yolu, Çin'in eski başkenti Changan'dan başlıyordu. Çin Seddi'nden batıya doğru anayolu ikiye ayrılarak Taklamakan Bozkırı'nın güney ve kuzey sınırları boyunca ilerlerdi.

Kuzey rotası Hani Turfan vahaları Yedisu ve bugünkü Kazakistan'ın güneyinden geçerek Aral Gölü kıyıları boyunca Doğu Avrupa'ya yöneliyordu. Güney rotası Yarkent ve Kaşgar'dan geçerek Orta Asya'ya, Hindistan, Kafkasya ve Akdeniz kıyılarına doğru uzanıyordu. Büyük İpek Yolu doğuda Kore ve Japonya'ya kadar uzanarak bu devletin eski başkenti olan Nara'da bitiyordu. Görüldüğü üzere İpek Yolu Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerden geçiyordu ve bu yolun doğu kısmındaki son durağı olan Kore ile Türkler arasındaki ilişkiyi de bu ticari ağ güçlendiriyordu. Günümüzde de bu hat üzerinde bulunan ve İpek Yolu ekonomileri olarak adlandırılan aralarında Kore ve Türkiye'nin de bulunduğu ülkeler arasındaki tarihi ve kültürel bağların değeri günümüzde de yeni ekonomik ve siyasi işbirliklerini gündeme getirmektedir. Bu işbirlikleri de bizi kültürel işbirliklerini daha da artırma yolunda görevlendirmektedir. Bu vesileyle Sayın Başkonsolosun da bahsettiği gibi, Başkonsolos Yardımcımızın da bahsettiği gibi esasında ilişkilerimiz iki devlet tarafından da üst düzeyde ele alınmaktadır. Bu üst ilgi bizim akademik ilişkilerimizi birleştirmemizde daha kolaylaştırmakta ve bize de görev yüklemektedir. Bu vesileyle biz hem Türk ve Kore halkları arasındaki ilişkileri geliştirecek, akademik işbirliklerinin önünü açacak ve bu işbirliğini sürekli kılacak şekilde ekonomik işbirliğine de katkı sağlayacak bir misyonla Kore dili ve edebiyatı programını açtık. Şu anda Korece eğitim görenler büyük bir mutlulukla eğitimlerini devam ettirmektedir ve bu yaz da Keimyung Üniversitesi'ne de çok teşekkür ediyoruz, onların sağladığı imkanlarla öğrencilerimiz Kore'de saha araştırması yaparak Kore'yi yakından tanıyarak ve öğrendikleri Korecelerini daha da geliştirme fırsatı bulacaklardır. Bu vesileyle şunu mutlulukla belirtmek istiyorum ki bu içinde bulunduğumuz sempozyum bir diğer birçok sempozyum gibi sempozyumlar dosyasında yerini alarak kalan bir sempozyum değil doğrudan doğruya ilişkilere fonksiyon katan, ilişkileri yönlendiren, geliştiren, yeni işbirliklerinin yolunu açan canlı bir işbirliğidir. Bu vesileyle bize bu yolların açılmasında kanal sağlayan Kore Başkonsolosluğumuza ve tabii ki bize paydaşlık sorumluluğu içerisinde her zaman büyük bir samimiyetle işbirliği imkanlarını açan Keimyung Üniversitesi'ne ve kıymetli rektörüne Sayın Joong Hee Lee'ye ben huzurlarınızda teşekkür etmek istiyorum. Tüm ilgili meseleler olduğunda her zaman yanımızda olan Türk Ocaklarını ve çok değerli başkanını gönülden kutluyorum ve bu işbirliğinin sadece akademik düzeyde

kalmadığını, dil, fikir, şuur ve ekonomi, sanat alanında da bugün birçok açılımı kendi içerisinde barındırdığını görmekten büyük bir mutluluk duyduğumu belirtiyor, bu vesileyle tekrar saygılarımı sunuyorum. Hoş geldiniz diyorum.

Sayın Rektörümüze konuşmaları için teşekkür ediyoruz. Sayın konuklar etkinliğimiz 10 dakikalık aranın ardından tekrar devam edecektir.

TÜRK VE KORE GÖL EFSANELERİNDE RASTLANAN "KÖTÜ" KAVRAMI VE BUNA YANSIYAN "YOL KÜLTÜRÜ"*

Dr. Öğr. Üyesi Hongyoun CHO**

ÖZ

Bazı halk hikayeleri "Kötü insanlarla dolu bir ev veya köy cezalandırıldı ve bir göl oldu." diye bahseder. Bu, küresel ölçekte bir iletim gücüne sahip olan yaygın efsanelerin bir şeklidir. Aşağıdaki anlatı yapısına sahip olan bu efsaneler: Hakimin Gelişi - Kötünün Tespiti – Peygamberin Kurtuluşu ve Tabunun Sunumu - Tabu İhlali – Yıkım, 'Kötülük' ile simgelenen marjinal dünyadan kaçması zor olan evrensel insanın kaderini, 'Yerde duranlar' imajı olarak gösteriyor. Bu, evrensel insanlığın, insan varlığının, daha yüksek bir değere ve bu süreçte kaçınılmaz olan bilişsel risklere doğru hareket etme ihtiyacına dair arketipik bilinci ifade eder. İşte bu yüzden bu hikayeler küresel bir iletim gücüne sahip olabilirler.

Efsaneler bu yapıya sahip olduğu için, Kore efsanesi "Jangjamot" ve Türk efsanesi "The Village becoming a Lake" efsanesi aktarılmıştır. Her ikisi de resmi tipolojileri, anlatı, sembol ve derin anlam bakımından açıkça göstermektedir. Bu nedenle, evrensel değerlerin peşinde koşan ve güçlü psiko-kültürel benzerliklere sahip olan iki kişinin arketipsel bilişini doğrulayan somut bir örnektir.

Fakat asıl ilginç olan ikisi arasındaki farklardır. Her iki efsane biçimi de çok benzer anlatı yapıları ve imgeler içerir, ama ayrıca ayrıntılarında çeşitli farklılıklar vardır. Bu farklılıklar ile, Asya kıtasının doğu ucunda kalan Koreliler ile İpek Yolu'nun ortasında evlerini

---

* Sunumun teması "Türkiye'nin "Göle Dönüşen Kasaba Efsanesi"nde görülen kötünün sembolü ve bunu yansıtan 'Yol Kültürü' üzerinde var olan kavramsal zihniyet ve Kore'nin "Jangjamot Efsanesi" ile karşılaştırılmasıdır fakat başlık çok uzadığından kısaltmakta fayda olduğu düşünülerek bu şekilde düzenlenmiştir. Tartışma konusunun daha etkili bir şekilde aktarılabilmesi açısından önceden planlanan başlık belirtilmektedir. Ayrıca bu makale için Türkçe kaynak araştırması yapmakta yardımcı olan Sevde Sevim, Salih Gündüz, Görkem Gül'e ve makalenin orijinalinden Türkçe'ye çevirisini yapan Maide Serin Çığ'a sevgi ve teşekkürlerimi iletiyorum.

* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Kore Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, hongyoun.cho@istanbul.edu.tr

kuran Türkler arasındaki kültürel farklılaşmalarının doğrulanması bekleniyor.

Anahtar Kelimeler: Halk hikayeleri, efsane, arketip, kültür, Kore

THE ARCHETYPE OF "EVIL" IN THE LAKE LEGENDS OF TURKEY AND KOREA, AND "THE CULTURE OF ROADS" BEING REFLECTED IN IT

ABSTRACT

Some folktales mention "A house or village full of wicked people was punished and became a lake." It is a form of the widespread Legends that have a power of transmission on a global scale. These legends, which have the following narrative structure: Arrival of the Judge - Identification of Evil - Salvation to the Prophet and Presentation of Taboo - Violation of Taboo – Destruction, show the fate of universal human, which are difficult to escape from the marginal world symbolized by 'evil', as an image of 'those who have stopped on the floor'. This implies that the archetypal consciousness of universal humanity about the human being's necessity to move towards a life of higher value and the cognitive risks to be inevitable in the process. This is why these stories can have a global power of transmission.

As the legend has this structure, Korean legend "Jangjamot" and Turkish legend "The Village becoming a lake" are passed down. Both of them clearly show the formal typologies in terms of the narrative, the symbol, and the in-depth meaning. Therefore, it is a concrete sample to confirm the archetypical cognitive of the two people with pursuing universal values and possessing strong psycho-cultural similarities.

But the more interesting parts are the differences between the two. Both forms of legends show very similar narrative structures and figure images, but also have distinct differences in their details. From these differences, it is expected to confirm the cultural differentiations between Koreans who stayed at the eastern end of

the Asian continent and Turks who established their home in the middle of Silk Road.

Keywords: Folktales, legend, archetype, culture, Korea

Giriş

Kötülerle dolu bir ev veya mahallenin lanetlenip yok olduğu efsaneler hemen hemen herkesin şimdiye dek en azından bir kez duymuş olduğu dünya çapında bir halk efsanesi türüdür. Hristiyanlığın kutsal kitabında yer alan ve birçok kez filme uyarlanan "Sodom ve Gomora" (Sodom and Gommorrah) ile ilgili ve bu tip efsanelerin temsili örneği olarak adlandırabileceğimiz yokoluşun şeması bildiğiniz gibi bu tipik sırayla gidiyor: "Yargıcın Ortaya Çıkışı" – "Kötüden emin olma" - "Yargı ile ilgili kurtuluş ve tabu önerileri" - "Tabuları Kırmak." Türkiye ve Kore gibi örneklerde de bu kategoriyle ilişkili efsaneler geniş bir skalada aktarılmakla birlikte iki ülke arasında, özellikle bu benzerlik göze çarpmaktadır. Gökten yağan ateş ile şehrin yanması ve bu esnada dönüp arkasına bakan kadının tuza dönüşmesi şeklinde aktarılan Sodom ve Gomora ile farklı olarak, Türkiye ve Kore'nin efsanelerinde ortak olarak, lanetlenen kasabaların veya evlerin göle, bu esnada arkasına dönüp bakan insanların ise taşa dönüştüğü anlatılmaktadır. Bunun gibi Kore ve Türkiye arasındaki ortak anlatı şemasına ek olarak "Yargının Yöntemi" ve "Tabuları Yıkma Şekli", "Var Olan Kanıtın Şekli" gibi anlatım detaylarında günümüze dek oldukça büyük ölçüde benzerlik göstermiştir. Bu, iki ülkenin kültürleri arasında güçlü bir ortak temelin varlığını bize tekrar kanıtlayan dikkate değer bir örnek teşkil etmektedir.

Fakat işin ilginç yanı iki tarafın da taşıdığı ayrılık noktalarıdır. Kore'de çoğunlukla yargının varış noktası olan kısım "yaşlı adamın evi"[1] olarak geçerken Türkiye'de mahalle, kasaba gibi belirli ortak yaşam alanları olarak geçmektedir. Yargının sebebi olan "Grubun kötülüğü" ve ayrıca Kore örneğinde bulunan kasıtlı şiddet ve aşağılamaya zıt olarak Türkiye örneğinde "diğer insanlara yönelik dışlama" bir problem olarak karşımıza çıkıyor. "Kötü nedir?" şeklinde gelişen bir akretipsel sorunla alakalı, iki taraf da kötünün öznesi ve kötü davranışın içeriğine gelindiğinde oldukça anlamlı bir fark-

[1] Kore efsanelerinde varlık gösteren *Jangja* (en büyük erkek evlat, adam, ağabey); mirasçı ve güç sahibi adam anlamlarına gelmektedir.

lılık gösteriyor. Bu makalede bu tür efsaneleri içine alan Kore'nin "Jangjamot"u ile Türkiye'nin "Göle Dönüşen Kasaba"[2]sını karşılaştırarak iki ülkenin okuyucularının zihinlerinde yer etmiş kötü kavramları arasındaki farkları inceleyeceğim. İki ülkenin de halk edebiyatı açısından temelüstü düzeyde oluşturulmuş ve doğrudan bu branşa hitap eden bu makale ile Kuzeydoğu Asya'nın en dibinde kalmış Kore halkı ve İpekyolu denen yol üzerinde durmayı seçen Türk halkının zihinsel ayrılık noktalarını inceleyebilme beklentisi içerisindeyim.

Korenin "Jangjamot Efsanesi" ve Türkiye'nin "Göl'e Dönüşen Kasaba Efsanesi"nde Ortaya Çıkan "Kötü Prototipi" ve Bunun Kültürel Etkileri

Efsaneler "kanıtı olan" gerçek ile gerçek hayatta olmasına inanmanın zor olduğu kurgusal bir içeriği harmanlayarak, birbirine zıt düşen fenomenleri hikayenin yöntemi ile sıralayıp gerçek ve kurgu, gerçeklik ve hayal dünyası arasındaki çizgide okuyucuların günlük hayata dair ortak düşüncelerini çökertmek suretiyle dünyaya farklı bir gözle bakmalarını sağlar. Böylece gerçeklik ve hayal dünyasının bu çarpışması sonucu efsanenin estetik karakteristiği olan trajedi görülebilir boyutlara taşınırken, hayal dünyasının sonsuzluğu gerçekliğin tespit edilebilirliği ile tezat oluşturarak insanın varoluşsal sınırlarını açık bir biçimde belirler.[3] Başka bir deyişle, efsaneler aracılığıyla insan kendinin gerçek sınırlarının bilincine vararak sınırların ötesinde var olan ideal durumu arzulamaya başlar. Evrensel bir şekilde insanı, sınırlarının bilincine varmasına zorlayarak sınırları geçebilecek zihinsel aktiviteleri ortaya çıkarması, doğrudan efsanenin prototipini taşıyan fonksiyondur.

Öyleyse Kore'nin "Jangjamot Efsanesi" ile Türkiye'nin "Göl'e Dönüşen Kasaba Efsanesi"nde insanın kendi hayal dünyası ve gerçek dünya aracılığı ile farkındalığını artırmaya çalışan çizgileri nedir ve buna ilişkin olarak durdurmaya çalıştığı nasıl bir zihinsel hareketlenmedir? Buna cevap vermek için öncelikle "Jangjamot" ile "Göle Dönüşen Kasaba"nın anlatılarını genişçe inceleyip bu bağla-

---

[2] İlişkili kategoriye ait efsaneleri işaret eden Türkiye'de kullanılan edebi türün adını bilmenin mümkün olmadığı durumlarda tartışmanın gidişatı için ana araştırma materyalleri geçici olarak isimlendirilmiştir.

[3] Deunghak KANG, *Kore'nin Sözlü Edebiyatını Anlamak*, Seul, Walin Yay, 2000, s.123.

ma uygun sembolleri ayrı ayrı analiz ederek iki efsanenin anlamı ve kültürel açıdan karakteristiği ile ilgili çalışmayı genişletmek niyetindeyim.

Kore'nin "Jangjamot"u uzun bir yol kat edip büyük bir dönüşüm geçirmekte olan Kore'nin temsili halk efsanesidir ve ayrıca Kore Araştırmaları Akademisi Kapsamlı Sözlü Edebiyat veritabanında kayıtlı materyaller ve 100'ü geçkin parça bulunduğu bilinmektedir.[4] Bu parçaların ortak anlatı özelliklerine sahip olan bölümleri aşağidaki şekildedir:

A. Eskiden bir kasabada huysuz bir yaşlı adam yaşarmış.
B. Bir gün evine aydınlanmaya ulaşmış Budist bir rahip gelip yardım istemiş, adam rahibin çantasına tezek atıp rahibi kovalamış.
C. Adamın gelini adamdan gizli olarak rahibin yanına gidip özür dileyerek ona pirinç vermiş. Rahip kıza: "Bu eve çok yakında bir felaket inecek. Bu yüzden senin için değerli olan şeyleri al ve evden çık." Demiş.
D. Gelin kimseye bir şey söyleyemeden yalnızca bebeğini alıp kapıdan dışarı çıkabilmiş. Rahip: "Benim peşimden dağın arka tarafına geç ve sakın arkana bakma!" demiş.
E. Rahibin peşinden dağa çıkan gelin ani gök gürültüsünden dolayı korkup arkasına bakınca eve yıldırımların çarptığını, fırtınalı yağmurların yağdığını ve evin göle dönüştüğünü görmüş ve arkasına bakan gelin oracıkta taşa dönüşüvermiş.
F. Eskiden evin olduğu yerde şimdilerde kocaman bir göl olup, gölden dağa giden yolda gelin kayası bulunmakta imiş.

Türkiye'nin "Göle Dönüşen Kasaba" efsanesi ile ilişkili hikayelerde araştırmacıların bahsettiği yerler olan Türkiye'nin kuzeyindeki Bolu ilindeki Çağa Gölü ile ilgili, İç Anadolu Bölgesi'nde Konya'da yer alan Karapınar ile ilgili, yakınlarda yer alan "Acıgöl" ve İç Anado-

[4] Kore Bilim ve Teknoloji Araştırma Enstitüsü (Eski adı 'Kore Araştırmaları Akademisi'), *Kore Sözlü Edebiyat Arşivi*, veri tabanı 1-82, ilave (Sınıflandırma ve Dizin) 1-3, Seul, Kore Bilim ve Teknoloji Araştırma Enstitüsü, 1980-1992.

lu'da Kapadokya, Nevşehir'in yakınlarındaki Narlıgöl ile ilgili birer efsane mevcuttur.[5] Bu efsaneler şu şekilde özetlenebilir:

A. Bir zamanlar bir kasaba varmış.
B. Bir gün kasabaya yaşlı bir derviş uğramış, fakat hiç kimse dervişe yardım etmemiş ve herkes dervişi kovmuş.
C. Kocası olmayan, çocuğuyla beraber yaşayan fakir bir kadın dervişi çağırıp yemek ikram etmiş ve dervişten kendisine dua etmesini istemiş.
D. Derviş, kadına çocuğu da alıp kasabayı derhal terk etmesini ve kesinlikle arkasına bakmamasını söylemiş.
E. Kadın kasabayı terk ederken arkasından gelen yıkım seslerine şaşırıp bakınca kasabanın batıp göle dönüştüğünü görmüş ve taşa dönüşmüş.
F. Kasabanın eski yerinde şimdi büyük bir göl, gölün yakınlarında da taşa dönüşen kadının kalıntısı duruyormuş.

"Jangjamot" efsanesindeki çatışmanın yapısını oluşturan karakterler Budist rahip ve yaşlı adamdır. "Budist rahip: Yaşlı adam" çatışması "İyi: Kötü", "Hayal: Gerçek" gibi anlamlar taşıyan bir çatışma olmaktadır. Burada gelin karakteri, yaşlı adamla yaşam alanını paylaşan yerleşik, nötr ve yaşlı adamın kötülüğünü reddedip çizgiyi takip eden bir karakterdir. Kadının verdiği sadaka sayesinde varoluşsal pozisyonu, yaşlı adamın evinde yaşayan bir insan gerçekliğinden rahipin bunun ötesindeki dünyasına geçme fırsatı bulur fakat "Arkana bakma." yasağına uymakta başarısız olduğundan gerçeklik ve ötesi arasında sıkışıp kalan bir insan kalıntısı olarak kalır. Bu durum "Göle Dönüşen Kasaba" efsanesi için de geçerlidir. "Derviş: Yaşlı adam" çatışması da yine "İyi: Kötü", "Hayal: Gerçek" gibi anlamlar taşımaktadır. Bu sınıra konulan fakir kadın karakteri yine "Jangjamot"daki gelin ile benzer bir formdadır.

[5] İlgili efsane ile ilgili bilgileri edindikten sonra onu içeren veritabanlarını araştırdım, fakat henüz güvenilir bir veritabanı bulamamış vaziyette olduğumdan öğrencilerin yardımları ile bu anlatı ve imgeleri anlayarak, öncelikle çalışmayı yazmaya karar verdim. Daha sonra güvenilir bir veritabanı bulmam veya şu anki araştırmalarım aracılığı ile çalışmaya eklenecek materyalleri toplamak niyetindeyim.

Aslında "Jangjamot" ile "Göle Dönüşen Kasaba" efsanelerinde okuyuculara en büyük şoku ve üzüntüyü yaşatan imaj, taşa dönüşen gelin ve fakir kadın formlarıdır. Peki ama hangi sebeple bu kadar iyi insanlara biçilen bu cezanın şekli bu hikayenin kaynağını oluşturacak bir kanıt olarak kalmıştır? "Jangjamot" örneğinde buna işaret eden araştırmacılar özetle bu durumla ilgili fikirleri "sırayla gelen ilahi ceza"[6] bakış açısı ile "tanrının cezası olmayan, kendi kendini hapsetme durumu"[7] bakış açısı olarak ikiye ayırırlar. Daha güçlü bir deyişle ikinci seçenek ile negatif gerçeklikten uzaklaşarak oldukça değerli ve ideal bir yaşantının basamaklarına adım atan insanı kaçınılmaz biçimde bulan korku ve gök gürültüsü ve bu sebeple gerçekliği aşamayıp bir yerde sıkışıp kalan (taş olan gelin) bu insanın sorununun zihniyetindeki genel bir problem olduğunu anlıyoruz. İnsanoğlu hayalini kurduğu yaşantıyı ideal yaşantı olarak hayata geçirme fırsatı bulduğunda bu yola koyulsa bile "Var olan her şeyimden vazgeçip bu yeni yola girmem doğru bir seçim mi?" gibi kaçınılamaz bir korkuya düşer ve bu korku yüzünden gök gürültüsü gibi kafamıza düşen o krizi aşamayıp geri döner veya dururuz. Yaşamlarımız boyunca ya da çevremizdeki insanların yaşamları boyunca, ideal yaşamlarına giden yolda durmuş, bu krizi, sertliği gideremeyen ve gerçeğe takılıp kalmış birçok insanı görürüz. Burada taşa dönüşen gelin karakterinin, kendi sınırlarımızı çizerken aynı zamanda korkuya kapılarak durmamamız, kararlılıkla bu tepeyi aşmamız gerektiği konusunda uyarıcı bir nitelik taşımakta olduğunu söyleyebiliriz. Bunun ışığında "Göle Dönüşen Kasaba" efsanesinde fakir kadının karakteri de pek farklı bir nitelik taşımamaktadır. Korku tarafından bastırılıp olumsuz gerçekliğe bakmak mı, sınırları aşıp ideale yaklaşmak mı? İki hikaye de bunun gibi kavramsal

---

[6] Hyesuk CHON, "Jangjamot Efsanesi'nin Yeniden İncelenmesi", *Dr. Jungyu CHOI Anısına Halk Dili ve Halk Edebiyatı Hakkında Tez Derlemesi*, Daegu, Keimyung Üniversitesi Basım Departmanı, 1983, s.527-559; Sunja KIM, "Tabu ve Tabuları Yıkmanın Psikolojiksel Anlamı Hakkında Çalışma Jangjamot Efsanesi ve Tuzlu Göl Efsanesi Hakkında", *Çin Dili ve Edebiyatı Hakkında Tez Derlemesi*, 11.Cilt, Seul, Çin Dili ve Edebiyatı Araştırma Grubu, 1999, s.1-33.

[7] Dongheun SHIN, "Masaldaki Tabu Motiflerinde bulunan Ulusal Bilinç Anlayışı", *Karşılaştırmalı Folklor Çalışmaları*, 33.Cilt, Seul, Karşılaştırmalı Folklor Çalışmaları Grubu, 2007, s.417-446.

eleştirel bir zihniyeti iyi ve kötü, ideal ve gerçeğin sınırda duruveren iki kadının formları aracılığı ile bizleri düşünmeye sevketmektedir.

Fakat makalede biraz daha odaklanmak istediğim nokta, "yaşlı adam" ile "kasaba halkı" olarak ortaya çıkan "kötü" prototipi ve bununla ilgili konulardır. "Jangjamot"un gelini ile "Göle Dönüşen Kasaba"nın fakir kadınının karakter formları olarak sembolize ettikleri çok farklı olmasa da iki hikayede tanrı cezasını odak noktası alan kötülüğün içeriğinin anlamlı farklar içermesi sebebiyle iki ülkenin de "kötülük prototipine"[8] ilişkin zihinsel birleşme ve ayrılık noktaları ile bunların yansıttığı kültürel karakteristiği ortaya çıkaracak çekirdek soruyu oluşturacağını söyleyebiliriz.

"Jangjamot"da karşımıza çıkan yaşlı adamın yıkımı, kötüye yönelik ceza ile tabiileştirilmiştir. Bağış yapmak istemiyorsanız yapmayabilirsiniz, fakat yardıma muhtaç kişinin çantasına tezek atıp o kişinin zaten sahip olduklarını da kullanılmaz hale getirmek diğer insanlara yönelik kasıtlı bir saldırı olmayı geçip ciddi bir aşağılama ve hakaret haline gelmiştir. Bunun kesinlikle cezayı hak eden kötü bir davranış olduğunu söyleyebiliriz. Burada yaşlı adamın evinin sulara gömülmüş olması da anlamlıdır. Bu kısımda "su" saflık, iyileşme, geri dönüşüm, öze dönme durumunu simgeleyen kavramsal bir imaj ile ortaya çıkmaktadır.[9] Öyleyse yaşlı adamın evi dünyanın saflaştırılması ve geri dönüşümü için su ile yıkanması gereken kötünün mekanıdır ve burası su ile örtülmesiyle dünya eski masumiyetini geri kazanmıştır. Burada yaşlı adamın kötülüğü Korelilere göre dünyalarını korumak için muhakkak saflaştırılması gereken kötü prototipi ile ilişkilidir. Bunun gibi "Jangjamot" efsanesinde yıkıma uğrayan kötüyle ilgili prototip zihniyetinin bir tarım topluluğu olarak yerleşik hayat yaşayan o dönemdeki Koreli halkın halk edebiyatı bazında arkaplanda etkilenmiş olduğu gözlemlen-

[8] Makalede tartışılan 'kötü' kesin bir değer yargısı sonucu ulaşılan bir kavram değildir. Kesin bir kötü konseptinde dinsel doktrinler veya düşünsel, politik bir yönetici sınıfa bağlı olarak yönetilmenin etkisi büyük olmakla birlikte halk efsanelerindeki kötü konseptinin insanların farkındalığından etkilenen yönü daha güçlüdür. Efsanelerin içindeki kötü konsepti, insanların günlük yaşamda kendi yaşantılarını engelleyen ve göze batan tehditler olarak algıladıklarına bakarak gerçek hayatta bir "kötü"nün varlığından söz edebiliyorsak onların yaşantıları ve kültürlerini de biraz daha yakından gözlemleyebileceğimiz bir kanal olabilir.

[9] Mircea Eliade, *Images et symboles. Essais sur le symbolisme magico-religieux*, Paris, Gallimard, 1952, Jaesil LEE Çeviri, *İmge ve Sembol*, Seul, Kkachigeulbang, 1998, s.165-174.

mektedir. Jenerasyonları aşıp bir bölgenin toplumunun bir parçası olarak yerleşmek durumunda kalan Korelilere göre bir üyenin diğer üyenin serveti veya kazanç payını çiğnemesi ya da ona karşı şahsi hakarette bulunması onların içinde yaşayageldikleri dünyayı tehdit eden "kötü" olarak algılanmaktadır.

"Göle Dönüşen Kasaba" efsanesinde geçen kasabanın yıkımı bir bakımdan kötünün saflaştırılmasını ifade etmekte iken, kasaba insanlarının kötülüğüne de elbette Türk halkına göre onların içinde yaşayageldiği dünyayı korumak için muhakkak saflaştırılması gereken "kötü"nün prototipi denilebilir. Fakat kötünün prototipi ile alakalı detaylı bilinç düşünülecek olursa, "Jangjamot"un bununla arasındaki fark büyüktür. "Göle Dönüşen Kasaba"daki problem kaynağı olan kötünün oku "diğer insanları dışlama"ya biraz daha kaymıştır. Kasaba denilen ortak toplumsal yaşam grubu bir gün ansızın çıkagelen yabancı bir kişiyi dışlamakla dünyanın sırasına göre yok edilir.[10] "Diğerlerini dışlama" dünya yaşamını tehdit eden "kötü"dür. Bununla aynı düşünce Kuzeydoğu Asya'dan başlayıp İpek Yolu'nu geçerek Avrupa ve Asya'nın tam ortasını kendilerine yer etmiş Türk halkının kültürel arkaplanını da etkilenmiş gibi görünmekte. Yolda başkaları ile karşılaşan ve onlarla etkileşimde olan başkaları ile birlikte yaşayan Türkler için, diğerinin varlığı hayatlarını sürdürmek için vazgeçilmezdi. Ötekini reddeden algı ve tutumu, yaşamlarını kökten tehdit eden bir "kötü" olarak algıladıklarını düşünüyorum.

Sonuç

Bu çalışmanın amacı, anlatı yapısı ve karakter formları açısından Türkiye ve Kore'nin halk efsaneleri "Göle Dönüşen Kasaba" ve "Jangjamot" aracılığı ile iki ülkenin edebi farklılıkları ve şekillendirilen prototip anlayışının benzerlik ve farklarını incelemek idi. Bu benzer iki efsanede sorun yaratan "kötü prototip" tarım topluluğu olarak tek bir yerde yerleşik bir yaşam süregelmiş Kore'nin edebi arkaplanı ile göçebe millet olarak doğudan batıya geçerek göçlerden dolayı

[10] "Jangjamot" ve "Göle Dönüşen Kasaba" efsanelerinin her ikisinde de rahip, derviş gibi dinsel bir karakter kötüyü yargılayarak cezalandırmaktadır fakat onların yargısı ile verilen ceza dünyadaki kutsal sıraya göre ortaya çıkmakta olduğundan Budist yazmalarına veya kutsal kitaplara bakılarak yargılama yapılmadığı kanaatine vardım.

yollarda yaşayagelmiş Türk halkının edebi arkaplanında etkilenen yönleri analiz edebildim. Kısa sunum süresine uygun bir şekilde yazıyı hazırlamaya çalışırken tanım ve tartışma kaynağı bakımından yeterli ölçüde detaya ulaşamamış olmama ek olmakla beraber Türk efsanelerini içeren kaynakları bir yana koyacak olursak bununla ilgili yapılmış var olan çalışmaları inceleme sürecinde kaynak açısından önemli ölçüde kısıtlı ve zorlu bir çalışma ortaya çıktı. Tamamlanan bu çalışma için henüz aşılması gereken çok yol olduğu kesin, fakat bu sunum aracılığı ile birçok araştırmacının yardımını alabilmekten çok, resmi bir çalışma olarak boşlukları doldurabilmesi beklentisi içerisinde makaleyi tamamlıyorum.

KAYNAKÇA

CHON, Hyesuk, "Jangjamot Efsanesi'nin Yeniden İncelenmesi", *Dr. Jungyu CHOI Anısına Halk Dili ve Halk Edebiyatı Hakkında Tez Derlemesi*, Daegu, Keimyung Üniversitesi Basım Departmanı, 1983.

ELIADE, Mircea, *Images et symboles. Essais sur le symbolisme magico-religieux*, Paris, Gallimard, 1952, Çev. Jaesil LEE, *İmge ve Sembol*, Seul, Kkachigeulbang, 1998.

KANG, Deunghak, *Kore'nin Sözlü Edebiyatını Anlamak*, Seul, Walin, 2000.

KIM, Sunja, "Tabu ve Tabuları Yıkmanın Psikolojiksel Anlamı Hakkında Çalışma-Jangjamot Efsanesi ve Tuzlu Göl Efsanesi Hakkında", *Çin Dili ve Edebiyatı Hakkında Tez Derlemesi,* 11.Cilt, Seul, Çin Dili ve Edebiyatı Araştırma Grubu tarafından basıldı, 1999.

Kore Bilim ve Teknoloji Araştırma Enstitüsü (Eski adı 'Kore Araştırmaları Akademisi'), *Kore Sözlü Edebiyat Arşivi*, veri tabanı 1-82, ilave (Sınıflandırma ve Dizin) 1-3, Seul, Kore Bilim ve Teknoloji Araştırma Enstitüsü tarafından basıldı, 1980-1992.

SHIN, Dongheun, "Masaldaki Tabu Motiflerinde bulunan Ulusal Bilinç Anlayışı", *Karşılaştırmalı Folklor Çalışmaları*, 33.Cilt, Seul, Karşılaştırmalı Folklor Çalışmaları Grubu, 2007.

ALTAY MİTOLOJİSİ BAĞLAMINDA TÜRK VE KORE ŞAMANİZMİ ÜZERİNE TESPİTLER

Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU*

ÖZ

Bu çalışmanın konusunu uzak geçmişlerindeki "Altay Mitolojisi" (Dini) kavramsallaştırmasından yola çıkılarak Kore ve Türk mitoloji geleneklerinde özellikle de şamanist uygulamalardan kaynaklandığı düşünülen, halk inançlarını, demonik varlıkları ve başta doğum, evlenme, ölüm gibi geçiş törenlerini konu edinen ritüellerin arasındaki benzerliklerin tematik, işlevsel ve yapısal özelliklerinin tespit edilerek müşterekleri bakımından iki şamanist geleneğin tahlili ve tartışmaya açılması oluşturmaktadır. Bu amaçla Türk ve Kore kültürlerinden Şamanist dünya görüşüyle herhangi bir yönüyle ilişkili bulduğumuz al basması inancı, bu inançla ilgili kızıl renkli yorganın çeyiz verilmesi ve ona bağlı korunmalar, kaplumbağaya yüklenilen anlamlar ve bununla ilgili uygulamalar, şaman olma ve şamanlığa geçiş törenleri, "kut" kavramı ve buna bağlı inanma ve uygulamalar da çalışmamızda yer alacaktır. Türk ve Kore kültürleri arasında Şamanist dünya görüşünden kaynaklanan ortaklıklardan birisi olan "koruyucu kuş" (sotdae) inancı ve uygulamaları da yine bildirimizde ele alınıp işlenecek konular arasında yer almaktadır. Bilindiği gibi Türk mitolojisinde yer alan her kabile ve boyun özel bir kuşu olması uygulaması ve buna bağlı olan pratikler söz konusu yırtıcı kuşların hem o topluluğun "ongun"u hem de "koruyucu"su başta kartal, doğan, şahin, atmaca, tugrul olmak üzere kaz, turna ve diğer kuşları da içine alacak biçimde genişleyip yaygnlık kazanmaktadır. Türk mitolojisindeki bu kuş kültünün "koruyuculuk işlevi"ne bağlı olarak "şehirlerin koruyucu"su işlev ve kimliğiyle Kore kültüründe de mitolojik varlığı ve bunun günümüzde de yaşamakta olduğu gibi uygulamalar ele alınacaktır.

* Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halkbilimi Bölümü Öğretim Üyesi, ozkulcobanoglu@yahoo.com

Anahtar Kelimeler: Şamanizm, Altay Mitolojisi, Ritüel, Kut inancı

OBSERVATIONS ABOUT TURKISH AND KOREAN SHAMANISM IN THE CONTEXT OF ALTAIC MYTHOLOGY

ABSTRACT

This study is based on the conceptualization of Altai Mythology (Religious) in their distant past, the thematic, functional similarities between the folk beliefs, demonic creatures and the rituals of birth, marriage and death, which are thought to originate in the traditions of Korean and Turkish mythology, in particular shamanist practices and analysis of two shamanist traditions in terms of their followers by determining their structural features and opening them to discussion. For this purpose, the belief of incubus (Al basması), which we found related to any aspect of the Shamanist world view from Turkish and Korean cultures, giving dowry of the red color quilt related to this belief, and the related burdens, the meanings attributed to the turtle, and the related practices, being a shaman and the transition to the shamanism, the concept of Kut and the beliefs and practices related to this will be also included in our study. The belief of The Protector Bird (Sotdae) and its practices which are commonly adopted by Shamanist world wiev among the Turkish and Korean cultures will also be discussed in our paper. It is known that every tribe in the Turkish mythology has a special birds. These birds form certain practices and symbolize some things having importance for tribe. Especially some birds such as eagle, hawk, and gohawk become the protector of the tribe and they spread the belief by including other birds such as goose and crane. The preservation functions of the bird cult in Turkish mythology and its function in Korean culture are similar. In Korean culture, birds are the protector of cities. In our paper, the mythological existence of this bird cult and its reflections will be covered.

Keywords: Shamanism, Altai Mythology, Rituel, Cult

Çalışmamızın konusunu, çok çok uzak geçmişte yaşamış Altay mitolojisi ve dininin günümüzde Türk ve Kore Şamanist geleneklerinde başta olamak üzere Türk ve Kore Mitolojisinde yaşamakta

olan unsurları üzerine tespitlerde ve tahlillerde bulunmak oluşturmaktadır[2]. Bu amaçla Kore ve Türk şamanizmine dair anahatlarıyla da olsa genel bir panorama çizmek ve Kore mitolojisiyle Türk mitolojisi arasındaki benzerlikler üzerine yoğunlaşmak daha kolay anlaşılır olmak bakımından yararlı olacaktır. Öncelikle, Korelilerin Şamanizm, Budizm, Taoizm ya da Konfüçyanizm'in etkisinde olduklarını söyleyerek söze başlayabiliriz. Bu durum halk inanç ve ritüellerinin hemen her zaman ve kolayca şamanizme bağlanamayacağını gösterir. Aynı durum şamanizmden sonra, Budizm, Maniheizm, Hristiyanlık, Musevilik ve İslâmiyeti kabul eden Türkler için de geçerlidir. Bazı durum ve uygulamlarda daha önce kabul edilmiş dinlerden birden fazla unsurun birbirine karışarak ayrıştırılması oldukça zorlaşır.

Kore şamanizminde (muism), kadın kamlar "mudang" olarak adlandırılır. Mudangların vecd halinde söyledikleri "alkış" veya şiir şeklindeki "dualara "muga" adı verilir. Mugalar onu söyleyen kamın tanrı, dünya, ölüm sonrası, ahiret, gelecek ve ruhlar hakkındaki görüşlerini yansıtır ve bu görüşlerin de kaynağı Muism inancının en eski zamanlarından beri kalıplaşmış (Tae-kon 1998: 13) kanaatlerdir. Kore şamanlarının geleneksel olarak üç tip ritüeli vardır. Birincisi, tanrıdan şamanlık gücünün edinildiği ve giriş veya katılım töreni, bu gücün devamlılığı ve artışı için rutin olarak yapılan ritüellerdir. İkinci tip Kore şaman ritüeliyse "aile töreni" olarak adlandırılabilir. Bu bir ailenin ya da bireyinin hastalığının sağaltılmasından, nazar değmesine kadar pek çok amaç ve ihtiyaçla şamanın aile tarafından evlerine davet edilmesi neticesinde evde yapılan törenlerdir. Ölen bir aile bireyinin iyi geçmesi istenilen manevi yolculuğundan çocuğu olmayan, çeşitli sıkıntıları olan ailelerin bu sorunlarının çözümü için şamanın dua etmesi ve çeşitli geleneksel tedavileri uygulaması amaçlı biraz aileye özel ve mahrem törenlerdir. Kore şamanlarının üçüncü tip ritüelleri ise topyekün bir köy veya beldenin hastalıklardan, şeytandan korunma ürünün bereketli

---

[2] Bu çalışmanın yapılabilmesini çok büyük ölçüde doktora tez öğrencim Hyunjoo PARK'ın birlikte çalıştığımız Yüksek lisans tez çalışması günlerinden itibaren Kore kültürü ve mitolojisi konusunda yaptığı ödev ve tartışmalarımızdan öğrendiklerime borçluyum. Katkıları için kendisine alenen teşekkür etmeyi ödenmesi gereken zevkli bir borç telakki ediyorum.

ve bol olması gibi amaçlarla bütün topluluğun katılımıyla (Tae-kon 1998: 20) yapılır.

Mudang, kam olabilmenin en yaygın ve basit yolu bir "ruh"la iletişime geçerek gerçekleşir. Bir kamın belli bir ritmle, müzik ve dans eşliğinde dualar sayesinde bir "ruh"la iletişime geçmesine Korece "KUT" adı verilir. Türkçe'deki "KUT" kelimesiyle bu kelime aynı kelimedir. Muhtemelen Altya dini ve mitolojisinin günümüzde de yaşayamakta olan en eski ve yaygın terimidir. Bu tür kamların yaptığı Muistik ritüeller de, Korece "kut'pan" olarak adlandırılır. Sözkonusu "kut'pan" törenlerinde esas itibarıyla mudanglar, fal bakmaktan, gelecekten haber veren kehanetlere kadar pek çok konuda ruhlarla olan iletişimlerine ve yeteneklerine bağlı olarak faaliyette bulunurlar. Kore şamanizminde erkek şamanlar "PAKSU" olarak adlandırılırlar. Paksu, kelimesinin Türkçesi "Baksı"dır. Kanaatimizde, "bakmak" kökünden "bakıcı olmak" eyleminin adı olarak "Bak(ı)sı"dan "baksı" da Türkçe'de "bahşı, bahşi, bagşı" versiyonlarıyla yaşamakta olan eski Altay dini ve mitolojisinin bir başka (Çobanoğlu 2003) terimidir.

Türkiye ve Kore coğrafik konum açısından uzak olmasına ragmen yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi şamaniz kökenli kültürel benzerliklere sahiptir. Bu nedenle iki ülkeyi daha iyi anlayabilmek için kökeni muhtemelen Altay dini ve mitolojisi olan her iki milletin mitolojilerini araştırmak gereklidir. Bu araştırmada mitolojik geleneklerdeki ortak noktalar üzerinde yoğunlaşabiliriz.

Bilindiği gibi "anne"nin toplumlardadoğurmak, çocuk yetiştirmek gibi olumlu, her şeyi yıkmak ve yok etmek gibi olumsuz yanları vardır. Annelik içgüdüsü tüm büyüme ve değişimler için gizemli bir köke sahiptir. Çocukların zihniyeti üzerindeki etkileri yalnızca anneden gelmez ancak her zaman anne sorumlu tutulur. (Jung 1976). Evrensel olarak "anne", yeryüzünde iki temel fonksiyona sahip kabul edilir. Bunlardan birincisi fonksiyon kışın yaprakları döken çürüten ve toprağa geri dönen, ikincisiyse baharda ise yaprakları filizlendirendir. Kısaca o, hem ölüm hem yeni nesli üreten rahimdir, değişimi sağlayan yerdir, annenin aslı hem ölüm hem de yeniden canlandırma gücüne sahiptir. Yeryüzünde var olan anne (ana) modeli, ilahi ve şeytani özellikler arasında arabulucudur ve geçmiş ile geleceği birbirine bağlar.

Annelik kavramı, insanların tek varlıktan türediği teorisine, tek mitolojik anneden geldiğine tüm varlıklar dişi ve erkek gücün etkileşmesi sonucu yaratıldığına ve kadının içinde meleklere sahip olduğuna inanan eski doğu ideolojisine dayanır. Bu bağlamda, hayvandan kadına türeyiş, kadını koruyan tanıça ve kadının özelliği olan doğumdan sonra iki ülkede olan halk inanışları incelemektedir. Hemen hemen bütün toplumlarda olduğu gibi Türk ve Kore'de de mitoloji esas itibariyle kadın üzerindedir.

Kore Mitolojisi: Ungnyeo, aslında bir ayı'dır. Ungnyeo, Kore`nin Kurucu Ata'sı Dangun'un annesidir. Ungnyeo (kelime olarak ayı ve kadın demek) bir kadına dönüştürülmüş, Gök Tanrı'nın oğlu Hwanung ile evlenerek Taebaek Dağı'ndaki Bereket ağacının altında Dangun'u doğurmuştur. Ungnyeo, aslında bir ayı'dır, kurucu Tanrıya hayat vermiştir, hem ilahi Anne hem de bol besin sağlayan yeryüzü Bereket Tanrıçası olmuştur. İnsan olmak isteyen Kaplan ve Ayı, ilahi ağaç altında dua ederler. Beraberce mağarada Pelin otu ve sarımsak yerler. Gün ışığından kaçınarak, çeşitli sınamalardan geçerler. Bu sınamada kaplan ve ayı 21 gün pelin otu ve sarımsak yer, bu 21 günlük sürecin ardından ayı insan olur. Efsaneye göre ayının insan olması sonucu ayıya yeni yaş töreni yapılır, bütün bu süreç tamamlanmamış bir yaratığın ilk tam olan şekline dönüşmesinin doğumudur ki günümüze dek nesiller boyu aktarılmıştır (Park 2017: 143, Jee 2016: 260-261). Hala, bazı kabilelerde genç kızların ilk aybaşı deneyimlerini çamurdan yapılmış kulübe mağaralarda gün ışığı görmeden geçirdikleri ilkel bir uygulama sürdürülmektedir. İlk aybaşı görmeden sonra yapılan yeni yaş töreni, kadın olarak doğmadan önce, ayının karanlık mağarada 21 gün kalmasına tıpa tıp benzemektedir (Kim 2013: 103-109). Bu mitoloji öyküsü, sonradan zor sınavlara katılacak olan ergin bir kadının ilkel, hayvansal içgüdülere sahip bir genç kadın olarak doğuşunu sembolize eder.

Türk Mitolojisi: Asena,"ulu ana",dişi kurt. Asena, ilk olarak Göktürkler tarafından ve ardından da Hazar-lar tarafından sembol olarak benimsenmiştir. Türk mitolojisine göre Göktürkler, Aşina (A-shih-na) adlı bir aileden türemişlerdir. Sonradan çoğalarak ayrı oymaklar halinde yaşamaya başlamışlardır. Hunların bir boyu olan ve adına Aşina denilen Türk boyu Hazar Denizinin batı taraflarında

yerleşmişti. Türklerin ilk atası olarak biliniyordu (Çobanoğlu 2013: 51).

Göktürklerin ilk atalari Hsi-Hai, yani Batı Denizi'nin kıyılarında oturuyorlardı. Lin adlı bir memleket tarafından, onların kadınları, erkekleri, büyüklü-küçüklü hepsi birden yok edilmislerdi. Yalnızca bir çocuga acımıslar ve onu öldürmekten vazgeçmislerdi. Bununla beraber onun da kol ve bacaklarını kendisini Büyük Batakligin içindeki otlar arasına atmıslardı. Bu sırada dişi bir kurt peyda olmus ve ona her gün et ve yiyecek getirmisti. Çocuk da bunları yemek suretiyle kendine gelmis ve ölmemisti. (az zaman sonra) çocukla kurt, karı koca hayatı yasamaya baslamıslar ve kurt da çocuktan gebe kalmıstı. (Türklerin eski düsmani Lin devleti, çocugun hâlâ yasadıgını duyunca) hemen kendi adamlarını göndererek, hem çocugu hem de kurdu öldürmelerini emretmisti. Askerler kurdu öldürmek için geldikleri zaman, kurt onlarin gelisinden daha önce haberdar olmus ve kaçmisti. Çünkü kurdun kutsal ruhlarla ilgisi vardi (Akt. Çobanoğlu 2013: 51). Kurt, Türk milletinin sembolüdür. Türklerin atası sayılan Kurt, Türk mitolojisinin ilahıdır. Kurtla ilgili birçok unsuru destanlarda, geleneklerde, dinlerde bulabiliriz. Türk destanlarında Kurt, Bozkurt adıyla geçer. Göktürkler dişi kurda "ulu ana", Uygurlar erkek kurda "ulu ata", Oğuzlar ise kurdu kendilerine büyük savaşlarda yol gösteren bir kılavuz olarak görmüşlerdir. Bazı Türk destanlarında Türklerin kurt soyundan türediği anlatılır.

Çobanoğlu'ya göre Türk kozmolojisindeki anaerkil yapının yanında hayvan merkezli "hayvan ata" kültlerinin ortaya çıkan "kurt" motif , "totem"ler köken bakımından çok ömenli bu dönemin eseridir. Ana soyunu sıradan bir kadına bağlamak yerine olağanüstü ve kozmik bir biçimde yeni toteme "bozkurt" a bağlayarak izah edilmek zorundaydı. Bu zorlamalar ve ihtiyaçlar da beraberinde, "bozkurt-ana" yahut yaygın olarak bilinen adıyla "Asena/Aşina hanedanı" nı getirmiştir. Bu "kurtarıcı" yahut "doğuran" dişi bozkurtana mitlerinin oluşması Türklerin bir kısmının ormandan bozkıra çıkıp ilk devletlerini kurmalarıyla ilişkilidir. Gök tanrıyla ilişkili kutsal bozkurt kültüne ana taraşarından bağlanan kağanların geldiği Aşina hanedanının kutsallığını bu mitlerle sağlamıştır. Gök tanrıyla ilişkili kutsal dişi bozkurtun yavruları olmak "Asena/Aşina

hanedanı" nın, otoritesinin meşruiyetinin kaynağını oluşturmuştur. (Çobanoğlu 2013: 50-53).

Korelilerin ayıdan kadın olma önemli bir motiftir. Ayı 3 haftadır mağaradar çıkmadan sadece sarımsak ve pelin otuyu yedi. Bu nedenler ayı sabırlı bir hayvan olarak bilinmektedir. Dişi Ayıdan geldiğini inanan Kore halklarda sabır ve sessiz bir imaji iken Türkler ise göçbe külüründe gereken çok sağlam Bozkurt gibi bir halktır. Seçilmiş kutsal bir hayvanın kendi milletin düşünce yapısının temeli olabilecek kadar önemli ve yerinin büyük olduğu görülmektedir. İki millette çıkış nokta olarak mağarayı bir motifini kullanmıştır. Kutsal bir varlığı taklit ederek kendini aramak iradesinden ortaya çıkmıştır.

Bu iki efsane incelendiğinde görülüyor ki kadın yaşamın başlangıcıdır ve güçlüdür. Gürüldüğümüz üzere iki ülkede Anaerkil inancı vardı. Türkiye'de bu dişi olan Umay tanrıça ile karşılayabile Kore'deki Samsin halmoni olarak adılandıran anne ve çocuğu koruya tanrıçaya daha yakından bakabiliriz.

Anne ve Çocuğu Koruyan Tanrıça Olarakak Kore'de Samsin Halmoni

Kore'de hamile kalmak isteyen kişinin hamile kalmasını sağladığına inanılan Samsin halmoni'ye dua edilirdi. İnanışa göre Samsin Halmoni, daha çok çocuğun doğumu ile ilgilidir. Bu ruh sadece çocuğun doğumunu gerçekleştirmekle kalmaz aynı zamanda çocuğun sağlıklı bir şekilde büyümesini ve yetişmesini de sağlamaktadır. Samsin halmoni'yi genellikle katlanmış beyaz bir kağıt veya kavanoza konulan beyaz bir pirinç simgelemektedir. Bu dişi ruhu temsil etmektedir. Bu simge odanın bir köşesine veya raf üstünde yerleştirilir. Kore'de beyaz renk güneş ve kutsal sembol olarak kabul edilir(Choi 1982: 48).

Ayrıca Shamshın Halmoni'nin türbesinde adaklar adanmakta ve dualar edilmektedir. Dua süresi kişiye ve duruma göre üç gün, yedi gün (1 hafta), yirmi bir gün (3 hafta) kırk dokuz gün (7 hafta) ve yüz gün olarak değişmektedir. Çisung duası adı verilen bu dua kutsal ve temiz olduğu kabul edilen dağ, kaya, tapınak ya da evlerde yapılır (Oh 1995: 158). Bu dualar içinde en sık görüleni şu şekilde gerçekleştirilir.

Her gün sabah güneş doğarken, yani şafak vaktinde temiz su dolu bir kase doğu tarafına yerleştirilerek hamile kalmak veya çocu-

klar iyi olsun diye dua edilirdi. Bununla ilgili en eski kaynak olan Samkukyusa kitabında; Kuzey Buyeo'da Hyeburu Kralı'nın yaşlı olduğu halde kendi yerine tahta geçireceği oğlu olmadığı için, Dağa gidip dua etmesi sonucu oğlu Kumwa'ya kavuştuğu yazılır (Choi 1998: 135).

Bu dişi ruhun yardımıyla doğumun kolayca gerçekleşeceğine ve annenin de kısa sürede iyileşeceğine inanılmaktadır. Asyalı çocukların kalçalarında bulunan Moğol Beneği'nin (diğer adıyla Mavi Nokta) Samshin Halmoni'nin bebeklere hayat vermek amacıyla tıpışladığı yerde bulunduğuna inanılmaktadır (Özdemir 1995: 28). Doğumdan sonra bir hafta süreyle dişi ruh Samshin Halmoni'ye sabah akşam pirinç ve deniz yosunu çorbası sunulmaktadır, Bu yiyecekler daha sonra yeni doğum yapmış olan kadın tarafından çabuk iyileşmek amacıyla yedirilmektedir. Samshin Halmoni'ye doğumu izleyen on dördüncü ve yirmi birinci günlerde özel yiyecekler sunulmaktadır

Anne ve Çocuğu Koruyan Tanrıça Olarak Türk Mitolojisinde Umay Tanrıça

Umay; Tarihsel dönemlerde "Umay ana" veya kısaca "Umay" olarak rast geldiğimiz bu dişi ilâhe Türk mitolojisinde ana erkil dönemin en önemli tanrıçasıdır (Çobanoğlu 2013: 46). Umay Ana, çocuğu olmayanlara çocuk vermesi için dua edilen, bulutlara telkinde bulunan, güzelliğin sembolü olan bir ruhtur (Beydilli 2003: 371-372). Çocuğu doğuran lohusa kadınların koruyucusu olarak da nitelendirilmektedir. Ayrıca hamile kadınların doğum ağrılarını hafifletebilme ve doğumdan sonra üç gün boyunca başında bekleme gibi meziyetlere de sahip olan Umay, görünüş olarak bazen beyaz saçlı, beyaz kıyafetli bir insan, bazen de kuş şeklinde tasvir edilmiştir. Altay Türkleri ise onu göklerden inen gümüş saçlı, güzel yüzlü bir kadın olarak düşünmüşlerdir (Küçük 2013: 106). Arkeologların Altaylarda buldukları seramik ürünler üzerindeki resimlerde de Umay Ana üç boynuzlu (Salt 2010: 73) olarak betimlenmiştir.

Çocukların üzerinde bulunan doğum lekeleri de Umay Ana ile ilişkilendirilerek "Umay Ana'nın el izi" şeklinde uğurlu ve kutsal sayılmakta ve bu izlere sahip çocukların mutlu olacağına inanılmaktadır. Hatta bu düşünceden dolayı kadının doğumunun kolay geçmesi amacı ile "Benim elim değil Umay Ana'nın eli", çocu-

klar evde yalnız bırakıldığında "Umay Ana'ya bıraktım" tabirleri kullanılmaktadır (Küçük 2013: 117). Umay Ana, özellikle Orta ve Kuzeydoğu Asya Türklerinde zamanla bir kült haline gelmiş ve bu kült, "Umay Ana Kültü" olarak tanımlanmıştır. Görüldüğü üzere yine iki kadın ve birbirine çok benzemektedir. Eski formlarına anaerkil bir yapının hâkim olduğu ve hala halklar arasında onlar kadını ve çocuğunu koruduğunu inanmaktadır.

Lohusa Hastalık Nedenleri ve Bunları Önleme İnançları

Kore Kültüründe: Kore halk kültülürnde doğum yapan kadınlara halk arasında zayıflamış beden olarak bakılır. Özellikle doğum felç hastalığının nedenidir. Başka hastalık ile birleşerek vücudun zayıflamasına neden olur. Onun için doğuma bütün hastalıklarının başı denilir (Bea 1981: 686). Eklem veya kaslarda ağrıya neden olur. Lohusa, soğukta kalır ve kendini sıcak tutmazsa ömrü boyunca hasta kalacaktır inancı görülür. Doğum yapan kadınların genelde doğumdan sonra vücudunu sıcak tutması gerekir. Bu yüzden sıcak bir oda, sıcak su ve yemek önemlidir. Doğum yapan kadınlar rüzgardan korunuyordu. Çünkü rüzgardan dolayı daha sonra felç veya artrit ortaya çıkabilir diye düşünülüyordu (Kim 1990: 324-329). Bu nedenle yazın bile sıcak odada kalın bir battaniye ile yatırılıyorlardı.

Doğum yapan kadınlar, pelin otu suyuyla vücudu yıkanır ve ilk yemek olarak deniz yosun çorbası (miyek-guk) içer. Bugünlerde de hala yaygındır. acılarının sonlanmasında postpartum pişirme ve diyet önemlidir. Kısa aralıklarla sık yemek yeme ve her bir besin grubundan eşit beslenmek doğum yapan kadın için çok önemlidir (Kim 2001: 9).

Doğum sırasında, doğumun gerçekleştiği evin giriş kapısına Kumjul adı verilen bir halat asılır. Bu halatın doğum yapılan evdeki şeytani ruhları korkutup kaçırdığına inanılır. Ayrıca giriş kapısındaki bu halat sayesinde dışarıdan gelenler içeriye girmemeleri konusunda uyarılmış olurlar. Hasırların sola doğru bükülmesiyle elde edilen bu halatın üzerine genellikle çam dalları sarılmıştır. Kumjula sarılı olan kırmızı biberler erkeği, kurşun kalem ve benzerleride kız çocuğunu temsil etmektedir. Bu gelenek yöreden yöreye farklılık göstermektedir. Yerine göre Kumjul'a küçük taşlar, kağıt parçaları ve deniz yosunları sarılmaktadır. Kumjul genellikle yirmi bir gün süreyle kapıda asılı kalmaktadır (Jee: 257).

Bir diğer yöntem olarak doğumdan sonra evin kapısı üzerine kırmızı çamur ile kule yapılır. Kule 3 katlı olursa kız, 5 katlı olursa erkek çocuğunu temsil eder. Yeni doğan bebeği görmek için günah işleyen ve ölüm yaşayan biri bebeğin yanına gelemez (Kang 1983: 252) Bu gelenekten bulaşıcı hastalıklara bağlı gelişen anne ve bebek ölüm oranın yüksek olduğu geleneksel toplumlarda bir savunma olarak tıbbın gelişmemiş zayıf olduğu zamanlarda bile önlem alındığını görebiliriz.

Aile çok sayıda çocuk sahibi olmak isterse geleneğe göre yeni bebeklerinin sonunu evlerinin saçakları altında yakmaları gerekmektedir. Artık daha fazla çocuk istenmiyorsa da bebeğin sonunu uzakta bir yerde, genellikle de dağların eteklerinde yakılmaktadır. Bu işlemden arta kalan küller de rüzgara ya da nehre saçılmaktadır. Kore halkı inancında oğluyu doğurmak için küçük bir bıçak, balta ve kendi baba ocağından getirilmiş bıçağı, evindeki dolap veya kocanın yastığının altında konulmaktadır (Kim 1971: 114). Bugün bile bazı yörelerde Koreliler, erkek bebek doğumunda ön kapıya 21 gün boyunca hasırdan örülmüş ip üzerine kırmızı acı biber ve kömür asarak bu geleneği yaşatırlar. Kız bebek doğduğunda ise kömür, çam ağacı dalları, beyaz kağıt asarlar (Oh 1995: 170). Bu gelenekle beraber yabancıların eve ulaşmasını engellemeye çalışırlar.

Türk Kültüründe: Türk halk kültüründe lohusaları ve bebeklerini rahatsız eden korkunç bir yaratık olarak Alkarısı vardır. Cinler taifesinden olduğuna inanılan "alkarısı" inancına, Türk kültürünün yaşatıldığı hemen her bölgede rastlamak mümkündür (Şimşek 2017: 100). Alkarısı, kötülükleri simgelediklerine inanılan kötü ruhlara verilen bir isimdir. Alkarısı çirkin, saçları dağınık, güçlü kuvvetli ve uzun boylu olarak tasvir edildiği gibi dünyadaki en güzel kadından bin kat daha güzel olduğu şeklinde anlatımlar da bulunmaktadır. Albiz, Almış-Abası, Albıs, Almıs gibi kelimeler ile de ifade edilen Al Ana/Alkarısı, mitolojide en çok yer alan ruhlar arasındadır (Çobanoğlu 2013: 68)

Al karısı, genellikle kırmızı-siyah renkleri içinde barındıran uzun bir elbise giymektedir. En çok sevdiği şey atların yelesini örmektir. Lohusalara musallat olan bu kötü ruhu yakalamak için elbisesinin yakasına bir iğne saplamak gerekmektedir. Sarı albastı ve kara albastı şeklinde görülmektedir. Sarı albastı sarışın bir kadın suret-

inde olup, keçi ve tilki suretinde gözükebilmektedir. Kara albastı ise daha ağırbaşlı, ciddi olup, keçi, tilki, kedi, köpek, buzağı, örümcek, kuş gibi çeşitli şekillerde görünmekle birlikte daha çok, uzun boylu, uzun parmak ve tırnaklı, dağınık saçlı, yağlı vücutlu, el ve ayakları küçük, dişlek, bir dudağı yerde bir dudağı gökte, çıplak gezen, çok büyük göğüslü, tepesinde gözü olan çok çirkin, al gömlek giyen bir varlık olarak telakki edilmektedir. Ayrıca yetmiş memeli ve her memesi ile yetmiş bebeği emziren çirkin bir kadın, sarışın ve şişman bir kadın, dağınık saçlı bir kocakarı, bir dev şeklinde betimlemeler de mevcuttur.

Genel kabul, Albastı'nın kızıl (al) tenli, sarı uzun dağınık saçlı, göğüsleri dizlerine kadar sarkan çirkin bir kadın olduğudur. Albastı insanlara, çocuklara, ayrıca yeni doğan bebeklere ve hamile kadınlara büyü yapmakta, kötü hastalıklar göndermektedir. Albastı, uyuyan insanlara zarar verebilmekte ve onları boğmaya çalışmaktadır. Böyle bir durumda insanlar bu gibi durumlarda zar zor uyanmakta ve nefes alamadıklarını fark etmektedirler. Bu durum, "Albastı hastalığı" olarak isimlendirilmektedir (Alparslan Küçük 2013: 121-123, Şimşek 2017: 106, Çobanoğlu 2003: 137-138).

Türk toplumunda doğumdan sonra 40 gün lohusalık dönemi olarak kabul edilir. Bu dönemde lohusa yatağının arkasına Kuranı Kerim, yatağın altına soğan sarımsak konulur. Evin farklı bölümlerine ocak sahibi bir ailenin eşyası ya da süpürge, nazarlık, sarımsak konulur. Demir bir alet, kırmızı renkli bir kumaş ya da altın bebek yatağının ya da lohusa yatağının yanına konulurdu. Konulan bu nesnelerin albastıdan koruduğu inancı vardır. Günümüz şartlarında da hala inanılan bu inanış çok yaygındır.

Kore ve Türkiye'de olan milli efsane diyebilen, hayvandan insana dönüş, kadın ve çocuğu koruyan Umay ve Samsin tanrıçasını yukarıda incelemiştik. Onlarda kültürel bir ortak unsuru var. Fakat bu iki efsanesinden tamamen farklı bir unsur var: Kore ve Türklerin lohusa hastalığın nedenleri farklığı ve önleme inançlarının farklılığı da var. Kore'de lohusa kadını korumak aracılığıyla yapılan önleme inancı mesela, kapının önünde "Kumjul asılması" varken Türkiye'de ise önleme değil, Alkarısı ve cadı gibi olayın sonraki durumu bahsetmektedir. Bu nedenle iki milletin düşünce yapısının farklı olduğu düşünülmektedir. Bunlar toplumun ortak kültürel

ürünleri ve ortak bilinç dışının yansıması olan halk bilgisi ürünleridir. Türkiye'de Alkarısından kaçmak için iğne, bıçak vb demir kullanımı gibi, Kore'de oğlu doğurmak için küçük bir bıçak, balta gibi demir kullanımı, iki milletin erkek toplumın egemen olduğu bir göstergesidir.

Mitolojide Renk ve Kırmızının Rolü

Kırmızı renk eskiden beri kan veya yaşamı simgeledi. Bundan dolayı kırmızı renk korku ve ibadet nesnesi olarak tarih boyunca önümüze çıkmaktadır. Kore halk kültüründe konfüçyüzm'in felsefesi egemen altında dünyaya bakışının Yin Yang felsefesin den kaynaklanmaktadır, Yin Yang felsefesi uzaydaki bütün objeleri ve inşam Yin-Yang olarak ikilem içersinde açıklamaktadır. Yin Yang Teorisi ve 5 Element teorisi ile renkler arasındaki ilişkilere bakacağız

Çince'de kırmızı rengi anlatan kelime Jok (koyu kırmız) veya Hong (açık kırmız) dur. Bunlar Yin Yang teorisinden ve 5 element teorisiden etkilenir ayrıca aydınlık ve ateş demektir (Kim 2003: 72). Solmunheja'ya(說文解字) bakılırsa, "kırmızı renk güney bölgesinin rengidir. Kırmız (赤) toprak(土) ve ateş (火) ile oluşur ve toprağın ateşi demektir (Lee 2017: 30).

Yin Yang Teorisi Yin Yang evrenin temelini teşkil eder. Yin ve Yang zıt güçlerdir. Zıt güçler olmadan hareket olmaz. Evrende her şey zıttıyla beraber var olur. Ying ve Yangda bunu temsil eder (Yang 1993: 351).

Beş Element Teorisi

Evrendeki her şeyi temsil eden bir felsefedir. Teoride yer alan bu elementler metal, su, ağaç, ateş ve topraktır. Ve teoriye göre bunların arasında bir enerji akışı vardır. Su ağaca hayat veriyor, ağaç ateşi güçlendiriyor, ateş toprağa hayat veriyor, toprak içinde bulundurduğu metaller ve minareler sayesinde metale hayat veriyor (Kim 1979: 127). Bu şekilde yapıcı bir döngüye sahip oluyoruz.

Çin felsefesinde her şey 5 element üzerine kuruludur. Her birinin Yin ve Yang özellikleri vardır. Yin Yang teorisi ve 5 Element teorisi birleşik şekilde kullanılır. Evrenin esas prensibi olan Yin ve Yang yani karşıt Enerjisi (二氣), Yin ve Yang'ın etkileşiminden dolayı ortaya çıkan 5 Element ile herşeyin yaratılışını ve kayboluşunu gösteren döngüsel bir evren kabul edilir. Bu etkileşimde ulusumuzun ideolojik temeli olan 5 Element, 5 yön, 5 renk, 5

tat, 5 tanrı ve 5 ses ile ilişkilendirilmiştir. Buda insan hayatı ile özdeşleştirilmiştir.

5 Madde ve Semboller (Lee 2012: 14)

5 Madde	5 Renk	5 Yön	5 ilahi	5 tat
Odun	Mavi	Doğu	Mavi Ejderha	Ekşi
Ateş	Kırmızı	Güney	Anka Kuşu	Acı
Toprak	Sarı	Merkez	Sarı Ejderha	Tatlı
Madden	Beyaz	Batı	Beyaz Kaplan	Yakıcı
Su	Siyah	Kuzey	Hyunmu	Tuzlu

Kırmız, 5 Element'ten salı gün olan ateşi (火) simgeliyor. Yön ise ılık olan güneyi simgeliyor. Bundan dolayı kırmız 5 renkten en güçlü Yang, kralın rengi olarak tanımlandı.

Renk sembolik bir güç sistemidir ve kırmızı en güçlüsüdür. Güçlü olan Kral kırmızı elbise kullanmalıdır. Kırmız elbise halka açık değildi ancak düğünde giyilmesine izin verilirdi. Gelin kımızı Yonji-Gonji yapar, korol takar. Yonji-Gonji ise yeni evlenen karı kocanın servetini ve çocukların rafahı simgeliyor.

Yang'ın rengi olan kırmızı Yin'i temsil eden şeytanı yener inanışı vardır. Mesela, oğlu doğduğunda hayaleti yenmek için evin giriş kapısına Kımjul adı verilen bir halat'ta kırmızı biberler takılır ve bebek 1 yaş olduğunda onun sağlık ve rahat yaşaması için kırmızı fasulye çorbası ve kırmızı pirinç kekleri komşulara dağıtma kültürü vardır. Bu kültür bebeğin hayaletten korunması için sürdürülür (Lee 2012: 60-67).

Bir de Dongguk Sesigi'sinde kırmızı fasulye çorbasının hayaletleri ortadan kaldırmak için kapıların üzerine serpildi diye kayıtlıdır. Normal halk günlük yaşamında kıyafetlerinde kırmızı kullanmak mümkün değildir, ancak yaşamda kısmen kırmızı renki kullanılmıştır. Düğün gibi yeni gelin yatağı gibi, doğum gibi Kırmızı renk Yang olarak kabul görür ve Yin'i ortadan kaldıracak güç anlamı taşımaktadır.

Muska neden sarı kağıt ve kırmızı harflerden oluşur? Sarı renk Cuma gününü ( ) ve ya güneşi simgeliyor. Sarı renk, 5 Element teorisine baktığımızda her şeyin merkezi olan Cumartesi gününün (土) rengi hem de yeraltı dünyası yani cehennemin anlamını taşır. Kırmızı renge, hayaletlerin kovulması anlamını verir. Kan, ateş

ve yaşamı simgeliyor. Özellikle 5 Elementten Salı günündeki (火) ateşin anlamı arıtma/temizlemedir. Hazırlanan muskalarda kırmızı renkte kullanılır. Burada kırmızının anlamı hayaletleri kovmak, yapılan kişiyi dinlendirmek ve rahat ettirmektir (Jee 2016: 32, 61-62)

Bu bağlamda, Türk mitolojisinin kozmogoni ile ilgili temalarının oluşumunda gece-gündüz farklılığı ve değişiminin bir uzantısı olarak da kabul edilecek bir başka doğal olgu olarak karşımıza, Ay ve gökyüzünün gece görüntüsü ile, yıldızlar ve Samanyolu çıkmaktadır. Nitekim, Emel Esin'in ortaya koyduğu Türk mitolojisinin mevcut verileri arasında bu konularla ilgili pek çok örneğin olduğu görülmektedir.

Öncelikle, bu ikili (düalist) anlayışın bir sonucu olarak, kâinatı oluşturan iki ana unsurdan, yer karanlık "kararıg", gök ise ışıklı veya parlak "yaruk" olarak sıfatlandırılmıştı. Buna istinaden bütün mevcudat aynı şekilde "kararıg" ve "yaruk"olarak bir sınışamaya tabi tutuluyordu. Ayrıca, "kararıg" ile "yaruk" umdelerinin, anaya ve ataya teşbih edilen şekilleri, sekiz yönden esen yeller ile taşınarak beş aslî unsurun doğduğuna inanılıyordu. Ortadoğu ve Akdeniz havzasındaki kültürlerde "anasırı erbaa" "su, ateş, hava ve toprak" şeklindeki dört temel unsur olarak kabul edilişinin tersine erken dönem Türk kültüründe beş aslî unsur vardı. Türk mitolojisine göre kâinatı oluşturan bu beş aslî unsur; "su, ateş, ağaç, maden ve toprak"tan ibaretti (Çobanoğlu 2013: 43). Şimdiye kadar görüldüğümüz üzere Kore ve Türk kültüründe de ikili ve 5 ana maddeyi düyayı oluşan anlayışı iki kültürün ortak atadan gelmesi tezi açısından son derece öenmlidir.

Bu bağlamda, dil en büyük kültür oluşturucu ve taşıyıcı olduğuna göre, Altay dillerinin anası konumunda olan "Ana Altayca"nın taşıyıp yansıttığı dünya görüşünü, mitoloji veya dini hayatına dair izleri başta bütün Altay-Ural dillerinde ve etkileşimde bulundukları kültürel ekolojik yapılarda araştırmalıyız. Bu araştırmaların tek bir kelime ve onun yansıttığı "motif" olabileceği gibi bir motif moleküllerini havi bir inanç ve davranış kalıbı, tabu veya daha geniş kapsamlı bir ritüel de olabilir. Bu tür sosyal ve kültürel bağlamlarında sosyo-kültürel semantikleriyle ortaya konulabilecek sözler ve kavramlar aslında sözlük iddialarını da daha sağlam bir zemine ve

adeta "sağlama" işlemine dönüşmesi nedeniyle de ayrıca bir değere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç

Çalışmamızda ağırlıklı olarak Türk ve Kore milletlerinin kadın mitolojisini kısmen de olsa şamanist geleneklerini inceledik. Her iki mitolojik geleneğin de temelinde hayvan totemi vardır. Kore'de Ayı Totemi ve Türkler'de ise Kurt Totemi görülmektedir. Bu totemlerde temel unsuru olan ilahi güç orada da hakimdir. Kore'de Ayının kadına dönüşmesi ve kadının doğurduğu bir çocuğun yeni bir devlet kurması ile Kore tarihi başlar. Türklerde ise dişi kurttan bir erkek doğması ile çoğalarak ayrı oymaklar halinde yaşamaya başlamış oldukları görülür. Mitoloji tarihine bakıldığında her iki kültürde de kırmızının kötü ruhları kovduğu görülmektedir. Bu yüzden halk tarihi boyunca korumak istedikleri olgular karşısında kırmızıyı silah olarak kullanmıştır. Özellikle kadın ve çocuk söz konusu olduğunda onların zayıf oldukları zamanda kırmızı bir obje kullanarak onları korumaya almıştır. Kırmızı mitojoji tarihinde her zaman en güçlü olmuştur. Bu Korede Yang Türklerde Yarug olarak isimlendirilmiş ama aynı hedefe hizmet etmiş aynı amaç için kullanılmıştır. Bütün bu ortaklıklar, Ural-Altay dil ailesini oluşturan halk ve kültürlerinin başlangıcında bir "Altay Mitolojisi veya Dini"nin varlığı ortaya çıkmaktadır. Bu Altay mitolojisi ve dinini bağımsız olarak araştırmak üzere disiplinler arası ve Ural-Altaylılarca ortak bir "Altay-Ural Mitolojisi Araştırmaları Enstitüsü"nün kurulması ve bir araştırma programı doğrultusunda periyodik çalışmalara yön verilmesi elzemdir.

KAYNAKÇA

BEA, Wonsik (□□□ 1981). □□ □□ □□□ *Günümüz Doğu Tıp Kılık Çalışmaları* □□: □□□

BEYDİLLİ, Celal (2003). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*, Ankara, Yurt Yayınları, 2003.

BOUDAN, Christian (2006). *Mutfak Savaş Damak Zevkinin Jeopolitiği*, Çev. Yaşar Avunç, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

CHOİ, Kwangsik (최광식 1982). “삼신할머니의 기원과 성격 ” [“Samsim Halmoninin kökeni ve karakteri”], *Kadın Araştırmaları*, Degu, Dagu Katolik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yay, 11:47-57.

CHOI, Unsik (최운식 1998). 한국 민속학 개론 [*Kore Halkbilimine Giriş*], Seul, Minsokone Yayınları.

CHOI, Chungmoo (2003). “The Artistry and Ritual Aesthetics of Urban Korean Shamans”, *Shamanism: A Reader*, Ed. G. Harvey, New York, Rouledge, s.170-185.

ÇOBANOĞLU, Özkul (2003). *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, Ankara, Akçağ Yayınları.

---------- (2012). “Türk Mitolojisinde Al Dini ve Okra İlişkisi“, *38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi: Tarih ve Medeniyetler Tarihi*, Ankara, AYK, C. II, s. 981-986.

---------- (2013). “Mit, Mitoloji ve Edebiyat”, *Türk Edebiyatının Mitolojik Kaynakları*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.

HALICI, G. Yüksel (2014).“Gök Tanrının Temsilcileri: Koruyucu Kuşlar”, *Folklor/Edebiyat* C.20, S.77, s.71-81.

JUNG. C.G. (1976). *Alchemical Studies*. (Çev. Hull, R. F. C). NJ, Princeton University Press.

---------- (2006). □□□ □□□ [*Archetyp und Unbewußtes*] (C.G. JUNG □□□ 원회 역, 솔 출판사

JEE, Hwesuk, (지휘석 2016). 기복신앙에 나타난 방어기제의 주술적 표현에 관한 연구 - 본인 작품을 중심으로 [A Study on Expression of Shamanistic Through Defence Mechanism in Gibok Faith]- Focused on My Art Work – Jungang Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi : Seul

KIM, Teahee, (□□□ 2001). □□□ □□□ □□□ □□ □□ [A Study of The Living Experiences of Women’s Sanhoopoong], Ewa Üniversitesi Doktora Tezi, Seul.

KİM Wanhee (김완희 1990). 한의학 원론 [*Doğu Tıbbı Prensipleri*] 324-329, 성 □□: □□

KİM Yeogyu (김열규. 2013). 한국신화 그 매혹의 스토리텔링 *[Kore Mitolojisi*], 파주: 도서출판 한울 . 103-109.

KIM, Yongjung, (□□□ 1979), □□□□□□ □□□□, [*Modern Fizik ve Doğu Felsefesi*], □□□, p.127.

KIM, Yongsook, (□□□ 1971). □□□□□ □□ [*Joseon Krallık Döneminde Kadın İmgesi*], 아세아 여성 연구 10집 숙대 아세아여성 문제 연구소 114.

----------, (□□□ 1988). □□□□□□ □□□ □□□ □□ [*Study on Traditional Colors of Clothes in Korea*], □□□□□□□ □□□ □□□□□□.

KÜÇÜK, Alparslan Mehmet (2013). "Geleneksel Türk Dini'ndeki 'Ana/Dişil Ruhlar' a Mitolojik Açıdan Bakış", *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1: 105-134.

LEE, Mirang, (□□□ 2012). □□□□ □□□ □□□□ [Joseoun Hanedanlığı Kostüm Renk Düzeni], Donga Üniversitesi, Tasarım Fakültesi, Doktora Tezi.

LEE, Cheabok, (□□□ 2017). □□□□□□□ □□□□ □□□ □□ [The Social Control and De-control of The Red Color in Korea], Kyengseng Üniversitesi, Doktora Tezi.

LEE, Jeaman, (이재만 2005). 한국의 색 [*Kore Kültüründe Rengi*], 일진사, p.109.

OH, Çulse, (1990). "고전 소설의 출생의례 고 " ["Kore Klasik Romanlarındaki Doğum Törenlerin Araştırmakarı"], Seul, *Dongguk Ünivesitesi Kore Edebiyatı Araştırma Dergisi*, 13: 149-204

ÖZDEMİR, Nebi (1995). "Kore Kültüründe Geçiş Dönemleri", *Milli Folklor*, S.27, 28-33.

ÖZÖNDER, Cihat (1987). "Türk ve Kore Halk İnançları Arasındaki Benzerlikler", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara: MİFAD Yay., s.12-23.

PARK, Jeonghee (□□□ 2017). *A Study on the Mother Symbols in Folktales and Mythologies – in Korean and Greek- Studies in Humanities*, Kwangwon 52 : 137-163.

SALT, Alparslan (2010). *Semboller*, İstanbul, Ruh ve Madde Yayınları.

ŞİMŞEK, Esna (2017). Türk Kültüründe Alkarısı İnancı ve Bu İnanca Bağlı Olarak Anlatılan Efsaneler, *Akra Uluslararasi Kültür Sanat Edebiyat Ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12/ 5: 99-115.

TAE-KON, Kim (1998). *Korean Shamanism-Muism*. (Terc. C. Soo-kyung). Seoul, Jimoondang Publishing Company.

YANG, Geocho (□□□ 1993). □□□□□□ □□ [*Yin-Yang ve 5 Madde Teorisi Üzerine Araştırılmaları*], □□□□.

KORE TÜRK-TATARLARI HAKKINDA *YENİ YAPON* MUHBİRİ DERGİSİNDE YAYIMLANAN YAZILAR ÜZERİNE

Prof. Dr. Ali Merthan DÜNDAR*

ÖZ

Türk ve Koreli halkların tarihî süreçteki ilişkileriyle ilgili çalışmaların sayısı oldukça azdır. Eldeki kaynakçayı daha çok Kore Savaşı'na odaklanmış bilimsel incelemeler ve hatıratlar oluşturmaktadır. Ancak, son zamanlarada yapılan araştırmalar, Türklerle Korelilerin siyasi ilişkilerinin Türk Hakanlığı (Gök Türk) döneminde mevcut olduğunu göstermektedir. Tarihi kaynaklarla tespit edilen bu gerçeğin yanında, dilbilimsel malzeme ile tarihî resim ve gravürlerden yola çıkarak silah, giysi gibi eşyaların benzerliğinden dolayı kültür ilişkilerinin çok daha öncelere dayandığı zikredilmektedir. Kore'deki Türk varlığı ve Kore tarihine katkıları ise çok az araştırılan konulardandır.

Osmanlı Döneminde Türk kamuoyunun Kore adını, 1894-1895 Çin Japon Savaşı ile duymaya başladığını söylemek mümkündür. Kore, takip eden süreçte 1904-1905 Rus-Japon Savaşı ile Osmanlı basını ve matbuatında daha çok yer almıştır. Bu iki savaş vesilesiyle yayımlanan kitaplarla basılan haritalarda Kore hakkında malumatlar verilmiştir. 1930'lu yıllara gelindiğinde, Türkiye'de Kore ile ilgili bilgilerin daha çok gazete ve dergiler üzerinden aktarıldığı görmek mümkündür. Bu bilgilerin, çoğunlukla yabancı haber ajanslarından yapılan tercümelerle elde edildiği ve doğrudan bölge kaynaklarından alınmadığı söylenebilir. Ancak bu dönemde Türkiye ve Türk Dünyasına Kore hakkında bilgi veren bir başka kaynak daha vardır. Bu kaynak, Japonya'daki Türk-Tatarlar tarafından kurulmuş olan

* Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Öğretim Üyesi, merthandundar@gmail.com

Tokyo Mahalle-i İslamiye Matbaası'nda basılan *Yeni Yapon Muhbiri* adlı dergidir.

Bu bildiride, Kore'deki Türk varlığı ve zikredilen dergide yayımlanmış olan Kore hakkındaki yazılar üzerine bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kore Türk-Tatarları, Kore'de Türk Varlığı, Tokyo Mahalle-i İslamiye Matbaası, Yeni Yapon Muhbiri, Seul'de Türkler, Pusan'da Türkler

THOUGHTS ON THE ARTICLES PUBLISHED IN *YENİ YAPON MUHBİRİ* REGARDING TURCO-TATARS IN KOREA

ABSTRACT

Studies on relations between Korean and Turkic people are scarce. The data we have mostly consists of memoirs and scientific research on Korean War. However, recent studies have shown that relations between these two peoples started during the period of Turk Khanate (Gök Türk). Together with this historical fact and in light of linguistic data, historical paintings and etchings; it has been said that the cultural relation between Turkic and Korean people are much older. Conversely, Turkic presence in Korea and their contribution to the Korean history are not studied enough.

It can be said that, in the Ottoman Era, Turkish people first heard the name of Korea, with the 1894-1895 Sino-Japanese War. During the 1904-1905 Russo-Japanese War, Korea had a wider appearance in Ottoman media and press. Books and maps printed on these two wars had information regarding Korea. In the 1930's Turkey, most of the information on Korea was relayed through newspapers and magazines. Also, most of this information can be sourced to translations from foreign news agencies and not local sources. Nevertheless, there is another source that has been informing Turkey and Turkic World on Korea. This source is *Yeni Yapon Muhbiri*; a journal that has been printed by Tokyo Mahalle-i İslamiye Matbaası, a printing house established by Turco-Tatars in Japan.

This article will present an assessment of Turkish presence in Korea and, articles published in aforesaid journal.

Keywords: Korean Turco-Tatars, Turkish presence in Korea, Tokyo Mahalle-i İslamiye Matbaası, Yeni Yapon Muhbiri, Turks in Seul, Turks in Pusan.

Türk Kore ilişkileriyle ilgili olarak yapılmakta olan çalışmaların sayısı son yıllarda artmaya başlamıştır. Kore'de yapılmakta olan çalışmaların Türk dili, Türk kültürü ve Türk tarihi konularına yoğunlaşmış olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'de ise Kore dili ve Kore Savaşı hakkındaki çalışmalar öne çıkmaktadır. Ancak, her iki tarafta da Kore'deki Türk varlığı üzerine çokça araştırma yapılmadığı görülmektedir. Kore'de, Prof. Dr. Hee Soo Lee ve Türkiye'de bizim çalışmalarımızın dışında bu konuyla ilgili hemen hemen hiç inceleme yapılmadığını söylemek mümkündür. Oysa I. Dünya Savaşı'nın ardından Kore, Türk soylu bazı gruplara ev sahipliği yapmış, bir süre için de olsa vatan olmuştur. Kısaca özetlemek gerekirse, Rus İhtilalinin ardından Rus Çarlığı toprakları içinde yer alan İdil Nehri (Volga) ile Ural Dağları arasındaki İdil - Ural Bölgesinde yaşayan genel tanımlamayla Tatar - Başkurt gibi Türk halklarından oluşan kimi aileler (literatürde Türk-Tatar olarak tanımlanır), Çin'in Mançurya bölgesine, Japon kontrolündeki Kore'ye ve Japonya'ya göç etmişlerdir.[2]

Yerleştikleri yeni topraklarda bir arada yaşamaya çalışarak küçük çaplı Müslüman mahalleleri kurmuşlar ve Mahalle-i İslamiye adı altında cemiyetler oluşturmuşlardır. Harbin şehri, Çin'in Mançurya Bölgesine yerleşenler için merkez olmuş, Tokyo, Nagoya ve Kobe şehirleri ise Japonya'ya göç eden Türk-Tatarların yerleştikleri büyük şehirler olmuştur. Kore'ye yerleşen aileler ise Seul (Keijo), Pusan ve Daegu şehirlerinde yoğunlaşmışlardır. Çoğunlukla tekstil ticaretiyle uğraşan aileler, yaşadıkları yerlerde okullar ve camiler kurmuşlardır. Genel olarak Tokyo, Doğu Asya'da yaşayan bu gruplar için bir merkez olmuştur. Molla Muhammed Gabdukhay Kurbanali'nin başkanlığını yaptığı topluluk Çin, Kore ve Japonya'da yaşayan Türk-Tatarlarla ülke yönetiminde görev alan dönemin

[2] Detaylı bilgi için bkz: A. Merthan Dündar, "Japonya Türk-Tatar Diasporası", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, Kasım, Ankara 2004, s. 75-89 ve A. Merthan DÜNDAR, *Japonya'da Türk İzleri: Bir Kültür Mirası Olarak Mançurya ve Japonya Türk-Tatar Camileri,* Vadi Yayınları: Ankara 2008.

Japon milliyetçi elitlerinin maddi katkı ve siyasi destekleriyle 1931 yılında Tokyo'da bir matbaa kurmuşlardır.

Tokyo Matbaa-i İslamiyesi (Tokyo Muslim Printhouse) olarak bilinen bu matbaada edebi, dinî, millî konularla ilgili kitaplar basıldığı gibi okul kitapları da basılmış ve Türk-Tatarların yaşadığı tüm ülkelere gönderilmişlerdir.[3] Bunun dışında *İlan-ı Hakikat* adlı bir gazete ile 25 Nisan 1931 yılında *Yapon Muhbiri* (Japonya Habercisi) adlı bir dergi yayımlanmaya başlamıştır. Gazete kısa bir süre yayından kaldırılmış dergi ise sadece küçük bir ad değişikliğiyle *Yeni Yapon Muhbiri* adıyla yayımlanmaya devam etmiştir.

Yeni Yapon Muhbiri adlı dergi, bir yandan farklı ülkelerde yaşayan Müslümanlara Japonya'nın propagandasını yaparken diğer yandan dünyaya yayılmış olan Türk-Tatarlara Doğu Asya'daki yaşayan akrabaları ile ilgili haberler vermiştir. Bildiğimiz kadarıyla dergi 69 sayı çıkmış, II. Dünya Savaşı'nın başlangıcında yayımlanması durdurulmuştur. Bu derginin dokuz sayısı dışındaki tüm nüshalarının kopayaları 2002 yılında tarafımızdan bulunmuş ve ilk tanıtım yazısı tarafımızdan yazılmıştır.[4]

Bu makalede, 25 Nisan 1931 yılında Yeni Yapon Muhbiri adıyla yayımlanan dergide yer alan Kore ve Kore'deki Türk-Tatarları hakkındaki haber ve bilgileri kısaca inceleyeceğiz. Çalışmamız, Türk Dili ve Edebiyatı son sınıf öğrencilerinin lisans tezi olarak hazırladıkları transkripsiyon ve çeviriler üzerinden yapılacaktır. Dergi'de Kore'nin başkenti Seul Japon işgali döneminde anıldığı adıyla Keijo olarak yazılmıştır. Bunun dışında Taykiyo ya da Taykyo olarak yazılan yer günümzüdeki Daegu şehri olamalıdır. Şehir adları dergide yazıldığı şekliyle bırakılmıştır. Yeni Yapon Muhbirinde yer alan Kore ile ilgili yazıların tercümesine bu makalede yer verilmemiş sadece sayı ve sayfa numaraları dipnotta belirtilmiştir. Kore'deki Türk Tatarlarla ilgili olan haberlerin tercümesi ise özetlenerek aktarılmıştır. Okunuşundan emin olunmayan şahıs ve yer adlarının yanına tarafımızıdan soru işareti konulmuştur. Bu çalışma dergi üzerine daha önce yazmış olduğumuz makalelere ilave olarak hazırlanmış olmakla

---

[3] A. Merthan Dündar, "Uzak Doğu'da İdil-Ural Türklerinin Yayın Faaliyetleri ve Tokyo Mahallei-i İslamiye Matbaası", Türkoloji Dergisi, Cilt XVI, Sayı: 2, Ankara 2003, s. 103-116.

[4] Derginin kopyalarını bir Japon meslektaşımızla paylaşmamız sonucunda, maalesef bizden izin alınmadan kopyalar çoğaltılarak satışa sunulmuştur.

beraber önümüzdeki süre içinde bir derginin tamamının tercümesinin yapılması planmaktadır.

Yeni Yapon Dergisi'nde Kore ile ilgili verdiği ilk haber 4. sayıda yer almıştır: *Bütün Kore Müslümanlarının Keijo'daki (Seul) "Merkez Millî İdaresi" olarak, üzerine almış olduğu millî, dinî işlerin toplu ve esaslı surette devam ettirmek için yapacaklarımız* başlıklı bu haber şöyledir:

1) Gençlerimizi zamana uygun usulde, dinî, millî terbiye vermek için bu senenin Eylül'ünde başlayarak (bazı sebeplerden bina faaliyeti son aylarda durduruldu) Keijo şehrindeki İslam Mektebini devam ettirmeye karar kılındı. Bununla beraber İslam Mektebi başka şehirlerden okumaya gelecek çocukları memnuniyetle kabul edecek.
2) Müslüman çocuklarına millî ve dini terbiye vermek için daimi imam alınmasına karar kılındı. İmam olan kişi sadece Keijo Müslümanları için alınmayacak, bütün Kore'de yaşayan Müslümanlara mahsus alınacak. İmam, gerek olduğunda Kore'nin başka şehirlerine de gidip hizmet edecek. Bunlarla beraber kış ortalarında erkekler ve hanımlara mahsus; tefsir hadis ve tarih derslerinden büyükler için kurs açılması birinci planda tutulacak.
3) Yukarıda yazan, üstümüze farz olan ruhani hayatımızı daim ve esaslı surette yürütmek için, Kore Müslümanlarının dileğiyle bütün Uzak Doğu'nun önde gelen din alimlerimizden ve milli adamlarımızdan olan Muhammed Abdulhay Kurbanali cenaplarının takdimiyle imam ve muallim olarak Abdulhak Numani alındı.

   İmam ve muallim olan zat, Orenburg'da Medresi-i Hüseyniyye'de, Kazan'da Alimcan Hazret'in Medrese-i Muhammediyesi'nde tahsil görüp çeşitli mekteplerde görev yapmış kişidir.
   Kore'de Keijo'da Merkez Milli İdare Reisi Mübarekşah Batırşın
   Serkatip: Kerim Süleymanof [5]

[5] Nebahat Akbaş, *Yapon Muhbiri Dergisi'nin Türkiye Türkçesine Çevirisi*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2004, s. 61-62.

Dergi'nin 17. sayısında Tokyo'da basılan Kur'an-ı Kerim için toplanan paralar hakkında bilgi verilirken Kore'den yapılan bağışlardan bahsedilmiş: *"Kur'an-ı Kerim bastırmak için Tokyo İslam Mahallesi üyelerinden 1200 Yen, Keijo İslam Mahallesi üyelerinden 600 Yen, Taykyo (*Daegu*) şehrinden bir efendiden 50 Yen sadaka toplanmıştır."*[6]

Takip eden 18. sayıda da Ayaz İshaki ve taraftarlarının, Tokyo'da Kurbanali taraftarlarıyla Japon ve Rus milliyetçiler tarafından saldırıya uğramasının ardından[7], Keijo Türk Tatarlarının Kurbanaliyi destekler Ayaz İshaki'yi yerer şekildeki kısa mektupları yer almıştır.[8] Derginin 20. sayısında Kore'deki dinlerle ilgili bir makele yer almıştır.[9] Yine aynı sayıda, *Keijo'da Okul: Keijo'da Kur'an Öğretim Toplantısı* başlıklı yazıda Molla Muhammed Abdulhay Kurbanali başkanlığında Tokyo'dan gelen heyetin Kore'deki faaliyetleri hakkında özetle şu bilgi verilmiştir:

> Din ve milletimizin değerli hazinesi olan Kur'an-ı Kerimin Tokyo ve Keijo Mahalle-i İslamiyelerinin destekleri ile Tokyo'da İslam Matbaasında basılması münasebeti ile Keijo şehrinde Eylül'ün 28'inde büyük bir tören düzenlenerek Kur'an-ı Kerim okundu ve Müslümanlara dağıtıldı. Toplantı Kore'de Genel Valilik İdaresinin binasında yapılmış olup, Keijo Dinî ve Millî iradesinin üyeleri, gazete muhabirleri, hükümet memurları huzurunda başladı. Meclise Keijo Dinî ve Millî Müslüman idaresinin özel davetiyeli Japonya'da bulunan Müslümanların (Türk-Tatar) reisi Tokyo'da imam ve müderris Muhterem Muhammed Abdulhay Hazret Kurbanali Cenabları, Mançuko İmparatorluğunun 3 milyon Çinli Müslümanının meşhur veziri ve dinî âlimi Ebubekir Ahund Zanzüen (?) Cenabları, Tokyo'da Mahal-

---

6 Nazlı Memiş, *Yeni Yapon Muhbiri Adlı Derginin 16. ve 17. Sayılarının Türkçeye Çevrilmesi*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2008, s.51.

7 A. Merthan Dündar, "Japon Resmi Belgelerine Göre Ayaz İshaki ve Japonya'daki Faaliyetleri", *Türk Yurdu*, Cilt 31, Sayı 287, Ankara 2011, pp. 100-105.

8 İlknur Şeker, *Yani Yapon Mohbiri Dergisinin Çevirisi (18. ve 19. Sayı)*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005, s.19.

9 Pınar Esin Bozkurt, Yeni *Yapon Muhbiri (20. ve 21. Sayılar*), Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005, s. 16-18.

le-i İslam üyelerinden Ahmedcan Efendi Yakub ve Tokyo'da yerleşik Müslümanlardan Açaba (?) Efendiler, ayın 27'sinde gece saat 5'te Keijo'ya teşrif edip bütün İslam Mahalleleri büyükleri tarafından karşılandılar. Ertesi gün ayın 28'inde saat 19:00'da Muhammed Abdulhay Hazret Kurbanali başkanlığında bir İslam heyeti, Ebubekir Ahund, Açaba Efendi, Keijo Dinî ve Millî iradesi reisi Kerim Efendi Süleyman, Başkatibi Abdurrahman Efendi Mevellin, İmam Arifullah Efendi Azetullah'dan ibaret olarak Kore'deki hükümet başkanlarını ziyaret etmişlerdir.

Başlıca Kore İdari Valisi İmaide (?) cenabları, sonra Kore Vali Vekili General Oguni (?) cenabları, Keijo Emniyet Müdürünü ziyaret ettiler. General Vali cenabları ile 45 dakika kadar samimi sohbette bulundular. Kur'an okuma toplantısı tam saat 12'de Muhammed Abdulhay Hazret Kurbanali tarafından Kur'an okunarak açıldı. Sonra imam Arifullah Efendi Azizullah konuklara hoş sözler söyledi. Bundan sonra Keijo Dinî ve Millî cemiyeti reisi Kerim Efendi Süleyman, Başkatip Abdurrahman Efendi, Zahidullah Efendi Tariş, Alim Efendi Selahaddin, Binali Şeyh Efendi Devletşahlar tebrik konuşması yaptılar. Konuk heyet tarafından ise Muhammed Abdulhay Hazret Kurbanali, Ebubekir Ahund – Zanzüen, Açiba Efendi ve Ahmedcan Efendiler tesirli sözler söyleyip Müslümanların birliği, Kur'an okunması, Keijo Mahallesinin ehemmiyeti, Japon basını ve İslam dostluğu hakkında konuşma yaptılar. Mecliste Keijo'daki gazete muhabirleri birçok fotoğraf çektiler.

Tokyo İslam Mahallesi tarafından Keijo İslam mahallesine hediye edilen süslü deri ciltli Kur'an-ı Kerim M.G. Kurbanali Hazret tarafından Keijo mahallesine takdim edildi. Sonra toplantıda hazır bulunan mahalle sakinlerine İmam Arifullah Efendi tarafından Müslümanlara Kur'an-ı Kerim hediye edildi.

Bu toplantı münasebetiyle Keijo Müslüman idaresinden Muhammed Abdulhay Hazret'e üzeri yazılı gümüş cep saati hediye edildi. Ebubekir Ahund'a, Ahmedcan Efendiye ve Muhammed Abdulhay Hazret'in küçük oğlu Muhammed Esad'a Kur'an-ı Kerimler hediye edildi.

Yemekli toplantı sırasında Kur'an-ı Kerim okundu ve 35 adet, Keijo toplantısını tebrik etmek için gönderilen mektup ve telgraflar okundu. Bunlar Kore'de, Mançurya'da ve Japonya'da farklı şehirler-

de yaşayan Müslümanlardan (Türk-Tatar) gelmiştir. Toplantıdan sonra Keijo Mahallesi hanımları, Zeliha Hanım Şemsinur Hanım Piruş, Zeynep hanım mollalar salavat-ı şerife okudular. Sonra Muhammed Abdulhay Hazret tarafından Kur'an-ı Kerim okumanın önemi hakkında konuşma yapıldı. Bütün halk ayakta durup 3 kere tebrik ettiler. Hem de Japonya'da Japon hükümeti ve halkının bize gösterdiği misafirperverlik ve himayesi için Japonya İmparatoru Hazretleri şerifine bütün halk ayakta durup üç kere banzai (yaşasın diye eller havaya kaldırılarak bağırma ritüeli) söylediler. Sonra Ebubekir Ahund Zanzüen tarafından Kur'an okunmasının ardından toplantı sonra erdi.

Ayın 29'unda Cuma günü misafirler Keijo İslam mezarlığına gidip ziyaret ettiler ve bütün mahalle halkının iştiraki ile Muhammed Abdulhay Hazretin İmamlığı ve Ebubekir Ahund ile Muhammed Abdulhay Hazret'in etkili vaazları ile Cuma namazı kılınıp o günden itibaren misafirler her gün bir başkası tarafından ziyefete davet edildiler.

Perşembe günü ayın 30'unda sabah saat 10'da Kurbanali Hazret, Ebubekir Ahund, Kerim Süleyman, Abdurrahman Müellin, Arifullah Azizullah, Ahmedcan Yakub ve Açiba Efendilerden oluşan bir heyet, Kore başkomutanı General Küaşiya (General Kazushige?) cenabların ziyaret edip bir saatten fazla sohbet ettiler. Salı günü sabah misafirler deniz kenarına Zinsin şehrine gidip denize girdiler ve Ataullah Efendi Alimcan da iki ziyafet verdiler.

Çarşamba günü misafirleri Kore Jandarma komutanı General Oza (?) cenabları kabul edip misafirler şerefine ziyafet verdi. Akşam saat 9:10'da da tren ile Ebubekir Ahund ve Karbanalıi Hazret, 9 saat 45 dakika süren tren yolculuğu sonrasında ile Taykiyo (Daegu) şehrine ulaştılar. Keijo'da oldukları zaman misafirler her gün bir yere ziyafette davet edilmişlerdi. Şehirde bulunan tarihi yerleri ziyaretettiler, Kore İmparatorunun saraylardan, Keijo müzelerine, hayvanat bahçesine gidip, Korelilerin mağazalarından alışveriş ettiler. Ayrıca Kore'de Hristiyanlığın yerleşmesi hakkında bilgi topladılar.

Keijo'da Dinî Millî İdare reisi Kerim Efendi Süleyman konukları evinde misafir etti. Konuklar Keijo'da bir nice mertebe kazandılar. Radyolu otomobile bindiler. Dağ başındaki ziyarete giderken otomobil radyosu Osaka'dan yayın yaypıyordu.

> Eylül'ün 3'ünde Taykiyo (Daegu) şehrinde yaşayan öğrencilerinden Nimetullah ve İshak Efendiler Kurbanali Hazret'i ziyaret edip onlara ziyafet verdi. O gece de tren ile Kurbanali Hazret, Açiba Efendi ile Pusan üzerinden Tokyo'ya döndüler.[10]

Derginin 21. sayısında, daha önceki sayılarda yer alan haberlere atıfla Kore ve Japonya'daki Müslüman Türk Tatarların faaliyetlerine övgü ve teşekkür içerikli yazılmış bir mektup yayımlanmıştır. Mektup, Afganistan'ın Kabil şehrinden ünlü Tarzi ailesinden Seyid Mübaşir Tarzi'nin tarafından gönderilmiştir. Özetle Tarzi, Kore ve Japonya'daki Türk-Tatarların Kur'an-ı Kerim'i Tokyo'da basarak Japon İmparatoruna hediye etmelerini övmüş, 2594 yıllık Japonya tarihinde ilk defa olan bu tip bir olayın, 400 milyonluk İslam alemi tarafından da büyük takdir topladığını belirtmiştir.[11]

Aynı sayının 63 ve 65. sayfalarında da Kore'deki bir Türk-Tatar düğünü ile ilgili bir makale yer almaktadır. Çeşitli Haberler başlığının altında yer alan makale şöyledir:

> **Kore'de Keijo Şehrinde Nikah Töreni**
>
> 23 Ağustos Perşembe günü Kore'nin merkezi olan Keijo şehrinde, Keijo imamı Arifullah Efendi Azizullahın kızı Zeliha Tutaş ile, Tokyo'da İslam mahallesi üyesi ve Tokyo'da İslam Matbaasının çalışanlarından Mehmet Efendi İbrahim oğlu Altunbayların nikah ve düğün törenleri oldu. Törene Tokyo'da imam ve müderris Muhammed Abdulhay Kurbanali ve Mukden imamı Muhammed Tarif hazret Yanguraziler teşrif etmiştir. Ayın 23'ünde nikah töreninde bütün Kore'deki İslam mahalleleri azaları, Japon İçişleri ve Savunma memurları hazır bulundular. Gençlerin nikahı Muhammed Abdulhay Hazret tarafından kıyılıp onun tarafından nikahın önemi hakkında ayet ve hadisler okuyup tesirli bir söylev-vaaz söylendi ve Muhammed Tarif hazret tarafından Kur'an okunup dualar edildi. Törene

---

[10] Pınar Esin Bozkurt, *Yeni Yapon Muhbiri (20. ve 21. Sayılar)*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005, 20. sayı, s.19-21.

[11] Pınar Esin Bozkurt, *Yeni Yapon Muhbiri (20. ve 21. Sayılar)*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005, 21. sayı, s. 60, 61.

Tokyo'dan gelen kadılar Ahmed Muhtesib ve Mahmud Efendinin babası İbrahim Efendi Altunbaylar tarafından ve kız babası molla Arifullah Efendi tarafından tebrik söylevleri ve eşlere güzel tavsiyeler söylendi. Nikah kutlanıp Japonya, Kore ve Mançiko memleketlerinin türlü şehirlerinden yetmiş kişi tebrik mesajları yolladılar.

Kore'nin büyük gazetelerinden Keijo Nippo gazetesinde, Kore'de Müslüman Düğünü vesilesiyle Kurbanali hazretin, Tokyo'dan bizzat düğüne geldiğini haber edip, gençlerin fotoğrafını da basmak suretiyle kapsamlı bir haber yayımlandı.

Ayın 24'ünde Cuma namazı, Muhammed Abdulhay hazretin tesirli vaazından sonra Muhammed Tarif hazret tarafından kıldırıldı. Cuma'dan önce başlayan tören Cuma'dan sonra Alim Efendi (Keijo'da yurt sahibi) yurdunda ve idare üyesi Abdurrahman Efendi mollanın ziyafetleri ile devam etti. Salı günü idare reisi Kerim Efendi Süleyman törenden sonra misafirleri deniz kenarına, Zinsen şehrine deniz banyosuna götürdü. Zinsen'de yaşayan Ataullah Efendi Alimcan da ziyafet verdi. Çarşamba günü Muhammed Abdulhay hazret, (kayın) babası Muhammed Tarif hazret ile birlikte Japonya'ya gittiler. Keijo'da oldukları zamanda hazretler Keijo idaresi reisi Kerim Süleyman Efendi eşliğinde Kore Valisi İmaida cenabları, Jandarma komutanı General Nanaba cenabları ziyaret edip samimi sohbet ettiler.

Tokyo'da imam ve müderris Muhammed Abdulhay hazret Kamakura'dan (Son istirahat yerinden) 20 Ağustos'ta Keijo'ya nikah törenine görevli kılınmıştır. 28'inde sabah ekspresi ile Kamakura'ya geldi. Onun kayınbabası ve geçici imam Muhammed Tarif hazret Yangurazi de bir iki yerde misafir olmuşlardır. Hazretler yolda Kore'de Taykyo (Daegu) şehri Müslümanlarının davetiyle trenden inip Nimetullah Efendi Abdurrahman ve İshak Efendi Akçuralarda misafir olmuşlardır. Aralık başlarında Kurbanali hazretin ailesi ile Tokyo'ya gideceği söyleniyor. [12]

Konuyla ilgili bir diğer yazı derginin 26.sayısında yer almakta olup, Tokyo Matbaa-i İslamiyesinde kitap basılması için Kore'de para

[12] Pınar Esin Bozkurt, *Yeni Yapon Muhbiri (20. ve 21. Sayılar),* Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005, 21. sayı, s. 63-65.

toplanmasıyla ilgili bilgiler vardır. Ayrıca Kore Türk-Tatarlarının yeni yönetimi ile ilgili bilgilerde aktarılmıştır:

Kore'de Keijo'da

Kore yarımadasının merkezi olan Keijo şehrinde de bayram-ı şerif (bayram namazı) Tokyo rasathane hesabı ve Matbaa-i İslamiye takvimine göre, bütün Uzak Doğu'daki olduğu gibi 7 Ocak Pazartesi günü kılındı. Keijo'da bu yıl Ramazan-ı şerif orucu büyük ihlas ile tutuldu. Ramazan-ı Şerifte, Keijo Mahallesi, Tokyo Matbaa-i İslamiyesindeki mektep için yeni ders kitapları bastırmaya karar verip, 440 yen yardım toplamışlardır. Bu paraya şimdiye kadar yetmiş nusha Arapça Elifba, birçok Tatarca okuma kitabı ve birçok kitap basılmıştır.

Keijo mahallesinde bu yıl imam Arifullah Efendi'nin vefatı üzerine hususi meşguliyet sebebiyle onun yerine Mukden şehrinden Zarif Yangurazi'nin davet edilmesine karar verilmiştir. Zarif Hazret, Uzak Doğu'da tanınmış ihtiyar hazretlerimizden olup, ülkesinde 35 yıl imamlık yapıp ders okutmuş bir kişidir.

Keijo mahallesinde genel toplantı yapılmış olup Kore'de yaşayan Müslümanların Keijo'daki Dinî ve Millî birliklerinin (cemiyet) reisi olarak Abdurrahman Efendi, hazinedar olarak; Molla Ahmet Efendi Şah Ahmet, reis muavini olarak Abdullah Efendi, idare azası olarak Kerim Efendi Süleyman ve Arifullah Efendi tayin olunmuştur. Uzak Doğu'da Dinî ve Millî büyük himmetler gösterip ilerleyen Keijo Dinî ve Millî idare azalarına işlerinde başarı ve hayırlı ömürler dileriz.[13]

Aynı sayıda bir sayfa sonra Kore'den Japonya'ya gelen Türk-Tatarlarla ilgili bilgiler vardır:

Tokyo'da Keijo Konukları

Tokyo Mahallesi'nin onuncu yıl kutlamalarına Kore'de yaşayan Müslümanların, Keijo'daki dinî ve millî uyuşmalarının (cemiyet) vekili olarak gelen konuklar; Kerim Efendi Süleyman ailesi ile Abdurrahman Efendi ailesi ayrıca Molla Ahmet Efendi Şah Ahmet-

[13] Nursel Karakavak, *Yeni Yapon Muhbiri (26. ve 27. Sayılar)*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara-2005, 26. sayı, s.30.

ler; Tokyo şehrimizde misafir olup Mahalle-i İslamiye'de kalmaktalar. Her gün akşam ve gündüzleri mahalle, muteber konuklara ziyafet meclisleri yapmakta. Bu meclislere mahalle reisi Muhammed Abdulhay Hazret ve şehrimizde bulunan Reşid Kadı Hazret ve Muhsin Beyler hem de İslâm dostlarından bazı Japonlar iştirak edip dinî ve içtimai istikbalimiz hakkında mühim meseleler konuşmaktalar. Konukların davet edildikleri meclisleri ziyaret için birer hafta Tokyo' da kalmaları beklenmektedir.[14]

Derginin 28. sayısında ise Kurban Bayramı kutlamalarıyla ilgili bir haber yer almaktadır:

Keijo'da Mübarek Kurban Bayramı

Kore'de Merkez Keijo şehrinde Kurban Bayramı'nın büyük görkem ve ruhlu kutlamalarını haber ederiz. Keijo Mahalle-i İslamiyesi azaları tarafından 7 kişi birleşerek bir büyükbaş kesip her evde kurban aşı yapılmakta ve bu yıl Keijo mahallesi imam ve dini lider olarak Mukden'de oturan Keijo'ya daha önce gelip Kurban Bayramı imam olarak namaz kıldırıp, bayram kutlayıp çok vaaz ve nasihetlar söyleyip bu ayda dini hamd ve birliğe büyük katkı sağlayan Muhammed Zarif Hazret dönmüştür.

Muhammed Zarif Hazret, 23 Mart'ta Mukden'e dönüp Nisan başında Keijo'ya eşi ile Mukden'den geleceğini vaat etmiştir.

Muhammed Zarif Hazret Yangurazi Muhammed Abdullahay Kurbanali hazretin kayınpederi olup Penza Vilayetinde Yanguraz köyünde 30 yıldan fazla imamlık yapmış muhterem bir yaşlı kişimizdir.[15]

İslam Peygamberi, Hazreti Muhammed'in doğum günü vesilesiyle Kore'de Mevlid Bayramı (Mevlid Kandili) düzenlenmesiyle ilgili haber derginin 30. sayısında yer almaktadır:

---

[14] Nursel Karakavak, *Yeni Yapon Muhbiri (26. ve 27. Sayılar),* Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005, 26. sayı, s.31.

[15] Selma Demir, *Yeni Japon Muhbiri (28. ve 29. Sayılar),* Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005, 28. sayı, s. 30.

Keijo'da Mevlüd Bayramı

Keijo'daki Mahalle-i İslamiye halkının, Mevlüd ayını büyük mutlulukla geçirdikleri ve Mevlüd gününde mahalle halkının toplanıp, imamları Muhammed Zarif hazret tarafından Mevlüd okunduğu ve güzel bir toplantı düzenledikleri öğrenilmiştir. Mevlüd günüde çekilmiş olan bir fotoğraf göndermiş iseler de mecmuamızın bu sayısına basmak için yetiştiremedik.[16]

Derginin 33. sayısında yayımlanmış olan bir haberden Tokyo Mahalle-i İslamiye Matbaasında basılan kitaplardan birinin Kore Türk Tatarları tarafından finanse edildiği anlaşılmaktadır.

Tatarca Söz Dizimi Kitabı

Bu yıl ikinci dönem okullar başladığında Tokyo'da Matbaa-i İslamiyye'de, Tatarca söz dizimi kitabı basılıp yayımlandı. Mekteb-i İslamiyelerin ilkokul kısmında ders kitabı olan bu kitap, Keijo Müslüman Dinî ve Millî idaresi tarafından bastırıldı.

Bundan sonra yine Keijo Müslüman Dinî ve Millî İdaresi tarafından Tatarca Alfabe basılacaktır. Bunun için Matbaa-i İslamiye'ye özellikle büyük harfler koyup işlenmektedir.

Tatarca sarf kitabı bu yıl basılmıştır. Bu kitapları Keijo Dinî ve Millî idaresinden de Tokyo Matbaa-i İslamiyesinden de sordurup almak mümkündür.[17]

Derginin 35. sayısında, Doğu Asya'daki Türk Tatarların lideri konumundaki Molla Muhammed Abdulhay Kurbanali'nin Kore seyahatiyle ilgili kaleme aldığı uzun bir yazı vardır:

Keijo'da

11 Kasım sabahı Kore ve Mançuko hududundan 5 saatte uyuyarak geldik. Saat 2:50'de Kore'nin merkezi olan Keiijo şehrine geldik.

---

[16] Eren Şentürk, *Yeni Yapon Muhbiri (30. – 31. Sayılar),* Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005, 30. sayı, s. 63.

[17] Özlem Yasavur, *Yeni Yapon Muhbiri (33. ve 34. Sayıları),* Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005, 33. sayı, s. 35.

İstasyonda bizi Kore'de oturan Keijo Müslüman Merkez İdaresi üyeleri, Keijo imamı Muhammed Zarif Hazret Yangurazi, cemiyetin reisi, mütevelliler ve gençler karşıladılar. Birkaç otomobil ile Keijo Müslüman Millî ve Dinî İdaresinin yurduna varıp indik. Zarif Hazret tarafından hazırlanan çay meclisi yapıldı. Akşam saat 7:00'de Keijo mahallesinin gösterişli ziyafeti oldu. Keijolu millettaşlarımıza Mançuko'da seyahat haberlerimizi söyledik, Uzak Doğu'da Müslümanlar arasında Ayaz İshaki'nin gelmesinden sonra çıkan sorunlara teessüf ederek birliği koruma yolları hakkında söyleştik. Keijo'ya geçen yıl Kur'an basımı toplantısına geldiğimiz zaman Genel Vali Ogaki cenablarını görüp ona Keijo'da bir mescid-i cami yapılması gerekliliği hakkında fikirlerimizi arz etmiştik. Genel Vali hazretleri bu fikri beğenmişlerdi. Bu yıl Ağustos ayında o fikrin devamı olarak Keijo'da bir mescid-i cami yapmaya karar verilmiştir. Keijo'da olduğumuz zaman Kore'de yapılacak bu birinci mescid-i camiyi meydana getirme hakkında Genel Valiliğin ilgili dairelerinden fikir aldık ve çaresine giriştik. Kore'de Hristiyanlık neşri ve bu konuda Hristiyan misyonerleri ve özellikle Amerika misyonerlerinin faaliyeti hakkında biz geçen yıl Yapon Muhbiri'nde yazıyorduk. Şimdi de Kore'nin her köyüne kadar misyonerler gitmektedirler. Şehirde saygılı, muazzam kiliseler yapılmış ve Kore halkından Hristiyanlığı kabul eden kişilerin sayısı 2 milyona vardığı söylenmektedir. Din bakanlığı Kore'de olan hizmeti gösteren bu müessese İslam dininde Koreye ve orada İslam mescidinin yapılmasına yol açmaktadır. Keijo'da bir akşam yine kalıp Tokyo'ya cumaya dönüp gitme fikrinde olsak da Keijo Müslümanları bizi göndermediler. Günde 3-4 toplantı yapılıp Keijo'da semiz ördeklerle, tatlı yiyeceklerle konuk ettiler. Keijo'da imam Zarif Hazret mütevellileriyle mahalle yurdunun önünde resim çektirdik. 3 gün konuk olduktan sonra 14'ünde akşam saat 10:10'da yoal çıktık. Keijo istasyonunda bizi bütün mahalle halkı Keijo merkez idaresinin güzel yeşil bayrağı-sancağıyla sıraya dizilip 3 kere tekbir getirerek dua ettiler. Müezzin Abdullah Efendi'nin ezanını dinledikten sonra trenimiz hareket etti.

15'inde sabah 6:30'da biz Taykiyo (Daegu) şehrine geldik. Kore'nin mühim ticaret yerlerinden olan bu şehir 150 bin nüfus ahaliye sahip olup burada bizim Türk Tatarlardan 7 mağazası var. Bu istasyonda bizi gayretli genç yardımcılarımız Nimetullah ve

Abdullah Efendiler karşıladılar. 5 mağazayı ziyaret ettik. Taykyo'da Cuma namazını kılıp Ramazan-ı şerif hakkında vaaz söyledik. Saat 4:00'deki trene kadar konuk olup resimler çektirip 4:18'de Taykyo'dan Pusan'a sefer ettik. 7.30'da Pusan'a geldik. Burada bizi sabık Rusya Müslümanlarının meşhur zenginlerinden Tokyo mahallesinin fahri azası Sadreddin Efendi Agafuref ve Pusan'da mağaza açmış olan mahalle (cemiyet) azamız Osman Efendiler karşıladılar. Osman Efendi de yemek ve Sadri Efendi de çay meclisi düzenlediler. Bunlara seyahat haberlerimi söyleyip ve Pusan haberlerini sorup akşam 11:30'daki vapurla Şimonaseki'ye sefer ettik. Pusan'da hatırımızda kalacak bir olay Sadri Efendi'nin Koreli 15 yaşında hizmetçisinin pek iyi Tatarca konuşmsı oldu. Kore'de Tatara hizmet eden çocuklar genellikle Tatarca söyleşip durdukları görünmektedir. Bunların bazıları Ramazanda Müslüman hocalarıyla birlikte oruç tutmaktaydılar. Bunlardan biz İslam dininin Kore'de de geleceği olacağına karar verdik. Allah u Teala Kore'de yaşayan Müslümanlara da bu memleket halkına İslam dinini ve Müslümanları güzel bir şekilde tanıtmaya ve İslam dinini neşretmeye muvaffakiyet versin, diyerek dua ettik.

16'sında sabahleyin 7:30'da Şimonaseki'ye geldik. Şimonaseki'de 5 saat Sanyo otelde istirahat edip 12:50'deki ekspresle sefer ederek 17'sinde cumartesi günü sabah 9:00'da Tokyo'ya dönüp geldik. Tokyo istasyonunda Tokyo'daki mahalle halkı, öğrenciler ve muallimler, mütevelliler ve mahalleye alakası olan Japonlar bayrak ve sancakla karşıladılar. Eminlikte dönüp gündelik milli ve dini işlerimizin devamına başladık.

El-hamdü'lillahi rabbi'l-alemin.

İmam ve müderris Muhammed Abdülhay Kurbanali.[18]

Derginin 38. sayısında Keijo'da Cemiyetin Genel Kurul Toplantısı ve Yönetim Kurulu'nun oluşumu ile ilgili bir habre yer almaktadır:

[18] Hatice Sağdıç, *Yeni Yapon Muhbiri (35. ve 36. Sayılar*), Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005, 35. sayı, s. 23-25.

Keijo Mahallesinde Genel Toplantı

28 Ocak'ta Kore'de Merkez Keijo Dinî ve Millî İdaresinin Genel Kurul toplantısı yapıldı. Oybirliğili ile başkanlığa Abdullah Nur Muhammed (ilk başkan), başkan yardımcılığına Molla Arifullah Azatullah, Başkatipliğine Abdurrahman Mullin, saymanlığa Molla Ahmed Şah Ahmed, İdare üyeliğine Lokman Süleyman Efendiler seçildiler, Denetleme üeyeliğine Fatih Mullin ve Muhammed Altunbay Efendiler seçildiler.

Keijo Mahallesi Uzak Doğu'daki başarılı mahallelerdendir. Yönetim kuruluna dinî ve millî konulardaki çalışmalar için başarılar dileriz.[19]

Yeni Yapon Muhbiri Dergis'nin 45. sayısında Kore Keijo imamı Zarif Yangurazi'nin ve Keijo cemiyet üyelrinin Tokyo ziyareti Çeşitli Haberler kısmında ayrı başlıklar halinde konu edilmiştir.

Keijo İmamı Muhammed Zarif Hazret'in Tokyo'ya Teşrifi

Keijo'da imam ve müderris olan Muhammed Zarif Hazret Yangurazi Cenapları, hanımı Hanife Abistay ile 6 Eylül'de Tokyo'ya Muhammed Abdulhay Hazret Kurbanali ve ailesine konuk olarak geldiler. Tokyo Mahallesinde konuk olup bir aya yakın süre kalmış bu süre içerisinde meşhur Yogawara Korutu (?) bir hafta gidip gelerek Tokyo'da iki düğün ve nikah meclisi ile diğer bütün ziyafetlerde bulunup 3 Ekim Pazar günü gündüz saat 3'teki ekspres tren ile geri dönüp gittiler. Zarif Hazret'i bütün Tokyo Mahalle sakinleri uğurladılar.

Kore'den Gelen Konuklar

Eylül'de Keijo'dan Tokyo'ya Keijo Mahalle başkanlarından, Keijo merkezi idare başkanı Nur Muhammed, Başkatibi Abdurrahman Mullin, İdare azaları Kerim Süleyman, Molla Ahmed Şah Ahmed, Lokman Süleyman, Ataullah Alimcan, Fatih Mullin, Muhammed Altunbaylar ticaret işleri için gelip konuk olmuşlardır. Naykiu şeh-

[19] Fehime Güloğlu, *Yeni Yapon Muhbiri No: 37-38*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2008, 38. sayı, s. 73.

rinden İshak Akçurin ve mahalle sakinlerinden Nimettullah Abdurrahman ve Abdullah Çodbinler gelip gitmişlerdir.[20]

Derginin 47. sayısında Kore'deki hayvancılıkla ilgili bir haber yayımlanmış olup Kore'deki koyun yetiştiriciliği ile ilgilidir.[21] Kore'deki Türk Tatarlarla ilgili derginin 51 ve 52. sayılarında haberler yer almaktadır:

Şidao Hedze mescidine
Keijo'da bulunan Müslümanların ziyareti.

Keijo'da bulunan merkezin dinî ve millî azaları Şidao Hedze'de azalarımızın gittiği mescide yüzonaltı yen bağış toplayıp göndermişlerdir. İane verenler, Molla Ahmed Şah Ahmed elli Yen, Marifet Hanım Şah Ahmet onYen, Kerim Süleyman yirmi Yen, Arifullah Azizullah onüç Yen, Ahmet Muhtesip, Zahidullah, Süleyman Mullin, Muhammed Altunbay ve Abdullah Mur Muhammed ikişer yen iane vermişlerdir. Keijo müslümanları bu himmetleri tebrik edip sadakalarını çok yerinde bulduğunu beyan edip dua etmişlerdir.[22]

Aynı sayının 24. ve 25. sayfalarında Keijo, Taykiyo ve Pusan şehirlerindeki Kurban Bayramı ile ilgili bilgiler yer almaktadır:

Keijo'da Kurban Bayramı

Kore'de yaşayan Müslümanların merkezi Keijo Dinî ve Millî İdaresinde, bayram namazı 12 Ekim'de, imam Muhammed Zarif hazretlerinin imameti ve güzel vaaz ve nasihati ile mahalle halkının katılımıyla kılındı. Ardından sekiz kurban kesilip herkese dağıtıldı.

---

[20] Çağdaş Altıntaş, *Yeni Yapon Muhbiri Dergisinin 45. ve 46. Sayılarının Türkiye Türkçesine Tercümesi*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005, 45. sayı, s. 28.

[21] Gizem Özdemir, *Yeni Yapon Muhbiri (47 ve 48. Sayılar)*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2008, sayı 47, s. 14.

[22] Gizem Özdemir, Yeni Yapon Muhbiri *(47 ve 48. Sayılar)*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2008, 47. sayı, s. 58.

Taykiyo'da Kurban Bayramı

Kore'de Taykiyo şehrinde Kurban Bayramı namazı 12 Ekim'de İmam İshak Efendi Akçurin'in imamlığı ile kılınmış ve Nimetullah Efendi Abdurrahman, Abdullah Efendi Çudin ve İshak Efendi Akçurin tarafından 3 Kurban kesilip, Kurban bayramı toplam dört gün dört gece güzel şekilde kutlandı. Bayramda Taykiyo'da oturan Müslümanlardan olan mescide 24 bin (?) ve Japon muhbirinde okuyup Şidao hedze mescidine 42 bin (?) tane deri verilmiştir. Bayram günü müslüman yemekleri yapılıp başka günlerde gece 2'ye kadar sohbet etmişlerdir.

Pusan'da Kurban Bayramı

Kore'de Pusan şehrinde ticaret yapan Tokyo İslam Mahallesi üyeleri Osman Efendi İhdam'ın evinde kurban kesip bayram namazı kıldılar. Zamanında imamlık görevini yapan Necmeddin Efendi imam olmuştur. Bayram gününde müslüman aileler yeşil bayrak asmış, Bayramdan sonra padişah hazretlerinin (Japon İmparatoru) selametine, İslam dininin devamına Tokyo'da İslam mahallesinin devamına dualar yapılmış ve bu güzel bayram Pusan'daki Japon gazetelerine yazılmıştır.[23]

Derginin 51. sayısının 28 sayfası ile 52. sayının 56 ve 57. sayfalarında da Kore Türk Tatarlarıyla ilgili haberler yer almaktadır**.**

Kore'den Gelecekler

Kore'nin merkezi Keijo Dinî ve Millî İdaresi üyelerinden Kerim Süleyman, Molla Ahmed Şah Ahmed, Lokman Süleyman, Ataullah Alimcan, Abdurrahman ve başkaları Abdullah Nur Muhammed, Taykiyo'dan Abdullah Çudin ve Nimetullah Abdurrahman Efendiler Tokyo'ya gelip mahallede misafir olup ticaret işleri hakkında görüştüler. Kore'de oturan Tokyo Mahalle büyüklerinden Ahmed Muhtesip ve Lütfullah Efendiler Tokyo'ya geldiler

[23] Cemal Nergiz, *Yeni Yapon Muhbiri (51. ve 52. Sayılar*), Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005, 51.sayı, s.24, 25.

Tokyo'da İslam Okuluna Teşekkürler

Tokyo'da İslam okulu öğrencileri tarafından bazı millî şairlerimizi gramofon kaydına almaları fikrini, Keijo mahallesi büyüklerinden Kerim Efendi Süleyman 20 yen bağışlayarak destekledi. Keijo mahallesi büyüklerinden Abdurrahman Efendi Mullin 10 yen, Fatih Efendi Mullin 3 yen, Süleyman Efendi Mullin 3 yen, Abdullah Efendi Nur Muhammed 4 yen ve Lokman Efendi Süleyman 3 yen gönderdiler ve İslam okulu idaresi büyükleri bu milli iştiraka yardımları için onlara teşekkür ettiler. [24]

Son olarak, Yeni Yapon Muhbiri Dergisi'nin 60. sayısında Kore Türk Tatarları ile bir haber yer almaktadır.

Keijo Kore'de

Kore'de Keijo Mekez Dinî ve Millî idaresinin umumi toplantısı olup ittifak ile reisliğe Keijo'da imam ve müderris Muhammed Zarif Hazret Yangurazi, muavinliğe Fatih Efendi ve başkatipliğe Mahmut Efendi Altunbayların seçildiğini haber verdiler.

Keijo'da bu yıl Kurban Bayramında yer almış ve bir küçük, bir büyük olarak 8 kurbanlık kesilmiş ve 10 gün kurban meclislerinin devam ettiğini yazmışlar. Allah kabul etsin.

Pusan şehrinde oturan Şerafettin Efendi Necmettin'in cemaatinden Nefise Hanım'ın 20 Şubat'ta vefat edip defnedildiğini haber verdiler. Cenaze namazını ve defin merasimini Merkez Keijo imamı Muhammed Zarif Hazret Keijo'ya gelip yerine getirdi. Merhumeye Allah'tan rahmet, eşşi ve çocuklarına sabır ve mutlu bir hayat nasip olmasını diliyoruz.

Şehrinde önceki gün Mektebi İslamiye öğretmenlerinden Saniye Hanım ve İsmetullah Efendi'nin genç oğulları vefat etmiştir. Defin merasimini Keijo'dan Muhammed Zarif Hazret Yangurazi gelip icra etmiştir.[25]

---

[24] Cemal Nergiz, *Yeni Yapon Muhbiri (51. ve 52. Sayılar*), Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005, 51. sayı, s.28; 52. Sayı, s.56, 57.

[25] Emine Aslan, *Yeni Yapon Muhbiri 54. ve 60. Sayıları*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2008, 60. sayı, s.72.

Sonuç

Yeni Yapon Muhbiri dergisi, 25 Nisan 1931 yılında yayımlanmaya başlamış ve Mart 1938'e kadar yaklaşık yedi sene yayımlanmıştır. Doğu Asya'daki Tatarların lideri Molla Muhammed Abdülhay Kurbanali'nin Japonya'dan sürülmesiyle beraber yayın hayatına son veren dergi, Doğu Asya'daki Türklerin sosyal, kültürel, dinî ve siyasi faaliyetleriyle ilgili verdiği bakımından çok önemlidir. Dergide Çin, Japonya ve Kore'deki Müslüman Türk-Tatarların hayatı ve meslekleri ile ilgili ilginç bilgiler aktarılmış, başka kaynaklardan temin edilmesi güç olan doğum, ölüm, evlilik, eğitim gibi konular da makalelerde yer almıştır. Diğer yandan, dergide yayımlanan fotoğraflar dönemin şartları ve modası hakkında da fikir sahibi olmamıza imkan tanımaktadır. Haberlerin bir kısmında yazarlar belli olmasa da özellikle farklı şehirlerden gelen mektupların yazarlarının belli olması, bölgede yaşayan aileleri tespit etmek bakımından önem arz etmektedir.

Ayrıca, Yeni Yapon Muhbiri Dergisi'nde, Çin, Japonya, Kore, hatta Dünya Müslümanları ve dünyanın politik durumuyla ilgili önemli bilgi ve görüşlerin aktarılmış olması, araştırmacıları heyanlandıracak niteliktedir.

KAYNAKÇA

AKBAŞ, Nebahat, *Yapon Muhbiri Dergisi'nin Türkiye Türkçesine Çevirisi*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2004.

ALTINTAŞ, Çağdaş, *Yeni Yapon Muhbiri Dergisinin 45. ve 46. Sayılarının Türkiye Türkçesine Tercümesi*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005.

ASLAN, Emine, *Yeni Yapon Muhbiri 54. ve 60. Sayıları*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2008.

BOZKURT, Pınar Esin, Yeni *Yapon Muhbiri (20. ve 21. Sayılar*), Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005.

DEMİR, Selma, *Yeni Japon Muhbiri (28. ve 29. Sayılar)*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005.

DÜNDAR, A. Merthan, "Uzak Doğu'da İdil-Ural Türklerinin Yayın Faaliyetleri ve Tokyo Mahallei-i İslamiye Matbaası", *Türkoloji Dergisi*, Cilt XVI, Sayı: 2, Ankara 2003, s. 103-116.

----------, "Japonya Türk-Tatar Diasporası", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, Kasım, Ankara 2004, s. 75-89.

----------, *Japonya'da Türk İzleri: Bir Kültür Mirası Olarak Mançurya ve Japonya Türk-Tatar Camileri*, Vadi Yayınları: Ankara 2008.

----------, "Japon Resmi Belgelerine Göre Ayaz İshaki ve Japonya'daki Faaliyetleri", *Türk Yurdu*, Cilt 31, Sayı 287, Ankara 2011, s. 100-105.

GÜLOĞLU, Fehime, *Yeni Yapon Muhbiri No: 37-38*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2008.

KARAKAVAK, Nursel, *Yeni Yapon Muhbiri (26. ve 27. Sayılar)*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005.

MEMİŞ, Nazlı, *Yeni Yapon Muhbiri Adlı Derginin 16. ve 17. Sayılarının Türkçeye Çevrilmesi*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2008.

NERGİZ, Cemal, *Yeni Yapon Muhbiri (51. ve 52. Sayılar*), Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005.

ÖZDEMİR, Gizem, *Yeni Yapon Muhbiri (47 ve 48. Sayılar)*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2008.

SAĞDIÇ, Hatice, *Yeni Yapon Muhbiri (35. ve 36. Sayılar*), Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005.

ŞEKER, İlknur, *Yani Yapon Mohbiri Dergisinin Çevirisi (18. ve 19. Sayı)*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005.

ŞENTÜRK, Eren, *Yeni Yapon Muhbiri (30. – 31. Sayılar)*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005.

YASAVUR, Özlem, *Yeni Yapon Muhbiri (33. ve 34. Sayıları)*, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2005.

Üç Altın Gün: Her Yerde Ölüm Vardı Romanında Kore Savaşı

Arş. Gör. Dr. Filiz FERHATOĞLU*

ÖZ

25 Haziran 1950'de Kuzey Kore askeri birliklerinin güney ile sınır kabul edilen 38. enlemi aşarak başlattıkları Kore Savaşı, güney ve kuzeyin mücadelesi olmaktan çıkmış, Birleşmiş Milletler'in de dahil olmasıyla uluslararası bir savaş halini almıştır. Kuzey Kore'yi destekleyen Çin Halk Cumhuriyeti ve Sovyetler Birliği'ne karşılık ABD öncülüğünde Birleşmiş Milletler topluluğuna üye ülkeler güneyde kurulan Kore Cumhuriyeti'nin yanında savaşmışlardır. 27 Haziran 1950'de Birleşmiş Milletler tarafından Güney Kore'ye askeri yardım gönderilmesine dair karar kabul edilmiş ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu on altı ülke savaşa asker göndermiştir.

3 milyondan fazla insanın hayatını kaybettiği belirtilen Kore Savaşı, askeri destek gönderen Türkiye'de de büyük yankı bulmuştur. Kore Savaşı'na giden Türk askerlerini konu edinen birçok şiir, hikaye, roman ve tiyatro oyunu yazılmıştır. Babası da Kore Savaşı'na katılmış olan Erdem Kaşıkçıoğlu, 2015 yılında yayımlanan *Üç Altın Gün: Her Yerde Ölüm Vardı* romanında Doktor Nedim karakterinin gözünden, bilmedikleri uzak bir ülkeye savaşmaya giden Türk askerinin yaşadıklarını, 27-29 Kasım 1950 Kunuri muharebelerini ve savaşın birey üzerinde yarattığı travmatik etkileri anlatmaktadır. Bildiride Kore Savaşı karakterlerin değişim/dönüşümünü sağlayan ana izlek olarak ele alınacak ve romanın yapısı içerisindeki yeri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kore Savaşı, Türk edebiyatı, Üç Altın Gün, Roman

* İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, filizfer@istanbul.edu.tr

THE IMPRESSIONS OF THE KOREAN WAR IN THE NOVEL *THREE GOLDEN DAYS*

ABSTRACT

June 25, 1950, the North Korean troops crossed the 38th latitude, which is considered as a border between the South and the North and this event caused the Korean War to begin. After United Nations got involved, the struggle of the south and north became almost an international war. Although People's Republic of China and the Soviet Union supported North Korea, the US-led member of United Nations fought alongside the Republic of Korea, which was established in the south. On June 27, 1950, the UN decided to send military aid to South Korea and including Turkey sixteen country had sent troops to Korea.

The Korean War which indicated that more than 3 million people lost their lives in, found great interest in Turkey. Many poems, stories, novels and plays have been written about the Turkish soldiers who participated in the Korean War. In the novel "Three Golden Days" which was written in 2015 by Erdem Kaşıkçıoğlu, whose father also joined the Korean War, the story of the Turkish soldier who participate in a war in a distant country, the battles of Kunuri (27-29 November 1950) and the traumatic effects of war on the individual are described. In the paper, the Korean War will be considered as the main theme that provides the change / transformation of the characters and its place within the structure of the novel will be examined.

Keywords: Korean War, Turkish Literature, Three Golden Days, Novel

Giriş

Coğrafi olarak Çin, Japonya ve Rusya gibi büyük güçlerin toprakları arasında yer alan Kore, bu açıdan stratejik öneme sahip bir yarımadadır. Japonya II. Dünya Savaşı'nda yenilerek işgal ettiği Kore topraklarını terk etmek zorunda kalmıştır. 1948 yılında 38. enlem, sınır olmak üzere güneyde (liberal) Kore Cumhuriyeti, kuzeyde ise

(komünist) Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti adıyla iki ayrı yönetim şekline sahip iki ayrı devlet kurulmuştur.[2] 25 Haziran 1950'de Kuzey Kore askeri birliklerinin güney ile sınır kabul edilen 38. enlemi aşarak başlattıkları savaş, güney ve kuzeyin mücadelesi olmaktan çıkmış, Çin, Rusya ve Birleşmiş Milletler'in de dahil olmasıyla uluslararası bir savaş halini almıştır. 27 Haziran 1950'de Birleşmiş Milletler tarafından Güney Kore'ye askeri yardım gönderilmesine dair karar kabul edilmiş ve üye ülkelere yardım çağrısı yapılmıştır. BM'nin çağrısına 56 ülkeden Çekoslovakya, SSCB ve Polonya dışındaki ülkeler olumlu yanıt vermiş, Türkiye'nin de içinde bulunduğu on altı ülke ise savaşa asker göndermiştir.[3]

Kore'de yaşananlar ve BM'nin çağrısı ilk 30 Haziran 1950'de TBMM gündemine gelmiştir.[4] 25 Temmuz 1950'de Bakanlar Kurulu Güney Kore'ye asker gönderme kararı vermiş ve Genelkurmay Başkanlığı subay, astsubay ve erlerden oluşan bir tugayı Kore'ye göndermek üzere görevlendirmiştir. Toplantıdan sonra Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü BM Genel Sekreterine "Cumhuriyet Hükümeti barışı korumak ve Kore'de hizmet etmek üzere 4.500 mevcutlu silahlı bir savaş birliğini Birleşmiş Milletler emrine vermeye karar vermiştir."[5] ifadesinin bulunduğu bir telgraf göndermiş ve hükümetin kararını bildirmiştir. Telgrafta 4.500 kişilik bir birlikten bahsedilmesine rağmen ilk giden tugay 5090 kişiden oluşmaktadır. Kore'ye gidecek olan erlerin 1929 doğumlu ve gönüllü olanlardan seçilmesine karar verilmiştir."[6] Tuğgeneral Tahsin Yazıcı komutasındaki 5090 kişilik birinci Türk Tugayı, 19 Eylül 1950'de İskenderun'a doğru trenle hareket etmiştir. Kore'de Türk Tugayı 8. Amerikan Ordusu'nun 25.Tümeni'nin emrine verilmiştir. Savaşa fiili olarak yaklaşık 21.000 Türk askerinin katıldığı belirtilmektedir.

---

[2] Rıza Kurtuluş, "Kore Cumhuriyeti", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.26, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, s.199.

[3] Ercan Haytoğlu, "Kore Savaşı ve Denizli Kore Şehitleri ile Gazileri", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* Yıl:2002 (1), S. 11, s. 81.

[4] Ahmet Emin Yaman, "Kore Savaşı'nın Türk Kamuoyuna Yansıması", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.37-38, Mayıs-Kasım 2005, s.234.

[5] Sedef Bulut, "38. Eylemde Güç Mücadelesi: Kore Savaşı ve Türkiye'deki Tezahürleri", *Mavi Atlas*, 6(1)/2018, s.191.

[6] Ahmet Emin Yaman, a.g.m., s.239.

Mecliste Türkiye'nin Güney Kore'ye asker göndermesine dair çalışmalar yapılırken Peyami Safa, Yusuf Ziya Ortaç, Ahmet Muhip Dranas, Aka Gündüz, Behçet Kemal Çağlar, Feridun Fazıl Tülbentçi gibi dönemin önemli yazarlarının çeşitli gazetelerde Kore Savaşı ve Türkiye'nin konumu ile ilgili yazıları yer almıştır. Dönemin basınında hükümetin Kore Savaşı kararı dünya barışına destek olunacağı düşüncesiyle büyük ölçüde desteklenmiştir. Özellikle hükümete yakın *Zafer* gazetesinde Türk askerlerinin dünya barışını koruyacağı, aynı zamanda Türkiye'ye karşı olası bir tehlikede diğer devletlerin desteğini almasında önemli bir adım olduğuna dair yazılar yayımlanmıştır.[7] *Ulus* gazetesi ise Kore Savaşı'na asker gönderme kararının sadece hükümet tarafından verilmesini, meclis onayının alınmamasını eleştirmekte ve işin hukuki boyutunu gündemde tutmaktadır.[8] Kore Savaşı'na asker gönderilmesini dünya barışına katkıda bulunma olarak lanse eden hükümetin "kararını eleştiren yazı ve karikatürler yayınlayan on yedi mizah dergisi de komünizm propagandası yapmak, vatandaşları kışkırtacak nitelikte neşriyatta bulunmak gibi gerekçelerle kapatılmıştı[r]."[9]

Basında çıkan haberlere rağmen 1950-1953 yılları arasında 21 bin Türk askerinin de katıldığı fiili savaşın ne yazık ki Türk edebiyatında akisleri oldukça cılız kalmıştır. Attila İlhan'ın *Yaraya Tuz Basmak* adlı Kore Savaşı'nı anlatan romanı az sayıdaki eserlere iyi bir örnek olarak gösterilebilir.

Üç Altın Gün Romanı

Bildirimize konu olan *Üç Altın Gün: Her Yerde Ölüm Vardı*[10] isimli roman Doktor Erdem Kaşıkçıoğlu tarafından savaşın 65. yılı anısına 2015 yılında yayımlanmıştır. Roman, Kore savaşına katılan Haydar Kaşıkçıoğlu'nun savaşla ilgili anlattıklarının oğlu Erdem Kaşıkçıoğlu tarafından kurgu haline getirilmesiyle oluşturulmuştur. Olaylar kronolojik olarak değil baş karakter Nedim'de uyanan çağrışımlar-

---

7 Mümtaz Faik Fenik, "Kore'ye Gidecek Türk Askerleri Yolunuz Açık Olsun", *Zafer*, 27 Temmuz 1950, s.1.

8 Sedef Bulut, a.g.m., s.193.

9 Sedef Bulut, a.g.m., s.196.

10 Erdem Kaşıkçıoğlu, *Üç Altın Gün: Her Yerde Ölüm Vardı,* İstanbul, Belge Yayınları, 2015. Makalede romandan alıntılar parantez içinde sayfa sayısı yazılarak gösterilecektir.

la, geriye dönüşlerle (flashback) anlatılmaktadır. Anlatılan olayları Nedim'in çocukluğu ve üniversite yıllarında İstanbul'daki sosyo-ekonomik durum ve Kore savaşı adıyla iki kategoriye ayırabiliriz. Doktor Nedim'in iki dünya savaşının arasında Balat'ta geçen çocukluğu, devletin azınlıklarla ilgili aldığı bazı kararlar, Varlık vergisi, II. Dünya savaşının gölgesinde ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durum, Yasef ve Raşel'le arkadaşlıkları ve ikisinin Filistin'e gitmesi, Kore Savaşı'na asker gönderilme kararı, Kore'ye yapılan yolculuk ve Kore'de yaşananlar Nedim'in gözünden anlatılmaktadır.

Doktor Nedim, İstanbul'da Tıp fakültesini bitirmiş genç bir doktordur. Babası Namık Bey erken yaşta vefat etmiş bir gazetecidir. Nedim annesi Piraye ile Balat'ta zor bir hayat içinde büyümüştür. Annesinin de vefat etmesiyle yalnız kalan Nedim, ani bir kararla Kore Savaşı'na gidecek sıhhiye ekibine dahil olur. Daha gemideki yolculukları sırasında savaşın yakıcı, yıkıcı etkisinin farkında olan ve ucunda ölüm olduğunu bilen Nedim, kahraman olmak veya vatan borcu nedeniyle değil "acılarını, hüzünlerini, kederlerini... Her şeyini savaşın dehşetiyle silmek, yok etmek ist[ediği] ya da en azından öyle olacağına kendini inandır[dığı]" (s.147) için savaşa gidecek olan birliğe katılmıştır. Birlikteki yaralıları tedavi etmek üzere ken-

disinden daha deneyimli olan Doktor Kemal ve askerler arasından seçtikleri Hasan Çavuş ile birlikte çalışacaktır.

Türkiye'nin dört bir yanından trenle taşınan askerler İskenderun Limanı'nda General Haan Gemisi'ne bindirilir. Gemide 200 askerin yerleşebileceği ikili ranzalardan oluşan büyük koğuşlar yer bulunmaktadır. Gemi yolculuğunda askerlerin yemek sorunu yaşamadıkları, Amerikalıların her türlü ihtiyacı karşıladıkları söylenir. Uzun süren deniz yolculuğunda hastalanan erler bulunduğundan bahsedilir. Romanda Türk Tugay'ın Pusan Limanı'na indirilmesinden sonra takip ettikleri güzergah ve şehirler hakkında bilgi verilmiş ve Tugay'ın ağır kayıplar verdiği ve tarihe Kunuri muharebeleri olarak geçen çatışmalarda yaşananlar detaylı şekilde anlatılmış. Yazarın kendisinin de doktor olması, yaralı askerlere yapılan müdahalelere ve askerlerin yakalandıkları hastalıklara odaklanılmasına neden olmuştur.

İzlek Olarak Kore Savaşı

Hükümetin aldığı bir kararla alelacele Ankara'da askerlere birkaç günlük eğitim verilmiş ve görev dağılımı yapılmıştır. Kısa sürede yola çıkmaları gereken birliğe piyade tüfekleri ulaşmamış, Almanya'dan az sayıda silah gelmiş, silahların kullanımıyla ilgili yabancı subaylar eğitim vermiş ancak askerlerin çoğu bu eğitimlerden bir şey öğrenememiştir. Aksaklıklara, eğitimin yetersizliğine, malzeme ve teçhizatın azlığına rağmen Türkiye'nin çeşitli illerinden, ilçelerinden, köylerinden toplanmış askerlerde savaşa gitmek tek bir şekilde ifade bulmaktadır: "Vatan Sağ Olsun." (s. 47) Askerler Kore'ye komünistleri yok etmek (s. 45) erkiyle gönderilmiştir. Askerlere ne olduğunu, nasıl bir şey olduğunu bilmedikleri komünistler, insanlık için zararlı ve yok edilmesi gereken düşmanlar olarak öğretilmiştir.[11] Pusan Limanı'nda bekleyen gemiden bulunan

[11] Kunuri muharebelerinde şehit düşen askerler için İstanbul ve Ankara'da mitingler düzenlenmiş, anma törenleri yapılmıştır. Süleymani Camisi'nde konuşma yapan "Diyanet İşleri Başkanı Kore'deki savaşın inananlarla inanmayanlar arasında geçtiğini, inananların zafer kazanacaklarına inandığını belirtti. İslamiyet'in komünizmi reddettiğini ifade eden Başkanlık 'Kore'nin Allah Yolu' olduğunu ve hayatlarını kaybedecek Mehmetçiklerin şehit sayılacaklarını fetva yoluyla bildirdi." Ahmet Emin Yaman, a.g.m., 240-241.

Türk askerlerine karaya ayak basmadan önce geliş nedenleriyle ilgili Tugay komutanı yaptığı konuşmada savaşlarının komünist denilen canavarla olduğunu açıkça belirtir:

> "Buraya bir tarih yazmaya geldiniz. Kurtuluş Savaşı'ndaki gibi, Çanakkale'de geçit vermediğiniz gibi (...) Komünizm canavarı her yerde, bakın ta buralara kadar gelmiş. Sizin köyünüze de evinize de gelir bu canavarlar. Gün, ananızı, bacınızı, vatanınızı bu kötülükten kurtarma günüdür. Kuzeydeki komünist canavarlara gerçekte dünyanın kaç bucak olduğunu göstereceksiniz!" (s.64-65)

Nitekim ne olduğunu bilmedikleri komünistlerle ilgili askerler arasında "Yedi canlı oldukları, vurulsa bile yeniden canlandıkları" gibi efsaneler dolaşmaya başlar. (s.188)

Nedim için savaş, bürokratların masa başında aldıkları kararlarla halkların kaderini tayin ettikleri bir oyundan ibarettir. (s.157) Aynı ulusun ikiye bölünerek savaşmalarını anlamadığı (s.71) gibi gencecik askerlerin kahramanlık adıyla kendi topraklarında olmayan bir savaşa gönderilmelerini de anlamsız bulmaktadır. Pusan limanında indikten sonra konuşlanacakları garnizona varana kadar yaşadıkları hadiselerden birliğin ilk çatışmada mahvolacağı sonucunu çıkarır. Askerler eğitimsizdir ve savaş aletlerini kullanmayı bilmiyorlardır.[12] Birlikte kargaşa hakimdir ve askeri disiplin sağlanamamıştır. Yapılan savaş tatbikatında askerlerin çoğunun savaş manevralarını bilmediği görülmüştür. Üstelik Anadolu köylerinden gelen bir kısım asker hiç Türkçe bilmemekte ve dolayısıyla emirleri anlamamaktadırlar. Sonbahar olmasına rağmen dondurucu bir soğuk vardır. 25. Amerikan Tümeni'ne destek vermeye giderken Türk tugayı sürekli farklı noktalara yönlendirilir. Uçurum kenarındaki dar ve çamurlu

[12] Kura çekerek veya gönüllü olarak Kore'ye gönderilenlerin arasında eli daha önce silah tutmamış askerlerin olduğu bilgisi 26 Eylül 1950 tarihinde yola çıkan ve 14 Ağustos 1951'de ülkesine dönen Gazi Zeki Doğan Koreli tarafından şu şekilde ifade edilmektedir: "Aslında hiç eğitimim yoktu. Daha silahım bile olmamıştı. Köy Enstitüsü'nde okurkenki askerlik dersindeki bilgilerimle savaşa gittim. Askerlikte bir eğitim almamıştır." Bkz. Ahmet Mehmetefendioğlu, "Bir Kutup Yıldızının Hikayesi: Savaşta Asker, Barışta Elçi", *ÇTTAD*, X/22, (2011/Bahar), s.194. Kore Gazisi Zeki Doğan'ın aynı makalede yer alan savaş günlüğünden İskenderun'dan kalkan gemilerde Pusan Limanı'na varana kadar askerlere ateş talimi yaptırıldığı da anlaşılmaktadır.

patikalarda yaptıkları zorlu yürüyüşler askerleri bezdirmiş, soğuk ve belirsizlik hepsinin moral gücünü kırmıştır. (s.209) Gündüz askerler arasında kahramanlık, zafer ve şehit olma üzerine yapılan konuşmalar aslında bir kandırmacadan ibarettir. Gerçekte hepsi yabancı bir memlekette ölmekten korkmaktadır. (s.176) Nitekim Karillyong boyun noktasına tırmanırken ilk cesetlerle karşılaşan askerlerde aynı düşünce belirir: "Ben de mi böyle bu dağ başında ölüp kalacağım?" (s. 219)

Tıp fakültesinde aldığı eğitime rağmen uygulamaya geldiğinde Nedim ne yapacağını şaşırır. Garnizonda yaralanan bir Koreli askere müdahale etmesi gerekmektedir ancak tüm bildiklerini unutmuş gibidir. İlk yaralanma hadisesinde eline bulaşan kanın kokusunu duymuş ve içinde tiksintiyle karışık bir ürperti hissetmiştir. Nedim, eline bulaşan kanı düşündükçe savaşın gerçekleriyle yüzleşir. Askerliğin zor şartları, iklim koşulları, içinde bulundukları belirsizlik ve en önemlisi de ölüm korkusu Nedim'in sinirlerini bozar: "Nasıl bir işin içine düşmüşlerdi böyle? İnsanı doktorluğundan soğuturdu bu yer." (s.178) Ölüm, öldürme gereksinimi, eline bulaşan kanlar, Nedim'in kişiliğinde yavaş yavaş bir değişime neden olur. Güneyde yaşayan halkı korumaya geldikleri halde niçin kuzeyin topraklarına girdiklerini sorgular. Kuzeyin askerleri de oradaki yaşayan köylüleri korumak için savaşmıyor mu? (s.185) sorusu Nedim'in zihnini meşgul etmeye başlar. Gelen yaralılara müdahale ettikleri halde pek çoğunu kurtaramamaları, ölmeyenlerin acı içinde kıvranmaları, ilaç ve malzeme eksikliği Nedim'in doktorluğun hayat kurtarma misyonuyla içinde bulunduğu koşulları bağdaştıramaması bir süre sonra Nedim'in aklını yitirmeye başladığını düşünmesine neden olur. Kuzeye doğru ilerleyişlerinde yıkılıp yakılmış köylerden geçerler. Geride kalan halk açlık çekmektedir. Çocuklar askeri araçlara yaklaşıp Pang (ekmek) diye seslenmektedirler. Nedim kendi çocukluğunu ve Korede gördüklerini karşılaştırarak savaşın acı yüzüyle yüzleşir: Savaşın olduğu yerde 2 şeyle karşılaşılmaktadır: Birincisi Ölüm, ikinci ise Açlık (s.197)[13]

[13] Romanda Doktor Nedim'in ağzından savaşın sonuçlarıyla ilgili aktarılan duyguların benzeri Gazi Zeki Doğan tarafından şu şekilde ifade edilmektedir: "Savaşlar niye oluyor diye kahroldum. Keklik vuruyor gibi insan insanı vuruyordu. Dünyadaki en büyük lanetin savaş olduğunu anladım. Sivil halkın çektiği cefayı, küçücük çocukların açlıktan çektiği ıstırabı,

Wawon Boğazı'nda Türk askerlerinin gittikleri yönün tam tersi istikamete giden Amerikan birliğinin geride set oluşturmak değil aksine Türk Tugayını ön cephede savaştırmak niyetinde olduğu sonradan anlaşılır. Karillyong noktasının karşı tepelerinden Kuzey Kore tarafında savaşa giren Çin ordusu hızla Türk birliklerine yaklaşmaktadır. Çin askerlerinin tepeden top atışları, ortalıkta duran cesetler arasında kalan Nedim gerçeklikten kopar. "Bir başka dünyadaydılar. (...) İçinde sadece dehşet, korku ve eziyet çekilen bir dünya." (s.225)

Çinlilerle ilk çatışmada verilen büyük kayıplardan sonra Türk askerleri Simninni'ye çekilirler. Orada bir okul binasını hastaneye çevirmişlerdir. Her dakika gelen yaralılara müdahale ederken Nedim hissizleşir. Ellerindeki kurumuş, soğuktan donmuş kanı bile fark etmez. Olanlara dayanamadığı düşünür, tüm direnci tükenmiştir:

> "Tırnaklarının arasında çizgi şeklinde kurumuş kan lekeleri vardı. Hangisinin kanıydı? En son kime müdahale ettiğini hatırlamaya çalıştı, bulamadı." (s.246)
>
> "Hissizleşmişti Doktor Nedim. Varlıktan yokluğa geçen bir insanın ardından onun bedeninden ellerine bulaşan bu kırmızı sıvının bir ulviyeti kalmıyordu onun için. Ölüm çoğaldıkça kanıksanıyordu kırmızı." (s.259)

Yazar, Nedim'in çatışmanın içerisinde yüzlerce yaralıyı kurtarmaya çalışırken etrafta olup bitene hissizleşmesini adeta enfeksiyonun vücuda yayılmasına benzetmektedir. (s.268) Yaşadıklarının ve gördüklerinin etkisinden kurtulamayan Nedim, kısacık uykularında bile karabasanlar görmeye başlar. Rüyalarında kendisine verilen ancak hiç kullanmadığı beylik silahını çektiğini ve ateş ettiğini görmektedir. Kore'ye öldürmeye gelen askerlerin de ölmeyi hak ettikleri düşüncesi aklını ele geçirir. (s.295) Adeta aklında ikinci bir Nedim'in sesi duyulmaktadır. İçindeki diğer Nedim'in öfkeli sesi yaralı askerlerin inlemelerine dayanamamakta ve öldürmenin neresinde kahramanlık bulunduğunu sayıklamaktadır. (s.296)

---

aç çocukların kumanya kutularının tenekelerini yalamalarını gördükçe için için üzülürdüm." Ahmet Mehmetefendioğlu, a.g.m., s.195.

Nedim iç sesiyle mücadele halindeyken yazdığı bir mektupta giderek delirdiğini itiraf eder. Savaşta doktor olmanın zorluğundan bahseder. Sedyeyle gelen askerlerin arasından meyve seçer gibi yarası daha hafif olanları seçip, iyileştirip, savaş meydanına geri göndermesi gerekmektedir. Tıp eğitiminde kendisine öğretilenlerin tersini uygulamak zorundadır. Adeta kimin yaşayıp kimin öleceğine o karar vermektedir. (s.300) Nedim kendiyle çatışma içine girmiştir:

> "Şimdi ben neyim? Burada en çok öldüren en onurlu ve kahraman olurken ben neyim? İnsan ömründe kutsal olan şey yaşatmak mıydı yoksa öldürmek mi? Eğer öldürmekse yaptığım iş nasıl kutsal olabilir? (s.302)"
>
> "Yok yok, biliyorum aslında. Bir hiçim ben! Öldürmediğim için kahraman değilim ama yaşam da kurtaramıyorum sonuçta! Kaçının ölümünü engelleyebildim ki bu savaşta?" (s.303)

Kimpo yarımadasında tüm birlik bir araya toplanmıştır. Yaralıları tedavi ederken Nedim bir cinnet geçirir. Kore'den hiçbirinin sağ kurtulamayacağı korkusuna kapılmıştır. Çadırda yatan yaralı askerleri seyreder ve onları "insan enkazı" olarak niteler. Beylik tabancasını alır, rüyalarında gördüğü gibi çadırda yatan yaralı askerleri vurma niyetindedir. Onları vurursa hem onların acısını dindireceğini hem de onlara yardım ettiği için cinnetten kurtulacağını düşünmektedir:

> "Yeter artık! Diye inledi. "Yeter! Ne olur ölün artık!" (s. 309)
> "Acı çeken birisinin acısını dindirebilirdi bu sayede." (s.314)

Büyük bir patlama sesiyle kendine geldiğinde yapmaya çalıştığı şeyin farkına varır. Bir uykudan uyanır gibi iç sesinden kurtulmuştur. Askerlerin ne olursa olsun savaş bitip eve dönme ümidi taşıdıklarını görür. Günlerdir gördüğü karabasanlar, öfkeli iç sesin askerleri öldürmesi yönündeki telkinleri, iç çatışması diner. Kendi askerlerinden ve düşmandan hiç kimseyi öldürmeden bir düşman kurşunuyla Nedim'in hikayesi sona erer. Elinde sigarasıyla çadırın dışında gezinirken öldürülür.

Sonuç

Türkiye, sınırlarından çok uzakta bulunan bir coğrafyada yaşanan gelişmelerin 3. Dünya Savaşı'na dönüşme ihtimalinin olduğu varsayımdan hareketle BM'nin yardım çağrılarına kayıtsız kalamamış ve 25 Temmuz 1950'de meclis tarafından onay verilmeden sadece hükümetin aldığı bir kararla 5090 kişilik bir tugayı Kore'ye savaşmaya göndermiştir. "BM ordusunda görev yapan Türkiye herhangi bir devlete savaş açmamıştı. Kore'de hem dünya güvenliği hem de Türk sınırını koruyarak yarın olası bir saldırı karşısında yalnız kalmaktan kurtulacaktı."[14]

Kore'de savaşan babasının anılarından yola çıkarak Erdem Kaşıkçıoğlu savaşın yıkıcı etkisini Doktor Nedim karakteri üzerinden kurgulayarak aktarmaya çalışmış. Romanda Ankara'da askerlerin toplanmasından Kore'de katıldıkları savaşlara kadar pek çok olay anlatılmış. Romanın kurgusu içerisinde yazarın genelde savaş kavramıyla özelde ise Kore savaşıyla ilgili temel eleştiri noktalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Savaşların bürokratların masa başında aldıkları siyasi kararları uygulamak için çıkardıkları oyunlar olması
2. Kendi vatanlarından kilometrelerce uzakta, yabancı bir ülkede yaşanan savaşa Ankara hükümetinin ani bir kararıyla çocuk yaştaki askerlerin gönderilmesi
3. Kore'ye gönderilecek askerlerin askeri tecrübeleri olmayan kişilerden oluşması ve kendilerine yeterince eğitim verilememesi
4. Hükümetin NATO ile ilişkilerini iyi tutma çabalarının ve ABD ile yakınlaşmasının bir sonucu olarak halkın arasında Amerikan hayranlığının yükselmesi (Amerikan sigarası, Amerikan silahı v.s)
5. Amerikan Tümeni ile Türk Tugayı arasında haberleşme zincirinin zayıf olması ve bağlı bulundukları Amerikan Tümeni'nin askeri stratejilerindeki hatalar sonucu Türk Tugayını ölüme göndermesi

[14] Ahmet Emin Yaman, a.g.m., s.245.

6. Savaşın ölmek ile öldürmek arasında seçim yapmak zorunda kalan birey üzerinde olumsuz psikolojik etkiler bırakması ve travma yaratması
7. Savaşla beraber savaşın yaşandığı coğrafyalarda açlık, sefalet ve hastalıkların baş göstermesi

KAYNAKÇA

BİLGİN, Taner; AKDOĞAN, Müslüm, "Kore Savaşı'na Bilecik ve Çevresinden Katılanlar", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.9, S.44, Haziran 2016, s. 374-399.

BULUT, Sedef, "38. Eylemde Güç Mücadelesi: Kore Savaşı ve Türkiye'deki Tezahürleri", *Mavi Atlas*, 6(1)/2018, s.185-204.

FENİK, Mümtaz Faik, "Kore'ye Gidecek Türk Askerleri Yolunuz Açık Olsun", *Zafer*, 27 Temmuz 1950, s.1, 8.

HAYTOĞLU, Ercan, "Kore Savaşı ve Denizli Kore Şehitleri ile Gazileri", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl:2002 (1), S. 11, s. 76-115.

KAŞIKÇIOĞLU, Erdem, *Üç Altın Gün: Her Yerde Ölüm Vardı*, İstanbul, Belge Yayınları, 2015.

KURTULUŞ, Rıza, "Kore Cumhuriyeti", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.26, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, s. 198-199.

MEHMETEFENDİOĞLU, Ahmet, "Bir Kutup Yıldızının Hikayesi: Savaşta Asker, Barışta Elçi", *ÇTTAD*, X/22, (2011/Bahar), s.189-209.

YAMAN, Ahmet Emin, "Kore Savaşı'nın Türk Kamuoyuna Yansıması", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.37-38, Mayıs-Kasım 2005, s.231-245.

TURE VE TÖRE'NİN KÜLTÜREL KÖKENİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Dr. Öğr. Üyesi Eunkyung JEONG[1*]

ÖZ

Kore'nin geleneksel köy tarımsal topluluğunun sosyal ve kültürel kooperatif yaşam geleneğinde Ture(□□)'nin çok önemli bir yeri vardır. İşbirliği ile yapılan tarım yöntemi ile Korecede Türkçedeki gibi bir benzeri bulunan "Koy avucuma, koyayım avucuna" atasözündeki anlayış 'Pumasi'(□□□), yani ortak çalışma ve dayanışma geleneği olarak açıkça ortaya koyulmakla birlikte çiftçilik kültüründe en önemli yeri tutmaktadır.

Bu anlamda "Ture", Kore antik toplumunun ortak çalışma kültüründe tarımsal iş gücü paylaşımı aracılığıyla gerçekleştirdiği bir üretim iş birliği döngüsüdür. Ayrıca Ture, Kore topluluğunun düzeni koruyabilmek adına temel ilkelerinden biri olarak hayat ve geçimde iş birliğini sembolize eden bir ana gelenek olduğunu da yorumlayabiliriz. Fakat Korelilerin kültürel kaynağı olan Ture'nin oluşum tarihi veya dildeki kökü hakkında net bilgi alınabilecek bir kaynak maalesef mevcut değildir.

Türkiye'de günümüze dek Anadolu'da bulunan kırsal kesimde devam edegelen geleneklerden biri olarak "Töre(Ture)", eski Türklerde yazılı hukuk olmadığı dönemde Türklerin adet, gelenek ve göreneklerinden oluşan yazısız hukuka denilirdi. Türklerin Töre'si, geçmişten beri tüm sosyal yaşantılarına kurallar koyan, devletin gücünü de temsil eden devlet düzenidir. Ziya Gökalp ise Töre'yi "Eski Türklere atalarından kalan bütün kaidelerin toplamı" olarak tanımlar ve hukuksal töre, dinsel töre ve ahlaksal töre gibi türlere ayırmıştır. Bununla beraber, Türklerin göçebelik ve yerleşik zamanlarında örf ve gelenek kurallarına dayanan yardımlaşma töresi vardı ve halen bu töreye göre kurulmuş imece şeklindeki topluca dayanışma adetleri görülmektedir.

* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Kore Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, eunkyung.jeong@istanbul.edu.tr

Bildiğimiz gibi Altay kültürünü paylaşan Koreliler ve Türkler tarihsel olarak İpek Yolu aracılığıyla uzun süredir birbirleri ile etkileşim içinde ortak noktalar ve benzerlikler sergiledikleri gözlemlenmektedir. Bu çalışmanın amacı, antik dönemlerde çoktan yerleşik hayatı benimseyerek tarımsal kültürü geliştiren Kore ulusunun geleneksel ortak emek ve çalışma anlayışı olan Ture ile yine çok eskiden beri ata binme kültürü ile güçlü bir savaşçı toplum geliştiren Türklerin Töre kültürünü karışılaştırarak iki kültür arasındaki ortaklıkları ve farklılıkları incelemektir.

Anahtar kelime: Ture, Töre, İmece, Altay kültürü, Pumasi

A STUDY ON THE ORIGIN OF *TURE* AND *TORE*
ABSTRACT

Ture has a significant place in Korea's traditional agricultural village society in the socio-cultural cooperative living tradition. The agriculture made with cooperation has a saying similar to the one in Korean "Help me, I help you"; Korea's cooperation, I can say that putting forward the voluntary work tradition holds the most important place in the farmer's traditions.

Also, I can say that Ture in the Korean ancient society's co-working culture is a cycle of production cooperation that executes through agricultural workforce sharing. I can interpret Ture as to protect the order of Korean society one of the base principles and as main tradition that symbolizes life, livelihood and cooperation in fun. However, Ture's creation date that is the cultural source of the Koreans' or its root in the language are not found in any source.

"Töre (Ture)" has been in existence in Turkey until today, as one of the ongoing traditions in Anatolia's countryside. In the time of the old Turks when there was no written law, unwritten law composed of Turks' habits and traditions were called "Töre". Along with this, Töre had the characteristics of fundamental law, had principles such as justice, equality and goodness. The Turkish Töre is the government order that set up rules to all the Turks' lives from past to present, and the government order that represents the government's power.

For the Turks Töre, is defined as the social integration's base source because it shows an effect as law and in Turkish society it is a base rule on normative integration. As stated in the Orkhon inscriptions, there can be no government or society without Töre. In the past, Töre was valued as a vital factor for the Turks' national order, cultural traditions, and society's integration.

As we know, the Koreans and Turks who shared the Altai culture have historically been seen to have common points and similarities in interaction with each other through the Silk Road. The aim of this study is to examine the similarities and differences between the two cultures; Korean nation who have developed agricultural culture by adopting the settled life in the ancient times which is the traditional mutual labor and work ethic Ture and again since very long ago with horse riding culture and developing very powerful warriors Turkish culture's Töre.

Keywords: Ture, Töre, Voluntary work, Altaic Culture, Pumasi

1. Kore'de Ture'nin Doğuşu ve Gelişmesi

1.1 Kore'de Ture'nin Doğuşu

Korecede Ture'nin sözel anlamının "çevrelemek" kelimesinden geldiği düşünülüyor. Bu "durıda (□□□)" kelimesinin bir araya toplanmış insanların bir grup oluşturarak belli bir organizasyon ya da bir teşkilat kurması anlamına geldiği tahmin edilip henüz bu kelimenin kökü bilinmemektedir. Fakat sözlük anlamı olarak işbirliği emek örgütleri, sıralama (düzeni), tarım müziği, su dökme araçları, çevrelemekle alakalı olduğunu görebiliriz. [2]

'Ture', Kore yarımadasının tarihinde en az MÖ son bin yıldan beri yerleşmiş olduğuna inanılan tarım toplum kültüründe ortak bir işçi örgütü prototipi ve önemli bir üretim yöntemi olarak görülmektedir. Ayrıca, karşılıklı emek mübadelesi aracılığıyla kendiliğinden oluşup gelişen geleneksel yardımlaşma örgüt ve mahalle topluluğu kültüründe en önemli yaşam biçimi olduğu söylenebilir.

Yine de yazılı belgesel kayıtlara bakılacak olursa, Ture hakkında yazıların ciddi bir şekilde ortaya çıktığı Üç Krallık dönemine gelin-

[2] Kang Hyun Joo, **Kore'nin Ture I**, Seul, Jipmundang, 1997, s.29.

diğinde ortak çalışma hakkında kanıtlar açıktır. Tarihi kaynaklar MS 5. yy. Yuri İsagım (□□ □□□) döneminde "Ture Kilssam (□□ □□)" yani ortak emek sisteminin genelleştiğini göstermektedir.[3] Özellikle Gimje bölgesindeki "Byukgolje (□□□)" gibi sulama sitemleri yaygınlaştığı için doğal olarak çeltik tarla tarımı ve ortak çalışmalar büyük ölçekte gerçekleşti. Aynı zamanda ekonomik işgücü ile seferberlik politikasının da bağlantılı olduğu aşikardır.

İnsanoğlu doğayı işletip yetiştirerek hayatta kalma sorununu çözdü ve toplumu korumaya çalıştı. Tarih öncesi çalışma yöntemi ilkel ve kolektif bir yaşam biçimine sahipti, ama giderek emek bölümü ve bağlantlı bir şekilde ortak çalışma topluluğu karakterine doğru geliştiğini gözlemleyebiliriz.

Kore'nin geleneksel köy tarımsal topluluğunun sosyal ve kültürel kooperatif yaşam geleneğinde Ture'nin çok önemli bir yeri vardır. Fakat sorun şu ki, Kore topluluğunda ortak çalışma tarzı tarih öncesine dayanmakta ve zorunlu seferberlik niteliğini gösterdiği için tüm ortak emek paylaşım sistemini Ture olarak belirlemek doğru olmayacaktır. Ayrıca, Korelilerin kültürel kaynağı olan Ture'nin oluşum tarihi veya dildeki kökü hakkında bilgi alınabilecek doğrudan bir kaynak neredeyse mevcut değildir.

Bu nedenle Ture, dışsal olarak münhasır ve savaşçı aynı zamanda içsel olarak baktığımızda toplumsal yaşam ve gelenekleri devam ettiren kültürel bir fenomen olarak miras kaldı ve Joseon Hanedanlığı'nın geç dönemlerinde tarımsal üretkenliğin gelişmesiyle yeni bir formda devam etti. Bu bakış açısında, Ture'nin kökü eski toplumun ortak çalışma kültüründe görünüyor ancak modern topluma aktarılan Türe prototipinin ise yalnız geç Joseon döneminde mümkün olduğu kanaatindeyim.

Korelilerin ana gıdası olan pirincin tarımı için en önemli işçi örgütü olduğundan, Ture'nin özüne yaklaşmak için Ture ve ortak çalışma yöntemi arasındaki ilişkiyi tespit etmek lazım gelmektedir. Ture ilk günlerinde, çeltik tarlasının merkezi bölgesi olan Kore'nin orta güney bölgesi etrafında gelişti, fakat pirinç ekim sistemi Joseon Hanedanlığının XVII. yy. sonlarında yoğun şekilde yaygınlaştı. Bu durum tarımsal üretimin sistemleşmesi ve örgütlenmesini

[3] Kang Hyun Joo, **a.g.e**, s.22.

destekleyerek yeni tarım topluluğunun entegrasyon ve değişimi için bir ivme sağıladı. Böylece köy toplumundaki yeni değişim, yeni emek pratikleri gerektiriyordu ve Türe'nin yerleşimi kaçınılmazdı.

1.2 Kore'de Ture'nin Gelişmesi

Ture'ye ek olarak "Pumasi" denilen geleneksel ortak işgücü düzeni vardı. (Türkçedeki "imece" ile eşdeğer olan bir kavramdır) Bu sistem, temelinde bireylerin ihtiyaçlarına göre küçük ölçekli işgücü değişimi örgütleri niyetine yapılmaktaydı.[4] Buna karşılık olarak Ture ise bir mahallenin yetişkin erkeklerinin zorunlu olarak katılması gerektiği bir sistem olup köy halkının onayını alabilmek için halkın önünde güçlerini kanıtlamak zorunda kalmışlardır.

Türe'deki yönetim bölgeye göre değişir, ancak genellikle "Hengsu (□□)" denilen bir lider ve onun yardımcısı "Togam (□□)", bir çalışma yürütücü, kayıtlara ve muhasebe işine bakan bir kişi ve hayvanlara bakıp çeltik ve tarla alanlarını koruyan bir kişi vardı.[5] Liderlik pozisyonlarındaki Hengsu ve Togam kendi araçlarına sahip olan çiftçiler arasında en erdemli ve yetenekli kişiyi seçerler, diğer üyelerse kendi araçlarına sahip olmayan köylü ve hizmetçiler arasından seçilirdi.

Ture, temelinde sürekli olarak sürdürülen uzun süreli bir emek topluluğu idi. Fakat Ture sistemi çeltik tarlasında köyün tüm tarım üretimi üzerinde büyük bir etkiye sahipti, bu nedenle her yıl pirinç ekme mevsimi yaklaşırken, köy sakinleri toplantıda Türe yöneticilerini seçmek için çiftlik evinde toplanırlar ve yöneticileri seçtikten sonra, "Youngjwa (□□)" denilen liderin rehberliğinde ortak çalışma için gerekli iş gününü, tarım arazilerinin toplam alanını ve Ture işçi sayısına göre yapılacak işleri hesaplayarak belirlerlerdi. [6] Ture yöneticileri, kırsal toplumda önemli bir konumdaydı ve kurallarla yönetmelikleri sıkı bir şekilde yerine getirip faaliyetleri de düzenli olarak gerçekleştirirdi.

Ture kültüründe müziğin önemi oldukça büyüktü. Gençler ortak çalışmaya zorunlu olarak katılırlardı ve çalışırken her zaman folklor

---

[4] İn Soo Son, "Koreli'lerin Geleneksel Karşılıklı Yardım Hakkında Araştırma", Kore Etik Enstitüsü, **Etik Araştırma** no: 20, 1984, s. 4-5.

[5] Kang Hyun Joo, "Ture ve Halk Yaşam Araştırması", **Korean Journal of Folk Studies III**, National Folk Museum of Korea Yay, 1996, s.11.

[6] Kang Hyun Joo, **Ture: Çifçinin Tarihi**, Seul, Dılyık Yay, 1987, s.247.

şeklindeki çiftlik müziği çalıyor olup bir yerden diğer yere hareket ederken "Tarım Sancağı (□□)"nı taşıyorlardı. Kore'nin Ture'sinde, genellikle üretim faaliyetleri öncesinde ön toplantı düzenli bir şekilde yapılırdı, ancak her ilde küçük farklılıklar vardı.[7] Kore'deki Ture Kültürünü daha yakında görmek için bölgesel özelliğini aşağıda sıraladım.

Gyungnam Miryang (□□ □□): Yabani otlar ile mücadele hareketleri bittiğinde, Baekjung denilen tarihin önce veya sonraki gününü seçip çiftçi töreni gerçekleştirildi. "Nongsinde" isimli bir uzun değnek yapıp yere diktikten sonra "Kut(□)"[8] denilen olağanüstü bir gücü simgeleyen bir ritüel yapılarak bolluk ve şans dilediler. Ondan sonra törende sunulan yemek paylaşılıp hazırlanmış bir poşete pirinç, fasülye, para ve dilek objeleri koyulurdu ve bu poşet değneğe asılırdı. Mahalledeki çiftçiler tarım müziği ve davul çalıp günün tadını çıkardılar.[9]

Gyeonggi-do Goyang (□□□ □□): Çiftler tarlalara giderken, çiftçilik sancağının arkasında geleneksel ritmi çalarak geçtiler. Aynı şeyi, çalışırken ve mahalleye dönerken de yaptılar. Pirinç ekme işleri bitince de günü alıp, ritüel sofrasını hazırlayıp ilahi bir varlığa "Dangsinje" denilen bir tören yaptılar. Tören bitince de çiftçiler davul çaldılar ve sancaklarına saygı gösterdikten sonra yemek yiyip birlikte gut töreni yaptılar.[10]

Chungnam Buyeo (□□ □□): Ture oluşturulup üyeleri bir araya geldiğinde avlunun köşesine bir "Ejderha bayrağı(□□)" asıp onun önünde bir ritüel düzenleyip Ture'nin başladığı günden bitiş gününe kadar aynı şekilde tören yapıp işe başladılar. "Ejderha bayrağı" ritüelinden sonra onun arkasından davul çalarak pirinç çeltiklerine gidip, akşam iş bittikten sonra sorunsuz günü kapatabildikleri için şükrederek eve döndüler. Hareket sırasında diğer kasaba halklarıyla

---

7 Kang Hyun Joo, **a.g.e**, s.521

8 Kut: Kore'de Şamanizm'dan gelen bir dinsel niteliği taşıyan bir törendir. Bu tören, "mudang" olarak bilinen olağanüstü yeteneğe sahip olan bir şaman tarafından yürütülüyordu. Mudang, şimdiki dünyayla, ölülerin bulunduğu dünya arasında bir ara buluculuğu yaptığını düşünülüp kötü ruh hastalığına yakalananları iyileştireceğini ve olanaklı felakete karşı sorunları öngörebildiklerine inanılırdı.

9 Kang Hyun Joo, **Kore Ture**, Ulusal Folk Müzesi Yay, Seul, 1994, s.280.

10 Myung Lim Choi, **Kore'nin Mahalle İnanç-Saha Çalışması**, Ulusal Folk Müzesi Yay, Seul, 2007, s.228.

buluştuklarında, çepinle birbirleriyle yarıştılar. Bu oyun, yere bir çizgi çizilip her köyde güçlü erkeklerin çıkarak çepinle karşı taraftaki çepini çekerek gücünü gösterdiği için buna Çepin yarışması deniyordu. Bir de bayrak yarışması da vardı. İlk yere düşen bayrağın sahipleri yarışmada kaybetmiş oluyor ve kaybetmiş olan grup kazanan grubun bayraklarına secde ediyordu. Buna "Bayrak secdesi (□□□)" denilirdi.[11]

2. Türklerin Töre kültürü

2.1 Türklerin Töresi

Töre'nin kelime kökü henüz net olarak bilinmemekle birlikte eski Türklerde yazılı hukuk olmadığı dönemde Türklerin adet, gelenek ve göreneklerinden oluşan yazısız hukuka denilirdi. Türkler için Töre, Türk topluluğunda normatif bütünleşme üzerinde temel bir kural ve kanun etkisi gösterdiği için sosyal bütünleşmenin temel kaynağı olan gelenek olarak tanımlanmakla beraber anayasa niteliğindeki Töre'nin; adalet, eşitlik ve iyilik gibi ilkeleri vardı.

Töre'nin anlamı, geçmişten beri devletin gücünü de temsil eden devlet düzeni olup tüm Türklerin sosyal yaşantılarına kurallar koyan muazzam öneme sahiptir. Hem kağanın iktidarının, hem de devletin sürekliliği için en önemli koşullar arasında gösterilmiştir. Kağanlar da bunu çok önemli bir görev olarak yerine getirip kendileri de her zaman töreye uygun davranmakla beraber halka karşı sorumlu hissetmişlerdir. Ayrıca, Töreye oranlı teşebbüs etmeyen veya görevlerinden başarı temin edemeyen kağanların yerlerinden alındıkları da görülmektedir.[12] Dolayısıyla kağanlar emirlerini, yargıçlar kararlarını töreye göre vermişlerdir. [13]

Ziya Gökalp ise Töre'yi hukuksal töre, dinsel töre ve ahlaki töre gibi bölümlere ayırırken, töre kelimesinin kapsamını sadece yazılmış yasalar ile sınırlı kalmayıp yazılmamış geleneklerin de törenin içinde olduğundan bahsetmektedir. Gökalp, Türklerin Töre'yi "Eski Türklerce atalarından kalan kuralların bütünü" olarak tanım-

---

[11] Joo, age, s.353.

[12] Aybars Pamir, "Orta Asya Türk Hukukunda Töre Kavramı", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 58, no 2, 2009, s. 360.

[13] İbrahim Sarı, **Türk'ün Töresi**, Nokta E-Book Yay, Antalya, 2017, s.40.

lar ve Töre kelimesinin Türk kelimesi ile bir kökten gelmesinin de mümkün olduğunu anlatmaktadır.[14]

Orhun Kitabeleri'nde de töresiz bir devlet veya topluluk olamayacağı belirtildiği gibi Töre, geçmişte Türklerin ulusal düzeni, kültürel gelenekleri, örf ve toplumun bütünleşmesi için topluluk tarafından çok önemli bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Buna göre bakınca halkın doğrudan doğruya törenin himayesi altında olduğunu görebilmetkeyiz.

Türk toplumda Töre anlamında en önemli unsur ise nizamı sağlanması ve sosyal bütünleşmenin temel kaynağı olduğunu anlayabiliriz. Normatif bütünleşmenin temel kaide ve geleneğini sunmasının etkisi de geleneği temsil etmesinden doğmaktadır. Çünkü bu normun oluşması ve kabul görmesi onun gelenekselleşmesine bağlı ve kendi merkezi etrafında birleştiricidir. Bu çerçevede en güçlü kurallar töre olarak nitelendirilmektedir. Böylece törenin toplumun nizamının sağlanmasındaki fonksiyonu da oldukça kuvvetli bir şekilde ortaya çıkmaktadır.[15] Sosyal nizam, ancak eksiksiz bir şekilde anlaşılan bir kurallar geleneği ile mümkün olup bu gelenek asılında törenin kendi içerisindedir. Yüzyılların derinliğine kök salmış olan töre, büyük bir birikim ve tecrübeyi temsil ettiği için bu bakımdan milliyet bağının güçlü kılınmasına hizmet ettiğini ifade edebilirim.

Kutadgu Bilig'de de nizam, düzen yerine kullanılan "itmek" kelimesi vardır. Orhun Abideleri'nde de aynı anlama gelen bu kelimeye düzenlemek, yolunda koymak gibi bir mana verilmiştir.[16] Nitekim Divanü Lugati-it Türk'te de kanun ve adalet aynı törü kelimesiyle ifade edilmiştir.

Töre'nin ikinci önemi olarak da, Türk yönetim sistemindeki rolüne bakabiliriz. Gökalp, Türk töresinin ne demek olduğu sorusuna eski Türklerde yönetim sistemi ve Türk sosyal hayatını düzenleyen kuralların bütünüdür şeklinde tanımlardı. Başka bir ifadeyle, kişiler ve zümreler arası hak ve vazifeleri belirten usullerdir. Halk

---

[14] "Hatta hukuki Töreden başka, dini ve ahlaki töreler de vardır. O halde Türk Töresi eski Türklere atalarından kalmıştır demekte." Ziya Gökalp, **Türk Töresi**, Haz. Yalçın Töker, İstanbul, Toker Yay, 2016, s.11.

[15] Sarı, **a.g.e**, s.46.

[16] Sait Başer, **Kutadgu Bilig'e Kut ve Töre**, İrfan Yay, İstanbul, 2015,s. 109.

ve yönetim sisteminin herhangi bir unsurunun, çevresini töre'nin çizmiş olduğu normlar bütününün dışına çıkması mümkün değildi. Bunun kanıtını eski Türk atasözlüğünde de görüldüğü üzere "il bırakılır, töre bırakılmaz" olarak söyler. [17]

Bahaeddin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş kitabında bunu "Türkler yerleşip de il bulunca, töreleri gidiyordu. Halbuki atlı göçebelerde temel prensip toprak değil, töre idi"diye tanımlanıyor.[18] Türklerde disiplinin önemini Göktürk Köl Tigin Yazıtındaki şu ifadeler belirgin bir şekilde göstermektedir. "Türk, Oğuz beyleri, milleti işitin: Üstte gök basmasa, altta yer delinmese, Türk milleti, ilini, töreni kim bozabilecekti?" [19]

Türk töresinin diğer özelliği de toplumsal yardımlaşma ve dayanışma olduğunu anlayabiliriz. Türk toplumunda örfe dayanan yardımlaşmalar çok değerliydi. Tüm Türklerin yaşadığı yerlerde birbirine benzeyen konuk severlik ve elbirliğiyle komşulara yardımda bulunmak bugünlerde de yaygındır. Hikmet Tanyu, bunun eski Türk töresinin gereğinden olduğunu vurgulamaktadır. Tanyu *"Türkiye'de bilhassa Türk töresine göre kurulmuş (imece) şeklindeki topluca yardımlaşma şekli, Yakutlar arasında da görülmektedir. Köylülerin ücretsiz olarak elbirliğiyle ve topluca yardımını belirten (imece) Türklerin yaşadığı bütün yerlerde (Kırgızlar, Taşkentliler, Kazanlılar v.b.) binlere yıldan beri varolan bir töredir. Bir köy toplumu topluca diğer köylülerin yardımına, ekim, hasat, ev yapma v.b. koşar. Ortak işler topluca bir emekle ve elbirliğiyle yapılır."* diyerek Türklerin töresindeki yardımlaşma ve ortak çalışma usulünün önemini bahsetmektedir.[20]

2.2 Töre'deki Kut'un yeri

Türkçenin en eski kelimelerinden biri olan Kut, Türk toplumun geleneksel görüşünde kutsal bir kavramı olup Töre'nin en mühim bir konusudur. Talat Tekin'in "Orhon Yazıtları" kitabındaki söz-

---

[17] Gökalp, **a.g.e,** s.11.

[18] Bahaeddin Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş 1**, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara, 2000, s.69-70.

[19] Sarı, **a.g.e**, s.24.

[20] Hikmet Tanyu, "Türk Töresi Üzerinde Yeni Bir Araştırma", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt.23, Ankara, 1979, s.111.

lükte kut talih, Tanrı'nın lütfu olarak anlatılır.[21] Eski Türk dini-mitolojik dünya görüşü içerisinde oluşan kut kavramı sonradan Türk bozkırında mutasavvıflar ile gelişerek zenginleşmiştir ve doğal nefsi ölçüyle sınırlanmayıp büyük uygarlık derecesine ulaşmıştır.[22]

Türklerin yaşadıkları Orta Asya bölgesinde İslam'ın yayılmasından önce, çok sayıda yerel inanç ve putperestlik gibi çeşitli dinsel biçimler vardı. Bu durum, hem göç kültürünün bir özelliği olup Budizm veya ateşe tapma gibi inanç şekilleri yerel inançlarla harmanlanarak bir arada yaşamıştı. Türklerin böyle bir inanç temeli üzerinde tarih boyunca birçok anlam sağlayan Kut, kutsal özelliği kazandıran bir şey olup Şamanizm'de ruh veya can anlamına geliyordu.

Kut, kaynak bakımından Tanrı tarafından verilmekte olup Kut kazanan hükümdar hakimiyetini tesis etmekteydi. Daha açık bir ifadeyle Tanrı, Türk kağanlarını ancak Türk Töresi'ni yürütmeleri için devlet hakimiyetine çıkarmaktaydı. Töre'ye uyan adil beyler bizzat kut olurlar ve kut, Töre'nin emrinde hizmet ediyordu. Tanrısal nitelikli kut Töre'ye, Töre insanlığa, insan yeniden Töre'ye hizmete gönderilmektedir. Bu hizmet ilkesini sonra atasöz haline gelen "Halka hizmet, Hakk'a hizmettir", "Baba himmet, oğul hizmet" gibi özdeyişlerde yeniden ifadelenmiş bulunmaktadır.[23] Netice olarak Kut, eski Türk kamu yasasında ve toplumsal düzeninde temel bir yer almakta olup halkın herhangi bir siyasi kargaşaya sebep olmadan halkın itaatını sağlamak için böyle bir anlayış sergilenmekteydi.

Ziya Gökalp ise Kut'un kutsal ruh olduğunu ve "Kutlu" sıfatının da mübarek manalarında olduğundan bahsederek bu sıfatlar insanın saygıdeğer bir kişiliğe sahip olduğu anlamına geldiğinden bahsediyor. "Demek ki Hakandaki kutsallık ve hakimiyet ona ilahi bir hak olarak Tanrı tarafından verilmiş olduğu için Hakana Tanrı Kut veya Ebedi Kut denilir" diyor.[24]

Aynı zamanda Osmanlı kaynaklarında Töre'den bahsederken "Sancak, kaftan ve davul gelince Osman bey ayağa kalktı. Padişahlık

---

[21] Talat Tekin, **Orhon Yazıtları**, Simurg Yay, İstanbul, 1998, s. 106.

[22] Nurbolat Bogenbayev, "Eski Türk Dünya Görüşündeki Kut ve Karga Kavramlar", **Milli Folklor**, 2014, Sayı 103, s.70.

[23] Başer, **a.g.e,** s.39.

[24] Gökalp, **a.g.e**, s.51-52.

türesince davul çaldılar. Kutlu olsun dediler. O zaman oturdu. O çağdan beri Osman'ın türesidir: ne zaman seferde davul çalınsa Osmanoğulları ayakta dururlar" diyor.[25] Kore'nin Ture'deki bayrak ve davula ilgili görülen benzerlik, onların karşılıklı kültürel ilişkilerini tahmin edebilmek ise işin ilginç bir kısmıdır.

Sonuç

Kore ve Türk eski topluluklarında Ture ve Töre'yi incelemiş olduk. Korelilerle Türklerin kültürel kökleri olarak da bilinen Ture ve Töre'nin zamanlamasını ve etimolojisini doğru olarak anlatan belgesel kanıt henüz mevcut olmadığından, sadece iki sistem ve kelime arasındaki benzerliklerle (Ture ve Töre, Gut ve Kut) kültürel kökünü soruşturmak oldukça tehlikeli bir sonuca varabilir. Ancak, "yazıya geçirilmemiş halk tarihi" olması nedeniyle belgesel kanıtılar eksik ve bir tarih betimlemesi yapılamayacak kadar zayıf noktalara sahip olsa bile bunun Kore ve Türkiye'nin kültürel köklerini ararken ve ortak noktalarını tartışırken Ture'nin rolünün ihmal edilemeyecek kadar önemli olduğunu düşünüyorum.

'Ture' nin Kore'nin geleneksel köy tarımsal topluluğunun sosyal ve kültürel kooperatif yaşam geleneğinde çok önemli bir yeri vardır. Türkçede de Korecedeki gibi bir benzeri bulunan Töre'nin yardımlaşma ve dayanışma anlayışı olan İmece ve Kore'nin Pumasi geleneklerini açıkça ortaya koymakla birlikte iki milletin toplumsal hayatı için en önemli yeri tuttuğunu söyleyebilirim.

Eski Türk ve Kore toplumunda Töre ve Ture yöneticileri, önemli bir mevkide belli kurallarla yönetmelikleri sıkı bir şekilde yerine getirip faaliyetleri düzenli olarak gerçekleştirirdi. Aynı zamanda evvelce gördüğümüz gibi Töre ve Ture, toplumun nizamı ve organizasyonuyla ilgili olup iki millette de onların işlevlerini sembolize ederlerdi. Böylece Töre ve Ture, sadece yönetim ve üretim yöntemi olarak kalmayıp bir teşkilat olarak güçlü normlarla kendi merkezi etrafında birleştirici niteliği de taşınırdı.

Her şeyden önce, Kore'deki Ture ve Türkiye'deki Töre, toplumun nizamı ve organizasyonuyla ilgili olup iki milletin töre kültüründe onların işlevlerinin sembolü olarak kut, davul ve sancak(-bayrak) kullanıldığı görülmektedir. Aralarında görülen bu benzerlik

[25] Tanyu, **a.g.e**, s.99.

aracılığıyla onların karşılıklı kültürel ilişkilerini tahmin edebilmek ise işin ilginç bir kısmıdır. İşte bu düşüncemle adım atarak Kore ve Türkiye'nin töre kavramlar ve onşarın temel fenomenlerinin benzerliklerine dikkat etmek suretiyle kültürel kökenlerini bulmaya çalıştım.

Türkler ve Koreliler için Töre ve Ture sadece geçmişte yaşananlardan ibaret değildir. Türkiye'de günümüze dek Anadolu'da bulunan kırsal kesimde devam edegelen geleneklerden biri olarak Töre (Ture) bulunmaktadır. Ayrıca Ture'nin ana unsur olan dayanışma ve yardımlaşma ilkesi, dünya tarihinde nadiren görülen Kore ekonomisindeki başarısının temelini oluşturduğu aşikârdır. Böylece Töre ve Ture, farklı boyut ve unsurlarıyla bugün de yaşanıyor olması, onun geçmişte kalmış olmadığını gösterir. Fakat günümüzde Töre, Türklerin kültürel kökü için en mühim bir konuma sahip olmasına rağmen onunla ilgili yapılan filmler veya şarkılarda gerçekleri yansıtmamakla beraber insanları ıstırap çeken bir gelenek olarak ele alınarak tamamen farklı yoldan gösterdiğini üzülrerek ifade etmek zorundayım.

Türklerin Töresi, Türk topluluğunda normatif bütünleşme üzerinde temel bir kural ve kanun etkisi gösterdiği için sosyal bütünleşmenin temel kaynağı olarak tanımlanmaktadır. Orhun Kitabeleri'nde de töresiz bir devlet veya topluluk olamayacağı belirtildiği gibi Töre, geçmişte Türklerin ulusal düzeni, kültürel gelenekleri, örf ve toplumun bütünleşmesi için topluluk tarafından çok önemli bir unsur olarak değerlendirilmişti.

Bir topluluğun ülkü, geleceğin kurması için vazgeçilmez bir öğedir. Fakat ülküsü, büsbütün geçmişten kopuk kaldığı takdirde yeni gayeler bölücü veya yıkıcı ideolojilerine yol açabilir. Türk ve Korelilerin tarihi ve gelenek hafızasındaki muazzam bir birikimi olan Töre ile Ture'nin adalet, eşitlik, evrenselik ve dayanışma gibi prensipte bulunan unsurların tarih aracılığıyla aydınlatılması geçmişle gelecek arasında temel bağ ve toplumsal vizyonunun temel kaynağı olması için önemlidir. Böylece insani hedefini kaybeden günümüz dünya insanlarına yeni ışık tutan bir adım olabilecektir. Ayrıca, Türkiye ve Kore arasındaki temel kültürel fenomenlerin benzerliklerine dikkat etmek suretiyle irfan kökenlerini araştırmak

iki milletin kültürel bağı ve ilişkilerinin alt yapısını anlamak için önemli bir çalışma olacaktır.

KAYNAKÇA

BAŞER, Sait, **Kutadgu Bilig'e Kut ve Töre**, İrfan Yay., İstanbul, 2015.

BOGENBAYEV, Nurbolat, "Eski Türk Dünya Görüşündeki Kut ve Karga Kavramlar", **Milli Folklor**, 2014, Sayı 103, s.70.

CHOİ, Myung Lim, **Kore'nin Mahalle İnanç-Saha Çalışması(**한국의 마을 신앙-현장 보고서**),** Ulusal Folk Müzesi Yay., Seul, 2007.

GÖKALP, Ziya, **Türk Töresi**, Haz. Yalçın Töker, İstanbul, Toker Yay., 2016.

JOO, Kang Hyun**, Kore'nin Ture I (**한국의두레 **I),** Seul, Jipmundang Yay., 1997.

----------, "Ture ve Halk Yaşam Araştırması (두레와민중생활사연구방법론)", **Korean Journal of Folk Studies III**, National Folk Museum of Korea Yay., 1996, s.11.

----------, **Ture: Çifçinin Tarihi (**두레**:** 농민의 역사**)**, Seul, Dılyık Yay., 1987.

----------, **Kore Ture (**한국 두레**)**, Ulusal Folk Müzesi Yay., Seul, 1994.

ÖGEL, Bahaeddin, **Türk Kültür Tarihine Giriş 1**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2000.

PAMİR, Aybars, "Orta Asya Türk Hukukunda Töre Kavramı", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 58, no 2, 2009, s. 360.

SARI, İbrahim, **Türk'ün Töresi**, Nokta E-Book Yay., Antalya, 2017.

SON, In Soo, "Koreli'lerin Geleneksel Karşılıklı Yardım Hakkında Araştırma (한국인의화합과상부상조의실행연구)", Kore Etik Enstitüsü, **Etik Araştırma** no: 20, 1984, s. 14-15.

TANYU, Hikmet, "Türk Töresi Üzerinde Yeni Bir Araştırma", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt.23, Ankara, 1979.

TEKİN, Talat, **Orhon Yazıtları**, Simurg Yay., İstanbul, 1998.

İPEK YOLUNDAKİ ESKİ UYGUR TİCARİ İLİŞKİLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Feryal KORKMAZ[1*]
Arş. Gör. Berker KESKİN[2**]

ÖZ

İpek Yolu, Çin'den başlayıp Orta Asya'ya, oradan Anadolu'ya ve nihayetinde Avrupa içlerine kadar uzanan en büyük ticarî rotalardan biri olarak uluslararası ticarette çok önemli bir konuma sahiptir. Bunun yanı sıra tarihsel süreç içinde farklı kültürlerin, din ve inanışların bir araya gelip kaynaşmasıyla da milletleri oldukça etkilemiştir. İşte, tam da burada İpek Yolu ticaret ağının önemli bir noktasında bulunan Uygurları zikretmek gerekir. 9. yüzyılda Ötüken'de kurdukları Kağanlığın yıkılmasıyla birlikte Orta Asya'da farklı bölgelere göç eden Uygurlar, Kansu ve Turfan bölgelerine yerleşerek yeni devletler kurmuşlar ve tarıma ek olarak ticaretle de uğraşmaya başlamışlardır. Pamuklu kumaş, susam, tütün gibi ürünlerin ticaretini yapan Uygurlar, alım-satım işlemleri dışında kiralama ve takas vasıtasıyla da ticarî ilişkilerini sürdürmüşlerdir. Bu konu hakkındaki en önemli kaynak, günümüze kadar ulaşan belgelerdir. Hukuk belgeleri olarak da adlandırılan bu ticarî belgeler, Uygurlardaki ticaretin belirli kurallara bağlı olarak yapıldığını ayrıntılı olarak göstermektedir. Tarih bilgisi verilerek başlanan belgelerde esas olarak tarafların ismi, akde konu olan mevzuun açıklanması, güvence ile birlikte akdin bozulması halinde karşılaşılacak yaptırımlar ve son olarak tanıklıklar zikredilir.

Bu çalışmada öncelikle Eski Uygur ticarî ilişkilerinin tanıklığını yapan belgeler genel bir çerçeve halinde açıklanacak, ardından belgelere dayanarak hangi ürünlerin ticaretinin ne şekilde yapıldığı

* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, fkorkmaz@istanbul.edu.tr

2 ** İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, berker.keskin@istanbul.edu.tr

hakkında bilgi verilecektir. Bunun yanı sıra kültürlerarası etkileşim noktasında Orta Asya ve Uzakdoğu dillerinden Eski Uygurların ticarî hayatına sirayet etmiş kelime ve kavramlar sorgulanarak mevcut bazı belgelere ait okuma ve anlamlandırma denemesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İpek Yolu, Eski Türk Dili, Eski Uygur Türkçesi, ticaret, ticarî belge.

UIGHUR COMMERCIAL RELATIONS IN ANCIENT SILK ROAD

ABSTRACT

Silk Road had great importance for international trade as one of the longest network of trade routes beginning from China to Central Asia, and from there to Anatolia, and finally to Europe. Also, it was central to cultural and religious interaction among different nations as an intersection point of different cultures, religions and beliefs over the course of history. At this point, we should mention Uighurs that were situated at an important point in the network of Silk Road trade routes. After the collapse of the Turkic Khanate that was founded in Otuken in the 9th century, Uighurs migrated to different regions in Central Asia and founded new states in Gansu and Turpan regions. In addition to agriculture, they started trading goods such as cotton fabrics, sesame, tobacco and besides purchasing and selling, they continued their commercial activities by hiring and bartering. The most important source for Uighur commercial activities are some documents called Legal Documents reaching to date. These commercial documents show in detail that Uighurs practiced commerce according to certain rules. In these documents, date of the document, names of the parties, subject matter of the contract, assurance, and sanctions in case of breach of the contract and finally witnesses are mentioned.

In this study, first of all, documents on ancient Uighur commercial relations will be explained in general and then based on documents, information on trading of certain goods will be given. In addition, in terms of cultural interactions, words and notions from Central Asian and Far Eastern languages that had passed to

Old Uighur commercial life will be examined through reading and interpreting some existing documents.

Key words: Silk Road, Old Turkic language, Old Uighur language, trade, commercial documents.

Giriş

İpek Yolu, geçmişten günümüze uzanan süreçte dünyanın en önemli ticarî rotalarından biridir ve hala da önemini korumaktadır. Özellikle 2013 yılında duyurulan Yeni İpek Yolu projesiyle birlikte güzergahın boru hatları, demiryolları ve deniz yollarıyla zenginleştirilerek Doğu ile Batı arasındaki ticaret hacminin artırılması planlanmaktadır. İşte, MÖ. I. yüzyılda kurulduğu düşünülen ve Çin'den başlayarak Avrupa içlerine kadar giden bu yol üzerinde Eski Uygurlar da önemli bir noktada bulunmuşlardır. Daha Ötüken Kağanlığı döneminden itibaren Uygurlar ve Çin arasında önemli ticarî ilişkilerin kurulduğu gözlenir. Özellikle kağanlığın güçlü olduğu dönemlerde yapılan ticarette Uygurların daha kazançlı olduğu muhakkaktır. At karşılığında ipekli kumaş alınan bu alışveriş, belli bir noktadan sonra Çin için zararlı olmaya başlamış ve tedbir amaçlı olarak halkına yeni vergi yükümlülükleri eklemek zorunda kalmışlardır.[3] Kağanlığın yıkılmasıyla birlikte Kansu ve Turfan bölgelerine yerleşen Uygurlar, bu bölgelerde de ticaretle uğraşarak ürünlerini hem iç hem de dış pazarda satmışlardır. Çinli Wang Yen-Te'nin Kao-Chang (Turfan) şehri hakkında yazdıklarına bakılırsa şehirde hububat yetiştirilip samur postu, keçe ve elbise imal edildiği, insanların altın, gümüş, bakır ve demirde ustalaştığı ve iyi bir atın fiyatının bir p'i ipek olduğu görülür.[4] Bu bağlamda Uygurların gerek Ötüken Kağanlığı döneminde ve gerekse bu kağanlığın ardılları olan Kansu ve Turfan Kağanlığında ticaret hayatının gelişmesinde Soğdların çok büyük bir tesiri vardır. Soğdlar, Uygurlara yalnız kendi alfabelerini ve kendi dinleri olan Manihaizm'i öğretmekle kalmamış, aynı zamanda ticaretin gelişmesini de sağlamışlardır. Bilindiği gibi, kağanlar bilerek ve isteyerek, Çin kültürü yerine Soğd kültürünü seçmişlerdir. Ve bunun tabiî bir neticesi olarak da Uygur

[3] Bkz. Özkan İzgi, *Çin Elçisi Wang Yen-Te'nin Uygur Seyahatnamesi,* 2. Baskı, TTK Yayınları, Ankara 2000, s. 34.

[4] Bkz. İzgi, *a.g.e.,* s. 57-58 ve 66.

toplumu üzerinde Soğd tesiri daha yaygın hale gelmiştir. Soğdlar, daha az bilgili ve tecrübesiz efendilerine ticareti geliştirmelerinde yardımcı olmuş ve bunlara şehirde yaşama sanatını öğretmişlerdi.[5] Ancak Soğdların bu müthiş etkisine rağmen, ticarî belgelerde diğer milletlerin dilinden Eski Uygur Türkçesine geçen terim ve kavramların yanı sıra pek çok Çince kökenli kavramın varlığı bir paradoks gibi görünmektedir. Buna ek olarak belgelerin düzenleniş şekli yine eski Çin ticarî belgeleriyle örtüşmektedir. Dolayısıyla Eski Uygurlar her ne kadar Çin'den ve onun kültüründen belli ölçülerde uzak durmaya çabalamış ve bunun yerine Soğd kültürüne karşı daha ılıman bir tavır takınmış olsa da -en azından ticarî boyutta- bunu başaramamışlardır.

19. yüzyıldan itibaren Doğu Türkistan bölgesine çeşitli milletler tarafından yapılan araştırma gezileri sonucunda Eski Uygurlara ait pek çok eser ve belge keşfedilerek incelenmeye başlanmıştır. Bu bağlamda ticarî belgelere, daha geniş bir tanımla hukuk belgelerine ait ilk kapsamlı yayın Wilhelm Radloff tarafından hazırlanarak 1928 yılında öğrencisi S. Malov tarafından yayınlanan *Uigurische Sprachdenkmäler'*dir. Buna ek olarak, Japon Türkolog Nobuo Yamada'nın üç ciltlik *Sammlung Uigurischer Kontrakte* adlı eserinin ikinci cildi de 121 belgeye ait transkripsiyon, Almanca tercüme ve dizin ihtiva etmesi bakımından büyük bir önem taşır.

Ticarî belgeleri de içine alan hukuk belgeleri, çeşitli araştırmacılar tarafından içeriklerine göre farklı şekillerde sınıflandırılmışlardır. Bu alanda ilk çalışan isimlerden biri olan Reşit Rahmeti Arat, on dokuz başlıkta hukuk vesikalarını sıralar:[6]

1. Büyük Defter ile ilgili kayıtlar

2. Devlet teşkilâtı ve devlet idâresinde vazifeli kimseler ile ilgili kayıtlar

3. İctimâi sınıflar ve meslek sâhipleri ile ilgili kayıtlar

4. Dinî müesseseler ve din adamları ile ilgili kayıtlar

5. Vergiler ile ilgili kayıtlar

a. Vergi çeşitleri

---

[5] Colin Mackerass, "Uygurlar", Çev. Şinasi Tekin, *Erken İç Asya Tarihi,* (Der. Denis Sinor), 7. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 456.

[6] Reşit Rahmeti Arat, "Eski Türk Hukuk Vesikaları", *Makaleler Cilt 1,* Haz. Osman Fikri Sertkaya, TKAE Yayınları, Ankara 1987, s. 555-556.

b. Nakdî ve aynî vergiler
c. İş mükellefiyeti

6. Vakıf müessesesi ile ilgili kayıtlar
7. Vasiyetnâmeler ile ilgili kayıtlar
8. Evlâtlık ve besleme ile ilgili kayıtlar
9. Kölelik ile ilgili kayıtlar

a. Satış
b. Rehin
c. Azad edilme
d. Evlenme
e. Şikâyetler

10. Arazi ile ilgili kayıtlar

a. Vakıf
b. Satış
c. Kira
d. Rehin
e. Ortaklık
i. İstifâde vb.

11. Para ile ilgili kayıtlar
12. Zirâat mahsûlü ile ilgili kayıtlar
13. Zirâat mahsûllerinden elde edilen yiyecek ve içecek maddeler ile ilgili kayıtlar
14. Zirâat mahsûllerinden elde edilen sanâyi maddeleri ile ilgili kayıtlar
15. Hayvanlar ile ilgili kayıtlar
16. Hayvanlardan elde edilen maddeler ile ilgili kayıtlar
17. Ticâret ile ilgili kayıtlar
18. Kullanma eşyası ile ilgili kayıtlar
19. Mektuplar

Japon Türkolog Nobuo Yamada ise mezkur çalışmasında belgeleri Arat tasnifine göre daha genel bir çerçeve çizerek dokuz başlık altında değerlendirir. Bu tasnifin bir öncekine göre en büyük farkı, mektupların tasnife dahil edilmemiş olmasıdır:[7]

1. Sale (Sa) [Alım-Satım belgeleri]
2. Exchange (Ex) [Takas, trampa]

[7] Nobuo Yamada, *Sammlung Uigurischer Kontrakte,* Band 2, Haz. Juten Oda, Peter Zieme, Hiroshi Umemura, Takao Moriyasu, Osaka University Press, Osaka 1993, s. xi.

3. Rental or Hire (RH) [Kiralama]
4. Loan (Lo) [Borç]
5. Adoption (Ad) [Evlat edinme]
6. Pledge (Pl) [Rehin, taahhüt]
7. Emancipation (Em) [Azat etme]
8. Will or Portion of a family's property (WP) [Vasiyet]
9. Miscellaneous (Mi) [Çeşitli, karışık]

Belgelerin en geniş tasnifi bu alanda bir Doktora tezi hazırlayan Larry V. Clark'a aittir. Kendisi, belgeleri üç ana başlık altında, toplam yirmi maddede değerlendirir. Bu tasnifte de mektupların dışarıda bırakıldığı göze çarpmaktadır:[8]

I. Contracts [Sözleşmeler]
1. Loans [Borç]
2. Animal Hire [Hayvan kiralama]
3. Land Rental [Arazi kiralama]
4. Land Sale [Arazi satışı]
5. Slave Sale [Köle satışı]
6. Slave Manumission [Köle azadı]
7. Slavery [Kölelik]
8. Adoption [Evlat edinme]
9. Indentured Servitude [Sözleşmeli kölelik]
10. Inheritance [Miras]
11. Miscellaneous Subjects [Çeşitli konular]
12. Receipt of Goods [Malların teslimi]
II. Decrees [Buyruklar]
1. Miscellaneous Decrees [Çeşitli buyruklar]
2. Post-horse Decrees [Posta atı buyrukları]
3. Provisions Orders [Erzak emirleri]
4. Watch Orders [Nöbet emirleri]
III. Records [Kayıtlar]
1. Family Account Books [Aile hesap defterleri]
2. Private Ledgers [Özel hesap defterleri]
3. Tax Registers [Vergi kayıtları]

---

[8] Larry Vernon Clark, *Introduction to the Uyghur Civil Documents of East Turkestan (13th-14th cc.),* Indiana University Department of Uralic and Altaic, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Indiana 1975, s. 374.

Clark'ın Kayıtlar başlığı altında değerlendirdiği "Özel hesap defterleri", bu alanda üzerinde çok fazla durulmamış belge çeşitlerindendir. Bu belgelerde şahısların kime ne kadar ürün/mal verdiği kayıt altına alınmıştır ve esasen herhangi bir tarih ya da tanıklık bilgisine yer verilmediği için resmi belge statüsünde değildir. Neredeyse tamamı büyük bir tahribata uğramış bu belgelerden iki tanesini örnek olması bakımından arz etmek isteriz. Belgeler Ch/U 6107 ve Ch/U 7145 kayıt numaralarıyla Berlin Brandenburg Bilimler Akademisi'nde (BBAW) muhafaza edilmektedir:[9]

Ch/U 6107 v

1. bir böz bilä iki bö[z…
2. orda ikir(ä)r böz aymış-ka […
3. ıntu-nu bir böz üşäk-ni […
4. koço-ka barmış-ta t(ä)ri ä […
5. yana başlap yam-ka bargu Ç[…
6. [b]eş böz sadag<-nı> ol mi PYM/[…
7. [a]ltı otuz-ka yana başlap tört [...
8. baba sävinç-nü bir böz bäkiçü [...
9. Q' torku bor [ ] orda ikir(ä)r […
10. [ ]K bir böz iki […

Türkiye Türkçesine Aktarım:

1. Bir pamuklu kumaş ile iki pamuklu kumaş…
2. Ortası ikişer katman pamuklu kumaş. Aymış'a…
3. …Intu'nun. Bir pamuklu kumaş Üşek'in…
4. Koço'ya vardığında Teri 'e…
5. Yine başlangıç olarak posta yerine varacak…
6. Beş pamuklu kumaş Sadag'ındır. Bin…
7. Yirmi altıda yine başlangıç olarak dört…
8. Baba Sevinç'e bir pamuklu kumaş. Bekiçü…
9. …ipek, şarap …. Ortası ikişer katman …
10. … Bir ipekli kumaş, iki…

Ch/U 7145 v

1. …]K bagadur-tın k(ä)lgüçi […

[9] Depositum der Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften in der Staatsbibliothek zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz Orientabteilung Ch/U 6107 v, Ch/U 7145 v.
Belgelere ait fiziksel tavsif için bkz. Simone-Christiane Raschmann, *Alttürkische Handschriften Teil 13, Dokumente Teil 1*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart 2007 s. 188 ve 194-195.

2. …] bargu üç at ul(a)g-ta kolçı […
3. …]DWNK bir at bir ul(a)g-çı b. […
4. …]P on badm(a)n so<r>m-a bir eşiç […
5. …b]adm(a)n so<r>m-a bir küri min b.

Türkiye Türkçesine Aktarım:

1. … Bahadır'dan gelecek …
2. … varacak üç ulak atında muhafız…
3. …bir at bir haberci v(erdim)…
4. … on ölçü şarap, bir tencere…
5. … ölçü şarap, bir ölçü un v(erdim).

Diğer pek çok Uygur ticarî belgesinde olduğu gibi burada da Eski Uygur Türkçesine yabancı dillerden geçmiş pek çok kelime ve kavram bulunmaktadır. Sunulan iki belgedeki yabancı asıllı kelimeleri değerlendirmek gerekirse *böz* kelimesini ilk sıraya almamız gerekir. *Böz,* Eski Uygur ticarî belgelerinde adı geçen en önemli kavramlardan biri olarak ticaretin aynı zamanda kültürlerarası etkileşim yarattığını gösteren güzel örneklerden yalnızca biridir. *"Pamuklu kumaş"* şeklinde Türkiye Türkçesine aktarabileceğimiz kelime bugün Türkiye Türkçesinde *bez* şeklinde yaşamaktadır. Ancak Yeni Uygur Türkçesi ve Özbek Türkçesi gibi diğer bazı çağdaş Türk lehçelerinde kelimenin Türkçedeki ilk haliyle, *böz* olarak bulunduğu tespit edilmiştir.[10]

Böz, bugünün imkanlarıyla bile oldukça uzun sayılabilecek bir yol katetmiş ve Akdeniz havzasından kalkıp Orta Asya'ya kadar gelmiştir. Kelime Grekçede de ödünçleme olarak *byssos* şeklinde bulunmaktadır:

> **Βύσσος** [f.] "Byssos", keten ve ketenden yapılmış. Ayrıca daha sonra pamuk ve ipek için de kullanılmıştır. Kelimenin Semitik diller üzerinden Grekçede de ödünçlenmiş olması gerekir… (İbranice, Aramice *būs*)[11]

[10] Bkz. Özlem Civelek, *Dindışı Eski Uygurca Metinlerin Karşılaştırmalı Söz Varlığı,* Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Dili Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005, s. 107.

[11] Robert Beekes, Lucien van Beek, *Etymological Dictionary of Greek,* Brill, Leiden-Boston 2010, s. 249.

Wilhelm Schott, kelimenin Tibet dilinde bulunmayıp Orta Asya'da yalnızca Türkler ve Moğollar arasında *bus* ya da *büs* şeklinde *"pamuklu ürün"* anlamında ve Mançular arasında da *boso* şeklinde *"keten"* anlamında kullanıldığını belirtir. Buna ek olarak Schott, kelimenin kökeninin Semitik dillerden *bûs* ya da *bûso* olduğunu ifade eder.[12]

Peki, Eski Uygur Türkçesinden muhtemelen 12-13. yüzyıllarda Moğolcaya da *bös* şeklinde geçen kelime[13] Türkçeye ne zaman ve nereden gelmiştir? Eğer kelimenin ilk kez Eski Uygurlarla birlikte Türkçeye ödünçlendiğini düşünürsek Çuvaşçada yer alan ve *"keten, pamuklu dokuma"* gibi anlamlara gelen *pir* kelimesinin[14] ve buradaki ses denkliğinin oldukça geç bir tarihte gerçekleştiğini söylemek gibi bir yanlışın içine gireriz.[15] Dolayısıyla kelimenin Çuvaşçadaki varlığını da göz önünde bulundurarak bunun Uygurlardan çok daha önce Türkler arasında kullanıldığını söylemek yerinde olacaktır.

Soğd dilinde bulunmayan kelimenin hangi dil vasıtasıyla Türkçeye ödünçlendiği hakkında da bazı görüşler bulunmaktadır. András Róna-Tas, Süryani tüccarlar ve misyonerlerin 6. yüzyılda ya da daha öncesinde Çin'e ulaştığını ve Türklerle iyi bir iletişim kurduğunu ifade ederek Süryani dilini işaret eder.[16] Berthold Laufer, kelimenin Orta Asya'ya nasıl geldiğinin belirsiz olduğunu, muhtemelen Doğu Süryanileri olan Nesturiler tarafından bu coğrafyaya taşındığını belirtmektedir.[17] Netice itibariyle *böz* kelimesinin Süryani dili aracılığıyla Türkçeye ödünçlendiğini söylemek yerinde olacaktır. Bununla birlikte Eski Uygurlarda ticaretin artmasıyla doğru orantılı olarak kelimenin kullanım sıklığı da artmıştır. Bu durumu, günümüze ulaşan Eski Uygur belgelerinden takip etmek mümkündür.

Yam, Çince kökenli bir kelime olarak EDPT'de çeşitli anlam genişlemeleriyle birlikte *"posta istasyonu"* şeklinde açıklanmakta-

---

[12] Wilhelm Schott, *Über das Altaische oder Finnisch-Tatarische Sprachengeschlect,* G. Reimer, Berlin 1849, s. 5.

[13] Bkz. Ferdinand D. Lessing, *Mongolian-English Dictionary,* University of California Press, Berkeley-Los Angeles 1960, s. 128.

[14] H. Paasonen, *Çuvaş Sözlüğü,* TDK Yayınları, İstanbul 1950, s. 108.

[15] Kelimenin Çuvaşçadaki varlığı ile ilgili olarak bkz. András Róna-Tas, "Böz in the Altaic World", *AoF* III, Berlin 1975, s. 159-160.

[16] András Róna-Tas, *a.g.e.,* s. 162-163.

[17] Berthold Laufer, *Sino-Iranica,* Field Museum of Natural History, Chicago 1919, s. 574.

dır.[18] Kelimenin kullanımı yalnızca Eski Uygur Türkçesiyle sınırlı değildir. Çağatay Türkçesinde ve Osmanlı Türkçesindeki varlığı *"menzil atı"* anlamında tespit edilebilmektedir.[19]

Bir ağırlık ölçü birimi olarak Eski Uygur ticarî belgelerinde sık sık kullanılan *batman* kelimesi de yine yabancı kökenlidir. Kaşgarî, DLT'deki "bir batma.n et denir; 'bir batman et' demektir." şeklindeki açıklamasıyla kelimeye ait ilk bilgileri vermiş olur.[20] Her ne kadar EDPT'de kelime bat- fiiliyle ilişkilendirilmiş olsa da[21] İranî dillere ait olan bu kelimenin izini Partçaya kadar[22] takip etmek mümkündür. Orta Farsça (Pehlevî dili) döneminde kelimenin Manihaist Soğdlar tarafından Orta Asya'ya getirildiği düşünülebilir. *Paymān* şeklinde de tanıklanabilen kelimenin Pehlevicedeki karşılığı şu şekildedir:

paymān: [ptm'n | M(anihaist Orta Farsça) pym'n, N ~]: Ölçü, periyod; ölçülülük; antlaşma.[23]

Eski Uygurlarda ticareti yapılan ürünlerden biri de undur. DLT'de ūn şeklinde uzun ünlülü tanıklanan kelimeye Eski Uygur belgelerinde birkaç örnek dışında neredeyse hiç rastlanılmaz. Bunun yerine *min* kelimesinin yoğun bir şekilde kullanıldığını gözlemlemek mümkündür. Kökenini Çince *mian* (麵) kelimesinde bulabileceğimiz *min,* kaynak dilde un dışında *"tel şehriye, çörek, ekmek"* gibi anlamlara da sahiptir.[24]

---

[18] Sir Gerard Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Clarendon Press, Oxford 1972, s. 933.

[19] Bkz. Besim Atalay, *Abuşka Lûgatı veya Çağatay Sözlüğü,* Ayyıldız Matbaası, Ankara 1970, s. 388 ve Ahmet Vefik Paşa, *Lehce-i Osmanî,* Haz. Recep Toparlı, TDK Yayınları, Ankara 2000, s. 412.

[20] Kâşgarlı Mahmud, *Dîvânu Lugâti't-Türk Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin,* Haz. Ahmet B. Ercilasun, Ziyat Akkoyunlu, TDK Yayınları, Ankara 2014, s. 192.

[21] Bkz. Sir Gerard Clauson, *a.g.e.,* s. 305.

[22] pdm'n Pa. / padmān. "Ölçü, saptanmış sayı ya da yer". Bkz. Desmond Durkin-Meisterernst, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian,* Corpus Fontium Manichaeorum, Brepols, Turnhout 2004, s. 269.

[23] D. N. MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, 3. Baskı, London Oxford University Press, New York-Toronto 1986, s. 67.

[24] Bkz. Herbert A. Giles, *A Chinese-English Dictionary,* Kelly & Walsh, Şangay 1912, s. 978.

Ch/U 7145 numaralı belgenin verso yüzünde geçen *sorma* kelimesinin, EDPT'de sor- *"Bir şeyi emmek, çekmek"* fiilinden türetildiği ve *"şarap, bira"* anlamına geldiği ifade edilmektedir.[25] Bazı belgelerde kelimenin -tıpkı burada olduğu gibi- SWM' şeklinde yazıldığı görülmektedir. Bu durumun sebebi elbette ki bir imla hatası ya da bir imla özelliği olabilir. Ancak tam bu noktada ilgi çekici olması bakımından Sanskrit kökenli *só-ma* kelimesinden bahsetmek yerinde olacaktır. Soma, hem Hinduizm hem Budizm'de yer alan dinî içerikli bir kavram olarak bitkilerden ya da meyvelerden fermente edilerek elde edilen ve dinî ritüeller esnasında içilen bir çeşit içecektir:

[26]

सोम só-ma, m. [√1. su] extracted juice, Soma; Soma plant (*with the ep. in V. of* râgan, king *of plants*); *C.*: Soma sacrifice (*rare*); *V.*, *C.*: (drop *in the sky, ep.* indu), moon, moon-god (*also with the ep.* râgan *in C.*); *C.*: *accounted son of Atri, one of the eight Vasus, identified with Vishnu and Siva, reputed author of a law-book;* Monday; *N.*

Hindularca kutsal kabul edilen Vedalarda, soma içeceğinin tıpkı *ab-ı hayat* gibi içenlere ölümsüzlük bahşettiği, insanları aydınlattığı yazılmıştır. Bunun dışında aynı kelimeye Eski İran dillerinden biri olan Avesta'da da *haoma* şeklinde rastlanmaktadır:

[27]

Haoma (the well-known *Soma* of the Vedas), 𐬵𐬀𐬎𐬀 m. The juice of the Haoma prepared for ceremonial purposes, 𐬵𐬀𐬎𐬀𐬌𐬀 Y. 3 § 2. Deriving pleasure in the Haoma ceremonies, 𐬵𐬀𐬎𐬀𐬌𐬀 (G. 𐬵𐬀𐬎𐬀𐬌𐬀) Yt. 18 § 8. An offering accompanied with the Haoma, 𐬵𐬀𐬎𐬀𐬌𐬀 f. Y. 68 § 1. One who performs or believes in, the Haoma ceremony, 𐬵𐬀𐬎𐬀 m, *e. g.* 𐬵𐬀𐬎𐬀𐬌𐬀

[25] Sir Gerard Clauson, *a.g.e.,* s. 852.

[26] Arthur A. Macdonell, *A Sanskrit-English Dictionary,* Longmans Green and Co. Londra 1893, s. 360.

[27] Kavasji Edalji Kanga, *An English-Avesta Dictionary,* The Fort Printing Press, Bombay 1909, s. 243.

Uygurların Budizm'den önce Zerdüştlük ile çeşitli benzerlikler taşıyan Mani diniyle tanıştığı düşünülürse, kelime belki de kağanlık döneminden itibaren Uygurlar tarafından bilinmektedir ve sorma ile birlikte aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır. Elbette ki kesin bir yargıya varmak, ancak kelime üzerine yapılacak müstakil bir çalışma ile mümkündür. Buna ek olarak gerek Avesta'nın devamı olan Pehlevicede gerekse Mani metinlerinde bu kelime *hōm* ve *hur* şeklinde bulunmaktadır.[28]

Eski Uygur belgelerinde kökeni konusunda problemli kelimelerden biri de *küri*dir. DTS'de yalnızca bir hacim ölçüsü[29] olarak açıklanan kelimenin EDPT'de tahıl gibi kuru gıda maddeleri için kullanılan bir ağırlık ya da hacim ölçüsü olduğu ve muhtemelen Tohar dilinden ödünçlendiği açıklaması[30] yapılmaktadır. Buna karşılık Larry V. Clark, kelimeyi Çince *tou* ile ilişkilendirir.[31] Ancak bize göre kelimenin kökenini bir başka dilde, Pehlevicede aramak gerekir. Bizce Eski Uygurca *küri* kelimesinin ilk şekli, Pehlevi dilinde *"tahıl ölçüsü"*[32] anlamına gelen *grīw* kelimesidir:

Peh. *grīw* > Eski Uyg. *küri*

Sonuç

Eski Uygur ticarî belgeleri, İpek Yolu'nda yapılan ticaretin çok kültürlü olduğuna delalet eden eşsiz tanıklardır. Bu belgeler yalnızca dönemin Türk dilinin anlaşılmasını değil, aynı zamanda ticaretin hangi kurallar çerçevesinde ne şekilde yapıldığını göstererek tarihî ve hukukî açıdan günümüze kadar önemli pek çok bilginin aktarılmasını sağlamaktadır. İpek Yolu ticaretine Uygurlar özelinde bakılan bu çalışmada, belgelerde yer alan pek çok kelimenin Çin, Soğd ve Pehlevî dili gibi bölgede yer alan farklı milletlere ait dillerden ödünçlendiği tespit edilmiştir. Eski Uygur ticarî belgelerindeki

---

[28] Ayrıntılı bilgi için Bkz. D.N. Mackenzie, *a.g.e.,* s. 44 ve Desmond Durkin-Meisterernst, *a.g.e.,* s. 368.

[29] V.M. Nadalyayev, D.M. Nasilov, E.R. Tenişev vd., *Drevnetyurkskiy Slovar',* Izdatelstvo Nauka, Leningrad 1969, s. 328.

[30] Sir Gerard Clauson, *a.g.e.,* s. 737.

[31] Larry V. Clark, *a.g.e.,* s. 377.

[32] Bkz. D.N. MacKenzie, *a.g.e.,* s. 37.

alıntı kelimeler tabii ki yalnızca bunlarla sınırlı değildir. Lakin burada incelediğimiz toplam on beş satırlık iki belgede dahi bu derece yoğun alıntı kelime bulunması kültürler arası etkileşimin o dönemde ne derece güçlü olduğunu kanıtlar niteliktedir. Kaldı ki bu belgeler, edebî bir hüviyete sahip olmadığından -diğer bir deyişle, sanat kaygısı taşımadan gerçek kişiler tarafından ticarî bir amaç doğrultusunda hazırlandığından- dönemin dilindeki bu kelimelerin halk ağzında yerleşik olduğunu unutmamak gerekir. Bu durum, ticaretin kültür alışverişiyle doğru orantılı olduğunu perçinleyen önemli bir ayrıntıdır. Bununla birlikte belirtilmelidir ki Eski Uygur Türkçesinde diğer dillerden ödünçlenen kelimeler olduğu gibi o dillere de Uygurcadan geçen pek çok kelime bulunmaktadır. Yapılması gereken, tüm belgelerin okunarak ödünçlenen kelimeleri ve hangi dillerden geldiğini sağlıklı bir şekilde tespit edebilmektir. Bu sayede Eski Uygur Türkçesinin çok kültürlü yapısının anlaşılmasına bir nebze de olsa fayda sağlanmış olacaktır.

KISALTMALAR:

a.g.e.	: Adı geçen eser
AoF	: Altorientalische Forschungen
BBAW	: Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
DLT	: Dîvânu Lugâti't-Türk
DTS	: Drevnetyurkskiy Slovar'
EDPT	: An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish
Eski Uyg.	: Eski Uygur Türkçesi
Haz.	: Hazırlayan(lar)
Peh.	: Pehlevice
TDK	: Türk Dil Kurumu
TKAE	: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vd.	: Ve diğerleri

KAYNAKÇA

Ahmet Vefik Paşa, *Lehce-i Osmanî,* Haz. Recep Toparlı, TDK Yayınları, Ankara 2000.

ARAT, Reşit Rahmeti, "Eski Türk Hukuk Vesikaları", *Makaleler Cilt 1,* Haz. Osman Fikri Sertkaya, TKAE Yayınları, Ankara 1987.

ATALAY, Besim, *Abuşka Lûgatı veya Çağatay Sözlüğü,* Ayyıldız Matbaası, Ankara 1970.

BEEKES, Robert, Lucien VAN BEEK, *Etymological Dictionary of Greek,* Brill, Leiden Boston 2010.

CİVELEK, Özlem, *Dindışı Eski Uygurca Metinlerin Karşılaştırmalı Söz Varlığı,* Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski

Türk Dili Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005.

CLARK, Larry Vernon, *Introduction to the Uyghur Civil Documents of East Turkestan (13th-14th cc.),* Indiana University Department of Uralic and Altaic, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Indiana 1975.

CLAUSON, Sir Gerard, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish,* Clarendon Press, Oxford 1972.

DURKIN-MEISTERERNST, Desmond, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian,* Corpus Fontium Manichaeorum, Brepols, Turnhout 2004.

GILES, Herbert A., *A Chinese-English Dictionary,* Kelly & Walsh, Şangay 1912.

İZGİ, Özkan, *Çin Elçisi Wang Yen-Te'nin Uygur Seyahatnamesi,* 2. Baskı, TTK Yayınları, Ankara 2000.

KANGA, Kavasji Edalji, *An English-Avesta Dictionary*, The Fort Printing Press, Bombay 1909.

Kâşgarlı Mahmud, *Dîvânu Lugâti't-Türk Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin,* Haz. Ahmet B. Ercilasun, Ziyat Akkoyunlu, TDK Yayınları, Ankara 2014.

LAUFER, Berthold, *Sino-Iranica,* Field Museum of Natural History, Chicago 1919.

LESSING, Ferdinand D., *Mongolian-English Dictionary,* University of California Press, Berkeley-Los Angeles 1960.

MACDONELL, Arthur A., *A Sanskrit-English Dictionary*, Longmans Green and Co., Londra 1893.

MACKENZIE, D. N., *A Concise Pahlavi Dictionary,* 3. Baskı, London Oxford University Press, New York-Toronto 1986.

MACKERASS, Colin, "Uygurlar", Çev. Şinasi Tekin, *Erken İç Asya Tarihi,* (Der. Denis Sinor), 7. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.

NADALYAYEV, V.M.; D.M., NASİLOV; E.R., TENİŞEV vd., *Drevnetyurkskiy Slovar',* Izdatelstvo Nauka, Leningrad 1969.

PAASONEN, H(eikki), *Çuvaş Sözlüğü,* Çev. Anonim, TDK Yayınları, İstanbul 1950.

RASCHMANN, Simone-Christiane, *Alttürkische Handschriften Teil 13, Dokumente Teil 1,* Franz Steiner Verlag, Stuttgart 2007.

RASCHMANN, Simone-Christiane, *Baumwolle im türkischen Zentralasien,* Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica Band: 44, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 1995.

RÓNA-TAS, András, "Böz in the Altaic World", *AoF* III, Berlin 1975, s. 155-163.

SCHOTT, Wilhelm, *Über das Altaische oder Finnisch-Tatarische Sprachengeschlect,* G. Reimer, Berlin 1849.

YAMADA, Nobuo, *Sammlung Uigurischer Kontrakte,* Band 2, Haz. Juten Oda, Peter Zieme, Hiroshi Umemura, Takao Moriyasu, Osaka University Press, Osaka 1993.

EKLER:

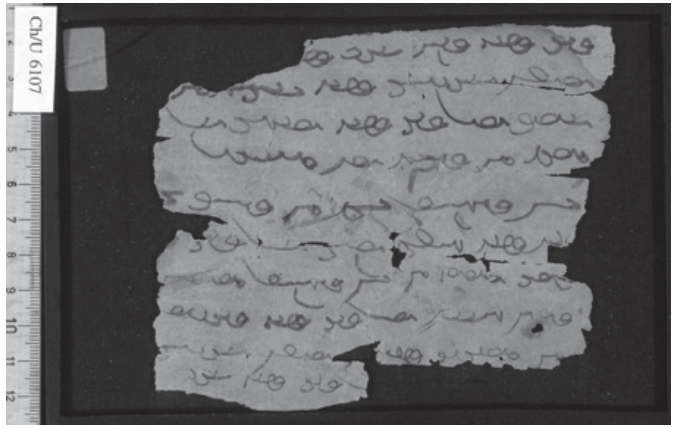

Ch/U 6107 v

© Depositum der Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften in der Staatsbibliothek zu Berlin-Preußischer Kulturbesitz, Orientabteilung

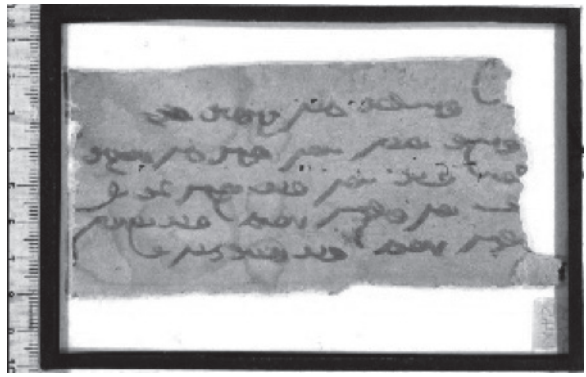

Ch/U 7145 v

© Depositum der Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften in der Staatsbibliothek zu Berlin-Preußischer Kulturbesitz, Orientabteilung

MODERN İPEK YOLU COĞRAFYASINDA ULUSLARARASI İLİŞKİLER BAĞLAMINDA DOĞU TÜRKİSTAN SORUNU

Doç. Dr. Ömer KUL[1*]

ÖZ

Adı konmamış 3. Dünya harbinin yaşandığı günümüzde savaş alanlarının daha ziyade enerji ve ticaret güzergâhlarının paylaşılmasında yaşandığı görülmektedir. Büyüyen Çin ekonomisi pazar payını arttırmak, ürettiğini ihraç etmek ve bu minvalde enerji ve hammadde ihtiyacını karşılamak için yeni arayışlara yönelmiştir. Devasa projeler ve maliyetleri düşünüldüğünde Yeni İpek Yolu gibi ticari öncelikli güzergâhlar ve bu güzergâhların emniyeti projelerin geleceğini de belirleyecektir. Bu bağlamda her geçen gün artmakta olan terör tehditleri yapılması düşünülen projeler ve bu projelerin hayata geçirilmesinden sonraki emniyet, daha şimdiden, zikredilen proje güzergâhlarında problemli bölgelerde sükûnetin sağlanması problemini ortaya çıkarmıştır.

Doğu Türkistan coğrafyasında her geçen gün artan gerginlik, oluşturulmak istenen Yeni İpek Yolu güzergâhlarının hayata geçirilmesinde kilit rol oynayacaktır. Bölgede sükûnetin sağlanması uluslararası ilişkilerden bağımsız düşünülemeyecektir. Bildirimizde Yeni İpek Yolu güzergâhının bir nevi başlangıç noktası olan Doğu Türkistan'daki son gelişmeler değerlendirilecektir. Bildiride bölgedeki çatışma alanlarının belirlenerek çözümü veya çözümsüzlüğünün bölge ülkelerindeki istikrara etkileri üzerinde durulacaktır. Bildiride ayrıca Yeni İpek Yolu projesine başta ABD ve Batı devletleri ile Çin, Rusya, Güney Kore, Japonya, Hindistan, İran ve Türkiye'nin bakışı, buna mukabil ortaya çıkabilecek çatışma alanlarının durumu ile muhtemel yaşanacaklara dair spesifik değerlendirilmelerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İpek Yolu, Doğu Türkistan, Çin, Türkiye, Uluslararası terörizm

---

* İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, omer.kul@istanbul.edu.tr

EAST TURKISTAN PROBLEM IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL RELATIONS IN MODERN SILK ROAD GEOGRAPHY

ABSTRACT

It is observed that the battlefields are mostly appeared in the sharing of energy and trade routes nowadays which is experienced unnamed World War III. The growing Chinese economy has been in new quest of increasing its market share, exporting its products and meeting the energy and raw material needs. Considering the huge projects and costs, commercial priority routes such as the New Silk Road and the safety of these routes will determine the future of the projects. In this context, the increasing number of terror threats, the projects that are planned to be made and the safety after the implementation of these projects have already revealed the problem of ensuring calm in problematic regions on the mentioned project routes.

The increasing tension in Eastern Turkestan geography will play a key role in the implementation of the New Silk Road routes that are wanted to be created. Ensuring tranquility in the region cannot be considered independent of international relations. In our paper, the latest developments in East Turkestan, which is a starting point of New Silk Road route, has been evaluated. In the paper, the conflict areas in the region will be determined and will be focused on the effects of resolution or non-resolution on stability in the countries. In the paper, also, will be made evaluations the outlooks of the USA, Western Countries, China, Russia, South Korea, Japan, India, Iran and Turkey's on the new Silk Road Project; on the other hand, specific assessments will be made about the situation of potential conflict areas and possible experiences.

Keywords: Silk Road, East Turkestan, China, Turkey, Interntional Terrorism

Giriş

Bugün Çin Seddi ile Balkanlar arasında kalan geniş alanda 250 milyonun üzerinde Türk soyundan toplumların yaşadığı tahmin edilmektedir[2]. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bu Türk boylarının bir kısmı bağımsızlıklarına kavuştu, bir kısmı "özerk bölgelerde" ve diğer bir kısmı ise mevcut devletlerin sınırları içinde birer "azınlık" olarak hayatlarını idame ettirmeye çalışmaktadır.

Bu özerk bölgelerden biri ise Çin yönetimi altındaki Doğu Türkistan'dır. Doğu Türkistan, Türk tarih, kültür ve medeniyetinin en eski beşiği; stratejik boyutu; jeostratejik konumu ve ekonomisi itibariyle Türk dünyası, Çin ve dünya devletleri için son derece önemlidir[3].

A) Doğu Türkistan'ın Kültür ve Medeniyeti

Doğuyu batıya bağlayan tarihi İpek Yolu[4] üzerinde olan Doğu Türkistan gerçek anlamda Türk tarih, kültür ve medeniyetinin en eski beşiğidir. Doğuda Çin, güneyde Hindistan ve batıda ise İslam medeniyetinin kesişen noktasında bulunan Doğu Türkistan, Budizm, Hıristiyanlık ve İslam dinlerini barındırarak Doğu Türkistan'a özgü dünyaca kabul edilen büyük bir medeniyet yaratmıştır. Doğu Türkistan, Orta Asya'da kurulan Hun[5], Tabgaç[6], Göktürk[7],

---

[2] Asım Çoban, Mehmet Temir, "Sosyal Bilgiler Müfredatında Türk Dünyası Konusu ve Dış Politikamıza Etkilerine İlişkin Akademisyen Görüşleri", **SOBİDER 18**, Aralık 2017, s.107. Geniş bilgi için bkz. H. Bayram, "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Türk Dünyası", Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2011.

[3] Doğu Türkistan hakkında geniş bilgi için bkz. Ahmet Zeki Velidi, "Türkistan İsmi, Sınırları ve Yüzölçümü Hakkında", **Türkistan'ın Bağımsızlığına Hizmet Eden "Yeni Türkistan"dan Seçilmiş Makaleler (1927-1931)**, İstanbul, ATTİUV Yay., 2005; İsa Yusuf Alptekin, **Doğu Türkistan Davası**, İstanbul, Marifet yay., 1981; Salih Aynural, "Çin'in Doğu Türkistan Politikası", **Gökbayrak**, No: 79, Kayseri, Eylül-Ekim 2007.

[4] Geniş bilgi için bkz. Colin Falcorner, **İpek Yolu**, Çev. Hilmi Artan, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2001; Peter Frankopan, **İpek Yolu, Alternatif Dünya Tarihi**, Çev. Mengü Gülmen, İstanbul, Pegasus yay., 2018.

[5] Joseph de Guignes, **Hunların Türklerin, Moğolların ve Daha Sair Batı Tatarlarının Tarihi Umumisi**, Çev. Hüseyin Cahit (Yalçın), İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2018.

[6] Gürhan Kırılen, **Tüyu Hunlar ve Tabgaçlar**, İstanbul, Gece Kitaplığı, 2018.

[7] Ahmet Taşağıl, **Göktürkler I-II-III**, Ankara, TTK Yay., 2012.

Uygur[8] gibi bütün imparatorluk, devlet ve beyliklerin sınırları içinde ve zaman zaman da merkezi olmuştur. Doğu Türkistan, Orta Asya'da İslamiyet'i ilk kabul eden büyük hükümdar Abdülkerim Satuk Buğra Han[9]'ın anavatanıdır. Doğu Türkistan dünyaca meşhur **Divan-i Lügat-it Türk**[10], **Kutadgu Bilig**[11] ve **Atabetül Hakayik**[12] gibi daha pek çok eserleri yazan Kaşgarlı Mahmud, Yusuf Has Hacip ve Ahmet Yükneki'lerin ilham kaynağı olan asil bir topraktır. 18. yüzyıldan itibaren dünyaca tanılan Batılı kâşiflere ev sahipliği yapan Doğu Türkistan'ın tarihi yadigarlıkları Paris, Londra, Berlin, Moskova, Leningrad, Pekin, Tokyo ve Yeni Delhi müzelerinin önemli yerlerini almaktadır. Orta Asya Türk kültür ve medeniyetini 1000'den fazla bir zaman ayakta tutan Doğu Türkistan, Mancur istilasından sonra, Milliyetçi Çin ve özellikle Komünist Çin döneminde tedrici olarak ortadan kaldırılmıştır[13].

B) Doğu Türkistan'ın Stratejik Önemi

Doğu Türkistan, doğu-batı ilişkilerinde tarih boyunca çok önemli bir stratejik rol üstlenmiştir. Nitekim Türkler başta olmak üzere Sasaniler, Tibetliler, Araplar, Moğollar ve Çinliler bu stratejik bölgeyi ele geçirebilmek için tarih boyunca birbirleriyle kanlı çatışmalara tutuşmuşlardır[14].

Özellikle Çinliler, İpek Yolunu kontrol edebilmek için M.Ö. 206 ile M.S. 751 yılları arasında Doğu Türkistan'a tam 6 büyük sefer düzenlemişlerdir. Ama Doğu Türkistanlılar her seferinde bu istila teşebbüslerini başarıyla geri püskürtmüşlerdir. Çinlilerin 751

---

8 Turgun Almas, **Uygurlar**, Çev. Ahsen Batur, İstanbul, Selenge yay., 2013; Saadettin Gömeç, **Uygur Türkleri Tarihi**, Ankara, Berikan yay., 2015.

9 Ömer Soner Hunkan, "Satuk Buğra Han", **DİA**, 36, İstanbul 2009, s.181-182.

10 Ömer Faruk Akün, "Kâşgarlı Mahmud", **DİA**, 25, İstanbul 2002, s.9-15.

11 Mustafa Kaçalin, "Kudadgu Bilig", **DİA**, 26, İstanbul 2002, s.478-480.

12 Tuncer Gülensoy, "Edib Ahmed Yükneki", **DİA**, 10, İstanbul 1994, s.421-422.

13 Ömer Kul, "Osman Batur ve Doğu Türkistan Milli Mücadelesi (1941-1951)", İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2009, s.23 vd.; Tekin Tuncer, "1949-1964 Yılları Arasında Doğu Türkistan'da İstiklal Mücadelesi ve Türkiye'ye Yapılan Göçler", Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Manisa, 2015, s.93.

14 Yusuf Sayın, Gamze Koçak, "Müslüman Dünyanın Bir Sorun Alanı Olarak Doğu Türkistan Meselesi ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin İzlediği Politikalar" **Journal of Ottoman Civilization Studies**, 2017, VOL. 3, NO. 4, s.12.; Ömer Kul-Tekin Tuncer, "XX. Asırda Doğu Türkistan'da Göçler", **Türk Dünyasında Sürgün ve Göç**, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, İstanbul 2015, s.193-194.

yılındaki son istila teşebbüsü Uygur, Arap ve Tibet askerleri tarafından Talas ırmağı civarında hüsrana uğratılmış[15], bu tarihten sonra Çinliler 1876 yılındaki II. Mancur istilasına kadar, 1000 yıl Doğu Türkistan'a girememişlerdir[16].

Doğu Türkistan üzerinden geçen İpek Yolu, 16. yüzyılda deniz yollarının açılmasına rağmen, tarihteki stratejik önemini hiç kaybetmemiştir. 19. yüzyılda Çarlık Rusya, bilahare Sovyetler Birliği ile Büyük Britanya arasında Doğu Türkistan'ı kontrol edebilmek için ciddi bir rekabet baş göstermiştir. Batılı tarihçiler, Orta Asya'da patlak veren bu rekabeti "The Great Game" yani "Büyük Oyun" olarak tanımlamıştır[17]. Bütün Çin'i fethedebilmek için Doğu Türkistan'ı bir sıçrama tahtası olarak gören Japonlar, 1918 ile 1934 yılları arasında bu ülkeyi kendi tesiri altına alabilmek için bazı askeri girişimlerde bulunmuşsa da başarılı olamamıştır[18].

ABD, Doğu Türkistan'ı II. Dünya savası sırasında Nazi Almanyasına karşı savaşmakta olan Sovyetler Birliği ve Japonlara karşı savaşmakta olan Milliyetçi Çin'e gerekli askeri yardımı ulaştırmada bir nevi üs olarak kullanmış, Urumçi ile İli (Gulca) Havalimanlarını o zaman inşa etmiştir. Doğu Türkistan, askeri savunma, güvenlik, ekonomik kalkınma, petrol, doğalgaz gibi zenginlikleriyle[19], bugün de bu stratejik konumunu korumaktadır. Doğu Türkistan'ın bu stratejik özelliği, Çin için olduğu kadar Çin'in rakipleri ve düşmanları için de bir o kadar önem arz etmektedir[20].

C) Doğu Türkistan'ın Jeostratejik Önemi

Asya'nın tam merkezinde yer alan, yüzölçümü takriben 1.8 milyon km^2 olan Doğu Türkistan'ın Çin, Moğolistan, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Afganistan, Pakistan, Hindistan ve Tibet gibi ülkelerle ortak sınırı vardır[21]. Kuzeyinde Altay dağları,

---

15 Ahmet Taşağıl, "Talas Savaşı", **DİA**, 39, 2010, s. 501.

16 Kul, "a.g.t.", s. 27.

17 Geniş bilgi için bkz. Peter Hopkirk, **The Great Game**, New York, Kodansha International, 1992.

18 Ahmet Kavas, "Japonya", **DİA**, C. 23, 2001, s.573; Tuncer, "a.g.t.", s.57.

19 Tekin Tuncer, "Doğu Türkistan Yönetiminde Çin-Sovyet Çekişmesi", **Akademik Bakış Dergisi**, S.54, Mart-Nisan 2016, s.1052.

20 "Yuvarlak Masa Toplantısı: Doğu Türkistan ve Uygur Türkleri: Dünü, Bugünü ve Yarını", Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi yay., 25 Temmuz 2009, s.3-4.

21 Tuncer, "a.g.t.", s. 1.

ortasında Tanrı dağları ve güneyinde Karanlık dağ silsilesi bulunmaktadır. Bu üç dağ birlikte Doğu Türkistan'ın kuzey, batı ve güneybatısının doğal savunmasını da oluşturmaktadır. Bu durum, geçmiş tarihte olduğu gibi bugün de Doğu Türkistan'ın savunma ve saldırı kabiliyetini arttırmaktadır[22].

Doğu Türkistan'ı istila eden Mancur İmparatorluğunun Başkomutanı General Zho Zhung-tang, Doğu Türkistan'ın jeostratejik önemini söyle belirtmektedir: *"... Xi yü'e hakim olmak Moğolistan'ın korunması demektir; Moğolistan'a hakim olmak imparatorluğun Başkenti olan Pekin'in korunması demektir. Eger Xi-yü elden giderse Moğolistan'ın güvenliği tehdit altında kalacaktır. Bu durumda İmparatorluk hiç bir zaman rahat uyuyamaz..."*[23]

D) Doğu Türkistan'ın Ekonomik Önemi

Doğu Türkistan'ın tarım, orman ve bozkır olarak kullanabilir 68 milyon hektarlık alanı vardır. Bunun takriben 48 milyon hektarı otlak yerlerden oluşur. 9 milyon hektarı ise tarıma açılabilecek bozkır alandan oluşmaktadır. Şimdiye kadar Doğu Türkistan'da tespit edilen 122 çeşit mineral arasında altın, platin, uranyum, gümüş, berilyum gibi pek çok madenler de bulunmaktadır. Ayrıca Doğu Türkistan'da 70 çeşit değerli taş türü vardır. Bunların basında Hoten şehri civarında elde edilmekte olan dünyaca meşhur "Kas Taşı" gelmektedir[24].

Doğu Türkistan'daki petrol rezervi 30 milyar tondur. Geçen yıl üretilen ham petrolün miktarı 30 milyon tondur. Gaz rezervinin miktarı ise 59 milyar m^3'tür. Doğu Türkistan'daki kömür yatakları, Çin'deki bütün kömür yataklarının % 40'ni teşkil etmektedir. Bunlara ilaveten 730 milyon ton demir rezervi vardır. Bilim adamları,

---

[22] Kul, "a.g.t.", s.13-15.

[23] Çinliler, "Xin-jiang" ismi verilmeden önce Doğu Türkistan'ı "Batıdaki ülke" anlamına gelen "Xi-yü" olarak tanımlamaktaydılar.

[24] Sevim Yalçın, Cengiz Türkay, "Urumçi Çin'in Batı Kapısı, Sincan Uygur Özerk Bölgesi", Ankara, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi Raporu, Ağustos, 2001, s. 6; Ahmet Türköz, "Doğu Türkistan'da İnsan Hakları", İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, 1998, s.23. Kasım 1989'da Çin Başbakanı Li Peng'e petrol endüstrisi görevlileri tarafından verilen bir brifingde "Tarım Havzası'nın dünyada o güne kadar keşfedilen en büyük petrol rezervlerine sahip olduğu" bilgisi aktarılmıştır, bkz.: Michael Dillon, "Xinjiang: Ethnicity, Seperatism and Control in Chinese Central Asia", **Durham East Asian Papers**, 1, 1995, s. 9.

geleceğin savaşının su yüzünden çıkabileceğini ileri sürmektedirler. Doğu Türkistan'daki akarsuların miktarı 88 milyar m^3'tür. Ayrıca, yeraltı su rezervinin miktarı 25 milyar m^3 olarak tahmin etmektedirler. Bunların dışında, etrafı yüksek dağlarla çevrili olan Doğu Türkistan'daki buzullardan 2.580 milyar m^3 su elde edilebileceği belirtilmektedir. Doğu Türkistan üretilen pamuğun miktarı bütün Çin'de üretilen pamuktan fazladır[25].

E) Doğu Türkistan'ın Komşu Devletlerin Kalkınması İçin Olan Önemi

Ekonomik kalkınmasını sürdürebilmek için Çin'in Doğu Türkistan, Orta Asya ve dünya petrolüne son derece ihtiyacı vardır. Nitekim Çin, dünyada petrol ithal eden ikinci ülke durumundadır. Orta Asya petrol ve doğal gazını Çin'e taşıyan boru hatları Doğu Türkistan üzerinden geçmektedir[26].

İthalat ve ihracatını Amerika'nın kontrolündeki Malakka boğazından geçirmenin uzun vadede tehlikeler doğurabileceğini göz önünde bulunduran Çin, son dönemlerde Doğuyu batıya bağlayan tarihi İpek Yolu'nu tekrar canlandırabilmek için büyük yatırımlar yapmaya devam etmektedir[27].

Çin'in Henan Eyaletinin Başkenti Zheng Zhao şehrini Almanya'nın Hamburg şehrine ve Çin'in Chengdu şehrini Polonya'nın Lodz şehrine bağlayan 2 demiryolu vardır. Çin'in ucuz mallarını Avrupa ülkelerine taşıyan bu her iki demir yolu Doğu Türkistan ile ortak sınırı olan Kazakistan, Rusya, Ukrayna ve Beyaz Rus Cumhuriyetleri üzerinden geçmektedir. 2013 yılında Çin'in Chungchin

---

[25] Matthew Moneyhon, "Controlling Xinjiang: Autonomy on China's 'New Frontier'", Asian-Pacific Law & Policy Journal, University of Hawaii, Vol. 3, Issue 1, Winter 2002, http://www.hawaii.edu/aplpj/articles/APLPJ_03.1_ moneyhon.pdf (28 Eylül 2010), s. 121; Türköz, "Doğu Türkistan'da İnsan Hakları", s. 24; Yalçın, Türkay, "Urumçi Çin'in Batı Kapısı, Sincan Uygur Özerk Bölgesi", s. 7; Dillon, "Xinjiang: Ethnicity, Seperatism and Control in Chinese Central Asia", ss. 12-14; Amine Tuna, **Doğu Türkistan'da Asimilasyon ve Ayrımcılık**, ed. Ümmühan Özkan, İstanbul, İHH yay., 2012, s.22-23.

[26] Geniş bilgi için bkz. Ainur Nogayeva, **Orta Asya'da ABD, Rusya ve Çin: Stratejik Denge Arayışları**, Ankara, USAK yay., 2011.

[27] Zeki Koday, Saliha Koday, Çağlar Kıvanç Kaymaz, "Dünyadaki Bazı Önemli Boğazlar ile Kanalların Coğrafi Özellikleri ve Jeopolitik Önemleri", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 21/3, (Eylül 2017), 896-897.

şehrini Almanya'nın Duisburg şehrine bağlayan demiryolu ise doğrudan doğruya Doğu Türkistan üzerinden geçmektedir[28].

Bundan takriben üç yıl önce ise Çin'in Gansu eyaletinin Başkenti Lanzhou şehrini Doğu Türkistan'ın Başkenti Urumçi'ye bağlayan hızlı tren seferleri başlatılmıştır. Şimdi bu hızlı trenin Doğu Türkistan'dan Orta Doğu'ya kadar uzatılmasının planları yapılmaktadır. Ayrıca Çin, Doğu Türkistan'ın Kaşgar şehrini Pakistan'ın liman şehri Gwadar'a bağlayacak kara yolunun onarımı ve yapımı için Pakistan ile 46 milyar dolarlık "Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru" olarak tanımlanan projeyi de bu yılın baslarında imzalamıştır. İmzalanan bu proje ile 1978 yılında resmen trafiğe acılan "Karakurum Kara Yolunun" yeniden modernleştirilmesi beklenmektedir. Karakurum Kara Yolu, Doğu Türkistan'ın Kaşgar şehri ile Pakistan'ın Gilgit şehri arasında döşenmiştir. Şimdi bu karayolunun Gwadar şehrine kadar uzatılması kararlaştırılmıştır. Gwadar şehri, Pakistan'ın İran Körfezine açılan bölgesinde bulunmaktadır. Bu yeni proje ile Çin, Malakka boğazından geçmeden, kalkınması için gerekli olan enerjiyi Körfez ülkelerinden kolayca ithal etme ve ucuz mallarını dünya pazarlarına sürme imkânını elde etmeyi planlamaktadır[29].

Bu arada Çin, Çin'i Doğu Türkistan üzerinden Afganistan'a bağlayacak yeni bir karayolu projesi için 50 milyar dolarlık yatırım yapma ön anlaşması da imzalamıştır. Böylece Çin karayolunu Afganistan üzerinden İran'ın petrol yataklarına kadar uzatmış olacaktır[30].

F) Doğu Türkistan'da İstikrarın Sağlanmasının Önemi

Bu nedenlerle, Doğu Türkistan'da barış, güvenlik ve istikrarın sağlanması, Çin başta olmak üzere, Türk dünyası ve diğer dünya devletlerinin kalkınması için hayati önem taşımaktadır. Ne var ki, Çin'in son 66 yıldan beri Doğu Türkistan'da yürüttüğü siyasi baskı, ırki aşağılama, kültürel asimilasyon, ekonomik sömürü, ekolojik yıkım, nüfus transferi, keyfi tutuklama, işkence ve yargısız infaz gibi

---

[28] http://www.czechchina.com/cif/wp-content/uploads/2014/10/Xue_Yunwei_zhengzhou.pdf/6.12.2018.

[29] Giray Fidan, "Pakistan: Çin'in İsrail'i", **21. Yüzyıl Dergisi**, S. 30, Haziran '11, s.17 vd.

[30] Selçuk Çolakoğlu, "11 Eylül Sonrası Değişen Avrasya Dengeleri ve Çin-Orta Asya İlişkileri", **OAKA**, C.1, S.2, 2006, s. 40 vd.

siyaseti[31], Doğu Türkistan'ı patlamaya hazır bir bomba durumuna getirmiştir.

Çin'in bu siyasetine karşı direnen Doğu Türkistan Türkleri, şimdiye kadar "Devrim Aleyhtarları", "Amerikan Emperyalistlerinin Ajanı", "Sovyet Hegemonistlerinin Kuklası", "Pantürkist", "Panislamist", "Bölücü", "Kökten Dinci" ve 11 Eylül 2001 tarihinden sonra da "Terörist" olarak damgalanmış ve damgalanmaya devam etmektedir. Ama Çin, dünya kamuoyunu, Doğu Türkistan Türklerinin "terörist" olduklarına inandıramamıştır. Aksine dünya kamuoyu, Çin yöneticilerini uluslararası terörizme karşı başlatılan savaşı bahane ederek, Doğu Türkistan Türklerine karşı sindirme siyaseti yürütmekle suçlamaktadır[32].

Batılı, Orta Asyalı ve Çinli bilim adamlarına göre eğer Çin yöneticileri, Doğu Türkistan'da hüküm süren istikrarsızlığı her iki tarafın çıkarlarına uygun barışçı yollarla çözümleyemez ise o zaman bu ülkede topyekûn bir ayaklanmanın patlak vermesine, neticede bütün Orta Asya'nın büyük bir istikrarsızlık içine sürüklenmesine sebebiyet verebileceğini ileri sürmektedir[33].

Nitekim Çinli bilim adam Prof. Jing Wie, konuyla ilgili olarak özetle şunları belirtmektedir: "... Eğer Xin-jiang'daki bölücülük hareketleri güçlenirse, komşu ülkelerdeki soydaşlarının Xin-jiang'daki soydaşlarının yardımına gelmeleri mümkündür. Ayrıca Xin-jiang halkı Müslüman'dır. Afganistan, Libya, Mali ve şimdide Suriye örneğinde olduğu gibi pek çok Müslüman'ın, gönüllü olarak Xin-jiang'daki Müslümanların yardımına koşması da söz konusudur. Ayrıca Xin-jiang'daki huzursuzluklar, Tibet, İç Moğolistan ve hatta Çin'in pek çok eyaletlerinde hüküm süren kargaşalıkları da alevlendirebilir..."[34].

Gerçekten de Çin, günümüzde kaynayan bir kazan durumundadır. Çin'in pek çok eyaletlerinde istikrarsızlık hüküm sürmektedir. Ekonomik kalkınma zengin eyaletlerle fakir eyaletler arasındaki uçu-

---

[31] Çin'in uyguladığı işkence ve yargısız infaz siyaseti için bkz. Tuncer, "a.g.t.", s. 103 Dip. 46.

[32] Geniş bilgi için bkz. Ömer Kul, "Terör Üzerinden Global Savaş ve Sözde Uygur Terör Tehdidi (1990-2011)", **Türkiyat Mecmuası**, C.23/Güz, 2013, s.65-98.

[33] Amine Tuna, **a.g.e.**, s.92.

[34] http://www.istiklalgazetesi.com.tr/11/files/search/searchtext.xml/6.12.2018.

rumu gittikçe açmaktadır. Çin'in pek çok eyaletlerinde kıtlık hüküm sürmektedir. İşsizlerin sayısı 200 milyonu aşmıştır. Sabotaj, izinsiz gösteriler ve talan olayları çoğalmıştır. Çin nüfusunun % 70'ni oluşturan çiftçiler de şimdi yer yer güvenlik birimleriyle silahlı çatışmalara girişmektedir. Son 5 yıldan beri Çin'in çeşitli eyaletlerinde 800 binden fazla izinsiz gösteri düzenlenmiştir. Bir kısım uzmanlar, eğer Çin'deki bu kargaşalıklar devam ederse, Çin Komünist Partisi'nin ülkede kontrolü kaybedebileceğini iler sürmektedirler[35].

G) Uluslararası Kargaşalıkların Uluslararası Boyutu

Doğu Türkistan ve Çin'de hüküm süren kargaşalıkların bir de uluslararası boyutu vardır. Bilindiği gibi Doğu Türkistan, yıllardan beri kanlı çatışmaların hüküm sürdüğü Afganistan, Pakistan ve Hindistan yönetimi altındaki Keşmir ile komşudur. Bu ülkelerdeki istikrarsızlıkların bir diğerine tesir etmesi mümkündür. Nitekim Çin yönetimi, uzun yıllardan beri Afganistan'da NATO birliklerine karşı savaşmakta olan Taliban birliklerini gizlice desteklemiş, onlara maddi ve askeri yardım vermiş ve gizlice stratejik anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşmanın maksadı Taliban'ın Doğu Türkistan'daki tesirini azaltmak ve Doğu Türkistan Türklerine destek vermesini önlemektir. Çin yönetimi bu arada Afganistan ve Pakistan sınırını da tahkim etmiştir. Çin yönetimi Pakistan'ın Gilgit şehrinde 25.000 Çin askeri yerleştirmiştir. Çin, Pakistan askeri istihbaratının alt kademelerindeki son derece muhafazakâr subayların Pakistan'ın Veziristan bölgesinde Uygur gençlerini sözde "terörist" olarak eğitmekte olduğuna inanmaktadır. Ayrıca Çin yönetimi, başkenti Gilgit olan Baltistan Bölgesine "özerklik" verilmesi için anayasal değişiklik yapılması için Pakistan'a baskı yapmaya başlamıştır. Çünkü Pakistan ile Hindistan arasındaki savaşa sebep olan Keşmir eyaletinin bir parçası olan Baltistan halkı uzun yıllardan beri "özerklik" talep edip Pakistan'a karşı mücadele vermektedir. Çin yönetimi bu bölgede patlak vermesi muhtemel bir kargaşalığın yalnız Doğu Türkistan'a sirayet etmekle kalmayarak, aynı zamanda Kaşgar-Gwadar ticaret yolunu da etkilemesinden korkmaktadır. Çin yönetiminin son zamanlarda Baltistan'ın yerli halkıyla evlenen Uygur hanımları

[35] Geniş bilgi için bkz. Seriye Sezen, "Çin Halk Cumhuriyeti'nde Toprak Yönetimi", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,** S. 66-1, (çevrimiçi) http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/1595/17228.pdf/6.12.2018.

Doğu Türkistan ziyareti sırasında tutuklamaya devam etmesi, Baltistan halkını galeyana getirmiştir. Bu nedenle Baltistanlılar, Doğu Türkistan'dan gelen Çin kamyonlarına saldırmaya, Çinlileri pataklama, Çin işçilerine saldırılar düzenlemeye başlamıştır. Bu durum Pakistan ile Çin arasındaki ilişkilere de olumsuz etki yapmaya başlamıştır[36].

Gwadar şehri, Pakistan'ın İran ile ortak sınırı olan Belucistan eyaletindedir. Belucistan halkı uzun yıllardan beri Pakistan'dan ayrılmak için bağımsızlık mücadelesi vermektedir. Aslında Pakistan ordusuna karşı bağımsızlık savaşı vermekte olan Beluci militanları, Belucistan'ın yeraltı zenginliklerini sömürmekte olduğuna inanan Çinlilerin bu bölgedeki yatırımlarını baltalamakta, petrol taşıyan gemi ve tankerlerine saldırıp ateşe vermekte ve Çinli işçileri kaçırmaktadır[37].

Ayrıca Çin'in bir süper devlet olmak için ilerlemesi; askeri harcamalarını devamlı olarak arttırması; bilimsel ve teknolojik araştırmalarının tamamen askeri maksatlı olması, kendisine komşu olan devletlerden toprak talebinde bulunmaya devam etmesi; Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki ülkelere yayılarak bu ülkelerin yeraltı kaynaklarını kontrol etmek için büyük yatırımlar yapması, dünyadaki pek çok ülkeyi tedirgin etmektedir. Çin'in diğer taraftan Sengaku Adaları yüzünden Japonya; Parasel ve Spratli adaları yüzünden Filipin, Vietnam, Tayvan, Malezya ve Brunai gibi Güney Çin Denizi'ndeki ülkelerle derin anlaşmazlıkları bulunmaktadır. Hindistan'ın Arunachal Pradesh eyaletinin aslında Çin toprağı olduğunu ileri sürerek Hindistan'ı tedirgin etmektedir. Şimdi de Hindistan ile olan ortak sınırını son derece modern silahlarla donatmaya başlamıştır. Pasifik Okyanusu'nda kurduğu suni adalar yüzünden ABD'yi tedirgin ederek, Doğu ve Güneydoğu Asya'da tansiyonu gittikçe da yükseltmektedir[38].

---

[36] "Küresel Mücadele Politikaları: Orta Asya'da Rusya, ABD ve Çin", **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, C.6, S.13, 2015, s.1-11.

[37] Cansın Özel, "Afganistan ve Pakistan'da Yaşanan Sorunlar ve Bu Sorunların Uluslararası Güvenliğe Etkileri", **Asya'da Güvenlik Sorunları ve Yansımaları**, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, s.1-28, (çevrimiçi) http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-269-2014062519asya_bol5.pdf/6.12.2018.

[38] Geniş bilgi için bkz. Cemre Pekcan, "Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Güney Çin Denizi Krizinin Değerlendirilmesi", **ANKASAM**, 1 (3), Aralık 2017, s.54-80

Bu nedenle ABD, Çin tehdidine maruz kalan Asya ülkelerine güvence verebilmek için Avrupa'daki güçlerinin büyük bir kısmını Asya'ya nakletmiş, Japonya, Avustralya, Endonezya, Güney Kore ve Filipin başta olmak üzere diğer Asya ve Güney Doğu Asya ülkeleriyle savunma anlaşmalarını yenilemiş, ortak askeri tatbikatlar düzenlemeye başlamış ve Filipin'de yeni bir askeri üs ihdas etmiştir[39].

Doğu Sibirya'ya Çin mülteci akınının önünün alınamaması, Çin'in Şanghay İşbirliği Örgütü kanalıyla Orta Asya'da gittikçe kendi tesirini yaymaya çalışması ve Orta Asya Cumhuriyetlerine Çinli göçmen yerleştirmeye devam etmesi Rusya'yı da son derece rahatsız etmektedir. Çünkü Rusya, Orta Asya'yı halen "arka bahçesi" olarak görmektedir. Bu nedenle Rusya, Şanghay İşbirliği Örgütüne, "bir yabancı örgüt" gözüyle bakan Başkan Wlademir Putin, eski Sovyetler Birliği'ni oluşturan ülkelerle olan ilişkisini Şanghay İşbirliği Örgütü kanalıyla değil, Çin'in üyesi olmadığı Bağımsız Devletler Birliği ve Ortak Güvenlik ve İşbirliği Örgütü'yle yürütmektedir[40].

Başkan Wlademir Putin'in "re-Sovietization" yani "Rusya'yı tekrar Sovyetleştirme" olarak tanımlanan siyasetini ve "Nerede Rus nüfusu varsa onların hakkını mutlaka savunmaya devam edecektir" sözlerine uygun olarak Gürcistan'ın Kuzey Osetya bölgesini işgal etmesi; Kırım Yarımadasını Rusya toprakları için ilhak etmesi ve Ukrayna'nın Doğusundaki Rusları destekleyerek bu bölgeyi Ukrayna'dan koparmaya çalışması Batı Avrupa ve ABD'yi de son derece tedirgin etmektedir. Nitekim ABD, Avrupa'daki askeri güçlerini tekrar tahkim etmeye başlamıştır[41].

Ayrıca, Doğu Türkistan'da patlaması muhtemel topyekûn bir ayaklanmanın Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine sıçraması halinde, söz konusu cumhuriyetlerle savunma anlaşması olan Rusya'nın Tacikistan olayında olduğu gibi, Orta Asya Cumhuriyetlerine büyük

---

[39] "Güney Filipinler'de Barış İhtimali ve Karşılaşılan Engeller", ed. Kerim Yıldız, **Demokratik Gelişim Enstitüsü Yay.**, Aralık 2012, s.9 vd.

[40] Zehra Altundağ, "Geçmişten Günümüze Şanghay İşbirliği Örgütü", **Avrasya Etüdleri Dergisi**, S.49/1, 2016, s.99-124; Giray Saynur Derman, "Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Dönemi Rus Dış Politikası Paradigmaları", **Akademik Bakış**, C.10/S.19, Kış 2016, s.283-295.

[41] Fahriye Çakır, Rıfat Günday, "Vladimir Putın'in Valdai Konuşmasının Politik Söylem-Psikoloji Bağlamında İrdelenmesi", **Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, C.7/S.2, Temmuz 2017, s.175-184.

miktarda asker sevk etmesi de muhtemeldir. Oraya girip yerleşecek olan Rus askeri güçleri, Amerika'yı da tedirgin edecektir. Çünkü ABD, Afganistan'a yaptığı askeri müdahalesinden sonra Orta Asya Cumhuriyetlerinde de askeri üsler kurmuş durumdadır[42].

H) Çin Yöneticilerini İtidal Davet Etmenin Önemi

Bu ve bunun gibi tehlikeli gelişmeleri göz önünde bulunduran Çinli bilim adamları, Çin liderlerini itidale davet etmeye, son 60 küsur yıldan beri Doğu Türkistan'da yürüttüğü sindirme siyasetini biran önce değiştirmeye ve anlaşmazlıkların her iki tarafın çıkarlarına uygun olarak barışçı yollarla çözümlemeye davet etmektedir. Ama Çin yöneticileri, şimdiye kadar yalnız Çin bilim adamlarının değil, aynı zamanda Batılı araştırmacıları ve hatta Uygur Türk bilim adamlarının, anlaşmazlıkları her iki tarafın çıkarlarına uygun olarak barışçı yollarla çözümleme tekliflerine de kulak asmamaktadır. Kulak asma bir tarafa, bu tür tekliflerde bulunan Uygur bilim adamlarını "bölücülük" yapmakla suçlayarak ağır hapis cezalarına çarptırmaktadır. Bunların son örneği, ünlü Uygur Türk bilim adamı Prof. İlham Tohti'dir. Uluslararası pek çok ödüllere mazhar olan Ekonomi Profesörü İlham Tohti, 15 Ocak 2014 tarihinde Pekin'deki evinde tutuklanmış, göstermelik bir mahkemede yargılanmış ve ömür boyu hapis cezasına çarptırılmıştır. Onun mahkûm edilmesi özellikle uluslararası bilim adamlarının sert tepkilerine yol açmıştır. Nitekim Harvard, Oxford ve Hong Kong Üniversitesi başta olmak üzere dünyadaki pek çok üniversitede görevli yüzlerce bilim adamı geçen Ocak ayı başlarında Çin Devlet Başkanı Xi Jing-ping'e bir açık mektup yazarak, Prof. İlham Tohti'nin derhal serbest bırakılmasını talep etmişlerdir[43].

---

[42] Erhan, Çağrı, "ABD'nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül'ün Etkileri", **Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi**, C.1/S.3, Güz 2004, s.123-149.

[43] Elliot Sperling, Yaxue Cao, "Ilham Tohtı: A Short Introductıon", My Ideals and the Career Path I Have Chosen, by Ilham Tohti, 2011. https://chinachange.org/2014/04/06/my-ideals-and-the-career-path-i-have-chosen/ Present-Day Ethnic Problems in Xinjiang Uighur Autonomous Region: Overview and Recommendations, by Ilham Tohti, 2011. https://chinachange.org/2015/05/19/present-day-ethnic-problems-in-xinjiang-uighur-autonomous-regionoverview-and-recommendations-for-download/ VOA Interview with Uighur Professor Ilham Tohti in 2013 https://chinachange.org/2016/01/15/voa-interview-with-uighur-professor-ilham-tohti-in-2013/ (çevrimiçi) http://www.conservativehumanrights.com/reports/submissions/Ilham_Tohti_written_submission.pdf/6.12.2018.

Sonuç

Doğu Türkistan, Türk tarih, kültür ve medeniyetinin en eski beşiği; stratejik boyutu; jeostratejik konumu ve ekonomisi, komşu devletlerin kalkınması ve bölgede istikrarın sağlanması vb önemi itibariyle Türk dünyası, Çin ve dünya devletleri için son derece önemli bir mevkide bulunmaktadır. Bu nedenlerle, Doğu Türkistan'da barış, güvenlik ve istikrarın sağlanması, Çin başta olmak üzere, Türk dünyası ve diğer dünya devletlerinin kalkınması için hayati önem taşımaktadır. Ne var ki, Çin'in son 66 yıldan beri Doğu Türkistan'da yürüttüğü siyasi baskı, ırki aşağılama, kültürel asimilasyon, ekonomik sömürü, ekolojik yıkım, nüfus transferi, keyfi tutuklama, işkence ve yargısız infaz gibi siyaseti, Doğu Türkistan'ı patlamaya hazır bir bomba durumuna getirmiştir.

Eğer Çin yöneticileri, Doğu Türkistan'da hüküm süren istikrarsızlığı her iki tarafın çıkarlarına uygun barışçı yollarla çözümleyemez ise o zaman bu ülkede topyekûn bir ayaklanmanın patlak vermesine, neticede bütün Orta Asya'nın, dolayısıyla Çin için hayati önemi olan "Bir Kuşak Bir Yol" gibi projelerinin sekteye uğrayarak başta Çin olmak üzere bölge devletlerinin büyük bir istikrarsızlık içine sürüklenmesine sebebiyet verebilecektir. Tarihi İpek Yolunun yeniden ihyası sürecinde başta Doğu Türkistan olmak üzere bölgedeki istikrarsız yapı düzeldiği takdirde devasa yatırımların heba olacağı dahası uzun süreli Orta Doğu'ya benzer yeni çatışma alanlarının zuhur edeceği görülmektedir.

Sonuç olarak, Doğu Türkistan, Türk dünyası ve Çin'in muhtemel bir kargaşalığın içine sürükleyerek dünya barışını, güvenliğini ve istikrarını tehdit edebilecek boyutlara ulaşmasının önünü alabilmek için başta Çin bilim adamlarının sağduyulu çağrılarına kulak vermesini umduğumuz Çin yöneticileri meseleleri itidalle çözmeye çalışmalı, Doğu Türkistanlıların anayasal haklarına saygılı davranmaları onlarla olan anlaşmazlığını barışçı yollarla çözümleme yoluna gitmelidir. Bölgede oluşacak çatışma alanları Pekin'den Londra'ya bütün dünyayı etkileme potansiyeline sahip olup, ivedilikle önlemler alınmak suretiyle problemlerin çözümü yoluna gidilmelidir. Aksi takdirde hayata geçirilmesi düşünülen ve milyarlarca dolara mal olan projelerin, güzergâhlarında asayişin sağlanamamasını ve çok

geniş bir coğrafi alanda sosyal, siyasal, ekonomik ve askeri problemlerin ortaya çıkmasına ve uzun süre çözümden uzak çatışma alanlarına çevrilmesi muhtemel görünmektedir.

KAYNAKÇA

Güney Filipinler'de Barış İhtimali ve Karşılaşılan Engeller, Ed. Kerim Yıldız, Demokratik Gelişim Enstitüsü Yay., Aralık 2012.

"Küresel Mücadele Politikaları: Orta Asya'da Rusya, ABD ve Çin", **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, C.6/S.13, 2015, s.1-11.

"Yuvarlak Masa Toplantısı: Doğu Türkistan ve Uygur Türkleri: Dünü, Bugünü ve Yarını", Rapor, **Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi yay**., 25 Temmuz 2009, s.3-4.

AKÜN, Ömer Faruk, "Kâşgarlı Mahmud", **DİA**, 25, İstanbul 2002, s.9-15.

ALMAS, Turgun, **Uygurlar**, Çev. Ahsen Batur, İstanbul, Selenge yay., 2013.

ALPTEKİN, İsa Yusuf, **Doğu Türkistan Davası**, İstanbul, Marifet yay., 1981.

ALTUNDAĞ, Zehra, "Geçmişten Günümüze Şanghay İşbirliği Örgütü", **Avrasya Etüdleri Dergisi**, S.49/1, 2016, s.99-124

AYNURAL, Salih, "Çin'in Doğu Türkistan Politikası", **Gökbayrak**, No: 79, Kayseri, Eylül-Ekim 2007.

BAYRAM, H., "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Türk Dünyası", Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2011.

ÇAĞRI, Erhan, "ABD'nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül'ün Etkileri", **Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi**, C.1/S.3, Güz 2004, s.123-149.

ÇAKIR, Fahriye-Günday, Rıfat, "Vladimir Putın'in Valdai Konuşmasının Politik Söylem-Psikoloji Bağlamında İrdelenmesi", **Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, C.7/S.2, Temmuz 2017, s.175-184.

ÇOBAN, Asım; Mehmet Temir, "Sosyal Bilgiler Müfredatında Türk Dünyası Konusu ve Dış Politikamıza Etkilerine İlişkin Akademisyen Görüşleri" **SOBİDER 18**, Aralık 2017, s.105-115.

ÇOLAKOĞLU, Selçuk, "11 Eylül Sonrası Değişen Avrasya Dengeleri ve Çin-Orta Asya İlişkileri", **OAKA**, C.1/S.2, 2006, s.38-62.

DERMAN, Giray Saynur, "Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Dönemi Rus Dış Politikası Paradigmaları", **Akademik Bakış**, C.10/S.19, Kış 2016, s.283-295.

DILLON, Michael, "Xinjiang: Ethnicity, Seperatism and Control in Chinese Central Asia", Durham East Asian Papers, 1, 1995, s.12-14.

FALCORNER, Colin; **İpek Yolu**, Çev. Hilmi Artan, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2001.

FİDAN, Giray, "Pakistan: Çin'in İsrail'i", **21. Yüzyıl Dergisi**, S.30, Haziran'11, s.17-21.

FRANKOPAN, Peter, **İpek Yolu, Alternatif Dünya Tarihi**, Çev. Mengü Gülmen, İstanbul, Pegasus yay., 2018.

GÖMEÇ, Saadettin, **Uygur Türkleri Tarihi**, Ankara, Berikan yay., 2015.

GÜLENSOY, Tuncer, "Edib Ahmed Yükneki", **DİA**, 10, 1994, s. 421-422.

HOPKİRK, Peter, **The Great Game**, New York, Kodansha International, 1992.

http://www.czechchina.com/cif/wp-content/uploads/2014/10/Xue_Yunwei_zhengzhou.pdf/6.12.2018.

http://www.istiklalgazetesi.com.tr/11/files/search/searchtext.xml/6.12.2018.

https://chinachange.org/2014/04/06/my-ideals-and-the-career-path-i-have-chosen/ Present-Day Ethnic Problems in Xinjiang Uighur Autonomous Region: Overview and Recommendations, by Ilham Tohti, 2011/6.12.2018.

https://chinachange.org/2015/05/19/present-day-ethnic-problems-in-xinjiang-uighur-autonomous-regionoverview-and-recommendations-for-download/VOA Interview with Uighur Professor Ilham Tohti in 2013/6.12.2018.

https://chinachange.org/2016/01/15/voa-interview-with-uighur-professor-ilham-tohti-in-2013/6.12.2018.

HUNKAN, Ömer Soner, "Satuk Buğra Han", **DİA**, 36, 2009, s.181-182.

Joseph de Guignes, **Hunların Türklerin, Moğolların ve Daha Sair Batı Tatarlarının Tarihi Umumisi**, Çev. Hüseyin Cahit (Yalçın), İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2018.

KAÇALİN, Mustafa, "Kudadgu Bilig", **DİA**, 26, İstanbul 2002, s.478-480.

KAVAS, Ahmet, "Japonya", **DİA**, C.23, (2001), s.571-573.

KIRİLEN, Gürhan, **Tüyu Hunlar ve Tabgaçlar**, İstanbul, Gece Kitaplığı, 2018.

KODAY, Zeki; KODAY, Saliha; KAYMAZ, Çağlar Kıvanç, "Dünyadaki Bazı Önemli Boğazlar ile Kanalların Coğrafi Özellikleri ve Jeopolitik Önemleri", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 21/3, Eylül 2017, s. 879-910.

KUL, Ömer, "Osman Batur ve Doğu Türkistan Milli Mücadelesi (1941-1951)", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2009.

----------, "Terör Üzerinden Global Savaş ve Sözde Uygur Terör Tehdidi (1990-2011)", **Türkiyat Mecmuası**, C.23/Güz, 2013, s.65-98.

KUL Ömer-TUNCER, Tekin, "XX. Asırda Doğu Türkistan'da Göçler", **Türk Dünyasında Sürgün ve Göç**, Ed. Nesrin Sartıahmetoğlu, İlyas Kemaloğlu, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, İstanbul 2015.

MONEYHON, Matthew, "Controlling Xinjiang: Autonomy on China's 'New Frontier'", **Asian-Pacific Law & Policy Journal**, University of Hawaii, Vol. 3, Issue 1, Winter 2002, (çevrimiçi) http://www.hawaii.edu/aplpj/articles/APLPJ_03.1_ moneyhon.pdf 28 Eylül 2010/6.12.2018.

NOGAYEVA, Ainur, **Orta Asya'da ABD, Rusya ve Çin: Stratejik Denge Arayışları**, Ankara, USAK yay., 2011.

ÖZEL, Cansın, "Afganistan ve Pakistan'da Yaşanan Sorunlar ve Bu Sorunların Uluslararası Güvenliğe Etkileri", **Asya'da Güvenlik Sorunları ve Yansımaları**, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, s.1-28, (çevrimiçi) http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-269-2014062519asya_bol5. pdf/6.12.2018.

PEKCAN, Cemre, "Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Güney Çin Denizi Krizinin Değerlendirilmesi", **ANKASAM**, 1 (3), Aralık 2017, s.54-80.

SAYIN, Yusuf; KOÇAK, Gamze, "Müslüman Dünyanın Bir Sorun Alanı Olarak Doğu Türkistan Meselesi ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin İzlediği Politikalar", **Journal of Ottoman Civilization Studies**, 2017, VOL. 3, NO. 4, s.10-14

SEZEN, Seriye, "Çin Halk Cumhuriyeti'nde Toprak Yönetimi", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,** S. 66-1, (çevrimiçi)

http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/1595/17228.pdf/6.12.2018.

SPERLING, Elliot; CAO, Yaxue, "Ilham Tohtı: A Short Introductıon", My Ideals and the Career Path I Have Chosen, by Ilham Tohti, 2011. (çev-

rimiçi) http://www.conservativehumanrights.com /reports/submissions/Ilham_Tohti_written_submission.pdf/6.12.2018.

TAŞAĞIL, Ahmet, "Talas Savaşı", **DİA**, 39, 2010, s.501.

----------, **Göktürkler I-II-III**, Ankara, TTK Yay., 2012.

TOGAN, A. Z. Velidi, "Türkistan İsmi, Sınırları ve Yüzölçümü Hakkında", **Türkistan'ın Bağımsızlığına Hizmet Eden "Yeni Türkistan"dan Seçilmiş Makaleler (1927-1931)**, ATTİUV Yay., İstanbul 2005.

TUNCER, Tekin, "1949-1964 Yılları Arasında Doğu Türkistan'da İstiklal Mücadelesi ve Türkiye'ye Yapılan Göçler", Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Manisa 2015.

----------, "Doğu Türkistan Yönetiminde Çin-Sovyet Çekişmesi", **Akademik Bakış Dergisi**, S.54, Mart-Nisan 2016, s.1051-1067.

TUNA, Amine; **Doğu Türkistan'da Asimilasyon ve Ayrımcılık**, ed. Ümmühan Özkan, İstanbul, İHH yay., 2012.

TÜRKÖZ, Ahmet; "Doğu Türkistan'da İnsan Hakları", İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, 1998.

YALÇIN, Sevim; TÜRKAY, Cengiz, "Urumçi Çin'in Batı Kapısı, Sincan Uygur Özerk Bölgesi", Ankara, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ağustos 2001.

KORE DALGASI VE TÜRK İÇERİKLERİ: TELEVİZYON DİZİLERİ ARASI DİYALOGLAR

Prof. Dr. Arzu ÖZTÜRKMEN[1*]

ÖZ

Son on yılda, Türk televizyon endüstrisi ve seyircileri, dizilerin küresel başarısını yakından takip etti. Gerek basın ve gerekse akademik araştırma alanlarında, bu dizileri şekillendiren yazarlara ve yapımcılara yönelik olarak, "Türk içeriğinin" tarihi ve yapısı üzerine gitgide artan bir ilgi ortaya çıktı. Türk içeriğini çözümlemek kuşkusuz o kadar da kolay değil. Ne var ki ABD'den sonra ikinci en iyi ihracatçı ülke olarak bu küresel başarının ardında önemli etkenler bulunduğu da açık. Bugün, birçok başarılı dizinin Asya, özellikle de Kore dramalarından uyarlama olduğu aşikar. Son on yılda Kore dalgası, farklı K-pop türlerinin sadık takipçileri olan genç Türk seyirci üzerinde de büyük ölçüde etkili oldu. Bunlar arasında Kore dizileri internet aracılığıyla genç izleyiciler arasında hızla yayıldı. Kore dalgası 2010 yılından itibaren, film ve televizyon dizilerinin yanı sıra, grup dansları ve müziği olarak, internet oyunları, animasyon, çizgi film, moda, kozmetik, yiyecek ve turizm gibi diğer eğlence ürünleriyle de birlikte "yeni bir dalga" olarak lanse edildi. Esasında hızla yayılan bu dalga, başarısını, dijital çağda küresel multimedya yayıncılığın kapasitesini kullanarak, Batı modernliğini Asya duygusallığıyla birleştiren belli bir kültürel melezliğe borçluydu. Kore dizileri, aile bağları, dengeli bir romantizm ile modern ve geleneksel kültürel kodların bileşimi açısından Türk dizileriyle benzer değerlere sahipti. Bunun en belirgin örneği, son on yılda aralarında izlenme rekorları kıran yapımların da bulunduğu onlarca Kore içeriğinin Türk dizilerine uyarlanmış olmasıdır. Bunlar arasında *Adını Feriha Koydum: Emirin Yolu* (The Man from Nowhere), *Paramparça* (Autumn Tale), *İlişki Durumu: Karışık* (Full House) veya *Maral: En Güzel Hikayem* (Panda and Hedgehog) adlı dizileri sayabiliriz. Bununla birlikte,

[1] * Boğaziçi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, ozturkme@boun.edu.tr

Kore piyasasında aynı trend oluşmadı, Kore piyasasında şimdiye kadar sadece bir Türk internet dizisi (*Fi*) satılmış bulunyor. Bununla birlikte, Kore içeriği, İstanbul ya da Antalya gibi turistik mekanları, Maraş dondurması ya da Anadolu kebabı gibi Türk yemeklerini kullanarak ya da Nobel ödülünü kazanan Orhan Pamuk'tan bahsederek Türkiye ve Türk kültüründen bir dizi kültürel unsura görünürlük kazandırıyor. Bu çalışma her iki televizyon endüstrisine ve türlerine bakarak, her iki ülkede de dizi türünün yapısal unsurlarını incelemeye çalışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Televizyon dizileri, kore dalgası, kültürel kodlar, Türk içerikleri

BETWEEN THE KOREAN WAVE AND TURKISH CONTENT: DIALOGUES OF TELEVISION DRAMAS

ABSTRACT

In The Last Decade, Turkish Television Industry And Its Audiences Proudly Observed The Global Success Of The *Dizi*s. There Has Been A Rising Interest In Press And In Academic Research On The History And Structure Of The 'Turkish Content', Focusing On The Writers And Producers Who Shape These Narratives. Turkish Content Is Undoubtedly Compelling In Many Ways, But There Are Significant Factors Which Lie Behind Its Global Success As The Second Best Exporting Country Following The US. But It Is Also True That Many Successful *Dizi*s Are Adaptations From Asian Dramas, Korean In Particular. In The Last Decades, The Korean Wave Has Been Greatly Influential On Young Turkish Audiences, Who Became Loyal Followers Of Different Forms Of K-Pop. Among Them Korean Television Drama Took The Lead, Rapidly Spreading Among Young Viewers Through The Internet. The Korean Wave Included Besides The Films And Television Series, K-Pop As Group Dance & Music, Along With Other Entertainment Products Like Online-Game, Animation, Cartoon, Fashion, Cosmetics, Food Or Tourism, Which Were Launched As A 'New Wave' Since 2010. Korean Wave Owes Its Success To A Certain Cultural Hybridity

Which Combined Western Modernity With Asian Sentimentality, Using The Capacities Of Global Multimedia Broadcasting In The Digital Age. The Korean Drama Shares Many Values With Turkish Dramas, In Terms Of Family Bonds, Balanced Romance And The Combination Of Modern And Traditional Cultural Codes. In The Last Decades There Had Been Tens Of Korean Content Adapted To Turkish *Dizi* Genre, Among Them Blockbusters *Adını Feriha Koydum: Emirin Yolu* (The Man From Nowhere), *Paramparça* (Autumn Tale), *İlişki Durumu: Karışık* (Full House) *Or Maral: En Güzel Hikayem* (Panda And Hedgehog). The Same Trend Does Not Work However In The Korean Market, As So Far Only One Internet Drama (*Fi*) Has Been Sold In The Korean Market Making. Nevertheless Korean Content Includes In Different Series A Number Of Cultural Elements From Turkey And Turkish Culture, Using Touristic Sites Like Istanbul Or Antalya, Turkish Food Like Maraş Ice Cream Or Anatolian Kebap, Or Mentioning The Nobel Winner Turkish Writer Orhan Pamuk. Looking At Both Television Industries And Genres, This Paper Will Try To Examine The Structural Elements Of The Drama Genres In Both Countries.

Keywords: Serials, Korean wave, Cultural codes, Turkish content

Son on yılda, Türk televizyon endüstrisi büyük bir hamle yaptı. Bu durum gerek basın, gerekse akademik araştırma alanlarında, bu dizileri şekillendiren yazarlara ve yapımcılara yönelik olarak, "Türk içeriğinin" tarihi ve yapısı üzerine gitgide artan bir ilgiyi de ortaya çıkardı. Türk içeriğinin ABD'den sonra ikinci en iyi ihracatçı ülke olarak yükselişindeki bu küresel başarının ardında önemli etkenler bulunduğu aşikar. Geçtiğimiz son on yılda Türk dizileri uluslararası piyasalarda bu çıkışı yaparken, 'Kore dalgası'olarak adlandırılan olgunun da hem dünya genelinde hem de Türkiye'de hızla yükseldiği görüldü. Kore denince Türkiye'de ilk akla gelen kuşkusuz 1950 yılında Türkiye'nin Kore Savaşı'na asker göndermesidir. Bunun yanına belki 2002 yılındaki Dünya Kupası Üçüncülük Maçı'ndaki dostluk görüntüleri ve 2017 yılında Kore'nin TÜYAP Kitap Fuarı'nın konuk ülkesi olması da eklenebilir. Ne var ki son on yılda

daha çok göze çarpan olgu, tuhaf bir biçimde, dünya izleyicisi Türk dizileriyle tanışırken, Türkiye'nin genç Türk izleyicisinin internet üzerinden Kore dizilerinin sadık takipçisi olmasıdır.

Sinema yazarı Olkan Özyurt bu ilgiyi 2000'li yılların başında Park Chan-Wook, Kim Ki Duk, Kim Jee Woon gibi yönetmenler sayesinde Kore sinemasına olan ilgiye kadar uzandırıyor. Özyurt bu olguya dair düşüncelerini şöyle ifade ediyor: "Ne Çin ne Japon filmlerine benziyordu izlediklerimiz. 90'larda... Kore'nin demokratikleşmesiyle yeni bir yönetmen kuşağı baskılardan kurtulmuşçasına içlerinde biriktirdiklerini, bir bir tazelik ve özgünlükle anlatıyordu."[2]

Bu filmlerin yönetmenleri çocukluklarını savaş döneminde yaşadıklarından dolayı, daha önce Güney Kore sinemasında hiç değinilmeyen tabu konulara değinerek, Kore sinemasına neredeyse devrimci bir nitelik kazandırmışlardı. Kore'de 'Yeni dalga' olarak adlandırılan bu akımın içerikleri hızla Hollywood'daki yapımcıların ilgisi çekti ve bazı Güney Kore filmlerinin Amerikan versiyonlarıyla yeniden uyarlamalarını gündeme getirdi. Bu filmler, Cannes, Venedik ve Berlin Film Festivallerinde önemli ödüller alarak Kore film endüstrisinin hikaye bulma konusundaki kuvvetinin dünya pazarlarında tanınmasına öncü oldular. Olkan Özyurt, bu filmlerin Kore'ye olan ilginin tetikleyicisi olduğunun altını çizerken aynı zamanda 2005- 2010 arasında Türk televizyonlarında, özellikle gündüz kuşağında, pek çok Güney Kore dizisinin yayınlanmasına da dikkat çekiyor. Burada *Muhteşem Kraliçe* (Queen Seon Duk) ve *Saraydaki mücevher* (Dae Jang Geum) dizileri hakkında *Ekşi sözlük* internet sitesinde özel girişler olması bu ilgiye işaret eder.[3]

Kore dizilerine TRT'nin dublajlı yayınlarıyla başlayan bu ilgi, internetin yaygınlaşmasıyla beraber genç izleyici kitlesi arasında hızla yayıldı. Türk seyircilerin Kore dizilerini keşfetmeleri ve bağlanmalarının ardında kuşkusuz pek çok belirgin neden sayılabilir. Bunların başında, herhalde, Kore dizilerini takip eden seyircilerin bu dizilerde resmedilen dünyayı kendi kültürlerine yakın bulmaları

---

[2] Olkan Özyurt, "Tarihi Bağımız Var", *Sabah*, 19.11.2017. Bkz. www.sabah.com.tr/pazar/2017/11/19/kore-dalgasi-turkiyeyi-de-etkisi-altina-aldi; (Erişim tarihi 04.07.2018).

[3] Bkz. https://eksisozluk.com/muhtesem-kralice--2276825 ve https://eksisozluk.com/saraydaki-mucevher--1821845 https://eksisozluk.com/saraydaki-mucevher--1821845; (Erişim tarihi 04.07.2018).

gelir. Burada, ortak bir değerler sisteminin varlığının esas olduğunu söylenebilir. Olkan Özyurt'un da belirttiği gibi Kore belki çok uzak bir coğrafyadaydı ama Kore kültürünün aileye bakışı, kadın-erkek ilişkileri ve duygusallığın ifadesi söz konusu olduğunda bir o kadar da yakındı.

Kore dalgası, 2010 yılından itibaren, film ve televizyon dizilerinin yanı sıra, dans, müzik, internet oyunları, animasyon, çizgi film, moda, kozmetik, yiyecek ve turizm gibi eğlenceye yönelik pek çok kültürel formla birlikte yeni bir dalga olarak ortaya çıktı. Esasında hızla yayılan bu akım başarısını biraz da dijital çağda global medyanın potansiyelini kullanarak, Batı modernizmini Asya duygusallığıyla birleştiren belli bir kültürel melezliğe borçluydu.

Güney Kore Başkonsolosu Cha Young-Cheol, 12 Ekim 2018 tarihinde Boğaziçi Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada tam da bu yeni fenomeni çözümleyerek bazı önemli tespitlerde bulundu. Young-Cheol, Kore dalgasının tarihsel yükselişi hakkında çok önemli bazı dönüm noktalarına değinerek bu dalganın yükselişinde devlet desteğinin önemini vurguladı ve bu sürecin nasıl deneyimlendiğinin bir anlatısını aktardı:

> *"**Jurassic Park** adlı Amerikan filminin 1993'te elde ettiği gelirin 350 milyon dolar olduğunu duyduğumuzda inanamamıştık. Bir tek film. Bu gelir dünya genelinde satılan 1,5 milyon Hyundai arabanın satışına eşitti. İşte bu gerçek, Kore'deki anlayışı değiştirdi. Araba ya da televizyon satmanın dışında sinema sektöründen de para kazanabileceğimizi anladık. 1994'ten sonra Kore hükumeti, sinema endüstrisini desteklemeye başladı. Sinema endüstrisi de bu gerçeğin farkına vardı."*[4]

Kore dizileri, aile bağları, dengeli bir romantizm ile modern ve geleneksel kültürel kodların bileşimi açısından Türk dizileriyle benzer değerlere sahipti. Bunun en belirgin örneği, son on yılda aralarında izlenme rekorları kıran yapımların da bulunduğu onlarca Kore içeriğinin Türk dizilerine uyarlanmış olmasıdır. Bunlar arasında

[4] Bkz. www.haberler.com/turk-dalgasi-da-kore-dalgasi-gibi-hayata-10125870-haberi; (Erişim tarihi 04.07.2018).

Kiraz Mevsimi (A Gentleman's Dignity), *Adını Feriha Koydum: Emirin Yolu* (The Man from Nowhere), *Beni Affet* (Temptation of on Angel), *Bir Aşk Hikayesi* (I'm Sorry, I love You), *Kocamın Ailesi* (My Husband Got a Family), *Aşk Ekmek ve Hayaller* (Bread Love and Dreams), *Günahkar* (Nice Guy), *Güneşi Beklerken* (Boys Over Flowers), *Osmanlı Tokadı* (Rooftop Prince), *Elin Oğlu* (Bonus), *Mayıs Kraliçesi* (May Queen), *Beyaz Yalan* (Bride of the Century), *Paramparça* (Autumn Tale), *İlişki Durumu: Karışık* (Full House), *Acı Aşk* (Bad Love), *Güneşi Beklerken* (Boys Over Flowers), *Paramparça* (Autumn Tale), *İlişki Durumu: Karışık* (Full House), *Maral: En Güzel Hikayem* (Panda and Hedgehog) ve *Hayat Şarkısı* (Flames Of Desire) sayılabilir. Bu diziler arasında bazıları yüksek reytingler alarak Türk izleyicisinin bu konulara olan ilgisini gösterdiler.

Televizyon veya sinemada filmlerin başka bir ülkede adaptasyonlarının yapılması, her ülkede bir kültürel tercüme gibidir. Bu tercümede esas olan hikayedir. Kore kültüründen çıkan bir hikayeyi Türk yazarlar Türk izleyicisine uyarlarken çok farklı bir senaryo da ortaya çıkabildiler ve bambaşka melez bir alan oluşturarak farklı ürünler ortaya koydular. Bununla birlikte, Kore piyasasında aynı trend oluşmadı. Türk yapımcılarının Kore içeriğine olan ilgisinin aynı şekilde Kore yapımlarında yer aldığı söylemek çok zor. Kore piyasasında şimdiye kadar Türkiye'den sadece bir internet dizisi (*Fi*) satılmış bulunuyor. Bununla birlikte, Kore içeriği, İstanbul ya da Antalya

gibi turistik mekanları, Maraş dondurması ya da Anadolu kebabı gibi Türk yemeklerini kullanarak ya da şair Nazım Hikmet'ten veya Nobel ödüllü yazarımız Orhan Pamuk'tan bahsederek Türkiye ve Türk kültüründen bir dizi kültürel unsura görünürlük kazandırıyor. Kısacası az da olsa bazı Kore dizileri ve formatlarında Türkiye temasının kullanıldığı sahnelere rastlıyoruz.

Buna belki dizi olmasa da geçtiğimiz yıl gösterilen *Ayla* isimli filmi ekleyebiliriz. Kore Savaşı'ndan bugüne uzanan etkileyici bir hikayeyi uyarlayan *Ayla* Türkiye'de 5 milyona yakın, Kore'de ise 1 milyon izleyiciyle buluşarak önemli bir girişim oldu.

Kore ve Türk dizi sektörleri arasındaki diyaloğun önemli bir parçasını da Seoul Uluslararası Drama Ödülleri oluşturmaktadır. 2012 yılından itibaren Türk dizi sektörü bu platformda temsil edilmekte ve sıkça aday gösterilerek önemli ödüller almaktadır. Bunlar arasında drama alanında 2012 yılında *Ezel*, 2014 yılında *Med-Cezir* ve 2016 yılında *Kara Sevda* en iyi dizi ödülüne layık görülmüştü. Bunu takiben 2015 yılında Engin Akyürek en iyi aktör dalında ödül alan ilk Türk oyuncu oldu.

Kore izleyicisi Türk dizilerine mesafeli dursa da Türk dizilerinin global yükselişinin Asya televizyon pazarında göz ardı edilmesinin çok da mümkün olmadığı söylenebilir. Zira her Türk dizisinin ödülü dünya çapında milyonlarca takipçisi olan Türk oyuncuları sayesinde Asya ötesinde de önemli bir görünürlük sağlıyor. Aynı şekilde Reed Midem'in düzenlediği MIPTV ve MIPCOM'un Asya pazarına tekabül eden Singapur Asya Televizyon Fuarında da Türkiye son 3-4 yıldır temsil ediliyor.

Son olarak belki de diziler arası diyaloğun taşıyıcıları "*Korecan*"-lara dikkat çekmek anlamlı olur. Kore İstanbul Başkonsolosu Cha Young-Cheol'un yaptığı araştırmaya göre, sadece İstanbul'da 200 bin gencin Kore Dalgası'nın etkisinde olduğu tahmin edilmekte. Türkiye'li birçok genç Kore'ye seyahat ederek Kore'de düzenlenen K-Pop yarışmalarında ödül de kazanmaktalar.[5] Kore'nin Ankara Büyükelçiliği bünyesinde 2011 yılında kurulan Kore Külür Merkezi de böyle bir yarışma düzenlemekte. Kore Pop Müziği (K-POP) şarkı ve dans yarışması olarak düzenlenen, Türk gençlerin yarıştığı bu etkinlik Büyükelçiliğe bağlı olarak Ankara'da faaliyet gösteren Kore Kültür Merkezi tarafından dadesteklenmekte. Bireysel ve grup olarak katılımın sağlandığı yarışmada her yıl 20-30 civarında yarışmacı dereceye girebilmek için K-POP ve dans performanslarını sergilemekteler.

Kendilerine Korecan diyen bu fan grupları hakkında bilgi edinmek için internet üzerinden hızlı bir araştırma yapmak mümkün. Böyle bir sitede kendi hikayelerini anlatanlardan bir grup Kore kültürüne duydukları hayranlığı ve bağı kuvvetle ifade ediyorlar.[6]

---

[5] Bkz. https://www.sabah.com.tr/pazar/2017/11/19/kore-dalgasi-turkiyeyi-de-etkisi-altina-aldi; (Erişim Tarihi 10.10.2018).

[6] Korecanlarla ilgili alıntılar Sonat Bahar'ın 19.11.2017 tarihinde *Pazar Sabah Haberleri*'nde yer alan "Kore dalgası Türkiye'yi de etkisi altına aldı" adlı makalesinden alınmış-

Örneğin Görsel iletişim ve tasarım mezunu 24 yaşındaki Alkım Kandas şöyle diyor:

> *"Kliplerinin tasarımına hayran olarak başladı ilgim Kore ilgim. Zaten bir kez bu konuya giren, çıkamaz. Dipsiz bir kuyu gibidir. Klipler bir sinema filmini aratmaz. Gruplardaki dostluk da çok hoş, bizdeki gibi değil. Çok daha yakın görünüyorlar, kendinden bir şey bulabiliyorsun. Bu ortama yeni girenler bazen fazla kaptırabiliyor. K-pop yıldızlarıyla evleneceklerini düşünenler var mesela. Bir Amerikalıyı, bir Fransızı da sevebilirsin ama onların kültürü bizden çok farklı."*

26 yaşındaki Meryem Öz ise Asya kültürüne genel merakının lisede *taekwando* yapmasıyla başladığını söylüyor: *"O zamanlar ilgimi çekmeye başladı Kore. Sonra diziler, filmler, pop derken bu günlere geldim. Bu ilgim nedeniyle çevremde farklı hayranlar da birikti, şimdi 15 bin kişilik bir fan sayfam var. Anne baba izni olmadan onlar da bir şey yapmıyor. Saygılılar."*

tır. Bkz. https://www.sabah.com.tr/pazar/2017/11/19/kore-dalgasi-turkiyeyi-de-etkisi-altina-aldi; (Erişim tarihi 10.10.2018).

21 yaşında bir öğrenci olan **Merve Akalın ise** kişisel bir merak olan Kore kültürü sevgisinin 2013'de bir konser sonrasında tanıştığı kalabalık bir arkadaş grubu edinmesiyle artık 20 bin fandan oluşan bir web sayfasına dönüştüğünü ifade ediyor. "*Renkli kıyafetleri, tasarımları benim ilgimi çekiyor. Dans ve koreografiyi çok seviyorum. Bir tanıdığım annesiyle birlikte Kore hayranı. Yani sadece gençler arasında yayılmış bir hayranlık durumu değil bu.*" **20 yaşındaki İleşitim tasarımı öğrencisi Didem Dağbağlı için ise Kore kültürüne olan ilgisinin ardında** dijital çizime olan merakı yatıyor:

> "*Müziği, dansı, filmi, kıyafetlerinden ziyade çizimleri. Onlar gibi eserler ortaya çıkarmak istiyorum. Türkiye'de genellikle Batı'ya benzeme isteği var, hem moda, hem de müzik açısından. Kendini Batı'da bulamayan benim gibiler de var. Onların bu açlığını karşılayan bir şey Kore kültürü. Sadece Kore değil Japonya ve Çin'e de böyle beğeni duyanlar var. İnsanlar Batı kültürüne alternatif ararken Uzakdoğu kültürüyle tanıştı.*"

Lise öğrencisi olan Selina Mirçavi Kore kültürüyle Türk kültürünün yakınlığına dikkat çekiyor: "*Ayakkabılarını çıkarıp, terliklerle eve giriyorlar mesela. Yerde oturdukları, yer masasında yedikleri, yer yatağında yattıkları oluyor.*" 21 yaşındaki üniversite öğrencisi Dilek Karaçöl ise Kore dizilerinin Türk dizilerinden farkına dair düşüncelerini şöyle aktarıyor:

> "*Ablamla dizi izlerken bir baktım kendimi Kore'ye kaptırmışım. Yeni bir sektör onların ki, her şeyleri organize. Türkiye'de yapılan işlere baktığımda çok amatör ve tekrar işlermiş gibi geliyor bana. Kore'ye dair bir şeyi beğendikten sonra Türkiye'dekini beğenemez oluyorum. Japonya, Çin, Kore görsel sanatlarda Batı'yla bire bir gidiyor. Yaptıkları şeyi ciddiye alıyorlar. Bir şarkıcı çıkacağı zaman yedi yıl stajyerlik yapıyor önce.*"

Kore içeriğinin Türkiye'de böylesine yaygın bir seyirci kitlesi bulması her iki ülkenin televizyon yapımcı ve dağıtımcılarının büyük dikkatini çekmeye devam ediyor. Bu bağlamda geçtiğimiz yıl

Kore'den gelen televizyoncular Türkiyede televizyon sektörünün farklı birimleriyle temasa geçtiler. Burada, karşılıklı yardımlaşma ve işbirliğiyle ortak yapımların üretilmesi konuşuluyor. Bu durum, Kore'nin kendi giremediği ama Türk içeriğinin hakim olduğu pazarlara Türkiye üzerinden girebilme arzusuna da işaret ediyor. Bu bağlamda, pek çok televizyon yöneticisi, önümüzdeki yıllarda Türk izleyicisinin Kore içeriğine duyduğu ilginin, Kore izleyicisi tarafından Türk dizilerine de gösterilmesini çok da uzak bir fikir olarak görmüyorlar.

KAYNAKÇA

BAHAR, Sonat, "Kore dalgası Türkiye'yi de etkisi altına aldı.", *Sabah*, 19.11.2017,

https://www.sabah.com.tr/pazar/2017/11/19/kore-dalgasi-turkiye-yi-de-etkisi-altina-aldi; (Erişim tarihi 10.10.2018).

www.haberler.com/turk-dalgasi-da-kore-dalgasi-gibi-hayata-10125870-haberi; (Erişim tarihi 04.07.2018).

Özyurt, Olkan, "Tarihi Bağımız Var", *Sabah*, 19.11.2017.

www.sabah.com.tr/pazar/2017/11/19/kore-dalgasi-turkiyeyi-de-etkisi-altina-aldi; (Erişim tarihi 04.07.2018).

https://eksisozluk.com/muhtesem-kralice--2276825 (Erişim tarihi 04.07.2018).

https://eksisozluk.com/saraydaki-mucevher--1821845 (Erişim tarihi 04.07.2018).

https://eksisozluk.com/saraydaki-mucevher--1821845; (Erişim tarihi 04.07.2018).

KORE VE TÜRK MASALLARINDA "YOLLARDAKİ İNSANLAR" ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

-Kore Masalı "Bekar Adamın Eşyaları ve Kaplan" ve Türk Masalı "Limon Kız"ın Erkek Baş Karakterlerini Merkez Alarak-

Dr. Öğr. Üyesi Young Eun SOHN[1*]

İnsan, alışık olduğu şeyler ile eğlenen bir varlıktır. İnsanlar yeni ve yabancı bir ortama atılmaktan ziyade alışık olduğu ortamda yaşamayı yeğler. Fakat rahatlık olarak görünen alışkanlık çukuruna bir kez düşerseniz, o noktadan sonra yeni şeyler bulmak kolay değildir. Alışkanlık beni tembelleştirir ve bir noktadan itibaren, bir durgun atık su birikintisi gibi kendi yeteneklerimi sınırlamama ve yeni şeylerden korkmama sebep olur. Fakat eski öykülerde insanın içinde bulunduğu bu ve benzeri gerçek durumlar birer endişeye dönüşerek bize ideal insan imajını çiziyor.

Yeni bir hayat, ancak eskisini terk etmekle mümkündür. İki eliniz alışık olduğunuz şeyler ile dolu iken yeni bir şey yakalayamazsınız. Alışık olduklarınızı elinizden bırakamazsanız, yeni bir şeyler tutabilmeniz mümkün olmaz. Bu yeni yaşantı için eski yaşantınızın yuvasını terk etmek önemlidir. Eski öykülerin kahramanları da şimdiki ortamından sıyrılıp kaderini yollara vurmaktadır. Kahramanların yollarda başlarına gelen olaylar hayatın minyatür bir versiyonu gibidir. Bazen tehlikeyle yüzleşip bazen tehlikeyle yüzleşenleri kurtarırlar. Bazen umarsızca yaptıkları bir hareket talihe dönüşürken bazen ise felakete dönüşür.

Kore ve Türk halk hikayelerinde de beklendiği gibi böyle kahramanlar görülmektedir. Halihazırda sahip oldukları rahat ve konforlu yuvayı terk edip yeni ve ürkütücü bilinmeyen bir dünyaya adım atarlar. Bu kahramanların yeni bir macera dünyasının kapılarını açmak istemeleri, ekstrem durumların üstesinden gelmeleri, tekrar kendi dünyalarına geri dönmeleri açısından aynı bağlam üzerinde

* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Kore Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, youngeun.son@istanbul.edu.tr

dururlar. Fakat buna rağmen bu hikayelerin anlatımlarında kültürel farklardan kaynaklanan anlatım farkları muhakkak bulunacaktır. Ayrıca bu farkların uzun yıllar boyunca hayatını yollarda geçirmiş göçebe bir toplumla tek bir yeri kendine yer edinerek orada yaşamış yerleşik bir toplumun kültürleri arasındaki farktan doğabileceği de düşünülebilir. Bu araştırmada, Kore ve Türk halk hikayelerinde yollardaki karakterleri konu alan bir karşılaştırma çalışması yapılacaktır. Bu çalışma yalnızca Kore ve Türk halk hikayelerinin karşılaştırılması açısından anlamlı bir çalışma değil, edebiyat aracılığı ile İpekyolu'nun başlangıç ve bitiş noktasında bulunan göçebe toplum Türkiye ile yerleşik toplum Kore üzerine bir karşılaştırma gerçekleştirebilmesi açısından da büyük anlam taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: İpek Yolu, Kore masalı, Türk masalı, Başarı faktör, Büyüme alanı, Fırsat alanı.

STUDY ON THE PEOPLE ON THE ROAD IN KOREAN AND TURKISH FAIRYTALES -CENTERED ON THE MAIN MALE CHARACTERS OF KOREAN FAIRYTALE "BACHELOR'S BELONGINGS AND TIGER" AND TURKISH FAIRYTALE "LEMON GIRL"

Humans enjoy with familiar things. Humans want to live in a familiar environment rather than being thrown into a new unfamiliar environment. But if you are in the familiarity of comfort, it is not easy to find new things again. Familiarity makes me lazy and frightens new things at some point limits the ability of one's own ability, like water that has been dumped. However, this actual situation of human seems to be a concern and shows us a little human image in the old stories.

For his new life, it is possible to abandon the familiar life now. You can not catch a new things when you are full of familiar things in both hands. If you do not throw the familiar things in your hand, you cannot catch the new one. It is important to leave the nest of this life for a new life. In the old stories, the protagonist throws his destiny on the road out of the present space. The story's main character experiences this on the road like a miniature of life. Some-

times they are in danger and sometimes they keep from danger them. Sometimes the act of doing nothing is lucky and sometimes unhappy.

These characters also appear in the folktales of Korea and Turkey. We will leave our comfort and step into a new and awesome unknown world. They share the same point in that they want to enter a new world of adventure, overcome extreme situations, and return to their worlds again. Nevertheless, there will certainly be a difference between these narrations due to cultural differences. The differences can be thought that it originated from the nomadic people who lived on the road for many years and the cultural difference of the settled people who lived in one place. In this research, we will make a comparative study focusing on the people standing on the road in the folktales of Korea and Turkey. This research is not only meaningful in that it is a comparison between Korean and Turkish narratives, but it is also meaningful in that it can lead to a comparison of the nomadic people of Turkey and the settled people of Korea at the beginning and end of Silk Road through literature.

Keywords: Silk Road, Korean fairytale, Turkish fairytale, Factor of Success, Space of Growth, Space of Opportunity

Giriş

İpek Yolu, eski zamanlardaki ipek ticareti ile Çin ve Batı ülkelerinin siyasetini, ekonomisini ve kültürünü yöneten ulaşım rotası anlamına gelmektedir.[2] Bu dönemde ipek yolunun kapsamına Silla ve Roma da girmektedir ve bu teoriye dayanarak düşündüğümüzde Kore ve Türkiye'nin etkileşiminin yaygın olarak bilinen "Kore Savaşı, 2002 Dünya Kupası, Kore Dalgası Ateşi" değil bunlardan çok daha önce süregelmekte olduğunu anlayabiliriz. Kore ve Türkiye'nin duygusal, kültürel ve dilsel yönden gösterdiği derin benzerliklerin iki ülkenin uzun süren etkileşimlerinin bir kanıtı olduğunu söyleyebiliriz.[3] Kore ve Türkiye arasındaki bu etkileşimin izlerini

---

[2] *Bilgi ansiklopedisi*. (https://terms.naver.com/entry.nhn?docId=1528973&cid=47340&categoryId=473400) (Erişim Tarihi: 23.06.2018).

[3] Türkçe ve Korece Ural-Altay dil ailesine bağlı olarak dilsel bir ortaklığa sahiptir ve Türkiye'nin atası olarak bilinen "□□` *Göktürkler" Goguryo ile iş birliği yapıp Doğu Asya'da muhteşem bir kültürün çiçek açmasını sağlamıştır. S. Göksel Türközü, Merve Kahrıman,

bu makalede klasik edebiyat bakış açısı ile inceleyeceğim. Bunun sebebi; İpekyolu'nun, insanlığın toplumsal etkileşim sürecinde önemli bir yol olma rolünü üstlenmesine bakıldığında, Türkiye ve Kore'nin kültürel benzerliklerinin de oldukça incelenebilir düzeyde olmasıdır.

Bu makalede, iki ülkenin uzun yıllar boyunca nesilden nesile aktarılan masallarını karşılaştırarak edebi benzerlikleri ve farklılıkları inceleyeceğim. Tartışma konusu Kore masalı "Bekar Adamın Eşyaları ve Kaplan"[4] ve Türk masalı "Limon Kız"[5] ile sınırlıdır. İki ülkenin masalı da bir erkeğin eşi olacak inanı bulmak için bulunduğu yeri terk etmesi üzerinedir. İki masalın öznesi de bulunduğu evi terkedip kendini yollara vurmuştur. Eşi olacak insanı bulabilmek için alışık olduğu mekandan alışık olmadığı mekana giden öznenin bulunduğu masalları karşılaştırarak iki masalda "özneyi başarıya götüren ögeler"i inceleyip bunu temel alarak öznenin üzerinde bulunduğu "yol"un anlamını ele alacağım. Bu makaledeki tartışma uzun zamandır süregelen etkileşimi edebi bir bakış açısından inceleyerek nihayetinde bu etkileşimin anlam ve önemini bulabilecektir.

1. Kore Masalı "Bekar Adamın Eşyaları ve Kaplan" ile Türk Masalı "Limon Kız" ın Anlatı Analizi

Bu bölümde Kore Masalı "Bekar Adamın Eşyaları ve Kaplan" ile Türk Masalı "Limon Kız"ın özetlerinden yola çıkarak içeriklerini analiz edeceğim. Öncelikle "Bekar Adamın Eşyaları ve Kaplan"ın analizi aşağıdaki gibidir:

Fakir bir adam eşi olacak insanı bulmak için yollara düşer. Yolda karşısına Jige (Korelilerin geleneksel eski sırt çantası, heybe benzeri bir eşya), hasır, biz, sopa, pirinç kaşığı, yengeç, maşa, yumurta ve

---

"Türkiye'de Kore Akımı 'Hallyu', Arka Planı ve Gelişim Rotası ", *15. Uluslararası Kore Dili ve Edebiyatı Konferansı*, 23-24 Ocak 2014, Kayseri, s.3.

[4] "Bekar Adamın Eşyaları ve Kaplan"ın iki bölümü *Kore Sözlü Edebiyat Arşivi*'nde yer almaktadır. Kimeumjun, "Bakireyi Kurtarıp Evlenen Yaşlı Bekar", *Kore Sözlü Edebiyat Arşivi*, 7-13, Seul, Kore Araştırmaları Akademisi, 1985, s.314-318; HanGwangju, "Kötülük Yapmaya Giden Yol", *Kore Sözlü Edebiyat Arşivi*, 5-7, Seul, Kore Araştırmaları Akademisi, 1987, s.494-499. Aynı zamanda "Bekar Adamın Eşyaları ve Kaplan" adlı kitabın başlığı, *Kore Sözlü Edebiyat Arşivi*'ni yeniden düzenleyen Jeong Unchae'nin *Edebi Terapiler Sözlüğü 3* adlı kitabına dayanmaktadır.

[5] Nan A Lee, Derleme "Limon Kız", *Dünya Halk Masalları-Türkiye*, Seul, Altın Dal, 2003, s.199-211.

merdane çıkar ve adama nereye gittiğini sorarlar ve kendilerini de beraberinde götürmesini isterler. Adam tüm bu eşyaları yanına alıp yoluna devam eder, günler geçer ve adam bir evde biraz dinlenip yoluna öyle devam etmek ister. Bu sırada evden çıkan bakire genç kız adama kasabadaki tüm insanların Kaplan tarafından öldürüldüğünü, bugün de onun sırası olduğundan gidip başka yerde konaklamasını söyler. Adam, ölürsek beraber ölür, yaşarsak beraber yaşarız diyerek kızın evine girer ve evde yemek yedikten sonra ikisi adamın getirdiği tüm eşyalara birer yer belirlerler. Bizi ve sopayı kapı eşiğine, yumurtayı mutfağa, maşayı banyoya, yengeci dışkı kovasına, pirinç kaşığını pirinç kazanına, çantayı bir yere, hasırı bahçeye yerleştirirler. Aradan biraz zaman geçip Kaplan kapıya dayanınca kız bayılır. Kapı eşiğindeki sopa kaplanın kafasına vurur, biz ayağını deşer. Kaplan banyoya gider maşa tarafından tokatlanır, mutfağa gider bu kez de pirinç kaşığı tarafından tokatlanır. Dışkı kovasındaki yengeç gelip kaplanın pençesini kıstırır. Yerdeki hasır kaplanı sarar ve Jige kaplanı tuttuğu gibi denize fırlatır. Kaplan ölür ve adam kızı uyandırarak pirinç lapası yedirir. İkisi beraber mutlu mesut yaşarlar.

İkinci olarak Türk masalı "Limon Kız"ı aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

Evvel zaman içinde bir ülkenin terbiyesiz, şımarık bir prensi varmış. Bu prens bir gün çeşmeden testisine yağ ve bal dolduran yaşlı bir kadının testisini kırmış ve kadının haline gülmüş. Sinirlenen yaşlı kadın prense "Dilerim Allah'tan Limon Kız'a aşık olasın da onu göremeyesin!" diye beddua etmiş. O günden itibaren prens Limon Kız'ı merak etmekten yerinde duramaz olmuş. Bu yüzden Limon Kız'ı bulmak için yollara düşmüş. Birkaç gün gittikten sonra prensin önüne yaşlı bir adam çıkmış. Prens, adama saygı gösterip adamın elini öpmüş. Bundan pek hoşnut olan yaşlı adam Limon Kız'ı aramaya gittiğini söyleyen prense dağı aşıp oradaki koca koca dikenli gülleri olan gül bahçesine girmesini ve bahçedeki gülleri "Ne güzel güller!" diyerek koklamasını söylemiş. Ayrıca suyu kan gibi kıpkırmızı akan bir dere görürse "Aman ne temiz su!" diyerek sudan biraz içip yoluna devam ederken karşısına çıkan köpeğin önündeki otu atın önüne, atın önündeki eti de köpeğin önüne koymasını, oradan ayrılınca karşısında çıkacak iki kapıdan açık olanı kapatıp kapalı olanı açarak açılan kapıdan yürüyerek bahçeye çıkmasını,

bahçeden 3 limon koparmasını, limonları keserse limonların içinden çıkacak kızların isteklerini yerine getirmesini de öğütlemiş. Prens yaşlı adamın dediği gibi yapıp 3 limonu almış ama devin sarayından limon çaldığı için dev prensi kovalamaya başlamış. Dev bahçe kapısından, köpekle attan, gül bahçesinden ve dereden prensi tutmaları için ricada bulunmuş ama hepsi prens kendilerine iyilik yaptığı için devi reddetmiş. Prens limonları sırayla kesmiş ve son limonda limondan çıkan kızın istediği suyu kıza verebilmiş. Limon Kız prense annesi ve babası onu alnından öperse prensin kendisini unutacağını, kesinlikle alnından öptürmemesini söylemiş, prens yüzüğünü kıza vermiş ve sarayına dönmüş. Annesi ve babası prensi öpmüş, prens kızı unutmuş ve limon kızın karşılaştığı Arap hizmetçi kızın yerine geçmiştir. Arap hizmetçi limon kızı hatırlayıp aramaya gelen prense kendisinin limon kız olduğunu söylemiş fakat sonradan gerçek ortaya çıkmış. Prens limon kıza verdiği yüzüğü görünce Arap hizmetçinin limon kız olmadığını anlamış. Arap hizmetçiyi ülkesine gönderip limon kızla evlenerek mutlu mesut yaşamış.

İki masalda da eşi olacak kadını arayan bir adamın yollara düşmesi konu alınmıştır. "Bekar Adamın Eşyaları ve Kaplan"da adam, eşi olacak insanı bulmak için yola koyulup çeşitli eşyalarla karşılaşmakta, bu eşyalar aracılığı ile sonunda eşine kavuşmaktadır. "Limon Kız"da ise prens, partnerini bulabilmek için yola koyulup birçok tehlike atlatarak partnerine kavuşmaktadır. Her iki masal da aşağıdaki gibi benzer bir anlatı yapısına sahiptir:

> "Arzu ve ihtiyaçlar (bir partnere ihtiyaç duyma)" - "mekan değişikliği (evden yola çıkma)" - "yardımcı ile karşılaşma (yaşlı birisi veya bir eşya)" - "karşıt karakterin ortaya çıkışı (kaplan ve dev)" - "karşıt karakterin yok edilmesi (kaplan ve devden kurtulma)" - "arzunun tatmini (eş ile kavuşma)"

İki masalın anlatısı da erkek ana karakterin partneri olacak insanı bulma çabası ile başlar. Erkek ana karakter, eşi olacak kişiyi bulmak için bir iç mekan olan tanıdık, güvenli evini terk ederek yabancı bir dış mekana, yollara vurur kendini. Yolda yardımcı karakter ve ögelerle karşılaşır ve onların öğütlerini dinler veya onlarla beraber yola devam eder. Bu sırada erkek ana karakterin karşısına dev ve

kaplan gibi karşıt karakterler çıkar ve yardımcı karakterlerin/ögelerin yardımı ile erkek ana karakter karşıt karakterden kurtulur ve eşine kavuşur ve bu arzusunu tatmin etmiş olur. Anlatıya yapısal açıdan bakan bu önemli bakış açısı ile baktığımızda benzerlikler görülmekle birlikte iki karakterin başarısına giden ana faktörlerde, pek göze çarpmayan noktalarda farklılıklar da gözlenebilmektedir. Bu noktalardan bir sonraki bölümde bahsedilecektir.

2. İki Masalda Yoldaki Karakterlerin Başarı Faktörleri ve Yolun Anlamı

Kore Masalı "Bekar Adamın Eşyaları ve Kaplan" ile Türk Masalı "Limon Kız" da eş olacak insana yönelik arzuyu tatmin edebilmek için yola koyulup seyahate çıkan bir prens ve bir adam konu alınır. Bunların önüne yardımcı karakterler ve antagonistler çıkmakta, sonuçta adam ve prens ikisi de rakiplerini yenerek kendi isteklerini yerine getirebilmektedir. Bunun gibi, iki ülkenin masalları benzer bir anlatı yapısına sahip olmasına rağmen masalların özneleri farklı davranışlar sergiler. Ayrıca öznelerin bu davranış farklarını başarılarına giden ögeler incelendiğinde de gözlemleyebilmek mümkündür. Öncelikle Kore masalı "Bekar Adamın Eşyaları ve Kaplan" ı inceleyelim. Fakir bir adam, kendine eş olacak insanla birlikte olabilmek uğuruna kaplan gibi tehlikeli ve korkunç bir düşmanı yenmek durumundadır. Burada, kaplanı yenmeyi sağlayan asıl faktör başka şeyler değil doğrudan adamın yol boyunca taşıyıp yanında getirdiği eşyalardır.

> *"Beni sırtına al da git!" Adam Jige'yi yüklenmiş. Onu yüklenmiş giderken karşısına hasır çıkmış. "O halde beni yüklenin!" Jige hasırı yüklenmiş. Bu ikisini beraber taşıyan adam hantal hantal giderken karşısına biz çıkmış. Onu da yanına alıp yoluna devam etmiş. Giderken önüne sopa çıkmış. "Beraber gidelim." Adam sopayı da yüklenmiş. Öylece giderken bu kez yoluna pirinç kaşığı çıkmış. Yine almış yanına. Öylece giderken bir tane yengeç çıkmış karşısına. "Beni de al, beraber gidelim!" Yengeci de yüklenmiş adam. Giderken yolda maşa ile karşılaşmış. "Artık beraber gidelim." Onu da almış giderken yumurta yuvarlanarak çıkagelmiş. Onu da yüklenivermiş. Yolda merdane ile karşılaşmış. "Ben de sizle beraber geleyim, çabucak*

yükleniver!" Adam git gide artan yükünü taşımakta zorlansa da ucu ucuna onu da yüklenebilmiş.[6]

Adam partnerini bulabilmek için yola düştüğünde yolda jige, hasır, biz, sopa, pirinç kaşığı, yengeç, maşa, yumurta ve merdane sırayla karşısına çıkıp "Nereye gidiyorsun?" diye sorarlar. Adam eşi olacak insanı aramaya gittiğini söyler söylemez hepsi aynı cevabı verir. "O halde beraber gidelim." ve kendilerini adamın sırtına yüklettirirler. Adamın yüklendikleri insan yaşantısında sıkça görülen eşyalardır. Bu eşyalar masalın içinde hayat bulmakta ve konuşmaktadır. Eşyaların söylediği sözler "Beraber gidelim!" ya da "Beni de al öyle git!" gibi sözlerdir. Üzerinde hayatın yorucu yükünü taşıyan bu eşyaları sırtlandıktan sonra bir bilginin sözü gibi "(Eşyaları) Birer birer yüklenince bütün bir yük oluşur." Yük kelimesi sözlük anlamı olarak başka bir yere taşımak için hazırlanan eşya anlamını taşır fakat sorumluluk, acı, üzüntü, endişe gibi negatif duygular ve eylemlerin temsil etmek için de kullanılır. Bu şekilde bakarsak adamın yükünün fakirlik olduğunu ve bu fakir adamın yeni bir yola çıksa bile eski benliğini koruyarak gittiğini söyleyebiliriz. Ayrıca, alışık olunan evi terk edip yeni bir mekan olan yollara çıkan adam yolda da yine benliğini koruyarak yürümüştür. Adam kendi fakirliği hakkında olumsuz düşünüp bunu inkar etmemekte, durum böyle olsa bile kendini olduğu gibi kabullendiği izlenimini vermektedir. Fakat Türk masalı "Limon Kız" da prens, Kore masalı "Bekar Adamın Eşyaları ve Kaplan" daki adamdan daha farklı bir varoluş sergilemektedir.

Kralın işgüzar oğlu sarayın penceresinden, geçip giden insanları seyrederken şaka olarak bir ok atar. Ok, yaşlı bir kadının testisine isabet eder. Testi parçalara ayrılır ve içindeki yağ yerlere dökülerek ziyan olur. Prens yaşlı kadının haline bakıp kıkır kıkır gülmeye başlar. /Birkaç gün boyunca dinlenmeden yol yürüyen prens, bir dağın eteğinde yaşlı bir adamla karşılaşır. Adama selam verir ve

[6] HanGwangju, "Kötülük Yapmaya Giden Yol", *Kore Sözlü Edebiyat Arşivi*, 5-7, Seul, Kore Araştırmaları Akademisi, 1987, s.494-499.

adamın elini öper. Genç bir insan kendisine saygı gösterdiği için yaşlı adam mutlu olur.[7]

Türk masalı "Limon Kız"da prens henüz olgunlaşmamış bir karaktere sahiptir. "Kralın işgüzar oğlu", "şaka olarak ok", "kıkır kıkır" gibi ifadelere baktığımızda kralın varisi olarak görevi ile başa çıkabilmesi mümkün olmayan yaramaz bir çocuk ile başlamaktadır. Fakat bu prens Limon kızı görebilmek için tanıdık ortamından ayrılıp yaban ellere gitmiş, karakter olarak başka bir yönünü göstermiştir. Dağ eteğinde tesadüfen karşılaştığı yaşlı adamın elini öpmüştür. Ok atıp testi kıran hali ile tamamen farklı, olgun bir tavır sergilemiştir. Bu farklar mekan değişikliğinden kaynaklanır. Alışıldık ve rahat, onu olduğu gibi her şeyi ile kabullenen evinde problemli bir çocuk olsa da yabancı ve ilk kez gördüğü, bu yüzden rahatsız ve gerginlik verici yollarda başka bir insan oluvermiştir.

Özetlemek gerekirse Kore masalı "Bekar Adamın Eşyaları ve Kaplan"da adam kendi zayıf noktaları veya eksikliklerini olduğu gibi kabullenip yeni bir yola çıkmış, Türk masalı "Limon Kız"da prens çocuk gibi davrandığı geçmişi ile oldukça farklı bir karakter ile yeni bir yala koyulmuştur.

Jige'yi yere bırakır ve "Biz ve sopa, kapının eşiğine gidin ve orada durun!" der. [Dinleyici güler.] "Yumurta mutfağa, maşa banyoya git. Yengeç, sen dışkı kovasına git. Pirinç kaşığı, sen de pirinç tenceresine git! Jige sen orada dur, Hasır sen de bahçeye git ve seril!" der. Hepsi yerlerine giderler.[8]

Kore masalı "Bekar Adamın Eşyaları ve Kaplan" da adam yüklenip geldiği eşyalara ayrı ayrı yer ve görev verir. Böylece kaplan adamın eşyalarının bulunduğu yerde büyük bir hezeyana uğrar ve en son hasıra sarılı halde denize düşerek ölür. Burada adamın kaplanı yenip başarıya ulaşması adamın taşıyıp getirdiği yük sayesindedir. Adam tehlike anında kendi hayatının acıları ve ağırlığı olarak adlandırabileceğimiz yükünü kullanarak sorunu çözer. Adamın taşıdığı bu yükü aslında adamın kendisi olarak görmek mümkündür. Adam hayatındaki zorlukları, sırtındaki yükün ağırlığına katlanıp bu yükü

7 Nan A Lee, *a.g.e.*, s.199-200.

8 HanGwangju, *a.g.e.*, s.494-499.

kullanarak tehlikeyi fırsata çevirmiş durumu kendi lehine döndürmüştür. Bu nedenle, adam antagonist kaplanı yenip ölüm tehlikesi atlatan kızı eşi olarak almıştır. Böylece adam arzusunu başarı ile gerçekleştirir.

> *"Tutun kapılar! Şu oğlanı tutun!" Açık kapı dile gelip deve cevap vermiş: "Ben kaç yıldır kapalı duruyordum. Kimse bana halin nedir diye sormadı. Bu delikanlı beni açtı, biraz ferahladım. Ben onu tutamam! Güle güle gitsin!" "At! Köpek! Şu oğlanı tutun! Bırakmayın!" At ile köpek birlikte cevap vermişler: "Biz onu tutmayız. Yıllardan beri birimize zorla et, birimize de ot yediriyorsun. O bizi bundan kurtardı. Etle otun yerini değiştirdi. Biz onu durduramayız!" "Kanlı dere! Kanlı dere! Şu oğlanı bırakma!" Dere, dile gelip cevap vermiş: "Ben ona fenalık yapamam. Sen her zaman "kanlı dere" diye benim suyumu içmezdim. Halbuki o, "aman ne temiz su" diyerek içti, gönlümü hoş etti. Varsın geçsin, yolu açık olsun!" Dev, arkadan gene seslenmiş: "Dikenli güller! Dikenli güller! Şu oğlanı tutun! Bırakmayın!" Güller de dile gelip hep bir ağızdan deve cevap vermişler: "Sen tenezzül edip de bir gün olsun bizi koklamadın. Her zaman "dikenli güller" diye hakaret ettin. Halbuki bu delikanlı dikenlerimize bakmadı. Ellerinin kanamasına aldırmadı. Bizden bir tane koparark "ne güzel güller" diye kokladı. Bizi sevindirdi. Onu durduramayız." Prens, gül bahçesinden de güvenle çıkıp yola koyulmuş.*[9]

Türk masalı "Limon Kız"da prens yaşlı adamın öğütlerini can kulağı ile dinlemektedir. Ve bu öğütlere uygun davranarak rakibi olan devi yenebilmektedir. Alışık olduğu mekan olan evinden çıkıp yollara koyulan prens ve prensin değişen karakteri ile ilgili detaylardan daha önce bahsettik. Bu değişim rakip olan devi yenmekte büyük rol oynamıştır. Prens, kralın veliahtı ve bir sonraki nesilde ülkeyi yönetecek bir karakterdir. Fakat daha önceki davranışları bu görev ile başa çıkamayacağını düşündürecek kadar çocuksudur. Fakat yola çıktıktan sonra olumlu bir tavır sergilemiş ve kendisini ve hayatını yeniden düzene sokmuş, değiştirmiştir. Bu değişimi

[9] Nan A Lee, *a.g.e*, s.202-203.

prensin davranışlarına bakarak da gözlemleyebiliriz. Elbette yaptığı yalnızca yaşlı adamın sözünü dinleyip onu olduğu gibi hayata geçirmekten ibarettir fakat birinin sözünü, söze kıymet vererek dinleyip, ona güvenip hareket etmesi bile değişimin göstergesidir.

Prens, kırmızı dere ve dikenli gül bahçesinin asıl görevlerini yerine getirmelerini sağlamıştır. Suyu içip gülleri koklayarak, açık kapıyı kapatıp kapalı kapıyı açarak, köpeğe eti, ata ise otu vererek bu varlıkların hayatlarını düzene sokmuştur. Her varlığın kendine has bir varoluş nedeni ve davranış şekli vardır. Su, gül, kapı, köpek ve at varoluş nedenleri görmezden gelinen istemedikleri bir hayatı yaşamak zorunda bırakılmışlardı. Burada ortaya çıkan prens, kendini küçük bir çocuktan bir ülkenin veliahtına dönüştürdüğü gibi bu varlıkların varoluş sebeplerini anlamış ve yaşamlarını düzene sokmuştur. Bu değişen tavrı, devi yenmesindeki en önemli faktör olmuştur.

Kısaca Kore masalı "Bekar Adamın Eşyaları ve Kaplan"da adam kendi yaşamı ve benliğini olduğu gibi kabul edip eksikliklerini kabullenerek tehlikeyi fırsata dönüştürmüş ve başarıya ulaşmıştır. Bundan farklı olarak Türk masalı "Limon Kız"da Prens davranışlarını değiştirerek mantıklı bir şekle sokmuş, sorunu çözerken olgun bir insan izlenimi vermiştir. Burada adam kendi benliği ile olduğu gibi yol üzerinde mücadele vererek başarıya ulaşmış, prens ise değiştirdiği benliği ile yeni bir yola adım atarak başarıya ulaşmıştır.

Öyleyse adam ve prense göre bu yabancı mekan, yani "yol"un nasıl bir anlamı vardır? Kore masalı "Bekar Adamın Eşyaları ve Kaplan"ın öznesi olan adama göre yol, fırsatlar bölgesidir. Adam, kendini değiştirmekten çok eksikliklerini kabullenmiştir. Adam yükünden bıkıp usansa da sonuna dek taşımış, kendine inanarak kendini iyileştirmiştir. Ayrıca masalın sonunda bu davranışları ile tehlikeyi fırsata çevirerek başarıya ulaşmıştır. Bu adama göre yol, tehlikeli ve korkunç bir bölge değil, yeni bir fırsat yakalayabileceği bir mekan, durumu lehine çevirebileceği bir bölgedir. Bundan farklı olarak Türk masalı "Limon Kız"ın öznesi olan prense göre yol "olgunluğa giden yol"dur. Yeni ve yabancı bir mekan olan yolu, pervasız ve çocuksu prensin, bir ülkenin sorumluluğunu alması gereken veliaht olarak tam da olgunlaşmasına yetecek ölçüde korkunç ve tehlikeli bir mekan olarak tanımlayabiliriz. Prens yabancı

bir mekan olan yollarda kendini değiştirip yeniden düzene sokarak bir ölçüde olgunlaşmasının yanısıra arzusunu da gerçekleştirerek başarıya ulaşmıştır. Başka bir deyişle, eşleri olacak insanı bulmak için çıktıkları yol adama göre fırsatlar bölgesi, prense göre ise olgunluğa giden yol anlamına gelmektedir.

Sonuç

Kore ve Türkiye, dünyadaki "kan kardeşi ülkeler" olarak adlandırılan tek ülkelerdir. Fakat iki ülke bu şekilde adlandırılmadan çok önce İpek Yolu denilen kültürel etkileşim yolu aracılığı ile bu ilişki başlamıştır. Uzun bir etkileşim tarihini bulunduran iki ülkenin; kültürel, dilsel ve duygusal benzerlikleri açık bir şekilde göze çarptığından dolayı bu makalede uzun zamandan beri süregelen iki ülkenin bağlantı noktalarını edebi yönden incelemeye çalıştım. Bununla alakalı kişilerin anlatıda özneleştirildiği klasik edebiyat eserlerini seçip karşılaştırdım. Bunu yaparken tartışma konusu olan eserler Kore masallarından "Bekar Adamın Eşyaları ve Kaplan" ve Türk masallarından "Limon Kız" idi. Kore masalı "Bekar Adamın Eşyaları ve Kaplan"da anlatının öznesi olarak sıradan bir adam mevcut iken Türk masalı "Limon Kız"da ise prensi özne alalarak tartışmayı sürdürdüm.

İki masalda da özne olan adam ve prensteki "arzu ve ihtiyaçlar (bir partnere ihtiyaç duyma)", "mekan değişikliği (evden yola)", "yardımcı ile karşılaşma (yaşlı birisi veya bir eşya)", "karşıt karakterin ortaya çıkışı (kaplan ve dev)", "karşıt karakterin yok edilmesi (kaplan ve devden kurtulma)", "arzunun tatmini (eş ile karşılaşma)" şeklinde giden anlatının akışı bakımından benzerlikleri net bir şekilde görmem mümkün oldu. Fakat ana karakter olan adam ve prensin başarıya ulaşmalarındaki asıl sebebi incelediğimde anlatıdaki farka ulaşabildim.

Kore masalı "Bekar Adamın Eşyaları ve Kaplan"da baş karakter erkek, kendi görünüşünü ve hayatını olduğu gibi kabullenerek başarıya ulaşmış iken, Türk masalı "Limon Kız"daki prens ise kötü karakterini değiştirmeye çalışarak kendine yeni bir hayat kurması ile başarıya ulaşabilmiştir. Ayrıca bu iki karakterin başarısının da tanıdık bir mekan olan evde değil, biraz korkutucu ve ürkütücü, yabancı bir mekan olan yollarda gerçekleştiğini öğrenmiş oldum. Burada, adam ve prensin yollarının taşıdığı anlam biraz farklılık göstermek-

tedir. İki karakterin başarısının sebeplerini temel alarak yolun anlamını düşünürsek Kore masalı "Bekar Adamın Eşyaları ve Kaplan"da adama göre yol, bir fırsatlar bölgesi iken Türk masalı "Limon Kız"da prense göre yol, bir gelişim alanı olarak yorumlanabilir. Yukarıdaki içeriği ele alarak yerleşik yaşam sürdüren Korelilerin eğilimine ve göçebe yaşam sürdüren Türklerin eğilimine göz attık. Yerleşik hayat yaşamış olan Korelilerin durumu, kendi görünümlerini ve kendi hayatlarını olduğu gibi kabul edip insancıl bir şekilde sürdürdüler ise, göçebe hayat yaşamış Türklerin durumu, degişim ve yeniden inşa etmeyi tek slogan olarak ele alıp yaşamlarını sürdürdüklerini söyleyebiliriz.

Şimdiye dek makalede Kore ve Türkiye'de günümüze dek ulaşabilmiş edebi eserlerde "yollardaki insanlar"ı konu alan masalları merkez alarak başarının sebebi ve yollara yönelik iki ülkenin düşüncelerine ulaştım. Elbette bu iki masalın karşılaştırmasının iki ülkenin değerlerini ve etnik özelliklerini incelemek için yetersiz olduğu bir gerçektir fakat en azından iki ülkenin edebi açıdan gösterdiği benzerlikler ve farklara yönelik temel düzeyde yapılan bu tartışmanın anlamlı olduğunu düşünmekteyim. Bunun ardından, Kore ve Türkiyenin edebi bakış açısını, iki ülkenin öykülerini sırayla karşılaştırarak ve analiz ederek tartışmak isterim.

KAYNAKÇA

Bilgi ansiklopedisi. https://terms.naver.com/entry.nhn?docId=1528973&cid=47340&categoryId=473400 (Erişim Tarihi: 23.06.2018)

Kore Bilim ve Teknoloji Araştırma Enstitüsü (Eski adı 'Kore Araştırmaları Akademisi'), *Kore Sözlü Edebiyat Arşivi* veri tabanı 1-82, ilave (Sınıflandırma ve Dizin) 1~3, Seul, Kore Araştırmaları Akademisi, 1980-1992.

Nan A Lee, Derleme "Limon Kız", *Dünya Halk Masalları-Türkiye*, Seul, Altın Dal, 2003.

TÜRKÖZÜ, S. Göksel; KAHRIMAN, Merve. "Türkiye'de Kore Akımı 'Hallyu', Arka Planı ve Gelişim Rotası", *15. Uluslararası Kore Dili ve Edebiyatı Konferansı*, Kayseri, 23-24 Ocak 2014.

TÜRKİYE-KORE KÜLTÜR MÜNASEBETLERİNDE SON GELİŞMELER

Abdurrahman ŞEN

ÖZ

Türk ve Kore milletleri, tarihî İpek Yolu'nun iki ucunda yer alan aynı zamanda Asya kıtasının da doğu ve batı uçlarında bulunan iki dost ülkedir. Genelde bu dostluktan bahsedilirken; Kore savaşındaki silah arkadaşlığından, 1999'da Türkiye'de yaşanan büyük deprem ardından yardıma ilk ve en cömert biçimde koşan ülkenin Kore oluşundan ve 2002 dünya kupasındaki örnek dostluk gösterisinden bahsedilirdi.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Kore'nin Gyeongju şehriyle, 24 Mayıs 2012'de attığı imzadan sonra gerçekleştirdiği; "İstanbul-Gyeongju Dünya Kültür Expo 2013" programıyla, Türk-Kore kültür yolculuğu yepyeni, köklü ve geleceğe ışık tutacak zengin bir yola girmiş oldu.

Keimyung Üniversitesi'nin de bu yolculuğa katılımıyla derinlik kazanan ilişkiler çerçevesinde, 21 Mart 2015'de üniversitede düzenlenen "Nevruz" kutlamalarıyla dostluk ve kültürel yakınlaşma güçlenmeye başladı. Tarafımızdan verilen Nevruz konulu konferansın ardından çıkılan alanda; demir dövüldü, yakılan ateşlerin üzerinden atlanıldı, halk oyunu ve meddah gösterisi sonrasında da mesir macunu dağıtıldı. Mevlâna Celaleddin-i Rumi konferansında sema, Hacı Bektaş Velî konferansında semah sunumlarıyla, asırlar öncesinden dünyaya gerçek insanlığın ne olduğunu anlatan gönül rehberlerimiz tanıtıldı.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Koreli muhatapları olarak Kore'de Gyeongju Belediyesi öncülüğünde başlayıp özellikle Keimyung Üniversitesi'nin gayretleriyle derinlik kazanan, Dongguk Üniversitesi katılımıyla zenginleşen bu kültürel İpek Yolu buluşmaları sadece iki ülkeyle sınırlı kalmayacak örneklerle devam etti bugüne kadar.

Anahtar Kelimeler: Kore, Türkiye, kültürel ilişkiler, etkinlik

RECENT DEVELOPMENTS IN TURKISH-KOREAN CULTURAL RELATIONS

ABSTRACT

The Turkish and Korean nations are the two friendly countries located at both edges of the historical Silk Road and at the eastern and western edges of the Asian continent. Usually when referring to this friendship, the brotherhood in arms in the Korean War, the first and most generous country to help after the large scale earthquake in Turkey in 1999 and Korea's exemplary friendship in the 2002 World Cup were mentioned.

After the signature of Istanbul Metropolitan Municipality with the city of Gyeongju, Korea on May 24, 2012, the program "Istanbul-Gyeongju World Culture Expo 2013" were performed. Thanks to this program, the Turkish-Korean cultural journey has entered a new, deep-rooted and rich line that will shed light on the future.

Within the frame of deepening relations with the participation of Keimyung University on this journey, the friendship and cultural rapprochement began to be strengthened with the Newroz celebrations, held on March 21, 2015 at the university. Following the conference on Newroz; the iron was forged, jumped over the fire. After the folk dance and public storyteller show, the mesir paste was distributed. By "sema" from the conference about Mevlana Celaleddin Rumi and "semah" from the conference about Hacı Bektas Veli presentations, our heart guides who have told the world what true humanity is, were introduced.

As Istanbul Metropolitan Municipality and its Korean counterparts, these cultural Silk Road meetings, which started with the leadership of Gyeongju Municipality in Korea and gained depth with the efforts of the Keimyung University and enriched with the participation of Dongguk University, continued until today with examples that will not be limited with only two countries.

Keywords: Korea, Turkey, Cultural Relations, Activity

Son yıllarda, tarihî İpek Yolu'nun iki ucundaki Türkiye ile Kore arasında özellikle kültür ve ticaret alanında yapılmakta olan üst düzey faaliyetler ciddi biçimde gelişme göstermektedir.

Genelde birbirlerini **"kan kardeşi"** olarak tanımlayan Türkiye ve Kore devletleri arasındaki bu resmî gelişmelerden kaynaklı yakınlaşmaların ülkeler ve milletler arasındaki dostlukların samimi olması halinde, mesafelerin hiç de önemli olmadığının bir ispatı gibi durmaktadır.

Teknik bilgi olarak hatırlamak gerekirse; Türkiye, Güney Kore'yi 11 Ağustos 1949'da tanımıştır. Türkiye'nin 1950 Kore Savaşı sırasında yarımadaya asker gönderip çok sayıda şehit vermesi, iki ülke arasındaki ilişkilerin sağlam ve olumlu bir temele oturmasını sağlamıştır. Türkiye'nin Seul Büyükelçiliği 1957 yılında kurulmuştur. Türkiye ile Kore Cumhuriyeti'nin, temel milletlararası sorunlara yaklaşımları büyük ölçüde örtüşmekte ve iki ülke çoğu kez milletlararası kuruluşlarda birbirlerine destek vermektedirler.

Tartışmasız olan gerçek şudur ki; Türk ve Kore milletleri, tarihî İpek Yolu'nda, Asya kıtasının doğu ve batı uçlarında yer alan iki dost ülkedir.

Türkiye ile Kore dostluğu söz konusu olduğunda, 2012 yılına kadar yaygın olarak; Kore savaşındaki (1950 - 1953) silah arkadaşlığı büyük ve azalmayan bir heyecanla öncelikle paylaşılırdı... Sonra, 1999'da Türkiye'de yaşanan büyük deprem ardından yardıma ilk ve en cömert biçimde koşan ülkenin Kore oluşu konuşulurdu… Daha sonra da 2002 dünya kupasındaki örnek dostluk gösterisinden bahsedilirdi.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile Kore'nin Gyeongju şehirleri arasında 24 Mayıs 2012'de atılan imzalarla başlayan kültür yolculuğu ise iki ülke arasındaki kültür münasebetlerinde yepyeni bir dönemin başlangıcı, dönüm noktası oldu.

İstanbul'da, 2013 Eylül'ünde gerçekleştirilen; **"İstanbul-Gyeongju Dünya Kültür Expo 2013"** programıyla, Türk Kore kültür yolculuğu yepyeni, köklü ve geleceğe ışık tutacak zengin bir yola girdi.

İpek Yolu'ndaki bu kültürel buluşmalar, sadece Türkiye ve Kore arasındaki kültür münasebetlerinde yaşanan gelişmelerle sınırlı kal-

mayacak olgunluktaki örneklerle kesintisiz biçimde 5 yıldır devam etmekte…

Şunu biliyoruz ki; günümüz dünyasındaki önemi her geçen gün artan kültür - sanat, geleceğin dünyasında da ülkeler arasında en önemli etkileşme alanlarından biridir. İki dost ülke olarak bu anlamda en önemli avantajımız ise başlangıcı Orta Asya'ya uzanan birlikteliğimiz ve devamında İpek yolu gibi birleştirici, ortak bir buluşma noktamızın olmasıdır.

Milattan önce meşhur kervan yolu olarak tarihte geçmeye başlayan Büyük İpek Yolu, daha sonraları Asya, Akdeniz bölgesi ve Avrupa ülkeleri arasındaki ilişkilerin en güçlü yollarından biri olarak tarihte özel bir önem ve anlam kazanmıştır.

Doğudan batıya, zamanla Afrika'nın kuzeyine kadar hareket alanı genişleyen İpek Yolu başlangıçta iktisadi zorunluluktan yani insanların ihtiyaçlarını karşılama çabalarından ortaya çıkmıştır. Bilindiği gibi bu iktisadi amaçlı münasebetler de zamanla, beraberinde diğer sosyo - kültürel ilişkilerin kendiliğinden kurulmasına, gelişmesine yol açmıştır.

Ülkelerin, milletlerin birbirlerini tanımalarında çok etkin rol oynayan ticaret yolları, toplumların tarih ve kültür alanındaki gelişimlerinde de son derece önemli bir yer tutmaktadır. İpek Yolu, aktif olarak kullanıldığı asırlar boyu, farklı kültür ve medeniyetlere mensup birçok insanı doğudan batıya, kuzeyden güneye birbiriyle buluşturmuştur. Ancak deniz ve özellikle de hava ulaşımının yaygınlaşmasına bağlı olarak özellikle son asırda önemini ciddi biçimde yitirmiştir.

Tarihî İpek Yolu'nun canlılığını sürdürdüğü dönemlerdeki etkileşim; sosyal, siyasi, iktisadi, askeri, dini ve kültürel alanlarda yoğunluk kazanmakla birlikte farklı boyutlardaki yansımaları günümüzde de bütün canlılığıyla varlığını sürdürmektedir.

Bu sebepledir ki; söz konusu etkileşmelerin ortaya çıkartılması, kültür taşıyıcılığında İpek Yolu'nun rolünün belirlenmesi, özellikle gelecekte insanlığın hedefi olduğu söylenen **"barış dünyası"**nın sağlıklı kurulabilmesi adına son derece önem taşımaktadır.

Kültür münasebetlerinin, muhatap ülke insanlarının birbirlerinin kültürlerini tanıması yanında turizm açısından da ülkesine faydası olduğu mutlaktır. **"İstanbul-Gyeongju Dünya Kültür Expo**

2013"'ün öncesinde İstanbul'a gelen turist sıralamasında Kore 20'inci sırada iken etkinliğin kısa süre sonrasında 16'cılığa yükselmişti… Kore'de 2014'de gerçekleştirilen **"İstanbul Kore'de"** etkinliği sonrasında ise Kore'nin sıralamadaki yeri 3 basamak daha yükselerek 13'üncülük olmuştu.

Görüldüğü gibi kısa sürelik bir mazisi olan kültür münasebetlerine bağlı olarak turizm alanında büyük gelişmeler yaşanırken, gümrük, ticaret vb. alanlarda da iki ülke arasında artmaya başlayan yeni düzenlemeler bu münasebetlerin olumlu yansımaları olarak dikkat çeken noktalardır.

İpekyolu'nun iki ucunda bulunan Türkiye ve Kore'nin bugün bu etkinlikler çerçevesinde paylaştığı kültür alanındaki bilgilenme ise iki ülke ile sınırlı kalmayacak kadar büyük önem arz etmektedir. Ama öncelikle Türk ve Koreli araştırmacıların, akademisyenlerin bu alanda ortaya konulan kaynakları acilen inceleyip üzerinde çalışması gerektiğine olan inancımı da bu arada ifade etmeliyim.

Özellikle 2013 – 2018 arasında 5 defa gerçekleştirilen **"Edebiyat Buluşmaları"** vesilesiyle, Türk ve Kore kültürleri hakkında karşılıklı olarak önemli bilgiler edinmemizden kaynaklanan mutluluğumu da bu arada paylaşmalıyım.

Öğrendiklerimizin en başına koyduğumuz sevindirici gerçek; Türkiye ile Kore arasındaki asırlarca süren kopukluklara, hatta din – dil ve sosyolojik alanlarda yaşanmış bazı değişimlere rağmen günümüz Türk ve Kore kültürlerinde, asırlar öncesinden beslenen ortak noktaların azımsanmayacak boyutta varlığını sürdürüyor olmasıdır!

Tam da bu noktada iki önceliğimizin, tercihimizin altını çizmemin faydalı olacağını düşünüyorum.

Özellikle "**batı medyası"** tarafından süslenerek **"Arap Baharı"** tanımıyla dünyaya sunulan ama aslında **"batı sözü"** dinlemeyen seçilmiş iktidarları devirmek için kullanılan hareketlerin bir benzerine ülkemiz de **"Gezi Olayları"** adıyla muhatap olmuştu.

İstanbul'da Eylül ayında gerçekleşen "**İstanbul-Gyeongju Dünya Kültür Expo 2013"** etkinliğinin birkaç ay öncesinde yaşadığımız ve **"batı medyası"**nın özel desteğinde yaygınlaştırılmak istenen **"Gezi Olayları"**nın Koreli dostlarımız üzerindeki olumsuz etkisini bizzat görmüştük.

Dünya medyasından öğrendikleriyle etkinliğin selametinden şüpheye düşen Koreli dostlarımız bizlere bu endişelerini aktarıp, **"İstanbul-Gyeongju Dünya Kültür Expo 2013"**ün sağlıklı biçimde yapılıp yapılamayacağını sorarlarken fark ettik ki; **"batı medyası"**nda Türkiye aleyhinde yürütülen kara propagandanın tesiri Koreli dostlarımız üzerinde de fazlasıyla etkili olmuştu! Bunun üzerine Koreli dostlarımıza öncelikle ülkemizin son yıllarda uygulamaya başladığı dünya siyasetinin, **"Batı"**nın alışılmış uygulamalarına, çıkarlarına ters düştüğünden kıskaca alındığını anlattık… **"Batı"**nın, bu alandaki uygulamalarını sağlıklı sürdürebilme adına nasıl yalan haberlere başvurduğunu, dünya kamuoyunu ikna için her türlü provokasyona başvurmaktan çekinmeyişinin örneklerini anlattık… Yaşanmakta olan **"Gezi olayları"**nın da normal bir protesto eyleminden öte yurt dışı bağlantılarına ve genel olarak bu olayların halk desteğinden uzak oluşuna dikkat çektik! Koreli dostlarımızın da böyle bir ortamda, doğruları, gerçekleri görebilmek için öncelikle bizi yakından ve yerinde görüp karar vermeleri gerektiğini vurguladık.

Bu doğrultuda **"Gezi olayları"** ekseninde**, "batılı"** kaynaklardan duyduklarıyla endişelenen Koreli dostlardan başlayarak, Kore'de bulunduğumuz her ortamda şu cümleleri kurmaya başladım;

> *"Batı ve doğu kavramları elbette tüm dünya için coğrafî tanımlamalar olmaktan ibarettir. Ancak 'batı' tarafından son 2 asırda kullanıma sokulmuş 'batı' kavramında coğrafî tanımlama dışında bir üstün olmak hâli söz konusudur! Kültürlü olmak - medenî olmak ayrıcalıklarının sadece o 'Batı'ya ait olduğu iddiası da tüm dünyaya bu arada dikte edilmektedir… Yani… Siyasî hatta özellikle kültür ortamlarında kullanılmakta olan 'batı' veya 'doğu' kavramları asla coğrafî tanımlamalar değildir… 'İleri ülkeler' ve ' geri ülkeler' tanımlamalarının yumuşatılmış halleridir!*
>
> *'Batı' tarafından tedavüle sokulan; 'Doğu', 'Ortadoğu', 'Uzak Doğu', 'Geri Kalmış ülkeler' vb. siyasî kavramlarla 'Batı' harici olarak tanımladıkları ülkeleri böylelikle birçok platformdan dışlama hatta aşağılama taktiği güdülmektedir…*
>
> *Oysa…*

'Geri Kalmış ülkeler' olarak tanımladıkları ülkelerin asırlar boyu 'Batı' ülkeleri tarafından yakın zamanlara kadar her şeyleriyle sömürüldükleri de gözlerden ustalıkla kaçırılan ama fikir namusu taşıyanlarca bilinen tarihî bir gerçektir… Bu gerçeği fark etmek için sadece Afrika tarihine bakmak bile yeterlidir!

Mesela…

'Batı'nın kendine ayrıcalık ve üstünlük olarak tanımlayarak dünya tarihine 'Batı Rönesansı' olarak sunduğu gelişimin temelinde yer alan azımsanmayacak kaynak, Haçlı Seferleri'nde karşılaşılan kültürlerdir.

Başta Anadolu ve Asya topraklarının kültür birikimlerinden, inançlarından 'batı'nın öğrendiklerinin hülasası sonucu 'Rönesans' gerçeğinin doğmaya başladığını unutmamak gerek… Bu bilgiden hareket ederek, sadece 'batı'ya ayrıcalık hatta üstünlük tanımlamada kullanılan 'batı rönesansı' tanımlamasının gerçekçi olmadığını ifade etmek de asla yanlış olmaz…

Özellikle, 1095- 1272 arasında gerçekleşen Haçlı Seferleri'nin, her açıdan kaos içinde olan Avrupa'da, bir taraftan süren iç savaşlar, bir taraftan salgın hastalıklara bağlı sefalet ve açlığın hüküm sürdüğü ortamlarda yapıldığını hatırlayalım…

Aynı tarihlerde, başta Kudüs olmak üzere Anadolu'nun Asya'nın bazı bölgelerinde kültür açısından da çok önde olan bölgeler mevcuttur. Kâğıt, matbaa, barut, pusula, dokuma ve birçok tarım ürününün kullanımında 'doğu' bilgi ve tecrübe sahibi iken 'batı'nın bu bilgilerden haberi bile olmadığı malumdur…

Haçlı Seferleri esnasında birçok yeni bilgi öğrenen 'batılılar', öğrendikleri bu bilgileri hayatlarında uygulamaya koyduktan, sistematize ettikten sonra ortaya çıkan 'Rönesans'ı da 'Batı rönesansı' olarak kayıtlara aldılar… Oysa bu bilgiler ışığında 'Rönesans'a daha gerçekçi bir tanımlama getirerek, 'doğu' kültürleri kaynaklı olduğu vurgusuyla 'insanlığın rönesansı' demek, 'doğu'nun katkılarının hakkını yemeyecek biçimde hareket etmek daha gerçekçi, daha doğru olacaktır…

Bugün 'Batı'nın dünyaya ayrı bir üstünlük aracı olarak sunduğu 'Hümanizma' kavramının da 'batı' literatüründe çıkar amaçlı bir tanım olduğunu görmek zor değildir. Oysa 'doğu' kültürlerinin hemen hemen hepsinde de sadece insanî kaygıyla tamamen karşılık-

sız yardımlaşmanın söz konusu olduğunu ve karşındakine gösterilen bu saygının da inanç kaynaklı olduğunu unutmayalım…

Mesela; Kore ve çevre topraklarda Buda, Konfüçyüs vb. gönül açıcılar kaynaklı, Anadolu topraklarında Mevlânâ Celâleddin-i Rûmi, Hacı Bektâş Velî ve Yunus Emre kaynaklı 'insan sevgisi'nin karşılığına 'Batı'dan bir örnek bulabilmek mümkün değildir!

Kısacası; konu kültür – sanat – medeniyet olduğunda bilhassa 'Doğu' ülkeleri kültürlerinin, sahip oldukları Şamanizm, Buda, Konfüçyizm, Taoizm, Hind, İslam vb. kültürlerle 'Batı' ülkeleri kültürlerinden katbekat önde oldukları bir gerçektir.

Sistemini kurup, geliştirip, zayıflattığı ülkeler üzerinde maddî manevî nüfuz alanları kuran 'Batı'nın bu mantığıyla, bu ölçüleriyle ve bu tanımlamalarıyla hareket edersek Türkler ve Koreliler olarak bizler de birbirimizle ilişkilerimizde resmiyetten ileri gidemeyiz. Oysa Türk ve Koreliler olarak bizler, asırlar öncesinde Asya topraklarında birlikte yaşamış geçmişimizle aynı evin çocuklarıyız ve hiçbir evrensel klişe bu köklü dostluğumuzu tanımlamaya yetmez! Bu sebepledir ki; Türk ve Koreli'nin birbirinin topraklarını ziyareti bizim nazarımızda aynı evin bir odasından diğerine geçmekten ibarettir."

Bu iddialarımızı dile getirirken, özellikle İstanbul'un 8500 yıllık tarihi ve kültürü açısından son derece önemli olan ama günümüzde unutturulan bazı bilgileri de paylaştık. İstanbul'un sadece Osmanlı döneminde değil, yaklaşık 1.500 yıldır **"dünya başkenti"** sıfatıyla, asırlar boyu dünyanın **"sıfır noktası"** olarak kabul edildiğini… İstanbul'un Osmanlı'dan önce Bizans ve Roma'ya da başkentlik yaptığını ve 1884 yılına kadar tüm dünyanın, saatini İstanbul'a göre ayarladığını… Asırlarca arzın merkezini simgeleyen **"Milion taşı"**-nın, bir diğer yaygın adıyla **"sıfır taşı"**nın İstanbul Sultanahmet'te bulunduğunu… Böylesine köklü bir geçmişe sahip olan ve inanç kutsallığı taşıyan **"Milion Taşı"**nın asırlarca haritaların çiziminde esas alındığını ve yönlerin de bu **"sıfır taşı"**na göre bulunduğunu... 1884'te Washington'da düzenlenen Uluslararası Meridyen Kongresi'nde başlangıç meridyeninin konumunun İstanbul'dan Greenwich'e taşınmasıyla **"Batı"** vurgusunun, coğrafî tanımlama olmaktan çıkartılıp siyasî tanımlamaya dönüştürüldüğünü hatırlattık.

Üzerinde çokça düşünüp konuşmamız gerektiğinden hareketle bugün de altını çizme gereği duyduğumuz önemli bir ayrıntıyı ise Edebiyat buluşmalarına başlarken yaşadık! Bu alandaki etkinlikler için hangi konuyu seçeceğimizle ilgili ilk toplantımızda, daha çok güncel ve popüler edebiyatçıların eserlerini ve kendilerini öne alacak bir tercih masaya taşındı… Bu tercihe itirazım vardı ama yaygın ve hâkim bu bakış açısını birkaç toplantıda aşamadım.

Uzun izahlar sonrasında kabul ettirebildiğim tezim şöyle idi: Bugün hâkim unsur olan **"batı kültürü"** bir taraftan bütün dünyanın aynı düşünüp benzer eserler vermesini sağlayacak bir anlayışla hareket ediyor. Ama aynı zamanda **"batı"**nın kültür üstünlüğünü sürdürme gayesini gizlemede kullanılıyor. Ama aynı zamanda her ülkenin temelinde var olan yerel kültürlerinin ölmesine engel olmak adına her türlü desteği sağlayacak yapılanmalara da gidiyor… Araştırmalar yaparak, yaptırarak yok olan ya da yok olmaya yüz tutan yerel kültür unsurlarını ortaya çıkarmaya, kayıtlar altına almaya gayret ediyor.

Bugün, mevcut **"batı kültürü"**nden bahsederken, yaygın geçmişi ancak birkaç asra dayanan bir kültürden bahsedebiliriz…

Oysa **"Doğu"** milletlerinin kültürlerini oluşturan dinî ve felsefî kaynakların tarih sahnesine çıkışlarına baktığımızda, bazılarının başlangıcı olarak milattan öncelere kadar uzanan tarihlerden bahsediyoruz demektir.

Türk ve Koreli kültür insanları olarak bizler de güncel yaklaşımlarla güncel konular ya da isimler üzerinden **"batı aklı"**yla yürümeyi tercih edersek, sadece "**Batı**"nın hâkim / popüler kültür anlayışına hizmet etmiş olur. Halbuki bizler, **"Doğu"** toplumlarının kültür köklerinin, hele hele Türkiye ve Kore kültürlerinin tarihî derinliklerdeki bağlılıklarını, ortaklıklarını, yakınlıklarını hatırlayıp hatırlatmayı önceliğimiz kılmalıyız ki; Türk ve Koreli gençler de bu çalışmaları takip ederek kendi öz ve yerli kültürlerinin zenginliklerini hatırlasınlar, öğrensinler. Bu doğrultuda ilk buluşma konumuz; iki ülke kültürlerinin kökünde yer alan kaynak kişileri, isimleri, anlayışları, konuları konuşmak olmalı!

Uzun toplantılar sonrasında kabul edilen bu düşüncemden hareketle ilk buluşmada Türkiye ve Kore'de edebiyatın, yayıncılığın, çevirinin vb. kültür ortamındaki mevcut durumun tespitini yaptık.

İkinci buluşmamızda ise; Türk ve Kore kültürlerinin kaynaklarını ve bu kaynakları besleyen kişileri konuşmayı tercih ettik. Daha sonraki buluşmalarda da; Türk ve Kore insanının kimlik meselesini, kimliğinin kaynaklarını, kimliği oluşturan kaynakların günümüz edebiyatında kullanılabilmesinin nasıl olacağını, halk âdetlerinin edebiyata etkisini, masalların vb. birikimlerin günümüz edebiyatında kullanılışının boyutlarını ele aldık birlikte…

Bütün tebliğlerin sunulmasından sonra yaşadığımız karşılıklı heyecanlar, yakalanan ipuçlarından memnuniyet duyan tarafların teşekkür ve tebrikleri, kararımızın isabetine verdikleri destek, sonraki buluşmalarımızın da anahtarı oldu.

Ve bu sayede benzer noktalarımızın çokluğunu, ortak yönlerimizin varlığını tekrar tekrar yakından gördük, heyecanlandık, umutlandık.

Türk halk kültürünün ve edebiyatının önemli isimlerinden Köroğlu ile Kore klasik romanı Honggildong Hikâyesi'nin, karşılıklı etkileşimlerini ya da basit benzerliklerini ayrıca iki eser arasındaki ortak ve farklı noktalarını bu buluşmalarda öğrendik.

Dangun Efsanesi başta olmak üzere Kore'nin kuruluş efsanelerinin, mitolojik karakteristiğe sahip olmanın dışında efsanevi epik şiirler olarak Kore Edebiyatının kökünü oluşturduklarını öğrendik.

Efsanevi özellikler taşıyan Kore kahramanlık şiirlerinin, daha sonraları Goryo, Chosun modern epik şiir ve günümüz Kore modern epik şiirlerinin varlığının temeli olduğunu öğrendik.

Kim Dongni'nin; Kore'nin öz felsefesi olan Şamanizm'in dünyasını Budizm, Konfüçyanizm, Taoizm gibi insanın kaderiyle bağlantılı dinî / mistik felsefeler ile Şilla'nın Hwarang Düşüncesi'ni birleştirdiği hümanizmi romanlarında deneyerek modern Kore romanına yeni sayfa açtığını öğrendik.

Hwarang ruhunun, Şilla halkının fikri dayanağı olan millet felsefesinin kimliği olarak modern Kore romanı için önemli bir arka plan oluşturduğunu öğrendik.

> *"Gökyüzünde güneş vardır, yeryüzünde insanoğlu yaşar. İnsanoğlunun yaşadığı yerküre güneş olmazsa yaşamaya devam edemez. Ayrıca insanoğlunun en müthiş maddesel buluşu, medeniyetin kolaylığı olan ateştir. Ateş, yerküre üzerindeki insanın gökteki güneşin*

yaratıcı gücünü ödünç alışı olarak da görülür. Topraktan gökyüzüne doğru yükselen şey ağaçtır ve bu ağaçlar üzerine kuşlar yuva yaparak yaşar. Kuş, gök ile iletişimde olan bir elçi olduğundan"

kuşa dönüştüğü kabul edilen yumurtanın, milletin atası olarak kabul edildiğini öğrendik.

"Kore şiirinin tarihinde en fazla işlenmiş konuya sahip şiirler aşk şarkılarıdır. Şiirin türü, şiiri seven toplum kesimi ya da şiiri yazan kesim değişse bile, her şiirde ortaya çıkan aşk şarkıları değişmezdir. 'Nim' ile birlikte iken mutlulukla aşk sevinci söylenir, 'Nim'den ayrı kalındığında vedanın hüznü, özlem ve bekleyiş dile getirilir. Burada âşık olunan ve ayrı kalınan obje 'Nim'dir. Diğer taraftan hayal gücünün ekseni olan 'Nim'in kim olduğuna bağlı olarak şiirin konusu ve içeriği değişebilir. 'Nim'; 'ülke ve 'Buda' olarak da açıklanmaktadır. Çağlar değiştikçe erkek yazarlar da 'Nim' için şarkılar yazmışlar, bunların çoğunluğunda Nim'in 'Kral' olduğunu"

da Koreli dostlarımızdan öğrendik.

Bu buluşmalarda bizler de Türk kültürüne kaynaklık eden unsurları paylaştık Koreli dostlarımızla…

En heyecan verici ortak yönlerden bir örnek olarak; Kore edebiyatındaki **"Nim"** ile Türk edebiyatındaki **"Leyla"** motifleri arasındaki benzerliği öğrenince karşılıklı olarak inanılmaz heyecanlandık. Sadece **"Nim"** ve **"Leyla"** motiflerinin iki ülke edebiyatındaki kullanımında varlığının ipuçları tesbit edilen benzerlikler konusunda acilen karşılıklı akademik çalışmalar yapıp üzerinde daha fazla durmamız gerektiğini paylaştık.

Yine bu edebiyat buluşmaları sayesinde, bir taraftan iki ülke arasında kültür alışverişinin sağlıklı temellere oturabilmesi için yayıncılık sorunlarına çözüm aradık. Bir taraftan kültürel köklerimizi paylaşırken, dünyanın yaşadığı **"kültürel ve siyasî kimlik"** bunalımından ülkelerimizin ne kadar etkilendiğini karşılaştırdık.

Karşılık olarak Koreli dostlardan dinlediğimiz ve öğrendiğimiz edebiyata, kültür ve sanata dair bilgiler ile kullanılan terimlerden, masallara, efsanelere, mitolojilere kadar ortak yönlerimizin ne kadar

çok olduğunu ve kültürel olarak tarihimizin köklerine kadar uzanan ne denli güçlü bir bağ bulunduğunu tekrar memnuniyet duyarak hatırladık.

Yola koyulduğumuz ilk günden itibaren ipek kadar kıymetli gördüğümüz bu yeni oluşumu, bu yeniden yakınlaşmayı sağlıklı sürdürebilmek adına adımlarımızı sabırla atmış olmamız, Türk ve Kore kültürlerinin mayasının sağlamlığı, saflığı ve ortak noktalarının çokluğundan kaynaklandı. Çünkü bu yolculuğa başladığımızdan itibaren, birlikteliğimizin tüm dünyaya örnek teşkil edecek seviyede bir başlangıç, bir gayret olduğunu fark etmiştik!

Türkiye ile Kore arasındaki bu fark edişle başlayan yolculuğun sadece iki ülkeye değil, dünya barışına ve dünya kültürüne de ciddi katkılar sağlayacağına olan inancımızı bir kere daha vurgulamak istiyorum.

Bu buluşmanın bugüne kadar gecikmesine rağmen bundan sonrası için heyecan verici olabilmesindeki sır, Türk ve Kore milletlerinin dünyada yaşanan kimi zulüm ve kandırmacalara engel olabilecek zengin bir ortak kültür birikimine sahip olmasındandır.

Son yıllarda, dünyanın gözü önünde, bazı **"Batı"** ülkelerinin hedef aldıkları ülkelere **"demokrasi"**, **"daha fazla insan hakları götürme"** gibi masum görünümlü kavramlar arasında işledikleri kültür cinayetlerinin, her alandaki soygunların, yok edişlerin ve bu arada binlerce hayatın alenen kıyılmasına son verilmesi umudumuz da gücünü bu birikimden almaktadır.

Türkiye ve Kore arasındaki kültür yakınlaşmaları esnasında yapılanlar sadece bu kadarla sınırlı değil elbette… Türkiye- Kore kültür münasebetleri çerçevesinde yapılanları belirli başlıklar altında özetlemem gerekirse…

Koreli dostlarımıza Türk edebiyatının ve kültürünün ana besleyici kaynakları / damarları olarak, yazılı kaynaklarımızdan Orhun Abideleri'ni, Kutadgu Bilig'i, öncü kişiler olarak da Dede Korkut'u, Ahmet Yesevî'yi anlattık… Dünyanın 18. Yüzyıldan itibaren tanımlamaya başladığı **"hümanizma"** anlayışından çok daha köklü ve çıkarsız, menfaat ilişkisine dayanmayan saf bir insanî **"insan sevgisi"** anlayışını Anadolu'dan dünyaya 13. Yüzyılda haykıran Mevlânâ'nın, Hacı Bektaş Veli'nin, Yunus Emre'nin insanlık anlayışını

kaynağıyla paylaştık. Yakın dönemimizin büyük ozanı Âşık Veysel'i tanıtmaya çalıştık.

Günümüz fikir hareketlerimizin dinamiklerinin kimler olduğunu paylaşırken; Mehmed Âkif Ersoy, Necip Fazıl Kısakürek, Kemal Tahir, Ziya Gökalp, Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Nurettin Topçu, Cemil Meriç vs. gibi fikir öncülerimiz özetle de olsa Koreli ilim insanlarına, sanatçılarına / edebiyatçılarına tanıtıldı.

Geçmişinden bugüne yolculuğuyla Türk tiyatrosu ve sineması, bütün dallarıyla edebiyatımızın serüveni, perde sanatlarından ortaoyunu ve meddahına kadar gelenekli sahne sanatlarımız ve modern tiyatromuz yanında gelenekli el sanatlarımızın hemen hepsi örnekleriyle anlatıldı. Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği ve mehteriyle müziğimizin tüm renkleri tanıtıldı.

Kahvesinden çayına, baklavasından lokumuna, simidinden şerbetine, dönerine kadar Türk mutfağının birçok lezzeti Koreli dostlarımıza tattırıldı.

Bütün bunların yanı sıra; Gyeongju şehrinde aslına uygun olarak **İstanbul evi** inşa edildi. İç düzenlemesi tanıtım amaçlı düzenlenen bu yapı ziyaretçilere açık olarak hizmetini sürdürürken, karşılıklı olarak açılan iki dostluk odası da birer kültür köprüsü olarak hizmetlerini sürdürmekte…

Karşılıklı etkinliklerin başlamasından bir süre sonra İstanbul'da İBB tarafından Ali Emiri Efendi Kültür Merkezi'nde açılan **Kore Dostluk Odası** Kore kültürünü merak edenlere hizmet veriyor… Keimyung Üniversitesi'nin çatısı altında hizmete sokulan **İstanbul Dostluk Odası** da Türk – Kore kültür münasebetlerinin kalıcı bir numunesi olarak hizmetlerini sürdürmekte…

Türkiye ile Kore'nin İstanbul'da gerçekleştirdiği **"İstanbul-Gyeongju Dünya Kültür Expo 2013"** ile başlayan kültür yolculuğunun bir yıl sonrasında Gyeongju'da 2014 Eylül'ünde gerçekleştirdiğimiz **"İstanbul Kore'de"** etkinliği hakkındaki şu önemli bilgiyi paylaşmam gerek: Nüfusu 350 binin altında olan Gyeongju şehrinde gerçekleştirilen **"İstanbul Kore'de"** etkinliğini, çevre illerden de gösterilen yoğun ilgiyle toplamda 700 bini aşkın Koreli takip etti. Bu anlamlı ilginin, Kore'de resmî kayıtlardaki mevcut paylaşımı ise şöyle; "İstanbul Kore'de 2014 (Kore): Türkiye tarafından yurt dışında yapılan en büyük kültür festivalidir. Güney Kore'de yabancı bir

ülke tarafından yapılan festivaller arasında 700.000'i aşkın ziyaretçi sayısına ulaşarak rekoru elinde tutan etkinliktir."

2014 yılında Kore'de gerçekleştirilen **İstanbul Günleri** ve 2. Kore-Türkiye Edebiyat Sempozyumu'nun ardından Keimyung Üniversitesi, Prof. Synn Ilhi'nin öncülüğünde önemli bir adım atarak, "**İpek Yolu ve Orta Asya Araştırmaları Merkezi**"ni kurarak iki ülke münasebetlerine değerli bir katkı sunmuş olduğunu da unutmak mümkün değil elbette.

Türk ve Kore kültür insanları arasındaki çalışmalar bütün hızıyla sürerken 21 Ağustos-18 Ekim 2015 arasında düzenlenen "**Uluslararası 2015 Gyeongju İpek Yolu Kültür Festivali**"ne İstanbul Büyükşehir Belediyesi "**Onur Konuğu**" olarak katıldı.

Prof. Synn Ilhi'nin, rektör kimliğinden öte tam bir Asya bilgesi kişiliğiyle öncülük ettiği Keimyung Üniversitesi'nin de kervana katılımıyla Türkiye ve Kore arasındaki kültür münasebetleri yepyeni bir döneme girmiş oldu… Bu gelişmeyle daha da zenginleşen münasebetler çerçevesinde, Keimyung Üniversitesi'nde düzenlenen (21 Mart 2015) **"Nevruz"** kutlamalarıyla dostluk ve kültürel yakınlaşma daha da güçlenmeye başladı. Tarafımızdan verilen Nevruz konulu konferansın ardından çıkılan alanda Nevruz'un kadîm ritüelleri canlandırıldı. Demirler dövüldü, yakılan ateşlerin üzerinden elele atlanıldı, halayları meddah gösterisi izledi… Sonrasında katılımcılara usulüne uygun olarak mesir macunu dağıtıldı.

Türkî Cumhuriyetlerin tamamında çok önemli yeri olan "**Nevruz Bayramı**", bu tarihî organizasyon sayesinde Kore'de de ilk olarak kutlanmış oldu. Keimyung Üniversitesi'nde periyodik olarak sürdürülmeye başlanan bu etkinlikler kapsamında tarafımdan verilen Mevlâna Celaleddin-i Rumi konferansı ardından sema, Hacı Bektaş Velî konferansı ardından semah sunumları yapıldı. Böylelikle asırlar öncesinden dünyaya gerçek insanlığın ne olduğunu anlatan gönül rehberlerimiz tanıtıldı.

Nevruz kültürünün diğer ritüellerini paylaştığımızda Koreli dostlarımızın büyük bir heyecanla; "Bu saydığınız ritüellerin birçoğu Kore kültüründe de yaşayan unsurlar!" demeleri, birbirimizi hatırlamak adına neler yapmamız gerektiğini göstermesi açısından ayrı önemdeydi elbette…

Orijinal Türk müziği enstrümanlarıyla, Türk halk müziğimizden ve klasik Türk müziğimizden örnekler sunduğumuzda da Koreli dostlarımız gerek bazı enstrümanlarımız gerek bazı ezgilerimiz arasındaki benzerliklere vurguda bulundular bizleri de heyecanlandıran yorumlarla…

Keimyung Üniversitesi'nin bu anlamlı ilgisinin ardından heyecan verici bir davet de Dongguk Üniversitesi'nden geldi ve orada da **"Nevruz Konferansı ve Nevruz Kutlama Gösterisi"** etkinliği düzenlendi. Daha sonra **"İpek Yolu Ruhu ve 4. Endüstriyel Devrim"** başlığıyla, **"Uluslararası İpek Yolu Forumu"**nun üçüncüsü, Dongguk Üniversitesi organizasyonuyla gerçekleşti. Şahsımın **"onur konuğu"** olarak yer aldığı toplantıda yaptığı konuşma takdir topladı.

Günümüzde tarihî ipek yolunun üzerinde yaşayan devletlere baktığımızda, bu alanda yapılacak özgün çalışmaların dünya barışının da teminatı olacağını bu buluşmalar sayesinde daha net gördüğümü de bu vesileyle ifade etmek isterim.

Türkiye ile Kore arasındaki toplantılarımızın hemen hepsindeki konuşmalarımı bitirirken, "unutmayın, güneş doğudan doğar!" sözünü tekrarladım hep… Çünkü böylelikle; **"Doğu"**nun birikiminin, **"Doğu"**nun gerçek gücünün hatırlanmasına katkımız olabilirdi… Bu fark edilme sayesinde sömürge ülkelerinin kanlarıyla fakir bırakılmış ülkelerin yok olan canlarıyla dönen çarkların durmasına katkıda bulunabilirdik…

Geriye doğru baktığımızda… Asya'nın büyük coğrafyasında, kimler egemen olmuş, kimler yaşamış ve tarih boyunca nelerle karşılaşmışlar sorularına cevap aradığımızda, günümüz siyasetinin ipuçlarını da yakalamaya başlamışız demektir.

Orta Asya bozkırlarından batıya doğru göçmüş, batı yönüne koyduğu **"Kızıl Elma"** hedefine ulaşmaya çalışırken birçok tuzakla da uğraşmak durumunda kalmış ama doğudaki köklerini de her zaman anan ve arayan Türk milleti için Asya daima çok kardeşli bir kaynaktır.

Tarihî İpekyolunu günümüzde samimiyetle izleyecek olanlar, bir dizi unutturulmuşu öğrenir, dünya kültür tarihinden başlayarak genel tarihinin yeniden ve aslına uygun olarak yazılması gerektiğini anlamış olurlar. Böylece topyekûn Asya birikiminin, Karahanlılar'ın,

Gazneliler'in, Büyük Selçuklular'ın, Osmanlılar'ın elinde yeşermiş büyük uygarlığın Asya'dan, doğudan batıya akışı belirginleşir. Kültür ve medeniyetin gerçek kaynağı ortaya çıkar! Dünya kültür tarihi gerçek hikâyeleriyle, yaşanmışlıklarıyla, aslına uygun olarak yeniden yazılır.

Bunun içindir ki kültürümüzün temel kaynaklarını çok iyi bilmenin, iki ülke olarak paylaşmanın ve ortak noktalarımızı fark etmenin önemli olduğuna inanarak attık bu yoldaki tüm adımlarımızı. Çünkü günümüz dünyasında, bugünün siyasetinde egemen olmanın temel yolu, **"kültür kimliğinin"** korunmasından geçmektedir. Bu temenninin gerçekleşmesi ise kültürlerin korunması için kurulmuş milletlerarası ittifakların çalışmalarında bütün ülkelerin ortak söz sahibi olmasına bağlıdır. Az önce işaret ettiğim gibi kendinden olmayan kültürleri yağmalayan, yok eden düşüncelerin hâkimiyetindeki milletlerarası kuruluşlarla dünya kültürlerini koruyabilmenin, yaşatabilmenin imkânı olmadığı ortadadır. Bu gerçeği fark edebilmek için de siyasetteki alışılagelmiş yapılanmanın dünya barışında adaletin sağlanması önünde nasıl bir engel olduğunu artık samimiyetle görmeliyiz.

Bugün de; maziyle bağlarımızın simgeleri tarihî emanetler olarak varlıklarından onur duyduğumuz birbirinden önemli anıtlar, İpekyolu üzerindeki kentleri donatıyor. İpekyolu üzerinde ayakta kalmış olan han-kervansaray-köprüler vb. eserler, bize gidilecek yolu göstermekle kalmıyor, asırlar boyu oralarda yaşananların ipuçlarını verirken, nasıl bir medeniyet hizmetinden geldiğini de gösteriyor.

Bu bakışla sadece Anadolu'ya baktığımızda görürüz ki; varlığını dimdik sürdüren birbirinden değerli hanlar, kervansaraylar, köprüler, çeşmeler, döneminin üniversitesi olan medreseler bunun tanığıdır. Geniş Asya coğrafyasını da bu bakışa eklersek bizlere düşen; önce kendi topraklarımızdaki kıymetlerimizi tanıyıp, sonra dünya kültürüne tanıtarak bu asırlık miraslarımıza borçlarımızı ödemektir!

Buraya kadar, olabildiğince özetle de olsa Türkiye ve Kore arasında 2012'den itibaren başlayan yeni kültür münasebetleriyle ivme kazanan kültür yolculuğunun seyrini ve iki ülke kültür insanlarına yansımalarını paylaşmaya gayret ettim.

O halde… Bu yolculuğun yarıda kalması istenmiyorsa daha sık ve sağlıklı yürümesi için bundan sonra neler yapılmalıdır?

Bugüne kadar yapılanlar ışığında bundan sonra neler yapılması gerektiğine baktığımızda işimizin hem çok kolayladığını hem de yapılacak çok işimizin olduğunu söylemem gerek!

Öncelikle; karşılıklı gerçekleştirilen kültür etkinlikleri esnasında yakından yapılan gözlemlerde, etkinliklerde paylaşılan bilgiler ışığında derim ki… Türkiye ile Kore arasındaki kültür münasebetleri sonucunda 5 yılda ortaya konulan ciddi ve bakir kültür birikiminin kesintiye uğramaması için karşılıklı olarak daha güçlü ve sağlıklı biçimde yürütülmesi ana ilke olarak kabul edilmelidir.

Atılacak ilk adımda; popüler eserlerin karşılıklı çevirileri dışında, iki ülke kültürlerinin karşılıklı olarak zenginliklerini yansıtacak kaynak kişi ve eserlerinin tanıtımına başlanmalıdır. Bu çerçeveden olmak üzere; Kore kültürünü oluşturan kaynak eserler Türkçeye kazandırılırken, Türk kültürünü oluşturan kaynak eserler de acilen Korece'ye kazandırılmalıdır.

İstanbul ve Gyeongju şehirlerinin başlattığı yolculuk esnasındaki gelişmelere bağlı olarak, bu projeye 500 yıllık birikimiyle zenginlik katan İstanbul Üniversitesi'nin de katılımıyla taban daha da sağlamlaşmış oldu. Bu vesileyle, üniversitemizde başlamış bulunan Türkçe ve Korece öğreniminin, ticarî amaçların yanı sıra mutlaka kültürün hizmetinde de olacak biçimde gözden geçirilmesinin önemini özellikle vurgulamak istiyorum.

Elbette bu zenginliğin sağlıklı paylaşımı açısından, iki ülke arasındaki kültür insanlarının buluşmaları da aksatılmadan sürdürülmelidir.

Hepimiz de biliyoruz ki özlenen dünya barışı ancak; toplumlararası, ülkeler arası ilişkiler kurarak ortak yönlerimizi fark etmek, farklı yönlerimizi dünya üzerindeki bir renk ve zenginlik olarak görüp tanımaya çalışmakla olacaktır.

Gururla ifade etmek isterim ki… İstanbul ve Gyeongju şehirleri arasındaki bir imzayla çıkılan yolculuk esnasında Türk ve Koreli kültür insanları, asırlar öncesine uzanan ortak bağlarını hatırlayarak bu alanda dünyaya da örneklik teşkil etmişlerdir.

Bu vesileyle, **"İstanbul-Gyeongju Dünya Kültür Expo 2013"** organizasyonuyla başlayan Türk – Kore kültür yakınlaşmasının yansımalarının önemine işaretinden dolayı, Kore tarafından yapılan bazı taltifleri paylaşmayı da gerekli görüyorum.

İki ülke arasındaki bu kültür yakınlaşmasıyla gözlenen başarıya bir teşekkür nişânesi olarak, önce **"İstanbul Kore'de"** organizasyonu kapsamında dönemin İBB Başkanı Kadir Topbaş'a dönemin Kore Cumhurbaşkanı Park Geun-hye tarafından **"Güney Kore Devlet Kültür Nişanı"** verildi.

Bu arada "İstanbul-Gyeongju Dünya Kültür Expo 2013'teki başarılı ev sahipliği ve iki ülke arasındaki kültür alışverişine bugüne kadar sağladığı tüm katkılar için..." denilerek şahsıma da bazı taltiflerde bulunuldu.

Önce Kore Cumhurbaşkanı "**Cumhurbaşkanlığı Nişanı"** verildi. Gyeongsanbuk-do Valilik Binasında gerçekleşen törende nişan Gyeongsangbuk-do Valisi Sayın Kim KwanYong tarafından takdim edildi.

Keimyung Üniversitesi Rektörlüğü tarafından Nisan 2015 tarihinde Cemal Reşit Rey Konser Salonu Fuaye alanında düzenlenen bir törenle **"Onursal Profesörlük"** unvanı verildi. Ve Gyeongju Belediye Başkanı ChoiYang Sik tarafından **"Gyeongju Fahri Hemşehrilik Beratı"** takdim edildi.

Türk ve Kore kültürlerinin, tarihlerinden aldıkları ilhamla asırlar sonra yeniden buluştukları kültür yolundaki sağlıklı yürüyüşüne emeği geçen; Kore Gyeongsangbuk-do Eyaleti eski Valisi Sayın Kim Kwan Yong, Gyeongju Belediyesi eski Başkanı Sayın Choi Yang Şik, Kore Dong-ni Mok-wol Edebiyat Evi Eski Başkanı Sayın Chang Yun Ik, Keimyung Üniversitesi Rektörü Synn Ilhi, Sayın Tschung- Sun Kim'e, üniversite yönetimi ve Nana Lee'ye, Dongguk Üniversitesi rektörü Gye Young Lee ve üniversite yönetimine ve ilk günden itibaren projenin önemine dikkat çekerek sahip çıkan dönemin İBB Başkanı Kadir Topbaş'a, yönetimine ve kültür birimindeki çalışma arkadaşlarıma özel teşekkürü borç biliyorum…

Ayrıca projenin daha ilk gününden birer kardeş olduğumuzu fark ederek çalışmaları samimiyetle sürdürdüğümüz; Kim Jong Su, Lee Nam Gy, Park Euisik, Pyo Jae Soon, Pyo Sun Bong ve tercümanlıklarıyla bizleri konuşturan Ömer Faruk Kuşol, Açelya Yavuz, Hanu Jung, Meryem Gündüz, Davut Gündüz ve isimlerini sayamadığım tüm emeği geçenlere özel olarak teşekkür etmek istiyorum.

Gerçek anlamda kardeş iki ülke olan Türkiye ve Kore arasındaki bu buluşmayla; tarihî İpekyolu'nun güncellenmesinden oluşan kül-

tür yollarını sağlıklı inşa etme fırsatını yakalamış olduk… Bu fırsatı geleceğe taşırken gelecek nesillerimizin tekrar kurulmuş bu tarihi kan bağı ve kültürel muhabbet çerçevesinde dostluklarını ilerleteceğine olan inancımı, heyecanımı sizlerle de paylaşmak istiyorum…

Türkiye Kore kültür buluşmalarının tamamındaki hatırlatmamla noktayı koymak istiyorum; "Asla unutmayalım! Her ne şart olursa olsun daima ve daima güneş doğudan doğar!"

İPEĞİN ANA VATANI VE KAŞİFLERİ KONUSUNDA YENİ MÜLAHAZALAR

Dr. Ferhat Kurban TANRIDAĞLI[1*]

ÖZ

Genel olarak ipeğin ana vatanının Çin olduğu tezi yaygındır. Oysa bu tez sadece Çince olarak kayda geçmiş bir rivayete dayanmaktadır. Çin tarihinin en eski örneği olan **Shı ji (Tarihname)** adlı tarih kitabında ise ipeğin ana vatanı olarak tahmin edilen bölgeler için "Asya kıtasında bir bölge" denmekte, Han Çinlilerinin yaşadıkları bölge olduğuna dair hiçbir teyit edici bilgi bulunmaktadır. Buna karşın Çince Rivayette geçen bölgeler üzerindeki tahminler daha çok Tarım havzası civarını gösterdiği gibi, arkeolojik kazılar da hep bu bölgelerden çıkmaktadır.

Yunanca ve batı dillerinde ipek yerine kullanılan "seres" sözcüğü "İpek vatanı olan uzak doğu ülkeleri" anlamında olup, "seres" in aslında Doğu Türkistan'daki Kaşgar'ın Milattan önceki eski adı olan "Sera" (Çince telaffuzu: "疏勒Sule/sele") dan geldiği yönünde ciddi görüşler vardır. Doğu Türkistan'da bulunan Hotan bölgesi Yabancı ve Çince kaynaklarda İpek üretim merkezi olarak tabir edilmekte ve Hotan ipeği, Hontan ipek atlas kumaşı günümüzde de halençok meşhurdur. Etimolojik açıdan bakıldığında ipeği tam anlamıyla direk ifade eden tek sözcük Türkçe olan "İpek" sözcüğüdür. Farsça, Hintçe gibi ipek ile tarihi bağlantısı olabilecek milletlerin dillerinde ipek sözcüğünün karşılığı olan sözcükler ipeği sadece tarif etmektedir. Türkçedeki İpek sözcüğü gibi doğrudan adlandıramamaktadır. Eğer ipek bir Türk keşfi olmasaydı adı Türkçe olmayabilirdi. Çünkü o dönemlerde başka milletlerden gelen birçok yeniliğin adının Türkçeye orijinal dildeki şekli ile ses tercümesi olarak geçtiği görülür. Örneğin: Çince 公主/gong zhu (prenses) sözcüğü Türkçeye "konçoy" olarak geçmiştir. Dolayısıyla ipeğin ana vatanı ve kaşifi hakkındaki bilinen tezler ciddi biçimde sorgulanmaya muhtaçtır.

[1] * Uygur Akademisi Genel Sekreteri, ferhatkt34@gmail.com

Sonuç olarak İpeğin ana vatanı Doğu Türkistan'dır, Kaşifleri başta Uygurlar olmak üzere Türklerdir.

Anahtar Kelimeler: İpek, Uygur, Hotan, Doğu Türkistan, Çin.

NEW VISIONS ABOUT THE ORIGIN OF THE SILK AND IT'S EXPLORER

ABSTRACT

In general, the thesis is that the main origin of the silk is China. However, this thesis is only based on a personal history recorded in Chinese. In the historical book "Shi ji (Date)", the earliest example of Chinese history, it is metioned as "A place in Asia, there is no confirmatory information that it is from the area that Han Chinese awere lived in. On the contrary, the estimates show more of the Tarim Basin, and archeological excavations always come out of these regions. Silk: Old English sioloc, seolec, from late Latin sericum, neuter of Latin sericus, based on Greek Sēres, the name given to the inhabitants of the East Asian countries from which silk first came overland to Europe.

There is a historical recort that: "seres" is comes from the old name of "Kashgar" – Sera (Chinese pronunciation: 疏勒Sule / Sele) in the history. The Hotan region in East Turkestan is known as the Silk production center in Chinese sources and Hotan ipek (silk), Hontan silk atlas fabric is still very famous today. From the etymological point of view, the only word that directly expresses silk is the Word " İpek" which is Turkish. Persian, Hindi, and so on, the words that are the opposite of the silk word in the tongues of the nations that may have historical connection with silk. It can not be called directly like the word of Turkic "ipek/silk." If silk had not been a Turkish discovery, its name would not be Turkish. Because, at that time, it is seen that the name of many innovations coming from other nations was accepted with the original shape of the Turks. For example: Chinese word 公主 gong zhu (princess) passed into Turkish as "konchoy" with voıce translation. Therefore, the known theses about the Silk's motherland and Explorers are seriously

questioned. As a result, the origin of the silk is eastren Turkestan, the explorer of silk are the Uighur and Turkic nations.

Keywords: Silk, Uighur, Ho Türkestan, China,

"İpek Yolu" Türk boyları arasında "Türkistan" veya "Türk Dünyası" kavramını çağrıştıran terimlerden birisidir. Bu terim bilimsel çalışmalarda da "Türkistan" ve "Türk Dünyası" tabiri yerine doğrudan kullanılmaktadır. Prof. Dr. Nadir Devlet 1990, 1991 yıllarında Kırım, Türkmenistan, Özbekistan, Tacikistan, Kırgızistan ve Kazakistan'ı ziyaret etmiş, bölgelerin o günkü Sosyoekonomik durumu üzerine incelemeler yapmış, daha da önemlisi o bölgelerde bulunan Türk-İslam medeniyetine ait türbe- mezar, mescit- medrese ve başka tarihi mekanların fotoğraflarını çekmiş, elde ettiği bilgi ve belgelerle bir kitap hazırlamış ve kitabın adını *İpek Yolu* koymuştur. Kitap Türk Tarih Kurum tarafından 1999 yılında **İpek Yolu** adıyla yayınlanmıştır.[2]

Uygur aydınlarından Prof. Dr. Abduşükür Mehmet Emin kaleme aldığı **Yipek Yolidiki Senet Cevherleri" (İpek yolundaki Sanat Cevherleri)** adlı kitabında ise Doğu Türkistan Uygur Türklerinin Edebiyat, Sanat, Müzik, Çalgı aletleri, Giyim-kuşam, yaşam tarzı gibi konuları işlemiştir.[3]

1990'lı yıllarda Doğu Türkistan'ın Hotan bölgesinde gerçekleştirilen Nevruz Bayramı kutlamalarını konu alan bir sanat filminin adı: "İpek yurtıda Noruz/ İpek yurdunda Nevruz" konmuştur.[4]

Japon Doğu Bilimcisi Shin ji Maejima **İpek Yolundaki 99 Sır** adlı kitabında Çin'in eski başkenti Chng An ve Loyang'dan kısaca bahsettikten sonra İpek yolu güzergahı, ipek yolundaki kültür varlıkları ve meşhur şahıslar olarak genellikle Doğu Türkistan'dan, Türkistan'dan Türk bilgin ve kahramanlarından bahsetmektedir.[5]

Görüldüğü gibi Türk halkları ve bilim adamları "İpek Yolu" denince Doğu Türkistan'ı, Türkistan'ı, "İpek Yolu Medeniyetleri"

---

2 Nadir Devlet, **İpek Yolu**, TTK Yayınları, Ankara 1999.

3 Abdushükür Mehmet Emin, **Yipek Yolidiki Senet Cevherleri**, Şin Ciang Halk Neşriyatı, Urumçi 2009.

4 Şin Ciang TV, Mart 1993.

5 Shin Ji Maejima, **İpek Yolundaki 99 Sır**, 1977, Uygurca tercümesi, Şin Ciang Yaşlar-Ösmürler Neşriyatı, Urumçi 1986.

denince de Türk-İslam medeniyetlerini anlamaktadır.

İpek Yolu güzergahının büyük bölümü Türkistan Topraklarından geçtiği bir gerçektir. Bu durum İpeğin ana vatanı gerçekten Çin midir? İpeği kimler bulmuştur? gibi soru ve kuşkuları da beraberinde getirmiştir.

1. İpek Nedir ve Nasıl Elde Edilir?

İpek, ipekböceğinin ördüğü kozadan elde edilen yumuşak, parlak ve kıymetli bir liftir. İpek kumaş bu liflerden yapılır. İpek böcekleri genellikle **dut yaprağı** ile beslenir. Dolayısı ile dut ağacının bolca yetiştiği bölgeler ipeğin ilk vatanı konusunda öncelikli konumda olabilir. Dut ağacı Doğu Türkistan'da en yaygın olan bir ağaç türü olup, bölgenin her yerinde dut ağacı sıraları vardır, ayrıca her Uygur'un evinin önünde, avlusunda, bahçesinde mutlaka dut ağacı bulunur. Beyaz dut ve karadut çeşitleri vardır ve sağlık için son derece faydalı olduğuna inanılır.

Ülkü Gürsoy'un "Türk Kültüründe Ağaç Kültürü ve Dut Ağacı" başlıklı yazısında şöyle bir özet vardır: "Dut ağacı ipekböceği, ipek yetiştirilmesi açısından önemlidir. Bu konuda tarihi İpek yolu üzerinde bulunan yerleşim yerlerinin bitki örtüsü ve özellikle de dut ağacına ait menkibeler, Eski Türklerden günümüze dut ağacının önemli bir yeri olduğunu göstermektedir."[6]

2. İpeğin Ana Vatanı Neresidir? İlk İpeği Kim Bulmuştur?

Günümüzde İpekböcekçiliği Çin ve Türkiyenin de içinde bulunduğu Asya Ortadoğu ve Avrupa'da olmak üzere yaklaşık 30 ülkede yapılmaktadır. İpek ile ilgili yazılı kitaplar ipeğin ilk önce Çin'de kullanıldığını yazarlar. İranlılar da ipekçiliğin ilk önce kendilerinde başladığını iddia ederler. Gerekçesi olarak ise "Şahname" adlı destanda bir İran Hükümdarının İbrişimden kaftan yapmayı akıl ettiği gösterilir.[7]

Yunanca ve batı dillerinde ipek yerine kullanılan "seres" sözcüğü "İpek vatanı olan uzak doğu ülkeleri" anlamında olup, "seres"in aslında Doğu Türkistan'daki Kaşgar'ın M.Ö eski adı olan "疏勒Sule/

[6] Ülkü Gürsoy, "Türk Kültüründe Ağaç Kültürü ve Dut Ağacı", **Türk Kültürü ve Haci Bektaşi Veli Araştırma Dergisi**, S. 61, Ankara 2012, s.1-12.

[7] Bkz: www.kozabirlik.com.tr./tarihce.html/ (Erişim Tarihi: 26.09.2018)

sele"den geldiği yönünde ciddi görüşler vardır.[8] ("seres" sözcüğüne Çincenin fonetik özelliğine göre "sule/sele" denir.) İran, Uzak doğu ülkesi olmadığına göre ve "serez" sözcüğünün alternatif anlamından yola çıkıldığında ipeğin anavatanı konusundaki araştırmayı Çinliler ve tarihi komşusu olan Türkler üzerinde yoğunlaştırabiliriz.

İpeğin ana vatanının Çin, kaşiflerinin de Çinliler olduğu görüşüne sebep olan ise Çince olarak kayda geçen rivayetlerdir. Bu konudaki Çince rivayetin pek çok varyantı vardır, bunlardan yaygın olanı ise aşağıdaki rivayettir:

Çin kaynaklarında eski devir tarihinde 西陵国之谜 Xilin devletler bilmecesi (sırları) diye bir tabir vardır. Rivayete göre, eski çağdaki kabileler ve boylar Xiling nehri boyunca Xiling beylikleri kurdular, onlar ipekböcekçiliğini ve ipek üretmeyi keşfettiler, elbise yaptılar. Sarı İmparator(轩辕皇帝-Sarı İmparator Xuanyuan M.Ö 2698-2598 yılları arasında hüküm sürmüş olduğu tahmin edilir) yaveriyle Xiling devletini gezerken, buradaki halkların üzerinde kendi üzerindekine hiç benzemeyen bir kumaştan elbiseler olduğunu fark eder ve böylece ipek, ipek kumaşı hakkında bilgi edinir. İpeği edinmek ve kendi tebasında da yaygınlaştırmak ister. Bu isteğini gerçekleştirmek için ipeğin kaşifi Lei Zu ile evlenir.[9] Çince kaynaklara göre Xiling devleti hakkındaki şu ifadeler dikkate şayandır:

西陵国： 西陵古国从严格意义上来讲，只存在于史书的记载中。太史公司马迁在《史记·五帝本纪》中记载："黄帝居轩辕之丘，娶西陵氏之女，是为嫘祖。嫘祖为黄帝正妃，生二子，其后皆有天下。"《史记·五帝本纪·正义》解释说："西陵，国名也。"这两处史料结合到一起，就是说，住在轩辕之丘的黄帝娶了西陵国王之女为妻。也就是说，我们最尊敬的祖先黄帝的妻子嫘祖，原本是西陵国人。
中文名称：西陵国，简 称：西陵， 所属洲：亚洲， 主要民族：华夏族

Bu metnin bire bir tercümesini şu şekilde yapabiliriz:
"XİLİNG DEVLETİ: Kadim Xiling devleti ciddi söylemek gere-

[8] Qian Bu Quan, "Seres Hakkında", **Garbi El Tarih Mecmuası**, C. I, Şin Ciang Halk Neşriyatı, s. 154-155.

[9] https//wapbaike.baidu.com.leizu (Erişim Tarihi: 26.09.2018).

kirse sadece **Tarihname**'deki kayıtlarda mevcuttur. Büyük tarihçi Simaqian[10] "Tarihname, Wudi hatırası"nda şöyle yazar: "Sarı İmparator Xuan Yuan'de yaşarken Xiling kabilesinin kızı ile evlenir, o LeiZu'dur. Lei Zu Sarı İmparator'un eşi olarak iki erkek çocuk doğurmuştur, bunlar yer yüzüne hakim olmuştur". "Tarihname. Wudi'ye izahat" kısmındaki açıklamada "Xi ling" bir devlet adıdır" denmektedir. Bu iki tarihi kayıt birleştirildiğinde demek oluyor ki, Sarı İmparator Xiling devletinin kralının kızı ile evlenmiştir. Bizim en saygın ecdadımız sarı imparatorun eşi Leizu aslında Xi ling devletindendir.

Devletin Çince adı: Xi ling devleti, Kısaltılmış adı: Xi ling, Bulunduğu kıta: Asya kıtası, Ana milletler: Çin Milliyetleri."

İpeği kimin bulduğu hakkındaki rivayetlerden yaygın olanı ise aşağıdaki gibidir: 黄帝之妻嫘祖—先蚕娘娘 Sarı İmparatorun eşi kraliçe Leizu ipekböceğinin ilk anasıdır-İpek tanrıçasıdır. Rivayet edilir ki, Sarı imparatorun eşi Leizu'nun ipekböceğini ilk keşfi şu şekilde oldu: Bir defasında Leizu yaban dut ağaçları ormanında su içerken ağaçtaki yaban ipekböceği kozası su tabağına düşer. Leizu bir tane dal ile tabaktaki ipek böceği kozasını süzerken dala ipek dolamış, süzdükçe sonu kesilmiyormuş, git gide uzamış. Leizu bu iplikleri ipek haline getirmiş ve elbise yapmış. Lei zu sonraki nesiller tarafından ipekböceğinin öncüsü kabul edilmiş olup daha sonraki hanedanlar ve nesillerde kraliçe ve cariyeler tarafından ipekböceği öncüsü /İpek tanrıçası ruhuna anma festivalleri düzenlene gelmiştir.[11] Gene aynı kaynakta Lei zu'nun kimliği için şu ifadeler kullanılmıştır:

本　　名 :嫘　　Adı: Lei　　别　　称：嫘祖、
Diğer adı: Leizu

所处时代: 中国远古时期 Yaşadığı dönem: Eski çağ dönemi.

---

[10] Si Maqian, Han Hanedanı'nın büyük tarih kayıtçılarının başkanı idi. Sarı İmparator'dan Hanwudi'ye 2000 yıllık Çin tarihinin genel bakışını veren "Shı ji/Tarihname" adlı çok övülmüş eserinden dolayı, Çin tarih yazımının atası olarak sayılır. Doğumu: MÖ:145, Han cheng/Çin, Ölümü: MÖ 86.

[11] Bkz. https://baike.baidu.com/item/%E8%A5%BF%E9%99%B5%E5%-9B%BD/1266428 (Erişim Tarihi: 26.09.2018)

民族族群: 华夏西陵氏　Milliyeti, Etnik gurubu: Çin Xiling kabilesi

出生地: 西陵, Doğum yeri : Xiling

主要成就: 首创种桑养蚕之法，抽丝编绢之术　Önemli kat kısı: ilk ipek böceği besiciliği, ipek dokuma tekniği

身　份: 黄帝轩辕氏元妃　Kimliği: Sarı imparator Xuan yuan'ın eşi.

Ancak gene Çinli aydınlara göre tarihte Lei zu diye bir şahsın yaşadığı kesin değildir.

Yukarıda görüldüğü gibi Çin tarihinin en itibarlı tarihçisi kabul edilen büyük tarihçi Simaqian'in eserindeki kayıtlarda ipeğin vatanın Çin olmadığı, ipeği keşfeden kimse olan Lei Zu'nun da Çinli (Han Çinlisi) olmadığı ifade edilmektedir. Zaten bu bölge konusunda halen tartışma sürmekte ve bölge ile ilgili ondan fazla tahmin ileri sürülmüştür. (关于西陵的说法，有十处之多 Xiling hakkında söylemde ise ondan fazla bölge mevcuttur.

Hatta bu konuda 神秘消失的古国 **Esrarengiz Kayıp Olan Kadim Devlet** adında yazılan bir kitap Çin'de böyle bir yerin olup olmadığı konusunu "kayıp kadim devlet" olarak açıklamış ve son noktayı koymuştur.[12] Öte yandan Çin tarihinde Türkistan ve Orta Asya için "西域Xi Yü (Batı diyar)" tabiri kullanılmakta olup, yukarıdaki kayıtlarda ipeğin ana vatanı olduğu söylenen "Xilingguo" da "Batı tepe devleti" demek olduğunu belirtelim.

Şimdi ipeğin anavatanı hakkındaki bir başka rivayete bakalım. İpek hakkında kayıtlara geçen şu rivayet Türklerle ilgilidir:

Tang devrinin ilk dönemlerinde (629 yılında) Baş rahip Xuan Zhang Budizm ile ilgili kutsal kitap Nom'u elde etmek üzere dönemin Çin Başkenti chan An'dan yola çıkarak Hindistan'a gider. Türkistan'dan geçerken Göktürk devletine uğramış ve seyahat notlarında Türk tarihi ilgili önemli bilgiler vermiştir. 645 yılında Çin'e döndüğünde "大唐西游记" yani **Büyük Tang'ın Batı Seyahatnamesi** adında bir seyahatname yazmıştır. Bu seyahatnamede şöyle bir kayıt bulunmaktadır: Tanrıdağları'nın güneyinde yer alan Hotan

[12] 《神秘消失的古国》 作　者:月明日 ISBN. 10位[7807391987] 13位[9787807391982, 出版社. 中原农民出版社, 出版时间: 2008-1-1)

(günümüzde Doğu Türkistan'da bir ildir.) devletinin Padişahı ipekböceğini edinmek için bir çare düşünmüş: Kendisine eş olarak gelecek olan Çinli prensese ipek böceklerini saç örgüsüne gizleyerek getirtmiş. Böylece o bölgede ipekçilik yayılmış. Bu olay 5.yüzyılın ilk yarısına denk gelirmiş. Kısa zaman sonra Pamir tepelerini geçerek bostanlık vadilere yayılmıştır.[13] Xuan Zhang'ın seyahatnamesinde yer alan bu rivayetin birkaç varyantı mevcut olup, ipek yolu ile ilgili çalışma yapan Çinli aydınlar bu rivayetleri kullanmayı ve referans göstermeyi pek severler. Bu rivayetin sırf Hotan'ın ipeğin vatanı olduğu gerçeğini gölgelemek, ipeğin menşeini Çin'e bağlamak için kullanılan zorlama hatta uydurma bir rivayet oluğunu aşağıda sunacağımız deliller ile açıklayamaya çalışacağız.

Yukarıda ipeğin ana vatanı ve kaşifi hakkındaki rivayetlere baktığımız zaman ilk rivayette adı geçen bölgelerin olup olmadığı ve yeri konusu, ipeği keşfettiği rivayet edilen şahsın yaşayıp yaşamadığı Çinli aydınlarca tartışmalı konu olarak ifade edilirken, Hotan halen faal bir İpek üretim merkezi olarak günümüzde durmaktadır.

İpeğin ana vatanıyla ilgili aşağıdaki kaynaklara da göz atmakta yarar vardır:

1) Batı dillerinde "ipek, ipekle ilgili" anlamında kullanılan "seres" sözcüğü ilk olarak M.Ö. 5.yüzyıllarda yaşamış olan eski Yunan tarihçisi Herodot'un **Tarih** kitabında geçer. Kitapta "ipeğin ana vatanı -serica" ifadesi yer almaktadır. Batı dillerinde "serica, seres, sinica "şekilleri görülür.[14]

Bazı Çinli tarihçiler bu sözcüğün Çin'i ifade ettiğini ileri sürerler. Onlara göre M.Ö. 2. yüzyılda Makedonyalı tüccarların Seres yani 东汉 (dong han/Doğu Han)ın o zamanlar 中原 orta ova/ düzlük bölgesinde bulunan başkenti Sera yani洛阳 (luo yang)a geldikleri hakkında tarihi kayıtlar vardır.[15] "Seres" ile 东汉/dong han, "sera" ile 洛阳/luoyang sözcükleri arasındaki bu son derece zorlama bağlantı teorisini gene Çinli tarihçi Çian Bu Çuan/ Qian bu quan/钱

[13] Shin Ji Maejima, **İpek Yolundaki 99 Sır**, (Terc. Erkin Hoşur), Şin Ciang Yaşlar-Ösmürler Neşriyatı, Urumçi 1986, s.120-143.

[14] Yalkun Tuniyaz, "Yipek Yoli ve Etlesçilik", **Şin Ciang İctimai Penler Tetkikati**, S. 1, 2016, s. 54-55.

[15] **a.g.e**.

伯泉—西域史论丛 “Seres Hakkında” adlı makalesinde şu şekilde çürütmektedir:

> “Batı tarih kitaplarındaki kayıtlara bakıldığında “seres” sözcüğü 中原/(zhongyuan) yani orta ovayı göstermiyor. Çünkü orta ova Hindistan ile Sityan arasında bir yer değildir, üstelik dört tarafı dağlar ile çevrili değildir, Orta ova bölgesindekilerin saçları kızıl değildir, gözleri de mavi değildir. Delillerden şunu görmekteyiz ki, Seres aslında Sule/sele yani Kaşgar’dır.”[16]

Yeri gelmişken belirtelim, günümüzde Kaşgar’ın 15 km batısında bulunan Tokuzak ilçesinin Çince adı halen”疏勒县su le ilçesi” dir.

Son yılların İngiliz tarihçesi Peter Frankopan’ın **İpek Yolu- Alternatif Dünya Tarihi** adlı kitabında tarihi İpek yolundaki doğulu ve batılı tüccarların değiş-tokuş noktası olarak belirtilen Taşkorgan ise Kaşgar’ın yakınlarındadır.[17] Bugünkü resmi statüsü “Kaşgar Vilayeti Taşkorgan Tacik otonom ilçesi”dir.

2) Sanskritçe belgelerde “ipeğin vatanı- Cina” diye kayıt bulunmaktadır.

Hindistan’da Mauryalılar hanedanının ilk imparatoru Çandragupta (M.Ö.324-300 yıllarında tahta oturmuş) döneminde yazılan **Arthashastra/Yönetim İşleri** adlı eserde Cina/支 dan ipek çıktığını, orada üretilen ipeklerin Hindistan’a satıldığını kaydetmiştir.[18]

Bazı Çinli araştırmacılar Cina’nın Qin/Çin 秦朝 sülalesini kast ettiğini iddia ederler.[19] Eski Çin’in ilk adı olan Qin/Çin(秦朝) sülalesi M. Ö221-207 yılları arasında geçmiş olup sadece 14 yıllık varlık göstermiştir. Oysa Hintçe **Yönetim İşleri** adlı eser ise 秦朝 Qin/Çin Sülalesinin kurulmasından yüz küsur yıl önce yazılmıştır.

---

[16] Qian bu quan/ — ‘’seres hakkında’’, **Garbi El Tarih Mecmuası**, 1.cilt, Şin Ciang Halk Neşriyatı, 1985, Çince neşri, s.154, 155.

[17] Peter Frankopan, **İpek Yolu- Alternatif Dünya Tarihi**, Pegasus Yayınları, İstanbul 2018, s.200.

[18] Mehmet Abla Metsidik,”Hoten’ning Yipekçilik Tarihi Hekkide Melumatlar”, **Sin Ciang İctimai Penler Jornili**, Uygurca, 4.sayı, s. 34

[19] Zhang Huanju,”Zhongguo Sözi Menisining Kengiyişi Toğrisida”, Hoten, **Pedagogika Alitehnik Penler Jurnili,** Uygurca, 1999, 4.sayı, s. 43.

Bu durumda "Cina" sözcüğünün Çin ile ilgili değil, Hindistan'a komşu olan Hotan bölgesi ile ilgili olduğu söylenebilir. Nitekim bugün Hotan vilayetine bağlı Çira adında bir ilçe vardır, Çince adı ise: 策勒县cele/sele ilçesidir.[20] Çince rivayetlerin aksine bilimsel kayıtlar ipeğin ana vatanı konusunda daha geçerli bilgiler vermektedir.

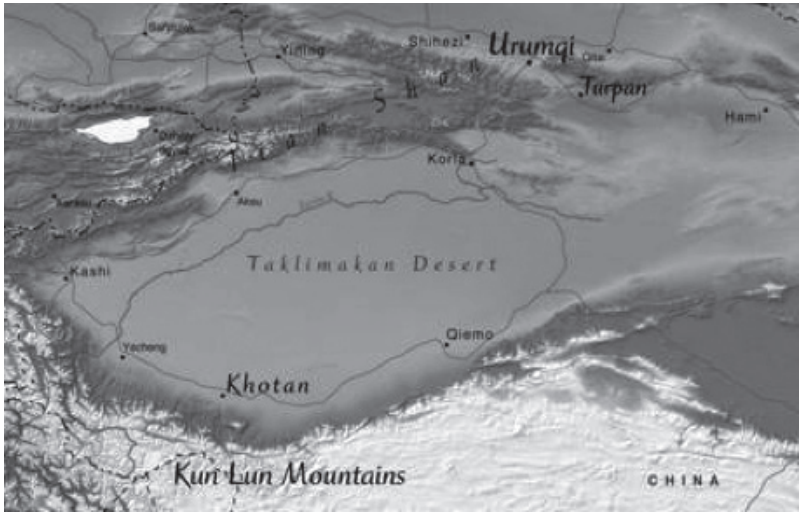

G.1: Doğu Türkistan'daki Tarihi İpek Vatanı – Hotan

[20] Yalkun Tuniyaz, "Yipek Yoli ve Etlesçilik", **Şin Ciang İctimai Penler Tetkikati,** 2016, 1.sayı, s. 54-55.

G.2: Resimde Hotan ipek kumaşı ve Hotan ipek atlas kumaşından dikilmiş
Uygur milli giysileri ile bezenmiş Uygur kızlarını görmekteyiz.
Bu elbiseler Uygur, Özbek Türklerinde Atlas yaygındır.
Atlas kumaş yatak-yorgan, perde, masa örtüsü olarak da kullanılır.

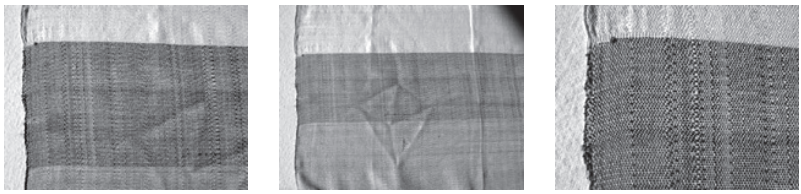

G.3: El dokuma Etles (atlas) ipek ipliği, doğal boyalar (mineral),
Hotan. Bu eşarp el ve doğal malzemeler ile boyalı, bükülmüş el işi,
Taklimakan Çölü'nün güney kenarında
Hotan yakınlarındaki küçük bir atölyede dokunmuştur.

İpeğin ve İpekçilik üretim tekniğinin Hindistan'a, İran'a ve Anadolu'ya yayılması coğrafik konumu ve iletişim dili açısından bakıldığında Chang An'长安dan değil de Hotan ve Kaşgar'dan yayılmış olması çok daha gerçekçi bir ihtimaldir. Hotan ile Chang An arası bugünkü ulaşım şartlarında tren yolu ile bile 4355 km.dir. Bugün İpek üretiminde ciddi yeri olan Hindistan, Afganistan ise Hotan'a komşu olup, diğer Türk şehirleri ile arasında hudut bile yoktu. İletişim olarak Türkçe bu bölgelerde geçerli dil olduğu tartışılmazdır. Hintli, Afgan, İranlı ve Anadolu Tüccarları için Hotan'nı bırakıp da Chan An'a gitmesi çok külfetli hatta çekilmez olmaz mıydı? Üstelik o dönemlerde ipeğin Hotan'dan başka bir kaynağı olduğu pek bilinmiyor da olabilir. Kaşgar yakınlarındaki Taşkorgan bölgesinin Tarihi İpek Yolunda Doğulu ve Batılı Tüccarların buluşma ve değiş-tokuş yapma noktası olması da tesadüfen değildir. Daha sonraları deniz ipek yolu keşfedilince deniz yolu ile Çin'e ulaşabilenler için durum değişmiş olabilir.

İpeğin, ipek böceği tekniğinin Anadolu'ya gelişi hakkında ise şöyle bir rivayet bulunmaktadır**:** Rivayete göre İpek böceği tekniğinin Anadolu'ya getirilebilmesi için Bizans döneminde imparator Justinien tarafından Türkistan'a iki rahip gönderilir. İpek üretimini öğrenen rahipler özel olarak hazırlatılan bastonlarının içine gizledikleri tohumları Anadolu'ya geçirerek buradaki ipek böcekçiliğini başlatmış olur.[21] Daha sonra İpek üretimi Anadolu'dan Avrupa'ya yayılmıştır. İpek 16. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasında İtalya ve Fransa'da büyük gelişme göstermiştir.

Yukarıda görüldüğü gibi İpeğin ana vatanının Çin olduğunun benimsenmesine sebep olan ise rivayetin Çince olarak kaleme alınmış olmasıdır. Yani Çince kaynaklarda bu rivayetin bulunmasıdır. Çince kaynaklarda geçen her tarihi olayları, her kültürel değer veya buluşu sırf Çince olarak kayda geçtiği için Çin'e ait olduğunu kabullenmenin pek bilimsel bir yaklaşım olmayacağı görülmektedir. Bilindiği gibi Türklerle Çinliler tarihi komşular olup birçok kültürel değerler alışverişleri olmuştur. Türkler tarih yapan ve tarihi olaylarda, buluşlarda önemli unsur olan konumda olmalarına rağmen yazma ve kayda geçme konusunda yeterince hassas olmamış, üstelik defalarca yazı değiştirdikleri için bu konulardaki söz hakkını da koruyamamıştır. Çinliler yaşam tarzlarından dolayı tarih ve tarihi olayları yazıya dökme, kayda geçme konusunda daha meyilli ve başarılı olmuşlardır. Üstelik hiçbir zaman yazı değiştirmedikleri için çok eski tarihi olaylar, Türk tarihi ve kültürü ile ilgili bilgiler çoğu zaman Çince kaynaklardan

[21] Sibel Karakeskin, http://www.madamseta.com/tarihce.asp (Erişim tarihi: 26.09.2018)

elde edilmektedir. Ancak görülüyor ki, Çin elindeki yazı kültürü avantajını kullanırken bazı buluşları ve gerçekleri kayda geçerken yeterince tarafsız ve objektif olamayabiliyorlar. Dolayısıyla Çince kaynaklardan yararlanırken sorgulayıcı ve açıkgözlü Olmayı öğrenmemiz gerektiği kanaatindeyim.

1. İpek Sözcüğünün Etimolojik Yapısı Üzerinden İpeğin Kaşifini Aramak

Bu tür tereddütlü konularda dilbilimi yani sözcüklerin etimolojik yapısı üzerinden konuya bakmak bizi daha aydınlatıcı sonuçlara götürebilir. Onun için ipekten ibaret bu değerli ürünün sözcük yapısı ve ipek ile ilgisi olan diğer dillerdeki karşılığı üzerinde kısaca duralım.

"İpek" sözcüğünün yapısı ile ilgili aşağıdaki bilgiler vardır.

1) İpek Kelime Kökeni

Tü ip/yip +Ak (sonek) → **ip**ak→ipek

Tarihte En Eski Kaynak

yipek "aynı anlamda" [İbni Mühenna, **Lugat** (1300 yılından önce)] *yipek* [**Codex Cumanicus** (1300)]

Bu kaynak kayıtlara geçmiş ve bu kelimenin kullanıldığı yazılı ilk kaynaktır. Kullanımı daha öncesinde sözlü olarak veya günlük hayatta yaygın olabilir.[22]

2) Prof. Dr. Hikmet Koraş ipek sözcüğü ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

"İpek kelimesi Türkçedir. İp isim köküne küçültme eki -ek'in gelmesiyle oluşmuştur. Kelime, Uygur Türkçesinde ipäk, Azerbaycan Türkçesinde ipäk, Türkmen Türkçesinde yüpek, Kazak Türkçesinde jipek, Kırgız Türkçesinde cibek, Başkurt Türkçesinde yibäk, Tatar Türkçesinde cifäk, Özbek Türkçesinde ipäk, Nogay Türkçesinde yibek/şille, Altay Türkçesinde yibek, Sagay Türkçesinde çibek/mangis, Hakas Türkçesinde çibek, Çıvaş Türkçesinde purşan şeklindedir. Bu bize kelimenin Türklerin yaşadığı bütün coğrafyada ses değişiklikleri ile ortakbir kullanıma sahip olduğunu gösteriyor. Sadece Sagay Türkleri çibek yanında mangıs kelimesini de kullanırken, Çuvaşlar pursan kelimesini kullanmaktadır."[23]

---

[22] https://www.etimolojiturkce.com/kelime/ipek (Erişim tarihi: 26.09.2018)

[23] Hikmet Koraş, "İpek Kelimesi, Kökeni Üzerine Tartışmalar ve Kavram Alanı", **Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi**, Nevşehir 1997, s.177-179.

İpek konusunda hak iddia eden İranlılara gelince:

Farsça: □□□□□□ ibrişim/ebrişim (Farsça) [isim]1. Kalınca bükülmüş ipek iplik 2. [sıfat] Bu iplikten yapılmış kumaş.

Görüldüğü gibi Farsçadaki İbrişim sözcüğü ipekten ibaret bu ürünü tarif ederek anlatmaktadır.

Önemli ipek üretim merkezi olan Hindistan'a gelince:

Hintçe : □□□□ resham, Urduca: □□□□ reşim, bu sözcükler aynı dil ailesine ait olma sebebiyle Farsça "ibrişim" ile bağlantılı olabilir.

Arapça : □□□ el-kazzu, İpek anlamındaki bu kelime ipek böceğinin salyası anlamındadır ve oradan isimleşmiştir.

丝绸sichou.(Çince). ''İpek kozası'' nın ses tercümesi olabilir.

Japonca: Eski Japoncada ipek sözcüğü için kino (绢), ipek kumaş için kenpu (绢布) şekli mevcut olsa da günümüzde ise shiruku (シルク) şeklinde kullanılmakta ve şöyle açıklanmaktadır: Silk: Old English sioloc, seolec, from late Latin sericum, neuter of Latin sericus, based on Greek Sēres, the name given to the inhabitants of the East Asian countries from which silk first came overland to Europe.

Görüldüğü üzere Türkçe ipek sözcüğü ipek ile direkt yapısal bağlantılı olup diğer dillerdeki karşılığı olan sözcüklerde bu özellik görünmemektedir. Yani Türkçe İpek sözcüğü ürünü doğrudan adlandırmaktadır. Diğer dillerdeki İpek için kullanılan terimleri ise ipeği tarif yoluyla ifade etmektedir. Demek ki bir ürünün mucidi ancak onun adını öz dili ile koyabilir.

Ayrıca, eğer ipek Çin'den Türklere geçmiş olsaydı adı da Çinceden ses tercümesi olarak gelebilirdi. Menşeyi Çin veya başka bir millete ait olan bir buluş veya ürün adı için Türkler Türkçe isim koyma çabasında bulunmayabilir. Nitekim Çin'den gelen prenses için bile eski Türkçe de "Konçoy" denmektedir ki Çince "公主 gong zhu/ prenses" sözcüğünün ses /ahenk tercümesidir.

Şu konuyu açıklamak gerekebilir: Göktürk yazıtlarında ve Kaşgarlı Mahmut'un Divanı'nda ipek kumaş için "ağı, atlas" sözcükleri geçer. Bu durum ise Çin'den işlenerek gelen İpek kumaşlar için "ağı" sözcüğünün kullanıldığını, ilk üretilen hali için ise ipek sözcüğünün kullanılmış olduğunu gösterir.

Sonuç olarak İpeğin Anavatanının Doğu Türkistan, kaşiflerinin de başta Uygurlar olmak üzere Türkler olduğu kanaatindeyim.

KAYNAKÇA

ABDUŞÜKÜR, Mehmet Emin, **Yipek Yolidiki Senet Cevherleri,** Şin Ciang Halk Neşriyatı, Urumçi 2009.

DEVLET, Nadir. **İpek Yolu,** Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.

FRANKOPAN, Peter, **İpek Yolu-Alternatif Dünya Tarihi**, Pegasus Yayınları, İstanbul 2018.

GÜRSOY, Ülkü, *"Türk Kültüründe Ağaç Kültürü ve Dut Ağacı"*, **Türk Kültür ve Haci Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, S.61, 2012,s.1-12.

KARAKESKİN, Sibel, http://www.madamseta.com/tarihce.asp (Erişim tarihi: 26.09.2018)

KORAŞ, Hikmet, "İpek Kelimesi, Kökeni Üzerine Tartışmalar ve Kavram Alanı", **Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi**, Nevşehir 1997, s.171-179.

MAEJİMA, Shin ji, **İpek Yolundaki 99 Sır**, Japonca basımı 1977, Uygurca tercümesi (Terc. Erkin Hoşur) Şin Ciang Yaşlar-Ösmürler Neşriyatı, Urumçi 1986.

METSİDİK, Memet Abla, "Hoten'ning Yipekçilik Tarihi Hekkide Melumatlar", **Şinciang İctimai Penler Jurnalı**, S.4, 1999.

MINGRI, Yue, **Esrarengiz Kayıp Olan Kadim Devlet**, Zhong Yuan Yayınevi, 2008, 神秘消失的古国》是2008年中原农民出版社出版的图书. 作　　者:月明日 ISBN. 10位[7807391987] 13位[9787807391982, 定　　价 :￥29.00 元，出版社. 中原农民出版社，出版时间: 2008-1-1)

QUAN, Qian bu, "*Seres Hakkında*", **Garbi El Tarih Mecmuası**, C. I, Şin Ciang Halk Neşriyatı, 1985, s. 154-155.

TUNİYAZ, Yalkun, "*Yalkun, Yipek Yoli ve Etlesçilik*", **Şin Ciang İctimai Penler Tetkikati**, 2016, S. 1, s. 54-65.

ZHANG, Huan Ju, "Zhonguo Sözi Menisinig Kengiyişi Toğrisida", **Hoten Pedagogika Ali Tehnikomi İlmiy Jornili**, S.1, 1995.

https://www.etimolojiturkce.com/kelime/ipek (Erişim tarihi: 26.09.2018)

https://baike.baidu.com/item (Erişim Tarihi: 26.09.2018)

https//wapbaike.baidu.com.leizu (Erişim Tarihi: 26.09.2018).

www.kozabirlik.com.tr./tarihce.html/ (Erişim Tarihi: 26.09.2018)

TÜRK HALK BİLİMİ İLE KORE HALK BİLİMİNİN BENZEYEN YÖNLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan TOPDEMİR[1*]

ÖZ

Milletler, halk bilimlerinde kendi sosyal ve kültürel kimliklerini ortaya koyarlar. Bir milletin beğenileri, zevkleri, inanışları, gelenekleri ve görenekleri, düğünleri, yemek kültürü, ölüm, doğum, kutsal günler, danslar, eğlenceler, müzik, giyim, misafir ağırlama, türküler, masallar, hikayeler, halk kahramanları, milletin bakış açısı yapmak koyar. Türk halkı ile Kore halkının ortak yönlerinin olduğu bilinmektedir. Bu ortak yönler, kültürel ve sosyal boyutlarla daha ileriye götürmek için faaliyet ve çalışmalar devam etmelidir. Bu bağlamdan yola çıkarak, Türk Halk Kültürü ile Kore Kültürünün ortak yönlerini öne çıkardım. Kore edebiyatındaki halk kahramanları ile Türk halkı kahramanlarının benzerlikleri, kültürler arası benzerliğin doğruluğu ortaya koyması bakımından önemlidir.

Anahtar Sözcükler: Halk Kültürü, Kore, Türkiye, destan, mücadele, sosyal değerler

SIMILAR ASPECTS OF TURKISH FOLK SCIENCE AND KOREAN FOLK SCIENCE
ABSTRACT

Nations show their social and cultural identities in folklore. A nation puts its perspective on pleasures, beliefs, traditions and customs, weddings, food culture, death, birth, holy days, dances, entertainments, music, clothing, guest hospitality, folklore, stories, stories, folk heroes. It is known that the people of Turkey and the people of Korea share the common aspects. It is necessary

[1] * İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Öğretim Üyesi, ramazan.topdemir@istanbul.edu.tr

to continue activities and activities in order to move forward with the common aspects, cultural and social dimensions. By means of context, it helped to emphasize the common aspects of Turkish Folk Culture and Korean Culture. The similarities of the heroes of the Turkish people and the heroes of the people of Korean literature are important in terms of establishing the similarity between cultures.

Keywords: Folk Culture, Korea, Turkey, epic, struggle, social values

Giriş

İstanbul'da Okan Üniversitesi 2013'te "Dünya Kültürleri Dersi" adı altında bir program başlattı. Birbirinden ilginç konular ve konuklarla çok önemli bir hizmeti başarı ile yerine getiren üniversitenin son konuğu da Güney Kore İstanbul Başkonsolosu Teodong Jean oldu. Öğrencilerle bir araya gelen Kore Başkonsolosu, Orta Asya'da yaşanan büyük göç sırasında Türklerin Batı'ya, Korelilerin ise Doğu'ya göç ettiğini belirtip "Aslında Türkler ile Koreliler akrabadır. Kültürlerimizde ve dillerimizde bile benzerlikler var. Türkçedeki kıvır kıvır sözü, Korecede kubul kubul. Mahalle ise bizim dilimizde Maeul'dur. Korece ve Türkçe, Altay dil ailesinden gelmektedir." diyerek ortak dil ve kültürümüzün olduğunu söyledi.

Kore Halkı ile Türk Halkının ortak değerleri ile ilgili bir başka örnek ise şöyledir: Kore'nin Gyeonggi Eyaleti Yongin şehrinde Koreliler bir Kore Halk Köyü (Korean Folk Village) kurmuşlar. Gelenek ve göreneklerine son derece düşkün bir millet olan Koreliler geçmişten günümüze yaşam tarzlarını bu köyde sergiliyorlar. Zaten, köyü gezdiğinizde yeme-içmeden, yaşam biçimine kadar, kullanılan araç-gereçlerden giysilere kadar birçok alanda benzer yanlarımızın olduğunu hemen görebiliyorsunuz. Köyde, geleneksel danslar, binicilik, el işleri becerileri, evlilik törenleri, gösteri ve eğlencenin hemen her çeşidiyle karşılaşabiliyorsunuz. Sokak pazarlarının bile bizim pazarlardaki benzerliği, yemeklerinin çoğunun Türk yemekleri ile olan tatları, restoran ve geleneksel metal işleme tekniklerini Kore'ye gidenler anlatmaktadırlar.

Türkiye'de Kore ile ilgili bilmsel çalışmalar yoğunluk kazanmaktadır. Ankara Üniversitesi- Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde,

Kayseri'de Erciyes Üniversitesi'nde Kore Dili ve Edebiyatı bölümü bulunmaktadır. Hankuk University of Foreign Studies HUFS Türk Edebiyatı Bölümü eğitim ve öğretimine devam ediyor.

Türk edebiyatından Koreceye üçü Masal, Nasrettin Hoca ve Mevlana derlemesi, on beşi günümüz yazarlarından olmak üzere toplam 18 eserin çevrilmesi, şimdi onların Kore edebiyatının Türkiye'de daha çok tanıtılması isteğini öne çıkarmış. Kore ve Türkiye çeviri çalışmaları ile tanınan Koreli Öğretim Üyesi, Nan A Lee, HUFS Türkoloji Bölümü'nü bitirip Peyami Safa'nın Eserlerinde Doğu - Batı Sorunu adlı teziyle doktorasını tamamladıktan sonra kendi bölümüne öğretim üyesi olarak dönmüştür. TEDA ve Korea projeleri kapsamında Orhan Pamuk, İhsan Oktay Anar, Aziz Nesin, Ahmet Ümit, Sevim Ak'ın kitaplarını ve kimi derlemeleri Koreceye; bir öykü seçkisini, Chong Cun Lee ve Kim Yong-Ha'nın birer romanını Türkçeye çevirmiştir.

Kore Halk Bilimi ve Türk Halk Biliminde Ortak Kahramanlar

Türk Halk Bilimi ile Kore Halk biliminde yer alan Köroğlu ile Honggildong iki halk kahramanlarının ortak yönlerini işlemeye çalışacağız. Köroğlu, haksızlığa, zulüme karşı gelen bir halk kahramanıdır. Toplumsal sarsıntıların olduğu bir dönemde ortaya çıkan Köroğlu, halkın beklentisine, özlemlerine cevap vermiş, kimsesizlere kol kanat germiştir. Köroğlu'nu yücelten ve değerli kılan, kılıcını, adalet için yeri geldiğinde kullanmasıdır. Mağdur ve haksızlığa uğrayan bir ailenin ferdi olan Köroğlu, babasından, çevresinden gördükleri ve aldıkları ile güçlü bir kişilik oluşturur. Köroğlu'nun ilk öğretmeni babasıdır.

Honggildong'da ise Choson Hanedanı'nda Kral Sejo'nun zor kullanarak tahta geçişi, buna karşı çıkan devlet adamlannın protestosu v.s. gibi siyasî sorunlar, devletin güç ve düzenini sarsmış, halk üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Bu ortamda ülkenin çeşitli yerlerinde eşkıyalar ve hırsız çeteleri boy göstermiştir. Honggildong, da halkın bunalımlı bir döneminde ortaya çıkarak mücadele etmiş, adı günümüze kadar gelmiştir. [2]

---

[2] Nan A Lee, "*Honggildong Hikayesi ile Köroğlu Destanının Benzerlik ve Farklılıkları,* www.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/12/842/1067

Köroğlu'nun Özeti

Zalim bir derebeyi olan Bolu Beyi at tutkunudur ve çok sayıda soylu ata sahiptir. Bir gün usta bir seyis olan Yusuf'u çağırıp Sultan'a hediye edilmek üzere şimdiye kadar görülmemiş iyi bir tay bulup getirmesini buyurur. Yusuf bu emir üzerine ovalan dolaşarak tay aramaya başlar. Atlan dikkatlice inceler. Sonunda pek de iyi görünmeyen kuru ve çirkin bir tay seçer. Yusuf, gelecekte bir küheylân olacağına inandığı bu tayı Bolu Beyi'ne götürür. Bolu Beyi, seyisinin kötü bir tay getirerek kendisiyle alay ettiğini düşünüp onu cezalandınr. Seyisin gözlerine mil çektirerek kör eder. Yusuf gözleri kör olarak iki tayla döner. Bundan sonra taylar Yusuf'un istediği gibi büyütülür. Bunlardan bir tanesi Köroğlu'nun *Kır Atı* olacaktır. *Kır At* eşi bulunmaz bir küheylan olunca, Seyis Yusuf, ona oğlunu bindirir ve intikamını almak için dağ başlarına yollar. Ruşen Ali'nin adı dağlara çıkıp ayaklanmalara imza atmasından sonra adı Köroğlu olur.

Köroğlu, hiç bir zaman haksızlığa sapmamıştır. Onun, hikayesinin en yaygın olduğu dönemde Osmanlılar sosyal ve siyasal alanda sıkıntı içerisindeydi. Osmanlı Devleti bu dönemde büyük iç ve dış sarsıntılar geçirmektedir. Ortalıkta, bundan yararlanan derebeyi tipleri türemiştir. Vilayetlerde valiler halkı ezmekte, çifte vergiler almakta, zulmün her çeşidini yapmaktadır. Bu zor durumda ortaya çıkan Köroğlu, etrafındaki halka adil olmuş, zalimlere karşı savaşmış bir halk kahramanıdır.[3]

Kore Halk Edebiyatı

Hancha, adlı yazı sisteminin M.Ö. 2.yy.'da Kore'ye girmesi ile sözlü edebiyatın yazılı forma geçmesi saglanmıştır. Koryo döneminde düz yazı gelişerek halkın ağızdan ağıza dolaşarak söylediği sözlü edebiyatın aktarıcısı olan "Mahalle Hikayeleri" denilen eğlenceli hikayeler yazıya geçirilmiştir. Daha sonraki dönemlerde de "Fabl" ortaya çıkarak "hiciv edebiyatı" ve "öğüt edebiyatı" yapılmaya başlanmıştır. Imçun tarafından yazılan Guksuncon (içki insan) ile I Gok tarafindan kaleme alınan "Cupbuincon" (Bambu Kadın) adlı bu iki eser Kore edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Coson Hanedanlığı (1392-1864) iki döneme ayrılmaktadir.

---

[3] Pertev Naili Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği,* Adam Yayınları, İstanbul 1988.

Changco (Yaratma) 1919 yılında yayın hayatına başlayan Kore Edebiyatı'nın ilk edebiyat dergisidir. Bu dergide yer alan Kim Tong-In'in (1900-1951) "Yakhan caiy silpim" (Zayiflarin Üzüntüsü)" adlı eseri Kore edebiyat tarihinde önemli bir yere sahiptir. Yazar alt tabaka sınıf halklarını romanında kahraman olarak belirlemiştir. Aynı zamanda yazar birey ile toplum ilişkilerini objektif olarak değerlendirmiştir.

Minyo tarzı şiirleri ile Kore Edebiyat tarihinde önemli bir yere sahip olan Kim So-Vol (1902-1934) *Beyaz Akis* dergisi etrafında toplanan şairlerden biridir. Kim So-Vol'un minyo tarzı şiirine bir örnek olarak aşağıdaki şiir verilebilir:[4]

"Açelya Çiçeği
Beni görmekten bıkıp da
Gideceğiniz zaman
Hiçbir şey söylemeden sizi göndereceğim.
Yongbyong'daki Yag dağından
Açelya çiçeklerini
Usul usul giderken
Yolunuza serdiğim o çiçeklere
Yavaşça basıp gidiniz.
Beni görmekten bıkıp da
Gideceğiniz zaman
Ölsem de gözyaşı dökmeyeceğim."

Honggildong'un Özeti

Honggildong Hikâyesi, Koreceyle yazılmış ilk eser olması açısından Kore edebiyat tarihinde büyük bir anlam ve öneme sahiptir. Eserin yazılış tarihi kesin olmamakla birlikte 17. yüzyıl başlarında Huh Kyun (1569-1618) adlı yazar tarafından kaleme alındığı bilinmektedir. Honggildong Hikâyesi'nin yazılış tarihinin kesin olmamasının nedeni eserin orijinalinin henüz bulunmamış olmasıdır. Ancak eşkiya başı olan Honggildong'un Kore tarihinde esas faaliyet göstermiş olduğu dönem ise Kral Yeonsankun 1494-1506 yıllan arasında tahtta kalmış olan Choson Hanedanı'nın 10. kralının zamanıdır.

[4] Hatice Türközü, "Kore Edebiyatına Genel Bakış", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.12, 2002, s.203-213.

Choson Hanedanı'nda Kral Sejo'nun zor kullanarak tahta geçişi, buna karşı çıkan devlet adamlannın protestosu v.s. gibi siyasî sorunlar, devletin güç ve düzenini sarsmış, halk üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Bu ortamda ülkenin çeşitli yerlerinde eşkiyalar ve hırsız çeteleri boy göstermiştir. Bu çetelerin arasında en çok bilineni, Kral Yeonsankun'un tahta geçişinden 6 yıl sonraki sonbaharda yakalanıp tutuklanan eşkiya Honggildong'un çetesidir.

Honggildong, babasının ikinci karısından olması nedeniyle toplum içinde aşağılanmaya maruz kalmış, bundan ötürü yaşadığı zorluklara ve karşısına çıkan engellere başkaldırarak evden kaçıp haydut başı olup yoksulluktan kurtulur. Dönemin Budist tapınaklannı basıp mallarını alır ve Hwalbin Partisi'ni kurarak partinin başına geçer. Bürokrat ve zenginlerden mal alıp fakirlere dağıtır. Ülkenin her tarafında onu yakalamak için çabalar gösterilir. Ancak Honggildong'da sihirli bir güç olduğu için kimse onu ele geçiremez. Honggildong vatanından ayrılıp yola çıkar ve her bakımdan güzel bir ülke olan Yuldo Ülkesi'ne vanr. Burası kötü canavarlann ülkesidir. Canavarlan yok edip, esir alınmış güzel kızlan kurtardıktan sonra Honggildong bu ülkenin kralı olur. [5]

Türk Köroğlu İle Koreli Honggildong'in Bakış Açılarındaki Benzerlikler

- Köroğlu ve Honggildon halk kahramanı olarak tanınmışlardır.
- Her iki kahraman da çevresindekilerine lider olur.
- Köroğlu ve Honggildong, mevcut düzene başkaldırmış, zenginden aldığını fakirlere dağıtmıştır.

Dönemin Toplumsal Durumu

Köroğlu Döneminde: Köroğlu'nun gerçek kişiliği bir yana bırakılırsa, öyküsü 16. yüzyıl sonlarında yayılmaya başlamıştır. Bunun nedeni açıktır. Halk, bir yandan Osmanlı, öte yandan Safevî ordularının vurup kırmasından öylesine bıkmıştır ki, kendisine yeni bir kurtarıcı aramıştır. Şehirlerdeki beylerin, valilerin, halkta baskı yapıp halktan zorla vergi alması, toplumda bunalım ortamı doğurmuştur. Halkın aradığı kurtarıcı Köroğlu olmuştur.[6]

---

[5] *A.g.e*

[6] M. Fuad Köprülü, *Türk Saz Şairleri I-V,* Milli Kültür Yayınları, Ankara 1962.

Honggildong Döneminde: Choson Hanedanının 10.uncu kralı, (1494-1506) dönemidir. Bu dönem başından beri, saraydaki hizmetçi ve memurların halktan aldıkları vergiyi Budist tapınaklarına taşıdığı, hazinede çalışanların ise güpegündüz resmi dairelere girip mallan zorla sahiplendikleri sıra dışı bir zamandı. Böyle bir ortamda halkın zorluk çekmesi tabiidir. Sonunda şehirlerde topluca hareket eden eşkiyalar boy göstermiştir. Kral Yeonsangun'un tahta çıkışının 6.yılında yakalanan Honggildong'un başlattığı ayaklanma ise bu dönemin meşhur bir eşkiyalık olayıdır.[7] .

- Yazar, Honggildong Hikâyesi'nin soylu eşkiya faaliyetlerini ve Honggildong'un insanüstü özelliklerini ortaya çıkartmak için eserine doğaüstü güçler gibi özel öğeler koymuştur. Bu özel öğeler arasında kılıktan kılığa ve şekilden şekile girmek, aniden kaybolup başka bir yerde ortaya çıkmak, yağmur ve rüzgar getirmek, vs. vardır.
- İki eser de kahramanlarının yaşamı üzerine kurgulanmıştır. Kahramanlar adaleti, zalimin karşısında, mazlumun yanında olma özelikleri ile ön plana çıkmışlardır.
- Kahramanlar çocukluklarından itibaren karşılaştıkları engelleri aşma mücadelesini başarı ile tamamlamışlardır.
- Okuyucular ve dinleyiciler Köroğlu ile Honggildong'un olağanüstü yaşamlarına karşı büyük ilgi duymuşlar bu olağanüstülüğü dilden dile anlatmışlardır.
- Köroğlu'nun atının, kılıcının yenilmez olduğunun, kır atın aynı zamanda uçma özelliğinin olduğu anlatılır.
- Honggildong Hikâyesi'ndeki kahramanın sihirbazlığı, bir yerden bir yere hemen gittiği ya da hemen kılık değiştirdiği konusu işlenir.
- Halk iki kahramanı da sever ve destekler.
- İsyanın nedeni haksızlıktır.
- Honggildong, Yuldo Ülkesi adlı ütopyayı kurup, burayı ideal bir ülke haline getirmek ister.
- Köroğlu Çamlıbel'e yerleşir; idealindeki mekanı burada kurmaya çalışır.
- Bireysel değerlerden çok, toplumsal değerlere önem verirler.

---

7 Nan A Lee, *a.g.e*

- Kralın ya da imparatorun düşmanı değildirler, daha çok halka zulüm eden toprak sahipleri ve derebeylere karşı bir baş kaldırı vardır.
- Gelişen olaylarda halk motifleri kullanılması, halkın özlemlerine ve beklentilerine cevap vermesi yaşananları ilginç kılmıştır.

Sonuç

Türk destanı Köroğlu ile Kore edebiyatının ürünü olan Honggildong Hikayesi'ndeki benzerlik her iki ülke için kültürel içerik açısından bir bütünlük sağlayacaktır. Türk ve Kore edebiyatındaki Köroğlu ve Honggolding birer halk kahramanı olarak günümüze kadar gelmişlerdir. Toplumsal değerler için mücadele eden zenginden alıp fakire veren bu efsane isimlerin halk için var olmaları oldukça önemlidir. Her iki eseri ve kahramanı ölümsüz kılan temel öğe, evrensel değerlere yer vermeleridir. Milletlerin, oratk değerlerini, ortak birikimlerini, ortaya koyarak, yeni gelişim ve değişimlere ön ayak olmak gerekir. Milletleri, var eden, ayakta tutan temel unsur; sosyal ve kültürel öğeleridir. Konu ile ilgili yapılacak her etkinlik, her çalışma halkların bütünleşmesine ve yakınlaşmasına yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

ALPTEKİN, Ali Berat, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı,* Akçağ Yayınları, Ankara 1997.

ARSUNAR, Ferruh, *Köroğlu,* Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1963.

BİRDOĞAN, Nejat *Köroğlu-Bir Toplumsal Direnişin Destanı,* Kaynak Yayınları, İstanbul 1996.

BORATAV, Pertev Naili, *Köroğlu Destanı,* Evkaf Matbaası, İstanbul 1931.

---------- *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği,* Adam Yayınları, İstanbul 1988.

ÇOBANOĞLU, Özkul, *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği,* Akçağ Yayınları, Ankara 2003.

KAPLAN, Mehmet, *Tip Tahlilleri, Dergah Yayınları,* İstanbul 1987.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad, *Türk Saz Şairleri I-V,* Milli Kültür Yayınları, Ankara 1962.

KÖROĞLU TÜRKÖZE, Hatice, *Şair Kim So Vol'un Hayatı Edebi Kişiliği, Kore Edebiyatına Katkısı ve Şiirleri,* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1999.

----------, "Kore Edebiyatına Genel Bakış", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.12, 2002, s.203-213.

Nan A Lee, "Honggildong Hikayesi ile Köroğlu Destanının Benzerlik ve Farklılıkları", www.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/12/842/1067

ÖZKAN, İsa, "Köroğlu Destanı'nda Kahraman ve Atının Doğuşu ile İlgili Motiflerin Tahlili", *Türk Dili Dergisi,* 549, Eylül 1997.

SOL, Sungkyung, *Honggildong'un Yaşamı ve Honggildong Hikâyesi,* Yeonsei Üniversitesi Yayınları, Seoul 2002.

Türkiye'de Kore ve Kore Kültürü Algısı

Prof. Dr. Fikret TURAN[1*]

ÖZ

Türk toplumu, 19. yüzyılın sonlarından itibaren Kore ve Korelileri öğrenmeye ve tanımaya başlamıştır. 1950'lerin başında patlak veren Kore Savaşı sırasında ise bu toplumla bizzat doğrudan doğruya tanışmış ve kendileriyle işbirliği yapmaya başlamıştır. Savaş sırasında ve sonrasında mazlum bir dost ülke olarak algılanan Kore ve Koreliler 1990'lı yıllardan sonra oluşan global ticaret, internet ve telekomünikasyon araçlarıyla Kore'nin otomotiv, elektronik, bilgisayar ve cep telefonu sanayiinde ulaştığı seviyeyi ve ekonomik gücü yakından görmüş, PSY'ın Gangnam Style müziği ve televizyon dizi filmleri aracılığıyla modern Kore kültürüyle tanışmıştır. Bütün bu ekonomi, bilim ve sanat alanında ulaştıkları başarılar Türk insanının Kore hakkındaki olumlu imajını yükseltmiştir. Bugün, Türk insanının zihninde Kore, birçok alanda örnek alınıp takip edilecek bir ülke olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Bu bildiride son yıllarda Türkiye'de Kore ve Koreli algısının ne durumda olduğu, popüler kültüre yansımaları hakkında bilgi verilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kore, Türkiye, Kültür, İmaj

THE PERCEPTION OF KOREA AND THE KOREAN CULTURE IN TURKEY
ABSTRACT

Turkish society has started to get familiar with Korea and Koreans since the end of the 19th century. Turkish people directly met with Korean people and began to cooperate with them during the Korean war in early1950s. Korea and Koreans were perceived as an

* İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü, fikret.turan@istanbul.edu.tr

oppressed friendly country and people by the Turkish people during and after the war. However, Turkish people have been closely acquainted with the standard and economic power of Korea in the fields of automotive, electronics, computer and mobile phone industries by means of the global trade, internet, and telecommunication tools that were commonly used after the 1990s, and Turks have had the opportunity to learn more about Korean culture through PSY's Gangnam style music and Korean TV series. All these achievements in the field of economy, science, and art have raised the positive image of Korean people in the perception of Turkish society. Today, in the minds of the Turkish people, Korea has begun to be considered as a country that will be held up as an example to be followed in many areas.

This paper aims to offer some information about the case of the perception related to Korea and Korean people in Turkey, and the reflection of this perception on popular culture in recent years.

Keywords: Korea, Turkey, Culture, Image

Türk toplumunun Kore hakkındaki ilk bilgileri 19. yüzyılın sonlarında Osmanlı Türkçesiyle yayımlanan ansiklopedik eserlere dayalı olarak oluşmuştur dersek yanlış olmaz. Bu eserlerdeki Kore maddesine ait bilgiler de genellikle Fransız ansiklopedilerindeki bilgilere dayalı olarak yazılmıştır. Osmanlı Devleti ile Kore arasındaki mesafenin uzaklığı ve bundan dolayı iki toplum arasındaki diplomatik ve ticari ilişkilerin yok denecek kadar az olması Osmanlı aydınları arasında Kore hakkında ilk elden özgün bilgi ve veri elde edilmesine imkân vermemiştir. Bu bağlamda Şemseddin Sami'nin ilk cildi 1889 (h. 1306) yılında yayımlanan 6 ciltlik *Kâmûsu'l-'Âlâm* isimli eserinde Kore toplumu, coğrafyası, tarihi ve ekonomik durumu hakkında dönemin şartları altında genişçe sayılacak bilgiler sunulurken bu bilgilerin kaynağı Fransız ansiklopedist Bouillet'nin (Marie Nicolas Bouillet, 1798-1864) *Dictionnaire Universel d'historie et de Géographie* isimli eserinin 1869 yılında yayımlanan 31. edisyonuna dayandığı söylenebilir. *Kâmûs*'ta ortaya konulan Kore hakkındaki bilgilerin 20. yüzyılın ilk yarısında Türk aydınının ve devlet adamlarının zihnindeki Kore algısını şekillendirdiğini düşünebiliriz. Bu bilgiler genellikle araştırmaya dayalı oluşturulmamış kesin

hükümler taşıyan, bazen olumsuz, bazen de gerçek dışı tahmini görüşler içeren bilgidir. Mesela, bu makalede, Korelilerin iki ırktan oluştuğu, birinci ve geniş kesimlerin Moğol ırkına mensup olduğu, yönetici ve aydın üst sınıfı oluşturan kesimlerin ise Kore'ye ne zaman gelip yerleştiği belli olmayan Kafkas ırkına sahip düzgün görünüşlü bir gruba mensup olduğu ileri sürülür. Bununla birlikte yer yer "Kore hakkında henüz tahkikat-ı mükemmele icra olunmamış ise de" gibi ifadelerle Koreliler hakkında yeterli araştırma yapılmadığı da ileri sürülür. Gene, benzer şekilde, verilen bilgilerin bazıları için "mervîdir" (rivayet edilmektedir) şeklinde ifadeler kullanıldığı da görülür. Korelilerin din ve mezhep bakımından Çinlilerden farklı olmadıkları, bununla birlikte bazı grupların mahalli bir inancının olduğu, ancak bu inancın nasıl bir inanç olduğunun bilinmediği söylenir. Burada verilen bilgilerde Kore'nin genellikle Çin ve Japonya arasında zaman zaman çatışmaya da varan egemenlik alanı olarak değerlendirilmiştir[2]. Bundan dolayı Türklerin, Kore'nin din, kültür ve ekonomi olarak Çin ve Japonya'ya benzer ve onlarla haşır neşir bir toplum olarak değerlendirdiğini düşünüyoruz. Osmanlı Devleti'nin Hariciye kayıtlarında 1885 yılından itibaren görülmeye başlayan belgeler de daha çok Rusya, Japonya ve Kore arasındaki siyasi ve askeri ilişkilere dair oldukça özet ve sathi kayıtlardır[3]. Bundan dolayı 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında, Cumhuriyetin ilk birkaç on yılını kapsayan dönemde Kore hakkındaki bilgilerin kaynağının esas olarak bu türden ansiklopediler ve coğrafya kitapları olduğunu ileri sürebiliriz. Bu kaynaklarda da Kore ve Korelilere dair görsel belge yok denecek kadar sınırlıdır. Resim, harita ve görsel malzeme yoktur. Tahmini bilgiler oluşturulmuştur. Bu dönem tanımaya çalışma, üzerine düşünmeye çalışma dönemidir. Türk gezginlerinin veya diplomatlarının gördüğü, incelediği veya araştırmacıların çalıştığı bir alan değildir.

---

[2] Şemseddin Sami, *Kâmûsu'l-'Âlâm*, cilt 5, İstanbul: Mihran Matbaası, 1896/7, s. 3728-3731.

[3] Türk toplumu ile Koreliler arasındaki ilişkilerin ilk dönemi hakkında daha fazla bilgi için bkz. Ali Merthan Dündar, "Başbakanlık Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivlerinde Bulunan Kore ile İlgili Belgeler Üzerine Bir Değerlendirme," *Asya ve Pasifik Çalışmaları Türkiye Yıllığı* 2007/2, s. 57-68.

Kore ile Türk insanının doğrudan teması 1950'de başlayan Kore Savaşı'nda Birleşmiş Milletler Gücü saflarında savaşa giren Türkiye'nin Kore'ye gönderdiği 5 bin kişilik Türk Tugayının subayları, memurları ve askerleri aracılığıyla olmuştur. Savaşın oldukça kanlı ve zor şartlarında Kore'yle tanışan Türk askerleri, ailelerine gönderdikleri mektuplarda savaş ve askerlik tecrübeleriyle ilgili bilgilerin yanı sıra Kore ve Koreliler hakkında birinci elden ve canlı denebilecek bilgiler vermişlerdir. Soğuk savaşın bu en çileli safhasında savaşan Güney Koreli halkın çektiği acı, sıkıntı ve yıkımlar mektuplarda sık sık karşılaşılan durumlardır. Buradan gönderilen mektupların yanı sıra askerlere, savaşa, Korelilere dair fotoğraflar da gönderilmiştir. Askerlerin dönmesinden sonra gazilerin yazdıkları anılar, kurdukları dernekler aracılığıyla dile getirdikleri sözlü savaş anıları Kore'yi ve Korelileri bir anda eğitimlisi ve eğitimsizi ile her seviyeden ve sosyal sınıftan Türk insanının zihninde haksızlığa uğramış dost ve mazlum bir ülke ve toplum olarak somutlaştırmıştır. Bunlar arasında çavuş M. Aziz Erkmen, Kore Savaşı hatıralarını günlük şeklinde düzenleyerek ve çokça sayılacak resim ve belgelerle zenginleştirerek sunduğu kişisel web sayfasında bir orta sınıf Türk ailesinin çocuğunun ve onun çevresinin Kore savaşı ve Kore ile ilgili ne kadar haşır neşir olduğu ve o kişilerin hayatında ne ölçüde merkezi bir rol oynadığı ortaya çıkar[4].

Eğitimli-eğitimsiz herkes bir şekilde Kore'de görevli yakınlarına mektuplar yazmış, onlardan mektuplar almıştır. Onların Kore ile ilgili hatıralarını dinlemiş, anılarını okumuştur. Güney Kore toplumunu ve kültürünü Türkiye'nin en küçük yerleşim birimlerinden en büyük şehir merkezlerine kadar dört bir yandan gelen Türk tugayını oluşturan asker ve subayların dilinden ve kaleminden öğrenmiştir. Kore'ye savaşmaya giden köy kökenli askerlerin resimleri, onlara yazılan ve onlardan alınan mektuplar köylerinin gurur vesilesi olarak saklanmış, sonradan o köylerin web sayfalarında gurur verici belgeler olarak sunulmuştur. Bunlar arasında, Kayseri'nin Talas ilçesine bağlı Alaybeyi köyünün internet sayfasında gösterilen aynı köyden Kore gazisi Kalender Çelik'e gönderilen mektuplar o köyün

[4] M. Aziz Erkmen, "Bir Kore Gazisinin Günlüğünden Askerlik Ve Kore Anıları", http://www.korehatiralari.com/2011-04-12-bir-kore-gazisi-anilari.pdf, s. 44, 70-73 (Erişim Tarihi: 30/06/2018)

Kore Savaşı sırasında Kore meselesini nasıl değerlendirdiğini anlatan çok değerli bilgiler ortaya koyar. Okuma yazması olmayan ailesi tarafından arzuhalcilere ve eğitimli kişilere yazdırılan bu mektuplar Türk köylüsünün Kore, Koreli ve Kore Savaşı algısına dair ilginç ve anlamlı bilgiler sunmaktadır[5].

Bu dönemde Kore Savaşı'yla ilgili haberler gazetelerde çok yer bulmuş, savaşla ilgili filmler yapılmış, romanlar yazılmıştır. Halk âşıkları Kore Savaşı'na ve orada çarpışan Türk askerlerine dair kahramanlık türküleri ve destanları yazmışlardır. Kore'de çarpışan Türk askeriyle ilgili olarak kahramanlık türkülerini yakan âşıklar arasında Âşık Nihani, Baba Salim, İlhami, Talibi Coşkun, Kemali Bülbül ve diğerlerinin eserlerinde Türk askerleri yüceltilirken Koreliler Rusya ve Çin tarafından zulme uğratılan bir millet olarak değerlendirilmiştir. Savaş sonrası Kore'den dönen Türk askerleri çevreleri tarafından Koreli lakabıyla anılmaya başlamıştır. 1950 sonrası Türk insanının zihnindeki Kore ve Kore kültürü algısı esas olarak Kore'de çarpışan Türk askerlerinin mektupları, savaş anıları ve savaş hakkında yazılmış gazete haberleri ve yorumları, filmler, romanlar ve halk âşıklarının şiirleri aracılığıyla oluşmuştur. Bunların tamamında Koreliler mazlum, haksızlığa uğramış ve Türkler tarafından yardım eli uzatılmış dost bir millettir[6].

Türklerin Korelilerle ilgili algısında 1990'dan sonra önemli değişiklikler olur. 1990'lı yılların ortalarından itibaren dünyada hızla yayılmaya başlayan internet, email ve cep telefonu gibi elektronik teknikler, uygulamalar ve aletlerle dünya ülkeleri birbirleriyle daha kolay ve hızlı iletişim kurmaya başlamış ve birbirlerini daha iyi tanımaya başlamışlardır. Bu küresel elektronik iletişim dünyasında Türk insanının zihninde Güney Kore hızla gelişen modern, genç ve dinamik bir toplumdur artık ve birçok aydının gözünde Türkiye'nin örnek alması gereken bir ülkedir. Bugünkü Türk insanın zihninde bu olumlu imajı besleyen unsurların başında Güney Kore'nin dünyada kabul gören elektronik markaları (Samsung, LG, vb), araba

---

[5] Bkz. http://alaybeyli.dindersi.tk/koremektuplari_sayfasi.html ve http://alaybeyli.dindersi.tk/kore_mektuplari/ahmet_celik.htm

[6] Halk âşıklarının Kore Savaşına dair eserleri için bkz. Ahmet Özgür Güvenç, "Örnekleriyle Âşık Şiirinde Kore Savaşı," *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 53, Aralık 2014, s. 125-162.

markaları (Hundai, KIA, SsangYong, vb), televizyonlarda gösterilen Güney Kore dizileri ve pek tabii her yaştan ve seviyeden Türk insanının bir şekilde karşılaştığı PSY'ın Gangnam Style şarkısı gelir.

PSY'ın Gangnam Style şarkısı 2012 yılında yayımlandıktan hemen sonra hem müziği hem de ritmik dansıyla 31 ülkede müzik listelerinin birinci sırasına yerleşmiş ve Türkiye'de de çok sevilmiş ve etkili olmuştur. Bazı yeni şarkıcılar yaptıkları Türkçe şarkılarını Gangnam style şarkısı tarzında ve PSY'ın dans figürlerini içeren kiplerle yayımlamışlardır. Bunlar arasında Mustafa Dural'ın (nam-ı diğer Gangnam Mustafa) hazırladığı "Atmalı" şarkısı Gangnam konseptiyle hazırlarken amacının bu tarzı kullanırken Türk müziğini dünyaya açmak olduğunu söylemiştir[7]. Gangnam style Türk televizyonlarında zayıflatma amaçlı zayıflatma sporu müziği olarak, yeni evlenenlerin youtubeda paylaştıkları evlilik videolarında konsept müziği olarak yaygın kullanılmıştır[8]. PSY'ın Türkiye'de bir eğlence kanalında yaptığı söyleşi ve ardından verdiği röportajlarda Türklere dair söylediği olumlu sözler basında ve toplumda kendisine ve Korelilere karşı pozitif havanın güçlenmesine vesile olmuştur[9].

Gene Türk milli takımının Güney Kore milli takımıyla 2002 yılında Güney Kore'de yapılan FIFA Dünya Futbol Şampiyonasında yaptığı üçüncülük maçında Güney Koreli taraftarların Türk bayrağıyla yaptıkları tezahürat ve iki takım arasındaki dostane mücadele Türkiye'de Korelilere karşı büyük takdir ve sevgi uyandırmıştır. Türk takımlarından Beşiktaş'ın ve oyuncusu İlhan Mansız'ın Güney Kore'deki şöhreti de gazetelere yansımış, iki toplum arasındaki ilişkilerin halk nezdinde gelişmesine katkıda bulunmuştur. En son olarak Güney Kore dizilerinden yapılan adaptasyon Türk dizileri (Hayat Şarkısı, Kiralık Aşk, vb.) de yeni Kore kültürünün Türkiye'de tanınmasına yola açmış etkili sanatsal araçlardan olmuştur.

---

[7] Konuya dair videolar için bkz. http://www.ensonhaber.com/gangnam-mustafa-psya-meydan-okudu-2014-04-24.html (Erişim Tarihi: 15/05/2018)

[8] Örnek videolar için bkz. https://www.youtube.com/watch?v=68YO4WzVATg, https://www.youtube.com/watch?v=LD20tRdvf4s, http://videonuz.ensonhaber.com/izle/kanal-7-de-gangnam-style-sarkisiyla-sabah-sporu (Erişim Tarihi: 15/05/2018)

[9] Bkz. Ayşe Arman'la Söyleşi: Bir şarkı yaptım insanlar çıldırdı. Hürriyet Kelebek, 12./02/2013. http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/bir-sarki-yaptim-insanlar-cildirdi-22612594 (Erişim Tarihi: 15/05/2018)

Sonuç

Türk toplumu, 19. yüzyılın sonlarından itibaren Kore ve Koreliler öğrenmeye ve tanımaya başlamıştır. 1950'lerin başında patlak veren Kore Savaşı sırasında ise bu toplumla bizzat doğrudan doğruya tanışmış ve kendileriyle işbirliği yapmaya başlamıştır. Savaş sırasında ve sonrasında mazlum bir dost ülke olarak algılanan Kore ve Koreliler 1990'lı yıllardan sonra oluşan global ticaret, internet ve telekomünikasyon araçlarıyla Kore'nin otomotiv, elektronik, bilgisayar ve cep telefonu sanayiinde ulaştığı seviyeyi ve ekonomik gücü yakından görmüş, PSY'ın Gangnam Style müziği ve televizyon dizi filmleri aracılığıyla modern Kore kültürüyle tanışmıştır. Bütün bu ekonomi, bilim ve sanat alanında ulaştıkları başarılar Türk insanının Kore hakkındaki olumlu imajını yükseltmiştir. Bugün, Türk insanının zihninde Kore, birçok alanda örnek alınıp takip edilecek bir ülke olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

KAYNAKÇA

"Ayşe Arman'la Söyleşi: Bir Şarkı Yaptım İnsanlar Çıldırdı", *Hürriyet Kelebek*, 12./02/2013. http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/bir-sarki-yaptim-insanlar-cildirdi-22612594 (Erişim Tarihi: 15/05/2018)

DÜNDAR, Ali Merthan, "Başbakanlık Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivlerinde Bulunan Kore ile İlgili Belgeler Üzerine Bir Değerlendirme," *Asya ve Pasifik Çalışmaları Türkiye Yıllığı* 2007/2, s. 57-68.

ERKMEN, M. Aziz, "Bir Kore Gazisinin Günlüğünden Askerlik Ve Kore Anıları",

http://www.korehatiralari.com/2011-04-12-bir-kore-gazisi-anilari.pdf, (Erişim Tarihi: 30/06/2018)

GÜVENÇ, Ahmet Özgür, "Örnekleriyle Âşık Şiirinde Kore Savaşı," *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 53, Aralık 2014, s. 125-162.

Şemseddin Sami, *Kâmûsu'l-'Âlâm*, cilt 5, İstanbul: Mihran Matbaası, 1896/7, s. 3728-3731.

http://alaybeyli.dindersi.tk/koremektuplari_sayfasi.html

http://alaybeyli.dindersi.tk/kore_mektuplari/ahmet_celik.htm

http://www.ensonhaber.com/gangnam-mustafa-psya-meydan-oku-

du-2014-04-24.html (Erişim Tarihi: 15/05/2018)

https://www.youtube.com/watch?v=68YO4WzVATg, https://www.youtube.com/watch?v=LD20tRdvf4s, http://videonuz.ensonhaber.com/izle/kanal-7-de-gangnam-style-sarkisiyla-sabah-sporu (Erişim Tarihi: 15/05/2018)

GÖRSELLER

Kâmûsu'l-'Âlâm, Kore Maddesi
(cilt 5, İstanbul: Mihran Matbaası, 1896/7, s. 3728-3731)

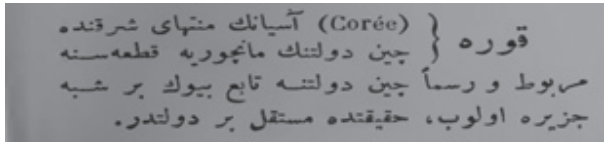
قوره { (Corée) آسیانك منتهای شرقنده
جین دولتك مانجوریه قطعه‌سنه
مربوط و رسماً جین دولتنه تابع بیوك بر شبه
جزیره اولوب، حقیقتده مستقل بر دولتدر.

حدود و مساحه‌سی. — قوره شمالدن جنوبه
محدد بر شبه جزیره اولوب، شرقاً جاپون دکیزیله،
جنوباً جین دکیزیله، غرباً ساری دکیزله و یچیلی
کورفزیله، شمالاً مانجوریه‌نك (لائوتونغ) و (زیرنیع)
ایالتلریله، منتهای شمال شرقیسنده برآز پرده دخی
روسیه‌نك ساحل ایالتیله محاط ومحدوددر. حدود
شمالیه‌سی قسم اعظمنده ایکی نهرك مجرالرندن عبارت
اولوب، بو ایکی نهر بر طاغك ایکی مائله‌سندن
نبعاتله، بری (تومان کانغ) شرق شمالیه ودیکری
(یالوکانغ) غرب جنوبیه طوغری آقار. بو وجهله
هرطرفدن حدود طبیعیه ایله آیرلمشدر. ´٢٠°٣٤
ایله ´٣٠°٤٢ عرض شمالی و ´١٥°١٢٢ ایله
´١٤°١٢٧ طول شرق آره‌لرنده محدد اولوب،
طولی ٩٠٠ و عرض وسطیسی ٢٢٠ کیلومتره‌در.
مساحهٔ سطحیه‌سی ٢١٨٦٥٠ مربع کیلومتره
اولوب، ١٠٥١٨٩٣٧ اهالیسی واردر.

حال طبیعیسی، جبال وانهاری. — اراضیسی
طاغلق ویك عارضه لی اولوب، هیچ اووه‌سی
یوقدر، وبالکز طاغلری آره‌سنده آز چوق کنیش
وادی وبایرلری واردر. الك بیوك طاغلری حدود
شمالیه‌سی قربنده اولوب، اورادهکی سلسله‌نك الك
یوکسك محلی اولان (پایق‌توسان) طاغندن برسلسله
آیریلوب، ساحل شرقیسی قربنده شبه جزیره‌نك
یوزیچه جنوبه طوغری اوزانیر، وسواحل غربیه‌سنه
طوغری برچوق قوللر اوزادیر. بو سلسله‌نك الك
یوکسك محلی پایتختدن کچن (هانغ کانغ) نهرینك
نبعان ایتدیکی محلدر. سلسلهٔ مذکوره‌نك غربی
مائله‌سندن دها برچوق انهار نبعان ایدوب، شبه
جزیره‌نك غربی سواحلنده کی قویاره دوکیلور.
شرق مائله‌سی ایسه پك دیك و آز مسافه لی
اولدیغندن، او جهتده جریان ایدن صولر سیل
حالنده قیصه انهاردن عبارتدر. سواحل غربیه
وجنوبیه‌سی پك کیرینتیلی چیقنتیلی اولوب، قویلریله
برونلری وقارشیلرنده کوچك آطه‌لری پك چوقدر.
سواحل شرقیه‌سی ایسه دها دوز اولوب، اورته
سنده قوره کورفزی دینلن کنیش و آچیق بر
کورفز وبونك اورته‌سنده روسلرك (لازارف)
تسمیه ایتدکاری بر لیمان واردر. جزایرینك الك

http://www.ensonhaber.com/gangnam-mustafa-psya-meydan-okudu-2014-04-24.html (15.05.2018)

Gangnam Mustafa PSY'a meydan okudu

PSY'ye benzerliği ile dikkat çeken Mustafa Dural, bu yıl piyasaya çıkardığı "Atmalı" adlı şarkısıyla tekrar gündeme geldi.

Gangnam Mustafa şarkısıyla geçtiğimiz yıl dikkatleri üzerine toplayan Mustafa Dural, bu yıl Atmalı adlı şarkıyla Türk figürlerini ön plana çıkardı.

''AMACIMIZ TÜRK MÜZİĞİNİ DÜNYAYA AÇMAK''

Gangnam Mustafa şarkısını Gangman Style müziğinin üzerine söz yazarak değiştirdiklerini ve PSY benzerliği ile de olumlu ve olumsuz tepkiler aldığını söyleyen Mustafa Dural, "Geçen sene PSY benzerliğimden dolayı 'Gangnam Mustafa' diye bir klip yapmıştık. O şarkı ses getirmişti. Bu yıl da 'Atmalı' diye klip yaptık. Geçen sene Gangnam Mustafa'da Kolbastı'yı işlemiştik. Karadeniz müziğini Avrupa soundlarına uyarlamıştık. Bu seneki Atmalı eserimizde oryantali ön plana çıkardık. Amacımız Türk müziğini dünyaya açmak. Karadeniz'in bıçak oyunu var. Onu da kullandık. Güzel bir eser oldu." dedi.

https://www.cnnturk.com/2013/yasam/diger/01/10/erzurumda.gangnam.style.dansi.yapan.at/692051.0/index.html (15.05.2018)

Erzurum'da "Gangnam Style" Dansı Yapan At

Erzurum'un Narman ilçesinde, at yetiştiriciliği yapan Uygar Ferdi Giray, Gangnam adını verdiği atına Güney koreli şarkıcı Park Jae Sang'ın (PSY) dünyada büyük ilgi gören 'Gangnam Style' şarkısı ile yaptığı dans figürlerini öğretti. Giray, "Gangnam Style gündemde olan bir müzik. Klibi milyonlarca kez izleniyor. Atıma 'Gangnam' adını verdim ve dansı öğrettim. Çok güzel dans ediyor. Önemli günlerde onu dans ettiriyorum. İzleyenler hayran kalıyor" dedi.

Kanal 7'de Gangnam Style şarkısıyla sabah sporu

http://videonuz.ensonhaber.com/izle/kanal-7-de-gangnam-style-sarkisiyla-sabah-sporu

Antalya Gangnam Style - Düğün Klipleri

https://www.youtube.com/watch?v=bXeeOPOP64c
https://www.youtube.com/watch?v=68YO4WzVATg
https://www.youtube.com/watch?v=LD20tRdvf4s
https://www.youtube.com/watch?v=hqEFVZiYVmg

Çelik ve Çeliknaz'dan Gangnam Style

https://pazarlamaturkiye.com/makale/celik-ve-celiknazdan-gangnam-style/

KORE SAVAŞININ TÜRK EDEBİYATINA YANSIMASI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Dr. Öğr. Üyesi Hatice KÖROĞLU TÜRKÖZÜ[1*]

ÖZ

Türkiye ve Kore'ye coğrafi açıdan baktığımızda birbirine çok uzak düşen iki millettir. Biri Asya'nın en batısında diğeri ise en doğusunda yer aldığını görürüz. Eski Çin kaynaklarında Göktürkler (M.Ö.522–745) ile Koguryo (M.Ö. 37-M.S. 668- Kore'nin eski krallıklarından biri) arasında ilişkilerin olduğundan bahsedilmektedir.

Türklerin 10.yüzyılda batıya doğru ilerlemesiyle Koreliler ile olan ilişkileri kesilmiştir. İki ülke arasındaki resmi ilişkiler çok sonra Kore Savaşı'nın patlak vermesinden bir yıl önce 1949 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin Kore Cumhuriyeti'ni tanımasıyla yeniden başlamıştır. 1950 yılında Kore'ye Türkiye Cumhuriyeti'nin asker göndermesiyle iki ülke arasındaki ilişkiler daha da hızlı bir ivme kazanmıştır.

Edebiyat alanında her iki ülke arasında maalesef pek bir etkileşim söz konusu olmamıştır. Ancak günümüzde Türkiye-Kore edebiyat alanında birbirlerini tanımak için çaba sarf etmektedir. Son zamanlarda Uzak doğu edebiyatı gerek yapılan çevireler gerekse düzenlenen kitap fuarına davet edilen yazar ve şairler aracılığı ile ülkemizde de tanır oldu. Özellikle Kore edebiyatından yapılan çeviriler Türk okuyucular ile buluşmakta ve dikkat çekmektedir. Kore ile edebiyat alanındaki ilk ilişkinin şiirle başladığını ve ilk şiirin de Kore Savaşı sırasında M. Küçük'ün yazmış olduğu "Kore'ye Selam" adlı şiirin olduğunu söylemek mümkündür. Bu şiir 1956 yılında Korece'ye de çevrilerek Kore'de dönemin *Donğ-A* günlük gazetesinde yayımlanmıştır.

Kore Savaşı ülkemizde gerek akademik çevrelerden gerekse edebiyat dünyasından hak ettiği ilgiyi görmemiştir. Bu zamana

* Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Kore Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, korogluesin@hotmail.com

kadar yapılan çalışmaların konusu genelde askeri ya da siyasi tarih yönünden ele alınmıştır. Bu çalışmada Kore Savaşı'nın Türk edebiyatındaki yansımaları şiir, roman ve tiyatro alanında genel anlamda değinilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kore Savaşı, Şiir, Roman, Tiyatro, Türk Edebiyatı

AN EVALUATION ON THE REFLECTION OF THE KOREAN WAR IN TURKISH LITERATURE

ABSTRACT

When we look at Turkey and Korea geographically, both nations fall far from each other. One of them sits on the most west of Asia and the other is located in the most east area. Ancient Chinese sources mention that there are relations between Gokturk's (B.C. 522-745) and Koguryo (B.C. 37-A.D. 668- one of the former kingdoms of Korea).

With the Turks moving westward in the 10th century, their relations with the Koreans were cut. Much later, official relations between Turkey and Korea resumed with the recognition of the Republic of Korea by the Republic of Turkey in 1949, one year before the Korean War. The relations between the two countries gained momentum in 1950 with the Republic of Turkey sending troops to Korea.

Unfortunately, there is not much interaction between the two countries in the field of literature. However, today the Turkish-Korean literature is making an effort to get to know each other. Recently, with the help of Korean literature translations and invitations of writers and poets to book fairs, Far Eastern literature is gaining attention and recognition by Turks. It is possible to say that the first relation with Korean literature began with poetry by M. Küçük during the Korean War titled "Hello to Korea". This poem was translated to Korean in 1956 and published in Korea's *Dong-A* daily newspaper.

The Korean War has not received the attention it deserves from the academic world and the literature world in Turkey. The subject

of the studies carried out until this time is generally in terms of military or political history. In this study, the reflections of Korean War in Turkish literature are mentioned in the field of poetry, novel and theater in general.

Keywords: Korean War, Poetry, Novel, Theater, Turkish Literature

1.Türk-Kore İlişkilerine Genel Bir Bakış

Türkiye ve Kore'ye coğrafi açıdan baktığımızda birbirine çok uzak düşen iki ülkedir. Türk-Kore kavimlerinin eski çağlarda Altay dağları eteğinde birlikte yaşadıklarına dair bilgiler çeşitli kaynaklarda da mevcuttur. Ancak Türklerin 10. yüzyılda batıya doğru göç etmesiyle Koreliler ile olan yakın ilişkileri kesilmiştir. Eskiden birlikte yaşadıkları için her iki ülkenin başta dil olmak üzere gelenek, örf, adet vs. ortak bir kültürü de paylaştıkları düşünülmektedir. Eski dönem Türk-Kore ilişkilerine baktığımızda tarihte ilk kez Türk ismiyle dünyaya tanıtılan Göktürkler (M.Ö.522-745) hakkında Çin'in *Sui-shu* adlı tarih kitabında, eski Kore devletlerinden Goguryo (M.Ö. 37-M.S. 668) ile Göktürkler arasında ilişkilerin olduğundan bahsedilmektedir.[2] Koguryo'nun 6. - 7. yüzyıllarda sınır komşusu olan Çin ile savaşırken gücünün yetersiz kalması neticesinde Göktürkler ile ittifak kurmasını Türkler ile Koreliler arasındaki ilk dostluk ilişkisinin başlangıcı olarak görmek mümkündür.

10. yüzyılda birbirinden uzak düşen iki ülkenin yüzyıllar sonra resmi temasları Kore Savaşının patlak vermesinden bir yıl önce 1949 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin Kore Cumhuriyeti'ni tanımasıyla yeniden başlamıştır. 1950 yılında Kore'de patlak veren Kore Savaşı'na Türkiye Cumhuriyeti'nin asker göndermesiyle bu ilişkiler daha da hızlı bir ivme kazanmıştır.

Türkiye- Kore ilişkilerine genel anlamda baktığımızda karşımıza şu tablo çıkmaktadır: 1950 yılından 2000'li yıllara kadar onar yıllık

[2] *Sui-shu* adlı Çin kaynağında Göktürk ve Koguryo devleti arasındaki ilişkilere ait bilgilerin aktarımı şu şekildedir: "(…) 607 yılında Çin'in Sui devletinin imparatoru, Göktürk devletinin Ki-Min kağanın çadırını ziyaretinde, Koguryo devletinin bir elçisi de çadırda Ki-Min kağanla temaslarda bulunmaktaydı..." Bkz. Duck-Chan Woo (1993). "Eski Türkler ve Eski Koreliler Arasındaki İlişkiler", Ankara Üniversitesi, DTCF, *Doğu Dilleri Dergisi*, Sayı 2, s. 1.

periyotlara böldüğümüzde belli özelliklere sahip altı dönem olarak ayrılmaktadır. 50'li yıllar iki ülke münasebetlerinde diplomatik ilişkilerin kurulduğu, 60'lı yıllar dostluk ilişkilerinin pekiştirildiği, 70'li yıllar iki ülke arasında kültürel işbirliğinin başlaması ve ticaretin ivme kazanmasıyla ilişkilerde çeşitliliğin başladığı, 80'li yıllar ekonomik ve eğitim ilişkilerinin güçlendiği, 90'lı yıllar ise Kore yatırımlarının artmasıyla ticari ve ekonomik ilişkilerin yanı sıra edebi çevirilerin başlamasıyla kültürel ilişkilerde ivme kazanıldığı bir dönemdir. 2000'li yılları ise "Kore akımının tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de başladığı bir dönem olarak ayırabiliriz. İki ülkenin birbirini tanımasını pekiştiren 2002 Dünya Kupası'nın ardından 2011 yılında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Güney Kore'yi ziyaret etmesi ve ardından 2012 yılında Kore Cumhuriyeti Devlet başkanı Lee Myung Bak (□□□)'ın Türkiye'yi ziyaret etmesi ile her alanda olduğu gibi kültürel alandaki ilişkiler ivme kazanmıştır"[3]. Kore Kültürü üzerine Türkiye'de aktiviteler, dizi ve sinema anlaşmaları yapılmıştır ve halen Türk televizyon kanallarında Kore dizileri gösterilmeye devam etmektedir. Son zamanlarda Kore'de de Türk dizileri ilgi görmekte ve özellikle Türk dizisi olan "Fi" beğeni ile izlenmektedir. Ayrıca "Ayla" filmi gibi ortak çalışmaların yapıldığı da bilinmektedir. Akademik alanda ise konferanslar, çalıştaylar, sempozyumlar, söyleşiler vs.ler düzenlenmekte ve her iki ülke birbirlerini anlamaya ve kültürlerindeki benzerlikleri ortaya çıkarmaya halen devam etmektedir.

2. Kore Savaşı ve Türkiye

25 Haziran 1950'de başlayan Kore Savaşı, Birleşmiş Milletler ordusunun, dünya uluslarının hürriyeti ve barışı uğruna harekete geçmesi noktasında önem taşımaktadır. Türkiye, Birleşmiş Miletler antlaşmasına sadık kalarak Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra Kore'ye asker göndereceğini açıklayan bir diğer ülke olmuştur. Türk askeri Kore'de sembolik bir güç olarak değil gerçekten savaş gücü yüksek bir birlikle savaşa katılmıştır. Birçok cephede de zafer kazanarak üstelendiği sorumluluğu layıkıyla yerine getirmiştir.

---

[3] Hatice Köroğlu Türközü (2014). "Türkiye'de Kore Kültürü Eğitimi ve Kore Kültür Kitabı Üzerine Bir Değerlendirme", *Uluslararası Kore Çalışmaları Sempozyumu*, Erciyes Üniversitesi.

Kore Savaşı her iki ülkenin müttefik ve dostluk ilişkilerinde önemli bir alt yapı oluşturmakla kalmamış iki ülkenin daha sonraki yıllarda sürdüreceği ilişkilerinin de ana temelini oluşturmuştur. Türk askerlerinin Kore Savaşı'na katılması iki ülkenin dostluklarının pekişmesinin yanı sıra iki ülke halklarının da birbirine sempati duymasını sağlamıştır. Öyle ki iki halk birbirine "kardeş ülke" diye hitap ederek sevgilerini göstermişlerdir. Hatta "Kore Savaşına katılan Türk Kore Gazileri kendi isimleri ile değil "Koreli" diye çağrılmıştır. Genelde köyde Kore gazilerinin kendi ismi yerine "Koreli" olarak çağrılmasının onlara gurur verdiği ifade edilmiştir."[4] Yine 2002 yılında gerçekleşen Dünya Kupası'nda Türk ve Kore takımlarının maç sonrasında sergilediği dostane tavır hafızlarda yer etmekle kalmamış ikili ilişkilerin pekiştirilmesi noktasında da önem arz etmiştir.

3. Türk Edebiyatında Kore Savaşı İzleri

1950–1953 Kore Savaşı'na katılmamız askeri ve siyasi tarihimiz açısından özel bir önem taşımasına karşın, Kore Savaşı gerek akademik çevrelerden gerekse edebiyat dünyasından hak ettiği ilgiyi görmemiştir. Bu zamana kadar yapılan çalışmalarda konuyu sadece askeri ya da siyasi tarih yönünden ele aldıklarını görürüz. Türk edebiyatı içinde "Kore Savaşı" konusu maalesef yok denecek kadar az işlenmiştir. Bu çalışmada Türk edebiyatında Kore savaşına şiir, roman ve tiyatro alanındaki yansımalarına genel olarak değinmeye çalışılacaktır.

3.1. Şiir

İki ülkenin dostluğunun geçmişinin çok eskilere dayandığını Göktürk döneminde başladığını ve Kore savaşı döneminde pekiştiğinden bahsettik. Ancak her iki toplumda birbirlerinin edebiyatlarını tanıması maalesef çok geç olmuştur. "Kore ve Türk edebiyatları arasındaki ilk ilişki şiirle başlar. Bu şiirler, Kore savaşı sırasında yazılmıştır. İlk Türk şiiri ise, 1956 Temmuzu'nda Kore'den Türkiye'ye dönerken 6. Türk Tugayından yüzbaşı M. Küçük'ün yazmış

[4] Hee-Chul Lee (2007). *Siyasi, Ekonomik, Askeri ve Kültürel Açıdan Türkiye-Kore İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 16.

olduğu "Kore'ye Selam" adlı şiirdir. Bu şiir Korece'ye çevrilerek 26 Ağustos 1956'ta *Dong A İlbo* gazetesinde yayımlanmıştır."[5]

Kore Savaşı'nın etkileri Türk edebiyat dünyasında roman, tiyatro alanına kıyasla en fazla şiir sahasında görülmektedir.

"Kore Savaşı'nın baş gösterdiği dönemde özellikle dönemin âşıkları tüm bu olup bitenlere ilgisiz kalmamışlar, duygularını ve düşüncelerini şiirleriyle dile getirmişlerdir. Kore gibi uzak bir ülkede olup bitenlerden radyo aracılığıyla kısa sürede haberdar olan âşıklar savaşla ilgili epik karakterli destanlarını yayınlamaya başlar."[6] Türk askerlerinin Kore'de Kunuri cephesinde göstermiş olduğu mücadele ve başarı Türk milleti için bir gurur kaynağı olmuştur. "Örnekleriyle Âşık Şiirinde Kore Savaşı" adlı çalışmasında Ahmet Özgür Güvenç Kore Savaşı'na dair âşıkların şiirlerini dört temada toplamıştır. Bu temalar, Kore Savaşı'nın nasıl başladığına ve savaşa dair ayrıntılar, Türk askerinin kahramanlığına ve başarısına övgü, Türk askerine yapılan dualar ve iyi dilek temennileri, düşman askerinin tahkir ve tezyif edilmesi şeklindedir.

Kore Savaşı'nın nasıl başladığına ya da savaşa dair bilgileri dönem şiirleri içerisinde görmek mümkündür. Örneğin Bardızlı Âşık Nihânî'nin, on dört kıtalık "Kore Destanı" başlıklı şiiri vasıtasıyla savaşta yer alan komutanlara dair bilgi de öğrenebilmekteyiz. Alıntısını aldığımız şiirden de anlaşılacağı üzere şiirler aracılığı ile savaşta yer alan komutanlar, dönemin devlet başkanları vs. hakkında da bilgi de edinilebilmektedir.

".....
Şahap Gürler Paşa teftişe gider
İlâhi gidene sen verme keder
Allah diyen kula Hakk yardım eder
Din ulusu aç arslanlar bizimdir
.....
Amerika Cumhur Reisi Turuman

---

[5] Hatice Köroğlu Türközü (2013). "Türkiye'de Kore Edebiyatının Mevcut Durumu ve Kore Edebiyatının Tanınması için Yapılması Gerekenler", *Kore ve Türk Edebiyatları Arasındaki Etkileşim Sempozyumu*, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, s.62-75.

[6] Ahmet Özgür Güvenç (2014). "Örnekleriyle Âşık Şiirinde Kore Savaşı", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı 53, Aralık, s. 125-162.

Milletine der ki: Cem olun durman
Türk bizle düşmana hiç vermez aman
Cesaret Türklerin, ferman bizimdir ….. ”

(Bardızlı Âşık Nihânî “Kore Destanı”)
(Ahmet Özgür Güvenç, 2014, s.131)

Tarih boyunca Türkler gerek kendi vatan topraklarının korunmasında gerekse hürriyeti tehlikede olan ülkere destek konusunda her zaman hassasiyet göstermiştir. Kore Savaşı esnasında da hürriyeti tehlikede olan Korelilerin vatan toprağında onlarla birlikte mücadele eden Türk askerlerini desteklemek için âşıkların dilinden şu dizeler dökülmüştür:

“…
Kore dağlarında attın narayı
Allah Allah diye arslan Mehmetçik
Kızıllara mezar ettin orayı
Tarihte en büyük insan Mehmetçik
…”

(Âşık Kemali Bülbül-Kore Kahramanlarına)
(Ahmet Özgür Güvenç, 2014, s.134)

Kore savaşına katılmak üzere İskenderun Limanı’ndan kalkıp Kore topraklarına varan askerler için, savaşta galip gelmeleri ve sağ salim evlerine dönmeleri için edilen dualar âşıkların dizelerinde de yer almıştır:

“Dört kitabın ehline baş olanı
Bir birliğe girip, gardaş olanı
Türk’e Amerika yoldaş olanı
Galib et cümlesin, düşmana Allah…”

(Ahmet Özgür Güvenç, 2014, s.135)

Âşıkların şiirlerinde Türk askerini yüceltmek, motive etmek, cesaretlendirmek, galip gelmeleri ve sağ salim dönmeleri için temenniler yer almakla birlikte düşman askerleri için sarf edilen yerici dizeler de yer almıştır:

"...
Gücünü bilirler elbet kızıllar
Senin heybetini görmeden yılar
Çizmenle ezilen katil ayılar
Elinden öpecek inan Mehmetçik …"

(Ahmet Özgür Güvenç, 2014, s.135)

Kore Savaşı üzerine amatör şairler de birçok eser vermiştir. Bu şairler de Kore savaşına dair düşüncelerini şiirlere dökerken Türk askerinin kahramanlığı, savaş gücü, sorumluluğu, şehit ve gazilere övgü, vs. temalı şiirler yazmışlardır. 2007- 2008 tarihleri arasında Korea Foundation'nun desteği ile "Kore Savaşında Türklerin Yazmış Olduğu Şiirlerin Koreceye, Korelilerin Yazmış Olduğu Şiirlerin Türkçeye Çevirileri" başlıklı proje tarafımızca yapılmıştır. Henüz basılmamış şiir derlemesi kitabından birkaç örnek aşağıdaki gibidir:

"Kore Gazisiyim, namım bir yana
Huzuru alemde bir savaşım var.
Kahramanlık ise , destan cihana,
Celal Dora gibi Dadaşım var.
Askerdim gönüllü Kore`ye gittim.
Bire üç döğüştüm, beşine yettim
Dünyada barışa çaba sarf ettim.
Orda şehit verdim, mezar taşım var."

(Halit Hocaoğlu- Kore Gazisiyim)

"Şan verdiniz cihana hep yayıdı ününüz,
Ne mutlu sizlere ki bu en kutlu gününüz
Sizler gibi kahramanla öğünüyor bu millet,
Sizler gibi şanlı Türk'e yakışır mı hiç zillet."

(Nazire Pehlivan/ Antakya - Kore Kahramanlarına)

"...
Gönüllü gittin savaştın,
Sarp Kore dağlarında,
Vatana hizmet dedin,
Bağrında bir kor vardı yanan,
Kahramanlık ateşi
Besbelli ecdadından aldın,
Bir avuç Türk'tün
Düşman ordularının içine daldın…"

(Sami Durak/29 Nisan 1976 Ankara- Bu Millet)

Kore Savaşı, her ne kadar Korelilerin hürriyet savaşı ise de Türk halkı için de üzüntü verici bir olaydır. Türk askerleri Kore Savaşı sırasında Korelilerin hürriyeti için savaşır ve çok sayıda şehit verir. Dönemin şairlerinden Nazım Hikmet de Kore Savaşı ile ilgili düşüncelerine şiirlerinde yer vermiştir. Şair, "23 sent" adlı şiirinde Amerikalı komutanın Türk askerleri için sarf ettiği ucuz asker sözüne karşılık yazmıştır.

Kore Savaşı'nı anlatan şiir kitabı olarak Enise Kandemir'in 1954 yılında Doğuş Matbaası tarafından yayımlanan *Kore Destanı* adlı kitabı mevcuttur[7].

[7] Resimler https://urun.gittigidiyor.com/kitap-dergi/korea-enise-kantemir-314681952 https://www.nadirkitap.com/kore-destani-ilk-baski-enise-kantemir-kitap1402950.html adreslerinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 20.12.2018)

3.2. Roman ve Öykü

Kore Savaşı Türk roman türüne de yansımış olmakla birlikte bu konuda yazılmış roman sayısı çok fazla değildir. 2000'li yıllardan sonra Kore Savaşı ile ilgili roman ve öyküler çoğalmıştır. Kore Savaşı ile ilgili olarak günümüze kadar yazılmış romanları bu bölümde derlemeye çalıştık.

Osman İlhami Bilger, *Kore'deki Sevgili* adlı bir roman yazmıştır. Bu roman *Hürriyet* gazetesinde 27 Kasım 1953'ten 9 Ocak 1954 tarihine kadar 42 gün süresince yayımlananan tefrika bir romandır. Eser, savaşın doğurduğu felaket içerisinde iki gencin aşkını konu alır.

Kore Savaşı ile ilgili dönemin yazarları dönemin gazetelerinde öyküler de yayımlamıştır. "Kore'ye Gidenler" adlı öykü Suphi Bülbül tarafından yazılmıştır. Bu öykü "21 Ekim 1950 tarihinde *Milliyet* gazetesinde yayımlanmıştır. Eser, Kore Savaşı'na oğlunu gönderen bir köylü kadının üzüntüsünü konu alır."[8]

"Geldi Koreli" adlı öykü Mehmet Piştar tarafından yazılmıştır. Bu öykü "11 Eylül 1953 tarihinde *Milliyet* gazetesinde yayımlanmıştır. Yazar öyküsünde, Kore Şehitleri mevlidinin okunmasıyla halkın onları tekrar anmalarını konu olarak işlemiştir."[9]

Faruk Güventürk'ün 1954 yılında Gün matbaası tarafından yayımlanan *Kore'de Kutup Yıldızı* adlı eserinde Kore Savaşı sırasında savaş muhabiri olarak savaşa katılan Faruk Güventürk, savaştaki izlenimini roman olarak yazmıştır. Romanda savaşa gönüllü katılan Şahin'in kahramanlığı ve hümanizm ön plandadır[10].

Atilla İlhan'ın 1978 yılında ilk baskısı Bilgi yayınevi tarafından yayımlanan *Yaraya Tuz Basmak* romanında başkarakter Binbaşı Demir Çukurcalı'nın başından geçen olaylar ve bu olaylar karşısındaki tutumu yer almaktadır. Ancak eserde Kore savaşı ile ilgili sadece bir iki bölüm yer almaktadır[11].

---

[8] EunKyung Oh (2005). *Türk Edebiyatında Kore Savaşı*. Ankara, Kemal Yayınları, s.128.

[9] EunKyung Oh (2005). *a.g.e.,* s.129.

[10] Resim https://mcdn01.gittigidiyor.net/4463/tn50/44631798_tn50_0.jpg?1542945466 adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 20.12.2018)

[11] Resim https://www.kitapyurdu.com/kitap/yaraya-tuz-basmak/50020.html adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 20.12.2018)

Mustafa Semih Arıcı'nın romanı *Kore Dağlarında Aslanım Yatar* Ekim 2010 yılında Kaştaş yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Bu eser, 1950 Kore Savaşı'nda yaşanan Kunuri cephesindeki mücadeleyi ve Mehmetçiğin kahramanlıklarının yanı sıra Kunuri - Seul cephesi arasında yaşanan olayları anlatan bir öyküyi işlemektedir[12].

Alper Kaya'nın 2010 yılında kaleme aldığı Ozan yayıncılık tarafından yayımlanan *Valiz* adlı eserinde başkarakterin dedesinin vefatıyla hayatına yeni bir yön veren bir gencin başından geçenler anlatılır. Eserde, Kore Savaşı ve Kıbrıs Barış Harekâtı günlerine dayanan bir yapı içerisinde aşk hikayesi de yer almaktadır.[13]

İlker Günaçgün tarafından kaleme alınan ve Nisan 2011 yılında sokak kitapları tarafından yayımlanan *Sakin Sabahlar Ülkesi* isimli kitapta, yazarın 1950 yılında Kore Savaşı'na katılan dedesi Yusuf Ziya Tülün'ün yaşadıkları anlatılmaktadır[14].

Cihangir Akşit, 2011 yılında ilk baskısı yapılan ve Doğan Kitap'tan yayımlanan *Savruluş* adlı romanında Anadolu'dan İstanbul'a geldikten sonra hayatını üvey babasının yanında bakkal çırağı olarak geçirirken beklenmedik olaylar sonucunda kendini Kore'de bulan Cemil Şadi'nin dramatik öyküsünü anlatır[15].

---

[12] Resim https://www.dr.com.tr/Kitap/Kore-Daglarinda-Aslanim-Yatar/Edebiyat/Roman/Turkiye-Roman/urunno=0000000345963 adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 20.12.2018)

[13] Resim https://www.kitapyurdu.com/kitap/valiz/350978.html adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 20.12.2018)

[14] Resim https://1000kitap.com/kitap/sakin-sabahlar-ulkesi--83018/alintilar adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 20.12.2018)

[15] Resim https://www.dogankitap.com.tr/kitap/Savrulu%C5%9F-1449 adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 21.06.2018)

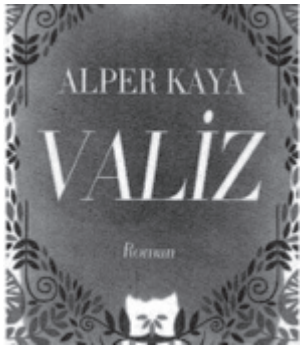

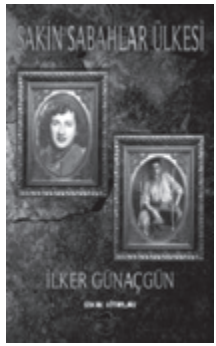

Barış Can'ın 2011 yılında IQ Kültür Sanat Yayıncılıktan çıkarttığı *1950 Onur Madalyası Kore* adlı romanı farklı bir şekilde kurgulanmıştır. Romanı okuyan okuyucu savaş, aşk, onur, sefalet gibi temaları da kapsayan bir kurguyla karşılaşır[16].

Günhan Kuşkanat'ın *Beni Çocukluğumdan Öp* adlı romanı Doğan Kitap yayınlarından 2012 yılında basılmıştır. Roman, üsteğmen Nejat ile nişanlısı İnci'nin ilişkileriyle başlar ve daha sonrasında Kore Savaşı'nın başlamasıyla Kore'ye gönderilen Nejat'ın savaşta esir düşüp başından geçenleri anlatır.

[16] Resim https://www.kitapyurdu.com/kitap/1950-onur-madalyasi-kore/261344.html adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 21.06.2018)

Fahri Erdinç'in 2014 yılında Yordam yayınevi tarafından yayımlanan romanı *Kore Nire* ise 1950'li yıllardaki Türkiye'den kesitler sunarak Kore'ye savaşmaya giden askerlerin trajik hayatlarına yer verir[17].

Erdem Kaşıkçıoğlu'nun 2015 yılında kaleme aldığı Belge yayınları tarafından yayımlanan *Üç Altın Gün: Her Yerde Ölüm Vardı* kitabı, Kore savaşında en kritik cephesi olan ve Türklerin en çok şehit verdiği yer olan ve zorlu üç günün yaşandığı Kunuri cephesini mekân alan bir eserdir[18].

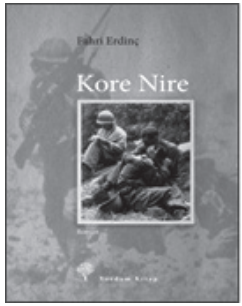

Mehmet Fatih Öztarsu, *Pusula Kore'yi Gösterdi* adlı romanı 2018 yılında Çalıkuşu kitap tarafından yayımladı. Eserin kahramanı olan Gazetecilik öğrencisi Ertuğrul, üniversitede açılan sözlü tarih yarışmasına katılmak ister ve Kore gazisi olan dedesi ile yaptığı röportaj ile olaylarla karşılaşır. Daha sonrasında dedesinin yakın arkadaşı olan bir Koreli ve kızını bulmak için Kore'ye giden gencin hikayesini ele alır[19].

Arif Soysal'ın Mayıs 2018'de Zinde yayınevinden çıkarttığı *Ben Ölmedim Annem: Kore'de Ölüm Vardı* eseri de Kore Savaşı üzerine yazılmış bir eser olarak yer almaktadır[20].

---

[17] Resim http://www.yordamkitap.com/index.php?route=product/product&product_id=4071 adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 21.06.2018)

[18] Resim https://www.nadirkitap.com/uc-altin-gun-her-yerde-olum-vardi-erdem-kasikcioglu-kitap7090837.html adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 21.06.2018)

[19] Resim https://www.dr.com.tr/Kitap/Pusula-Koreyi-Gosterdi-Clz/Edebiyat/Roman/Turkiye-Roman/urunno=0001739906001adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 22.06.2018)

[20] Resim https://urun.gittigidiyor.com/kitap-dergi/ben-olmedim-annem-kore-de-olum-vardi-arif-soysal-roman-kitap-355341665 adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 22.06.2018)

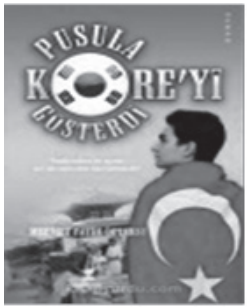

Ahmet Dayı'nın Kutup Yıldızı yayınlarından çıkarttığı 2018 baskılı *Erzurum'da Sevda Kore'de Hasret* adlı eseri Erzurum'da başlayan Kore'de devam eden hüzünlü bir aşkın öyküsünü ele alır[21].

Çocuk Edebiyatı

Kore savaşı çocuk edebiyatına yansımıştır. Ancak bu alan ile ilgili sadece bir esere rastlanmıştır.

Sadettin Kaplan'ın 2000 yılında Alioğlu yayımcılık tarafından yayımlanan *Emre* dizisinin 10 ciltlik setinde *Emre Kore Savaşında* adlı çocuk öyküsü de yer almaktadır[22].

---

[21] Resim https://www.kitapyurdu.com/kitap/erzurumda-sevda-korede-hasret/454882.html adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 20.12.2018)

[22] Resim https://www.kitapyurdu.com/kitap/emre-kore-savasinda/26901.html adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 21.06.2018)

3.3. Tiyatro

Kore Savaşı tiyatro alanına da yansımıştır. Oyunlar manzum ve mensur olmak üzere iki şekilde gelişmiştir. Bu alanda yapılan çalışmalar fazla olmamakla birlikte değerli ürünler mevcuttur.

Yusuf Gündüz'ün *Türkiye'den Kore'ye* adlı eseri dört bölümlüktür. 1952'de Denizli'de yayımlanmıştır. Alp Koru adlı karakter aracılığı ile savaş sonrası memlekete dönüş, savaş sırasındaki ve hastanedeki durumunu anlatan bir eserdir. Eserde Türk askerinin kahramanlığı da vurgulanmıştır.

Kore'deki Ecdat Ruhları adlı eser ise Sırrı Uzun Hasanoğlu tarafından 1954 yılında Balıkesir'de yayımlanmıştır. Eserin konusu Türk askerlerinin cesareti ve kahramanlığıdır. Dört perdelik manzum piyestir[23].

Zeynel Avcı Kazanoğlu'nun kaleme aldığı ve 1956 yılında yayımladığı *Kore'deki Kahraman Ali* adlı eserde, sevdiği kızdan ayrılıp vatan için savaşan Ali'nin kahramanlığı anlatılır.[24]

Kore Savaşının Tiyatro alanında en iyi örneği Sedat Veyis Örnek'in 1968 yılında yayımladığı ve Ankara Oda Tiyatrosunda gösterilen çalışması "Pirinçler Yeşerecek" adlı eserdir. Eserde Amerikalı ve Koreli bir kadının ilişkisi ele alınmaktadır. Bu ilişki aracılığı ile savaşın sebep olduğu mutsuzluklar dile getirilmiştir. Eser aracılığı ile savaşın olmaması gerektiği vurgulanır. Bir perde-

[23] Resim https://www.nadirkitap.com/korede-ecdat-ruhlari-4-perde-sirri-uzun-hasanoglu-kitap4491655.html adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 20.12.2018)

[24] EunKyung Oh, *a.g.e.,* s. 137.

lik oyundur. Yazarın daha önce yayınladığı "Yelpaze" öyküsünden geliştirilmiştir. Bu oyunun konusu yazarın Kore'de yedek subaylığını yaparken edindiği izlenimlere ve gözlemlere dayanmaktadır. Yazar 1964 yılında Viyana'da doktora yaparken başladığı oyunu 1966 yılında tamamlamıştır. Sedat Veyis Örnek, bu oyunu başlangıçta bir üçleme olarak düşündüğünü, üçlemenin "Çocuklar" adını taşımasını, üç oyunun "Aç Çocuk", "Hasta Çocuk", "Korkak Çocuk" olarak adlandırılmasını tasarladığını, bu tasarı gerçekleşmeyince ortaya "Pirinçler Yeşerecek" adlı tek perdelik oyunun ortaya çıktığını açıklamıştır.[25]

Kore Savaşına dair bir sinema filmi olan "Ayla" Türk-Kore yapımıdır. 27 Ekim 2017 de gösterime giren Ayla'nın konusu ise Kore Savaşı'nda yaşanan gerçek ve dramatik bir hikâyeye dayanır. 1950 yılında savaşta yer alan Süleyman Astsubay savaş meydanında yetim Koreli küçük bir kız bulur. Ayla ismini verdiği bu kızla kısa sürede baba-kız gibi olurlar. Savaş biter Türk birliğinin geri dönme kararı çıkar ve Ayla'dan ayrılmak zorunda kalır.

Sonuç

Savaş maalesef tüm toplumların yüz yüze geldiği bir gerçektir. Yazar ve şairler insanı derinden etkileyen bu konuyu eserlerinde işlemesi kaçınılmaz bir gerçektir. Tarihin her döneminde savaş öncesi ve savaş sonrası yazılanlar olmuştur. Bu çalışmada da "savaş"ın yazar ve şairlerin kaleminden yansıması eserleri aracılığı ile derlenmeye çalışılmıştır. Konu ile ilgili olarak anı, mektup, deneme türleri de olmakla birlikte bu çalışma şiir, roman ve tiyatro türü ile sınırlandırılmıştır.

Kore Savaşı'na katılan Türkiye'nin siyasi ve tarihi açıdan birçok kaynağa ulaşabildiği ancak Türk edebiyatına bakıldığında Kore

[25] Şener, S. (1993), s.32. "Cumhuriyet Dönemi Tiyatrosunun Bir Aydın Yazarı: Sedat Veyis Örnek". http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/13/1187/13717.pdf (Erişim Tarihi: 22 Ekim 2016)

Savaşı ile ilgili yeterli kaynağın bulunmadığı görülmektedir. Mevcut eserlere bakıldığında ise Kore Savaşı olgusunun Türk toplumunun hafızasından ne denli önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Kore Savaşı Türk edebiyatının şiir sahasında daha çok yer almıştır. Özellikle amatör şairlerin yazmış olduğu Kore Savaşı şiirleri oldukça fazladır. Dönemin ünlü şairleri, âşıklar, amatör şairler şiirlerinde savaşın trajedisini, Türk askerinin merhametini ve kahramanlığını işleyen şiirler yazmıştır.

Roman, öykü ve tiyatro alanında ise Kore Savaşı pek fazla işlenmemiştir. Türk toplumunu sosyal ve siyasi anlamda etkileyen bu savaşın birkaç yazar dışında ünlü yazarlarca işlenmemesi ise dikkat çekicidir.

Kore Savaşının edebi anlamda inceleyen Türk akademisyenler de çok fazla değildir. Türk araştırmacıların bu konuya daha fazla ilgi göstermesi ve her iki toplumun birbirini daha da yakından tanıması temenni edilmektedir.

KAYNAKÇA

ÇOBANOĞLU, Özkul. (2000). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*, Ankara, Akçağ Yayınları.

DUMAN, Mustafa (1995). Trabzon Halk Şairleri. İstanbul, Anadolu Sanat Yayınları.

GÜVENÇ, Ahmet Özgür (2014). "Örnekleriyle Âşık Şiirinde Kore Savaşı". *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı 53, Aralık, 125-162.

KÖROĞLU TÜRKÖZÜ, Hatice (2011). "Türkiye'de Kore Edebiyatı Üzerine Araştırmalar, Tercüme, Eğitim Faaliyetleri ve Sorunlar", *Uluslararası Asya Dilleri ve Edebiyatları Sempozyumu*, 5-6 Mayıs, Kayseri, Erciyes Üniversitesi. s.53-64.

---------- (2011). "Kore Edebi Eserlerinin Türk Okurlarla Buluşması". *Lacivert Öykü ve Şiir Dergisi*, Yıl 7, sayı 40, s. 103-106.

---------- (2013). "Türkiye'de Kore Edebiyatının Mevcut Durumu ve Kore Edebiyatının Tanınması İçin Yapılması Gerekenler", *Kore ve Türk Edebiyatları Arasındaki Etkileşim Sempozyumu*, 4-5 Eylül 2013, İstanbul, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, s.62-75.

---------- (2014). "Türkiye'de Kore Kültürü Eğitimi ve Kore Kültür Kitabı Üzerine Bir Değerlendirme". *Uluslararası Kore Çalışmaları Sempozyumu*, 24 Şubat 2014, Kayseri, Erciyes Üniversitesi, s.45-56.

LEE, Hee- Chul (2007). *Siyasi, Ekonomik, Askeri ve Kültürel Açıdan Türkiye-Kore İlişkileri*. Ankara, Türk Tarih Kurumu.

NAHM, C. A. (1998). *Kore Tarihi ve Kültürü*. Çev. A. R. Balaman. İzmir, Ege Üniversitesi Basımevi.

OH, EunKyung (2005). *Türk Edebiyatında Kore Savaşı*. Ankara, Kemal Yayınları.

ŞENER, Sevda (1993). "Cumhuriyet Dönemi Tiyatrosunun Bir Aydın Yazarı: Sedat Veyis Örnek". http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/13/1187/13717.pdf (Erişim Tarihi: 22 Ekim 2016)

WOO, Duck-chan (1993). "Eski Türkler ve Koreliler Arasındaki İlişkiler", Ankara Üniversitesi, DTCF, *Doğu Dilleri Dergisi*, Sayı 2.

İPEK YOLU DURAKLARINDAN TURFAN ŞEHRİNE BİR BAKIŞ

Arş. Gör. Dr. Ümran YAMAN[1*]

ÖZ

Turfan şehri, Bugün Çin Halk Cumhuriyeti içinde, Uygur Özerk Bölgesi'nin başkenti Urumçi'nin güneydoğusunda yer alan, yaklaşık 2200 yıllık geçmişe sahip, Asya'nın en önemli medeniyet merkezlerinden biridir.

İlk kez Çin kaynaklarında M.Ö. 8. yüzyılda "Ku-shih" ismiyle sözü edilen şehir, Çinlilerin Kao-ch'ang-pi adını vermesinin ardından Türkler arasında Koço, Karahoca olarak zikredilir. Tarihi kaynaklarda XIV. yüzyıldan itibaren "Turfan" ismi ile yer alır. Bölgedeki Türkistan şehir devletlerinden biri olduğu bilinen Turfan, tarih boyunca birçok devletin (Hunlar, Juan-Juanlar, Tölesler, Göktürkler, Tibetliler, farklı dönemlerde Çin, Uygurlar, Moğollar, Çağatay Devleti, Kaşgar Hanlığı, Cungarya) egemenliği altına girmiştir. Bununla birlikte farklı Türk kavimleri de bu şehirde bir arada yaşamışlardır.

Deniz seviyesinin altında, etrafı dağlarla çevrili bir vaha şehri olan Turfan, coğrafi konumu sebebiyle ılıman bir iklime sahiptir. Tarım ve hayvancılık bakımından gelişmiştir. Deniz seviyesinin altında ve çöllerle çevrili olması sebebiyle inşa edilen su kanalları (karız/karez) bugün hâlen varlığını sürdürmekte ve kullanılmaktadır.

Turfan şehri fizikî bakımdan korunaklı bir yer olduğu için büyük bir stratejik öneme sahiptir. Çin'in batıya geçiş yapabileceği tek yer olması, bu şehrin "Garp illerinin kapısı" şeklinde anılmasını sağlamıştır. İpek yolunun en önemli duraklarından Turfan, doğudan gelen ticaret kervanlarının ilk konakladıkları yerdir.

Kadim şehirlerden olması, tarih boyu birçok devletin hükümranlığı altında bulunması Turfan medeniyetinin çok gelişmesini, farklı kültürlerin bir araya gelmesini sağlamıştır. Uygur devrinde Budizm

* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, umranymn@istanbul.edu.tr

ve Maniheizmin kabulü ve yerleşik hayata geçiş, Turfan'da sanatın, edebiyatın ve mimarînin büyük ilerleme kaydetmesine zemin hazırlamıştır. Millî Türk kültürünün çeşitli unsurlarının da muhafaza edildiği bu dönemde şehrin kültürel gelişimi çok hızlı olmuştur. Gerek mimari yapılar, gerek el işçiliği Turfan Uygur Devleti döneminde zirveye ulaşmıştır. İnşa edilen Buda mağaralarındaki kültürel faaliyetlerin zenginliği; buralarda bulunan minyatürler, özellikle Budist çeviri edebiyatının temsilcisi olan el yazmaları, duvar resimleri ve çeşitli malzemelerden anlaşılmaktadır. Bugün bu eserlerin büyük kısmı özellikle Avrupa'daki müzelerde sergilenmektedir. Bunun yanında İdikut, Yarğul gibi tarihi şehir kalıntılarında yapılan araştırmalar da dönemin yüksek teknik, mimarî ve kültürel yapısını ortaya koymaktadır.

Milattan önceki devirlerden beri birçok önemli olaya tanıklık etmiş bu şehir, bilim adamlarının ve seyyahların da ilgisini çeken bir yer olmuştur. Bundan yola çıkarak bildiride Turfan şehrine ait ilk bilgilerden söz edilecek, tarih içinde geçirdiği merhaleler üzerinde kısaca durulacak ve ulaşılabilen tarihî kaynaklarda ne şekilde bahsedildiği ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Turfan, Çin, İpek Yolu

A BRIEF OF TURFAN CITY- ONE OF THE STATIONS OF SILK ROAD

ABSTRACT

The city of Turfan is one of the most important centers of civilization in the People's Republic of China today, located in the southeast of Urumqi, the capital of the Uyghur Autonomous Region, with a history of about 2200 years.

The city which is mentioned primarily in Chinese sources as Ku-shih in the 8th century is named as Koço, Karahoca after the Chinese gave the name Kao-ch'ang-pi. It is named as "Turfan" after 14th century in historical sources. Turfan, known to be one of the Turkestan city states in the region, has been dominated by many states throughout history. However, different Turkish tribes lived together in this city.

Turfan is an oasis city surrounded by mountains and below the sea level. It has a mild climate due to its geographical location. It is developed in terms of agriculture and livestock. The water channels (kariz / karez), which are built under sea level and surrounded by deserts, still exist and are still in use today.

The city of Turfan has a great strategical importance because it is a physically sheltered place. The fact that China was the only place where China could make a transition to the west made it known as "The Entrance of Western Countries". Turfan, one of the most important stops of the Silk Road, is the first accommodation of the trade caravans coming from the east.

The fact that it is one of the ancient cities and has been under the rule of many states throughout history has led to the development of Turfan civilization and the coming together of different cultures. The acceptance of Buddhism and Manichaeism in the Uighur period and the transition to settled life provided a basis for the great progress of art, literature and architecture in Turfan. The cultural development of the city has been very fast during this period, where various elements of the Turkish national culture were preserved. Both the architectural structures and the handcrafts reached its peak during the Turfan Uighur State. The richness of cultural activities in Buddha caves are understood from the manuscripts, wall paintings and various materials that are representative of the literature of Buddhist translation. Today, most of these works are exhibited in museums especially in Europe. Besides, researches in the historical city ruins like İdikut and Yarğul reveal the high technical, architectural and cultural structure of the period. This city, which has witnessed many important events since the times before Christ, has attracted the attention of scientists and travelers. Based on this, the first information about the city of Turfan will be mentioned, briefly on the stages in the history and the ways in which the historical sources can be reached will be discussed.

Keywords: Turpan, China, Silk Road

Doğu Türkistan'ın kadim şehirlerinden Turfan, yüzyıllar boyu birçok kavme ev sahipliği yapmış, stratejik konumu ve hayatî önem taşıyan bereketli toprakları ile milattan önceki devirlerden beri çeşitli devletlerin mücadele alanı ve hükümranlık hedefi olmuştur.

Turfan şehri 10.300 m^2 yüzölçüme sahiptir. Deniz seviyesinden 154 m. aşağıda olan şehir, bu özelliği ile Asya kıtasının en alçak noktası konumundadır. Kuzeyde 3000 m. yükseklikte Bogda Dağı ve Kızıldağ, doğusunda Karlık Dağı, güneydoğusunda Kumtag, güneybatısında Subaşı ve Kara-Wu'cheng ile güneyinde Kol ve Kuruk Dağları bulunmaktadır.[2]

Dört tarafı dağlarla çevrili olan bu şehrin dış çevresi ise çöllerle kaplıdır. Öyle ki, yağmur almaması ve bölgenin en sıcak şehri olması nedeniyle "alev şehri" olarak isimlendirilmiştir. Bununla birlikte dağların ortasında korunaklı olması, bahar döneminde dağların yamaçlarındaki karların erimesiyle akan sular ve bugün hâlen kullanımda olan ve "karız/karez" adı verilen kadim ve mükemmel sulama sistemi, Turfan'ı tipik bir vaha şehri hâline getirmiştir. Bu kurak iklime rağmen, Turfan'da incir, nar, şeftali, kavun, pamuk ve buğday gibi birçok meyve yetişir. Ancak bölgenin üzüm bağları meşhurdur ve bağcılık en önemli sektördür. "Cennet meyvesi" olarak adlandırılan üzüm âdeta bir kutsiyet kazanmıştır.[3]

Turfan şehrinin bilinen tarihi M.Ö. 8. yüzyıldan başlar. Bu dönemde şehrin en eski adı Çin kaynaklarında "Ku-shih", daha sonraki Han Hanedanlığı dönemde ise "Ch'ü-shih" veya "Che-shih" olarak anılmıştır.[4] Türkistan'ın otuz altı şehir devletinden birini teşkil eden bu şehir devleti sözü edilen önemi sebebiyle uzun süre Hun ve Çin mücadelelerine sahne olmuş, onların askeri güçlerine göre duruşunu belirlemiş ve genellikle denge politikası sergilemiştir. Hun imparatoru Motun zamanında bölgede söz sahibi Hunlar olmuştur. Miladi ilk yüzyılda meydana gelen Çin-Hun savaşlarında üstünlük kazanmaya çalışan Çin, milâttan önce I. yüzyılda vahanın doğusunda Kao-ch'ang-pi (yüksek görevlinin bulunduğu surlu kale)

---

[2] Tilla Deniz Baykuzu, "Turfan'dan Kaşgar'a İpek Yolu Üzerindeki Vaha Şehirleri", *İpek Yolu Atlası*, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, İstanbul 2015, s. 60.

[3] Kürşat Yıldırım, "Kaybolanların İzinde Doğu İpek Yolu Seyahati VII: Turfan-1, *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, Temmuz 2014, s. 40.

[4] Tilla Deniz Baykuzu, *a.g.e.*, s. 60.

adlı yerleşim merkezini inşa etmiştir. Daha sonraki dönemlerde Çin kaynaklarında bütün bölgeye Kaoch'ang adı verilmiştir. Bu isimden hareketle Türkler ve Müslümanlar arasında Koço, Kara-Hoca adı yaygınlaşmıştır.[5] Çin'in bölgede tesis etmeye çalıştığı nüfuz, burada Budizm'in yaygınlaşmasında büyük etki göstermiştir.

Söz konusu mücadele MS 137 yılında Kuzey Hunlarının ortadan kalkmasına kadar devam etmiştir. Bu sırada Turfan'da başka Türk boylarının da çeşitli göçler sonucu yerleşmeye başladıklarını görmekteyiz. M.Ö. 58 yılında Turfan'ın kuzeyinden geçerek göç eden ve Kırgızlar olduğu tahmin edilen Wu-sun'lar'ın bir kısmı, ayrıca yine Çinlilerin Ti'e-l*ê* adını verdikleri ve Uygurların da mensup olduğu çok sayıda Türk boyunun birkaçının da milat sıralarında Barköl ilinde bulunduğuna dair kayıtlar olduğu söylenmektedir.[6]

MS 3.-4. yüzyıllara kadar Çin'e bağlı bir idari merkez olan Turfan, bundan sonra Çinli olmayan bazı boyların hâkimiyetine girmiştir. Bunlardan Türkler bakımından en önemli olanı Kuzey Liang Hun Devleti'dir; çünkü beş yüz hanelik A-shih-na ailesi bölgeye göç sırasında onlarla birlikte hareket etmiştir. Daha sonra Altay Dağları'na doğru ilerleyen A-shih-na ailesi, 6. yüzyılda Göktürk Devleti'ni kuracaktır.[7]

439-460 yılları arasında P'ing-liang Hunları'ndan Chü-ch'ü Meng-hsün bölgede hâkim iken Tabgaç Hükümdarı T'ai-wu tarafından yenilgiye uğratıldı. Hunlar'dan sonra Orta Asya'nın büyük kısmını kaplayan Kao-ch'e (yüksek arabalı / Kanklı) boylarının önemli bir kısmı Turfan civarında yaşıyordu. 460'larda Kanklı kabilelerinin Beşbalık şehrinde bir siyasî birlik kurdukları anlaşılmaktadır. Aynı yıllarda Moğolistan'daki Juan-juan Devleti, Turfan'ı egemenliği altına aldı. 485-492 yıllarında Turfan'a tamamen hâkim olan Kanklılar daha sonra kaynaklarda Töles adıyla anılmaya başlandı.[8]

552'de Juan-juanlara karşı kazandıkları galibiyet sonucu bölge önce Göktürk, 630'da Doğu Göktürk Devletinin yıkılmasının ardından da Çin hâkimiyetine girmiştir.

---

5 Ahmet Taşağıl, "Turfan", *DİA*, 2012, c. 41, s. 414.

6 "Turfan Kazıları", *Türk Ansiklopedisi*, MEB Devlet Kitapları, Milli Eğitim Basımevi, c. 32, Ankara 1983. s. 8.

7 Tilla Deniz Baykuzu, a.g.m., s. 62.

8 Ahmet Taşağıl, a.g.m., s. 415.

Turfan şehrinin tarih içinde siyasi ve kültürel hüviyetinin değişimindeki dönüm noktası, 751 yılındaki Talas Savaşı sonrası Çin'in uzun süreyle bölgeden uzaklaştırılması olmuştur. 745'te Büyük Uygur Kağanlığı Turfan'ı ele geçirmiştir. 840'ta bu kağanlığın Kırgızlar tarafından yıkılmasının ardından Turfan bölgesi yoğun bir Uygur göçüne sahne olmuştur. Her dönemde önemini koruyan Turfan'ın kültürel bakımdan altın çağı bundan sonra başlamıştır denilebilir. Kendilerine 856 yılında Mengli Kağan'ı kağan olarak seçen Uygurlar, Kao-ch'ang şehrini de başkent yapmışlardır. 982 yılında devletin başındaki Arslan Han, yazlık başkenti Koço, kışlık başkenti ise Beşbalık olarak tayin etti.

Turfan Uygur Devleti, 1209 yılına kadar bağımsızlığını devam ettirdi. Bu tarihten 1550'ye kadar ise Moğollara bağlı olarak varlığını sürdürdü. Ancak süregelen Moğol ve Uygur çekişmeleri, eski parlak günlerin geride kalmasına sebep oldu. Bu arada Moğol istilâsından sonra Kao-ch'ang adı yerini Koço'ya bırakmış ve Çin kaynaklarında da bu isimle anılmıştır. Bu bölge Uygurları 1406 tarihinden itibaren Turfan (Tu-lu-fan) Uygurları olarak Çin kaynaklarında gösterilmiştir.[9]

1606 yılında, bölgenin idaresi Çağataylılardan Emir İsmail'in eline geçti ve böylece "Hocalar Dönemi" başladı. Ayrıca bu tarihten sonra Turfan, Kalmukların da hedefi oldu. Kalmuklar XVII. yüzyılın ikinci yarısında Turfan, Urumçi ve İli'yi kapsayan Cungarya Devleti'ni kurdular. Ancak Kalmuk hâkimiyeti uzun sürmedi. 1754-1758 yılları arasında Çin tarafından ilhak edildi. 1756'da Aksu'nun batısındaki Uc şehrinin halkı isyan ettiği gerekçesiyle Çinliler tarafından öldürüldü. Yeni bir şehir kurmak üzere Turfan ahalisi buraya getirildi. Kurulan şehrin adına Uc Turfan denildi. Asıl Turfan'a ise Köhne Turfan adı verildi.[10] Bundan sonra, başta Yakub Beg'in çabaları olmak üzere bölgede çeşitli istiklal mücadeleleri verildiyse de bunlardan sonuç alınamadı ve 1949'da Doğu Türkistan, Çin hâkimiyetine girdi.

---

[9] Özkan İzgi, "Turfan Uygurları Kültürü Hakkında Bazı Düşünceler", *Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, s.326. İlk yayın: "Turfan Uygurları Kültürü Hakkında Bazı Düşünceler", *Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi*, Ankara, 4-7 Eylül 1989.

[10] Ahmet Taşağıl, a.g.m., s. 416.

Görüldüğü üzere Turfan, bilinen tarihinin başlangıcından yakın zamana kadar birçok devletin egemenliği altına almak istediği bir bölge olmuştur. Bunda iklim özellikleri sebebiyle çevresine göre hayatî bir değeri olmasının önemi büyüktür; ancak asıl etken İpek Yolu'nun önemli duraklarından biri hâline gelmesi, Çin'den batıya doğru giden kervanların başlangıç noktasına yakın erken konaklama yerlerinden biri olmasıydı; bu sebeple şehir "Garp illerinin kapısı" şeklinde anılmıştır. Heredot'un M.Ö. 430'da tuttuğu kayıtlar neticesinde Kuzey İpek Yolu, Don nehrinin denize döküldüğü alandan başlayarak Turfan ve Hami üzerinden Çin'in batı eyaleti Kansu'ya kadar izlenebilmektedir.[11] Bu ticaretten yalnız tüccarlar değil kervan yollarının geçtiği ülkeler ve yerleşim yerleri de kazanç sağlamaktaydı. Merv, Belh, Buhara, Semerkant, Kaşgar, Turfan, Khoton ve diğer İpek Yolunun vaha kentleri, zenginliklerini genelde düzenli giden kervanlara borçluydu. Buralarda tüccarların veya gezginlerin yorgunluğunu giderebileceği, eşya alabileceği ve insanlara ithal eşya satabileceği alanlar mevcuttu.[12]

Bölgenin önemli bir durağı olması sebebiyle yolu Turfan'dan geçen ve kayıtları günümüze ulaşan bazı seyyahlar da mevcuttur. Bu seyyahlar sayesinde bölgenin tarihî ve siyasî çizgilerini belirlemenin yanında kültürü hakkında da önemli bilgiler elde etmekteyiz.

Birtakım Çinli Budist hacılar, kendi memleketlerinde karmakarışık bir hâle gelmiş olan Budist dinini aydınlatmak maksadıyla bu dinin ana vatanı Hindistan'a doğru yola çıkmışlardır. Bunların yolu çoğu zaman İç Asya 'dan geçiyordu.[13] Söz konusu Budist keşişlerden Fa-hsien, İÖ 399'da Çin'den yola çıkmıştır ve ilk duraklarından biri Turfan şehri olmuştur. Burada istediği seyahat malzemelerini almış, iyi ağırlanmış ve yoluna devam etmiştir.

Bununla birlikte aynı amaçla yolu bölgeden geçen en önemli Budist keşiş Xuan Zang olmuştur. 596-664 yılları arasından yaptığı seyahatin raporunu 646'da tamamlayarak hükümdar Taizong'a

---

[11] Hans Wilhelm Haussig, *İpek Yolu ve Orta Asya Kültür Tarihi,* Çev. Müjdat Kayayerli, Ötüken, İstanbul 2001 s. 27-28.

[12] Richard C. Foltz, *Antik Dönemden 15. Yüzyıla Kadar Karayolu Ticareti ve Kültürel Etkileşim*, Çev. Aydın Aslan, Medrese Yayınları, İstanbul 2006 s. 23.

[13] Louis Ligeti, *Bilinmiyen İç Asya*, Çev. Sadrettin Karatay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998, s. 75.

sunmuştur. Xuan Zang, Orta Asya'da birçok bey ve hükümdarla ilişki kurmuş, Batı Göktürk kağanı Tong Yabgu'nun otağına konuk olmuştur.[14] Seyahati sırasında İ-vu şehrine uğrayan Xuan-Zang'ın haberini alan Gao-ch'ang kralı, ısrarla onu misafir etmek ister ve adamlarını göndererek şehre getirir. Gao-ch'ang sarayının iki katlı muhteşem bir yapı olduğunu belirten Xuan-Zang burada büyük itibarla karşılanır; ancak kralın onu yanında alıkoymak arzusunu kabul etmez ve Batı Göktürk kağanlığına doğru yola çıkar. Gao-ch'ang kralı ona lüzumlu bütün eşyaları temin eder, yüklü miktarda altın ve gümüş verir ve tavsiye mektupları yazar.[15]

Turfan hakkında en ayrıntılı bilgi veren seyyah Wang-Yen-te olmuştur.[16] Çin'de hâkimiyet kuran Sung sülâlesi (960-1127), güneybatıda komşusu bulunan ve gittikçe kuvvetlenen Kıtan Devleti'ne karşı koymak için kendisine bir müttefik aramak amacıyla bir elçilik heyetini Kao-ch'ang (Turfan) Uygurlarına yollamıştır. Wang Yen-te de bu heyetin başındadır.[17] Yaptığı bu seyahat hakkında hazırladığı raporda Turfan bölgesi ve Turfan Uygurlarıyla ilgili kıymetli tespitleri olmuştur. Wang Yen-te, o dönemde Kao-ch'ang olarak adlandırılan şehrin komşularını belirterek sınırlarını çizer. Şehre yağmur ve kar yağmadığını, havanın çok sıcak olması sebebiyle insanların yazın mağaralarda kaldıklarını, kuşların biraz yüksekten uçması hâlinde sıcaktan düşüp kanatlarını inciteceklerini söyler. Burada zengin insanlar at eti, diğerleri ise sığır eti ve yaban kazı yerler. Samur kürkü postu, pamuklu kumaş ve çiçek motifleriyle işlenmiş elbise imal ederler. Büyük bir kısmı ata biner ve ok atarlar. Burada elliden fazla Budist manastırı vardır ve hepsinde T'ang sülâlesi tarafından konulmuş kitabeler bulunur. Manastırların içinde Budist kanun kitapları vardır. Burada oturanlar daha çok ilkbaharda seyahat ederler. Gruplar hâlinde seyahat ederken kendi aralarında müzik aleti çalarlar-ki bu da kopuzdur. Seyahat

[14] Gürhan Kirilen, "Xuan-Zang'ın Orta Asya İzlenimleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c. 53, sayı 1, 2013, s. 64.

[15] Louis Ligeti, *a.g.e*., s. 84.

[16] Özkan İzgi, "The Itinerary of Wang Yen-te to Kao-ch'ang (981-984)", Harvard University, Doktora tezi, 1972, s. 48.

[17] Özkan İzgi, "Seyahatnamelerle Orta Asya", *Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, s. 338. İlk yayın: "Seyahatnamelerle Orta Asya", *XI. Türk Tarih Kongresi*, Ankara, 5-9 Eylül 1990.

edenler, at üstünde giderken çeşitli canlı varlıklara yay çekerek ok atarlar. Buna aynı zamanda "Gökten gelecek kötülüklere karşı kurban etme" denir. Kao-ch'ang Türkleri; Güney Türkleri, Kuzey Türkleri, Büyük Çiğil, Küçük Çiğil, Yağma, Karluk, Kırgız, Barman ve Ürüng kabileleri üzerinde hâkimiyet kurmuştur. Bu topraklarda fakir insan yoktur. İhtiyacı olana yemek yardımı yaparlar. İnsanlar yüz yaşından fazla yaşarlar.[18]

Wang Yen-te bundan sonra Arslan Han ile olan karşılaşmadan söz ederken de Beş-Balık şehri hakkında bilgi verir. Bu şehir içinde iki katlı binalar vardır. İnsanlar iyi yüzlüdür ve usta sanatkârdır. Altın, gümüş, bakır ve demir kap yapımında çok ustadırlar. Yeşim taşını iyi işlerler.[19]

Wang Yen-te, Turfan Uygurlarının eğlence ve festivallerinden de söz eder. Üçüncü ayın dokuzunda Han-shih adı verilen bir "soğuk yemek festivali" olduğunu, ayrıca yaz ve kış dönenceleri için festivaller düzenlendiğini belirtir.[20]

Cüveynî, Târih-i Cihan Güşa adlı eserinde Moğol fetihlerinden bahsederken Cengiz'in Uygur memleketine gelişini de anlatır ve bu münasebetle Uygurların dinleri, âdetleri ve efsaneleri hakkında kıymetli bilgiler verir.[21] Ayrıca verdiği bilgileri doğrulamak için değil; hayret verici bulduğu için naklettiğini belirtir.[22] Halkın Buku Han'ın Efrasiyab olduğuna inandıklarını söyler, onun etrafında meydana gelen efsaneleri aktarır. Cüveyni, bu vesile ile Turfan Uygurları arasında anlatılan Türeyiş Destanı ve Göç Destanını nakleder.[23] Uygurların nasıl Budist olduklarından bahseder. Öncelikle

---

[18] Özkan İzgi, "Kao-ch'ang (Turfan) Uygurları", *Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, s. 273-274. İlk yayın: "Kao-ch'ang (Turfan) Uygurları", *Tarihte Türk Devletleri Sempozyumu*, 20-22 Mayıs 1985, Ankara, s. 235-244.

[19] Özkan İzgi, a.g.m., s. 275.

[20] Özkan İzgi, "Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar'da Geleneksel Festival ve Eğlenceler", *Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, s. 120-121. İlk yayın: "Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar'da Geleneksel Festival ve Eğlenceler*", İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, sayı 31, İstanbul 1978, s. 29-36.

[21] Alaadin Ata Melik Cüveynî, *Târih-i Cihan Güşa*, Çev. Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

[22] Alaadin Ata Melik Cüveynî, *a.g.e*., s. 101.

[23] Bu destanların diğer rivayetleri için bkz. Saadettin Gömeç, *Türk Destanlarına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2009.

Uygurların eskiden beri kamanların sözüne göre hareket ettiğini, şehzadelerin bile onların dediklerine inandıklarını, önemli bir işe başlamadan önce müneccimlere ve kamanlara danışıp onların olumlu görüşlerini aldıklarını söyler. Hıtay'daki bir putperest, Uygur Hanı Buku Han'a bir elçi göndererek "toyin" denilen -ki bu kelime Budist rahipleri için kullanılır.- din ululanını kendileriyle münazara yapmaya davet eder. Hangi taraf münazarayı kazanırsa karşı taraf onun dinini kabul edecektir. Bu münazara neticesinde kamanlar yenilir ve putperestliği (Budizmi) kabul ederler. Kavimlerin çoğu da onlara uyarlar.[24]

Turfan şehri hakkında edindiğimiz en önemli bilgiler, doğrudan burada yapılan arkeolojik kazılar ve araştırmalar sonucu ortaya çıkan materyallerden ve yazılı kaynaklardan edinilmektedir.

Turfan şehrinden günümüze ulaşan en önemli kalıntılar dinî karakter taşır. Arkeolojik seviyeler bakımından burada bulunan eserler birkaç devreye ayrılmaktadır. M.Ö. III. yüzyılda yalnız yakın çevresi ile temas hâlinde olan şehir, M.Ö. II. yüzyılda ticaret yollarının işlemeye başlamasıyla iki uçtan gelen etkiler altında kalmıştır.[25] Bu ilk dönemden kalan seramik örnekleri ve dağ keçisi heykelciği dikkat çekmektedir. Milattan sonraki ilk yüzyılda bölgede ortaya çıkan Çin nüfuzu eserlere de aksetmiştir. Çin tarzı mimari, Çin usulü sikkeler ve aynalar bu döneme aittir. Daha sonra Hun, Göktürk ve Uygur devirlerinin yansımaları görülmektedir. Bu devir, Tabgaç ve Kuşanların da tesiriyle Turfan vahasındaki Budist anıt geleneğinin ilk safhasını oluşturmaktadır. VIII. yüzyılda Uygurların Turfan bölgesine hâkim olmaları ile ikinci Budist devre başlar. Bu dönemde çok sayıda Budist abideler meydana getirilir. Koço ile Beş-Balık başkent yapılınca Budist mimari daha da gelişme gösterir. Bu bölgelerde bulunan saraylar ve tapınakların çoğu Uygurlar devrinde inşa edilmiştir. Ayrıca burada Uygurlar tarafından bir Mani tapınağı da yapılmıştır. Gerek Göktürk, gerekse Uygur döneminden kalan mezarlar, bu mezarlardan çıkan giysiler, heykelcikler; yine Uygur Budist mabetlerinde rastlanan muazzam duvar resimleri, bölgedeki yaşam, kültür ve medeniyet hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Turfan şehrine 12 km. uzaklıkta olan Yarköl

[24] Alaadin Ata Melik Cüveynî, *a.g.e*., s. 105.

[25] "Turfan Kazıları" *a.g.e.,* s. 6.

şehri, yine şehrin yaklaşık 40 km. doğusundaki Bezeklik Bin Buda Mağaraları Budist mimarinin en güzel örneklerini sergilemektedir.

Turfan, Türk tarihi yanında Türk dili için de en önemli şehirlerden biridir. Turfan bölgesine yapılan dört keşif gezisinde elde edilen malzeme arasında bulunan 8000 civarında X.– XIV. yüzyıllara ait Eski Türkçe metin, 1902 ve 1904 yılları arasında Doğu Türkistan'dan Berlin Sanat Tarihi müzesine getirilmiştir. Berlin Turfan koleksiyonun Eski Türkçe kısmı, büyük bir çeşitliliğe sahip Turfan metinlerinin iyi bir örneğini teşkil eder. Bu metinler bize içerik bakımından –dinî, edebî, hukukî ve sivil– geniş bir çeşitlilik sunar. Son yıllarda, Berlin Turfan koleksiyonunda korunan bu Eski Türkçe malzeme üzerinde yapılan araştırmalar epey ilerlemiştir. Çok sayıda yayın ve katalog basılmıştır. Budist metinlerin yanında Mani çevresi Uygur kültüründe yazılan, X. ve XI. yüzyıllara ait 800 civarında metin tespit edilmiştir. Bu metinler ağırlıklı olarak Mani çevresi edebiyatına ait mektuplar, manastıra ait fermanlar vs.gibi metinlerden oluşmaktadır.[26] Ayrıca çoğunlukla Turfan bölgesindeki Bulayık, Kurutka ve Hoço şehirlerinden ele geçirilen yaklaşık 50 metin, Hıristiyan Türklere ait küçük bir koleksiyonda bulunur.[27]

Görüldüğü üzere Turfan, ev sahipliği yaptığı medeniyetler ve taşıdığı kültürel zenginlik bakımından yalnız Türk milletinin veya komşularının değil, tüm dünyanın kültür başkentlerinden biridir.

KAYNAKÇA

BAYKUZU, Tilla Deniz, "Turfan'dan Kaşgar'a İpek Yolu Üzerindeki Vaha Şehirleri", *İpek Yolu, Atlası*, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, İstanbul 2015, s. 59-84.

CÜVEYNÎ, Alaadin Ata Melik, *Târih-i Cihan Güşa*, Çev. Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

[26] Daha geniş bilgi için bkz. Wilkens, Jens, *Alttürkische Handschriften. Teil 8: Manichäisch-türkische Texte der Berliner Turfansammlung*, Franz Steiner, Stuttgart 2000. [Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland, XIII/16]).

[27] Simone-Christiane RASCHMANN, "Turfan Bölgesindeki Uygurca Yazmaların Kullanımı Hakkında Neler Biliyoruz?", Çev. Dilek Bektaş. Makalenin orijinal künyesi için bkz. Raschmann, Simone-Christiane, "What Do We Know About The Use of Manuscripts Among The Old Uighurs in The Turfan Region?" *Eurasian Studies*, 2014, XII: 523-540+XIII-XX.

FOLTZ, Richard C., *Antik Dönemden 15. Yüzyıla Kadar Karayolu Ticareti ve Kültürel Etkileşim*, Çev. Aydın Aslan, Medrese Yayınları, İstanbul 2006.

GÖMEÇ, Saadettin, *Türk Destanlarına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2009.

HANSEN, Valerie, "The Impact of the Silk Road Trade on a Local Community: The Turfan Oasis, 500-800", *In Les Sogdiens en Chine*, Edited by Étienne de la Vaissière and Éric Trombert, 283-310. École française d'Extrême-Orient, Paris, pp.283-310.

HAUSSIG, Hans Wilhelm, *İpek Yolu ve Orta Asya Kültür Tarihi,* Çev. Müjdat Kayayerli, Ötüken, İstanbul 2001.

İZGİ, Özkan, "Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar'da Geleneksel Festival ve Eğlenceler", *Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, İlk yayın: "Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar'da Geleneksel Festival ve Eğlenceler", İstanbul Üniversitesi, *Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, sayı 31, İstanbul 1978, s. 29-36.

----------, "Kao-ch'ang (Turfan) Uygurları", *Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014. İlk yayın: "Kao-ch'ang (Turfan) Uygurları", *Tarihte Türk Devletleri Sempozyumu*, 20-22 Mayıs 1985, Ankara, s. 235-244.

----------, "Seyahatnamelerle Orta Asya", *Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014. İlk yayın: "Seyahatnamelerle Orta Asya", *XI. Türk Tarih Kongresi*, Ankara, 5-9 Eylül 1990.

----------, "Turfan Uygurları Kültürü Hakkında Bazı Düşünceler", *Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014. İlk yayın: "Turfan Uygurları Kültürü Hakkında Bazı Düşünceler", *Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi*, Ankara, 4-7 Eylül 1989.

----------, "The Itinerary of Wang Yen-te to Kao-ch'ang (981-984)", Harvard University, Doktora tezi, 1972.

KİRİLEN, Gürhan, "Xuan-Zang'ın Orta Asya İzlenimleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c. 53, sayı 1, 2013, s. 63-84.

LİGETİ, Louis, *Bilinmiyen İç Asya*, Çev. Sadrettin Karatay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

ÖZYETGİN, Melek, "İpek Yolu'nda Uygurlar", *İpek Yolu Atlası*, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, İstanbul 2015, s. 85-91.

ÖZERDİM, Muhaddere, "Çin Kaynaklarına Göre Çin Türkistanı'nın Şehirleri", *DTCF Dergisi*, 1950, c.8, s.1-2: 105-110.

----------, "Uygurlar Devrinde Turfan Karahoço Şehrinde Evler", *DTCF Dergisi*, 1958, c. 16, s. 3-4: 97-131.

RASCHMANN, Simone-Christiane, "Turfan Bölgesindeki Uygurca Yazmaların Kullanımı Hakkında Neler Biliyoruz?", Çev. Dilek Bektaş. Orijinal künye için bkz. Raschmann, Simone-Christiane. "What Do We Know About The Use of Manuscripts Among the Old Uighurs in The Turfan Region ?", *Eurasian Studies*, 2014, XII: 523-540+XIII-XX.

TAŞAĞIL, Ahmet, "Turfan", *DİA*, 2012, cilt: 41, s. 414-416.

"Turfan Kazıları", *Türk Ansiklopedisi*, , MEB Devlet Kitapları, Milli Eğitim Basımevi, c. 32, s. 8-14, Ankara 1983.

YILDIRIM, Kürşat, "Kaybolanların İzinde Doğu İpek Yolu Seyahati VII: Turfan-1, *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, 331, Temmuz 2014, s. 39-44.

WILKENS, Jens, *Alttürkische Handschriften*. Teil 8: Manichäischtürkische Texte der Berliner Turfansammlung (Franz Steiner, Stuttgart 2000. [Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland, XIII/16]).

İLK ÇİN KAYITLARINA GÖRE TÜRK VE KORE KÜLTÜRLERİNDEKİ BENZERLİKLER

Doç. Dr. Kürşat YILDIRIM[1*]

ÖZ

Türk ve Kore milletleri arasındaki benzerlikler, daha çok konuşulan dillerin Ural-Altay dilleri adı verilen bir aileye mensubiyeti teorisinden hareketle dile getirilmiş ancak gerektiği kadar incelenmemiştir. Bildirimizde ilk Çin kayıtlarındaki bilgileri toplayarak, eski devirlerdeki Korelilerin günlük hayatlarına, ürettikleri ürünlere ve silahlara, meskenlerine, kurban ritüellerine, evlilik ve cenaze âdetlerine, besledikleri hayvanlara, tarım faaliyetlerine, madenciliklerine, falcılıklarına temas edilecek ve ardından bunlar eski Türklerdeki kültür unsurlarıyla karşılaştırılacaktır. Böylece bazı ortak kültür unsurlarını tespit etmek istiyoruz.

Anahtar Kelimeler: Türkler, Koreliler, Benzer Kültür Unsurları, Çin Kayıtları

THE SIMILARITIES BETWEEN THE TURKIC AND KOREAN CULTURES ACCORDING TO FIRST CHINESE SOURCES
ABSTRACT

The similarities between the Turkic and Korean nation have been voiced by the theory of belonging to a family called Ural-Altaic languages, but they have not been examined as much as they have been spoken. We will collect the information from the first Chinese records in our paper and deal with the daily life, products, weapons, housing, marriage, funeral, animals, agriculture, mining, fortune-telling of ancient Koreans and then compare them with the cultural elements of ancient Turks. Thus, it is aimed to identify some common cultural elements.

* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, kursat.yildirim@istanbul.edu.tr

Keywords: Turks, Koreans, similar cultural elements, Chinese records

Eski çağlardaki Kore kültürünü inceleyebilmek için, günlük hayattaki davranışları, dünya görüşünü, inançları, meskenleri, alet edevatları, silahları, beslenilen hayvanları, yiyecek-içecekleri, evlenme âdetlerini, ölü gömme âdetlerini vb. ele almalıyız. Bu tür bilgileri ise ancak Çin kaynaklarından edinebiliyoruz. Bununla beraber Çin kayıtlarını çok dikkatli okumak gerekmektedir. Çin tarih yazıcılığında bazen, belli bir topluluğun kültürüne dair kayıtlarda, ilk kayıtlardaki üsluba bağlı kalınmaktadır. Yine Çin kaynakları, Çin sınırları dışındaki toplulukların kültürlerini genelleştirmeye çalışır, çok geniş alanlardaki insanları aynı gibi gösterir, üstelik bunu yüz yıllara yayarak devam ettirir. Bununla beraber elimizde başka kaynak yoktur. Bu yüzden eski devirlerdeki Kore kültürünü incelemek, ardından Türk kültürüyle karşılaştırmak üzere Çin kaynaklarındaki bilgileri tasnif etmek zorundayız[2]:

1. **Eski Kore Kültürüne Dair Bazı Bilgiler**

Günlük Hayat: Yemaeg □□ (Huimo□□) halkının dili, hukuku, adetleri büyük oranda Goguryeo ile benzerdi. Büyük hükümdarları yoktu, eski devirlerden beri bunların unvanları hou□ (bey), il başı, sanlao□□ gibi unvanlardı. Bunlar tabiat olarak içten ve samimiydiler. Aza kanaat getirirlerdi, utangaçtılar. Erkek ve kadınları boyundan bükülen elbiseler giyerlerdi. Erkek çocuklar gümüş çiçekler takarlardı ki bunlar çok büyük süslemeler hâline gelirdi. Bunlar dağları ve ovaları kadirlerdi, dağ ve ovalarının her birinde boyları ve kabileleri yaşardı, kimse kimseye karışmazdı. Çok tabuları vardı. Şehirlerde ve boy halinde yaşayan (bozkırlı) kesimlerde ihlal ve tecavüz yapanlar derhal cezalandırılırdı. Kişiye malıyla canıyla ceza kesilirdi. Bu yüzden toplumda ihlal ve tecavüz çok azdı.

---

[2] Eski Kore kültürü hakkında bilgiler şu kaynaklardan derlenmiştir: *San Guo Zhi*, Zhonghua Shuju, Beijing, 1997, s. 841-847, 849; *Wei Shu*, Zhonghua Shuju, Beijing, 1997, s. 2213-2218; *Sui Shu*, Zhonghua Shuju, Beijing, 1997, s. 1813-1820; *Jiu Tang Shu*, Zhonghua Shuju, Beijing, 1997, s. 5319-5339; *Xin Tang Shu*, Zhonghua Shuju, Beijing, 1997, s. 6185-6206; *Tong Dian*, Zhonghua Shuju, Beijing, 2003, s. 4986-4993, 4997-4998; 5010-5021; *Tong Zhi*, Shangwu, Shanghai, 1935, s. 3107a, 3107c-3109a.

Samhan (San Han □□) halkının günlük hayatına gelince: Mahan□□ (Ma Han □□) halkı tek bir hükümdar tarafından idare edilmezdi. Buranın insanı çok cesurdu. İnsanlar eğilip, diz çöküp selamlamayı bilmezlerdi. Büyük-küçük, kadın-erkek farkı yoktu (bu yüzden Çin kaynakları "cemiyette intizam çok azdı" demektedir). Altına, mücevhere, işlemeli kumaşa, yün halıya kıymet vermezlerdi. Sadece inci kolyeyi önemserler, elbise süslemesinde inci kullanırlar, boyna inci asarlardı. Yüksek mevkidekilerin hepsi saçlarını tepede topuz yaparlardı. Küçük yaşlarda ev inşa etmede ustalaşırlar, iplerle kurdukları iskelette büyük ağaçları birbirine bağlarlardı. Savaş durumu olsa da çalışmayı bırakmazlardı. 5. ayda toprağı sürüp ekme işini tamamladıklarında toplanıp gece gündüz içki içer, şarkı söyler, dans ederlerdi. Onlarca insan toprakları adımlar, küçük-büyük, genç-yaşlı herkes bayram yapardı. 10. ayda hasat tamamlandığında tekrar aynı şekilde bayrama girişirlerdi. Ruha ve Tanrı'ya inanırlardı. Sudu (bir tür kutsal obje) dikerlerdi. Büyük ağaç yapılar inşa ederler, buna zil ve davul asarlardı. Bunlar ruh ve Tanrı ile ilgiliydi. Vücutlarına dövmeler yaparlardı.

Jinhan □□ (Chen Han □□) memleketinde ise küçük yerleşimlerinde kumandan, büyüklerinde ise vassal idare ederdi. Şehirlerinin etrafı çitlerle çevriliydi, bunlar Çince konuşmaktaydılar, bu yüzden onlara Qin Han da denirdi. Jinhan Hükümdarı bu çitleri yapmak için genelde Mahan halkını kullanırdı. Bu yüzden zamanla karışmışlardı. Jinhan kendisi müstakil bir devlet değildi. Kaçıp göçen insanların yaşadığı bir yerdi. Onlar da içki içmeyi bayram hâline getirirlerdi. Bunların adetinde kadın erkek farklıydı. Büyük kuş tüyü göndererek meydan okurlardı; bunun manası "ölmek isteyenler uçar" idi. Pazarlarda Çin'deki sikkelere benzer demirlerle alışveriş yaparlardı. Bunlar şarkı söylemeyi, dans etmeyi, içki içmeyi, davula vurmayı ve qinse (bir tür telli çalgı) çalmayı çok severlerdi. Bunların qinse'sı hu'ya (bir tür telli kopuz) benzerdi. Çocuk doğduğunda başına taş koyarlardı ki başı düz olsun. Bu yüzden Jinhan halkının başı düzdü. Erkek ve kadınları Japonlara benzerdi, bunlarda da dövme vardı. İnsanlar savaşta piyadeydi, savaş kolları Mahan'ınki ile aynıydı.

Buyeo□□ (Puy□; Fuyu □□) insanı cesur, korkusuz ama uysal, ağırbaşlıydı. Yağma ile tecavüz yapmazlardı. Devlet idaresinde at, sığır, domuz, köpek gibi hayvanların adlarıyla anılan makamlar

vardı. Bunların her biri mevkiine göre gelirlere sahipti. Kadın erkek ilişkileri acayipti, evli kadınlar kıskançtılar, kocalarını öldürürlerdi. Ağabey öldüğünde küçük kardeş onun karısını alırdı. Cezalar derhal yerine getirilirdi; adam öldüren öldürülür, ama aile fertleri köle yapılmazdı. Hırsız, çaldığı malı tazmin etmek zorundaydı (on iki katı).

Doğu Okjeo□□ (Woju □□) insanı güçlü ve cesurdu, savaşa mızraklarını dikip piyade hareket ederlerdi. Tek bir hükümdar tarafından idare olunmazlardı. Dil, yeme-içme, mesken, elbise Goguryeo'lularınki ile aynıydı. Küçük olan ve büyük memleketler arasında sıkışan burası Goguryeo'ya bağlıydı. Goguryeo buranın en büyük kişisini görevli kılmıştı. Bu kişi memleketi idare ederdi. Güzel kızlar cariye olarak tabi olunanlara gönderilirdi.

Baekje □□ (Baiji □□) halkı dağlarda ve vadilerde yaşarlardı. Erkek-kadın giysileri, Goguryeo'nunkiler ile aynıydı. Selamlama adeti, iki eli toprağa koyup selamlama şeklindeydi. Evli kadınların elbisesi kaftana benzerdi ama kolları biraz büyüktü. Bekarlar saçlarını örer, tepede tabak gibi dikerlerdi. Arkadan bir kuyruk salıp süs yaparlardı. Kocaya gidenler ayırıp iki kuyruk yaparlardı. Mezar yerlerini önemser, hatırlarlardı. Burada Buda manastırları, pagodaları çoktu ancak Daocular yoktu. Vergiler kumaş, ipek, kenevir, pirinç gibi mallardan alınırdı. Türlü türlü şaraplar, yemekler, müzik aletleri Çin'dekiler gibiydi. Diğer Kore devleti Silla □□ (Xinluo □□)'da halkın adetleri, gelenek ve görenekleri, idare tarzları, giyimleri de Baekje ile aynıydı.

Goguryeo □□□ (Koguryo; Gaojuli □□□) insanı dağlarda ve vadilerde yaşardı. Halk hep tedbirli ve savaşa hazırdı. Güçlü kuvvetli olan insanı yağmayı severdi. Yeme-içmeyi bayram hâline getirirlerdi. Ev yapma, tamir etme işlerinde ustaydılar. Bunlar, Buyeo'nun bir başka türüydüler; dilleri, kuralları esasen aynıydı. Bir dizi kırıp bir ayağı uzatarak selam verirler, adım adım ayrılırlardı. Değişik âdetleri vardı. İnsanları temizdi. Şehir-yerleşimlerdeki erkek-kadınlar her gece eğlenirlerdi. Soyluların toplantı elbiseleri işlemeli parlaktı. Altınla, gümüşle tezyin yaparlardı. Üst düzey memurlar arkasız koni başlık, düşük rütbeli olanlar ise "rüzgâr kesici" bir başlık takarlardı. Hapishane yoktu. Suç olduğunda görevliler mahkeme kurarlar,

ilgiliyi suçlu bulurlarsa ölüme mahkûm ederlerdi, bununla beraber mahkûmun karısı ile çocukları köle yapılmazdı.

• **Üretim**: Doğu Okjeo halkı kumaş imal ederdi. Yemaeg'ler kenevir türlerini bilirler, ipek böceği beslerler, ipek kumaş dokurlardı. Mahan halkı ipekböceği yetiştiriciliğini bilmekte, ipek kumaş üretmekteydi. Jinhan'da sık, su geçirmez ipek yaparlardı. Baekje'de sarı vernik ağacı yetişirdi, küçük Çin çitlembiğine benzerdi ama büyüktü. VI. ayda ağaçtan öz alınırdı, eşyalar verniklendiğinde sarı altın gibi olurdu, bunun parlaklığı göz kamaştırırdı.

• **Mesken**: Buyeo halkının sarayları, hazineleri, hapishaneleri vardı. Etrafı çitlerle çevrili yerleşimleri ve şehirleri daire şeklindeydi. Böylece onların daha yerleşik bir hayat sürdükleri söylenebilir. Mahan'da insanlar yerleşimlerde karışık bir şekilde yaşarlardı, oturdukları yerlerin etrafında şehir surları yoktu. Sazlardan ve topraktan ev yaparlar ki toprak tümseği andırırdı. Evlerin kapısı göğe açılırdı. Tong Zhi'nın bir yerinde "sudu" adlı yerlerinden, bunun önüne Tanrılar için dikilmiş çıngıraklı direklerden bahsedilmektedir[3].

• **Kurban**: Goguryeo'luların tapınakları, ruhları ve tanrıları vardı. Toprak ve tahıl tanrısını çok severlerdi. 10. ayda büyük kurultay yaparlar, Tanrı'ya (göğe) kurban sunarlardı. Bu memleketin doğusunda büyük bir mağara vardı, 10. ayda buraya giderek kurban keserlerdi. Buyeo'lar savaş işlerinde Tanrı'ya (göğe) kurban keserler. Yine Buyeo'lar 2. ayda Tanrı'ya (göğe) kurban keserdi. Yemaeg'ler ruh (ruhi varlık) için kaplan kurban ederlerdi. Mahan memleketindeki yerleşimlerin hepsi Tanrı'ya bir insan kurban ederlerdi, bu Tanrı'ya "göğün efendisi" derlerdi. Baekje hükümdarı II., V., VIII. ve XI. ayda Tanrı'ya (göğe) ve yine her yıl atasının dört tapınağına kurban keserdi.

• **Evlilik**: Goguryeo halkında evlenen kadın için başlık parası yoktu. Gelenek itibarıyla çok utangaçtılar. Yemaeg'lerde aynı aileden olanlar evlenmezlerdi. Jinhan'da gelin alma, merasimlerle olurdu. Baekje'lilerin evlenme adetleri ise Çinlilerinki gibiydi.

• **Cenaze**: Goguryeo halkında baba, anne ve kocaların arkasından tutulan yasın şekli ve giyilen elbise Çin'dekiler gibiydi. Ağabey ve kardeşlerinki üç ay ile sınırlanırdı. Buyeo'lar ölülerini gömerlerdi, iç

[3] *Tong Zhi*, s. 3107a.

tabut vardı ama dış tabut yoktu. Yas tutulurken erkek kadın herkes bembeyaz giyinir, evli kadınlar yüzlerini örterlerdi. Genel olarak bu adetleri Çin'dekiler gibiydi. Doğu Okjeo'da ölenler için büyük bir ağaç tabut yaparlardı, 10 küsur zhang (yaklaşık 3.3 metre) uzunluğundaydı. Bunun bir başına kapak yapılırdı ve böylece tabut ev gibi olurdu. Yeni ölen birisi önce toprağa bırakılır, derisi ve eti tükenince kemiği topraktan alınarak bu tabuta konulurdu. Aile mensuplarının hepsi bir tabutta yer alırdı. Tabutu kiremitle örterler, içine pirinç koyarlardı. Yemaeg'lerde hastalıktan ölenlerin evi boşaltılıp kullanılmaz, yeniden ev yapılırdı. Mahan mezarlarında iç tabut vardı ama dış tabut yoktu. Baekje'de ölen baba, ana ve kocanın ardından üç yıl yas tutulurdu, cesedi diğer akrabalar gömerlerdi.

• **Silah**: Goguryeo askerleri zırh, yay, tüfek yay, ok, teber, kalkan, mızrak, kısa mızrak kullanırlar. Burada güzel yaylar yapılır, buna Mo 貊'luların yayı denilir. Buyeo askerleri yay, ok, kılıç, mızrak kullanırlardı. Herkes zırh kuşanırdı. Yemaeg'lerin üç zhang (yaklaşık 10 metre) uzunluğunda mızrakları vardı, birkaç kişi bu mızrağı tutar ve savaşta adımlarlardı. Sandal ağacı yayları burada yapılırdı. Mahan'lılar yay, kalkan, mızrak, kürek kullanmada mahirdirler. Baekje askerleri yay, ok, mızrak, kılıç kullanırlar. Ata binmeye, ok atmaya çok önem verirlerdi.

• **Eğlence**: Goguryeo'da xianqin, zheng gibi telli; bili, hengchui, xiao gibi nefesli; davul gibi vurmalı müzik aletleri vardı. Jinhan halkında davul, qinse (bir tür telli çalgı) çok yaygındı.

• **Hayvanlar**: Goguryeo topraklarında dağa kolayca tırmanan küçük atlar bulunurdu. Hayvan olarak sığır, domuz vardı, domuz esasen beyaz renkliydi. Buyeo halkı çok iyi atlar yetiştirirdi, burada bolca sansar yaşardı. Doğu Okjeo'da sansar çoktu; balık, deniz ürünleri çıkardı. Yemaeg topraklarında leopar çoktu. Üç chi (yaklaşık 1 metre) yüksekliğinde atlar vardı. Buradaki denizden derisi benekli balıklar çıkardı ki çok eski devirlerde bunlar Çin'e haraç olarak sunulurdu. Mahan'lılar ince kuyruklu tavuk yetişmekteydi, bunun kuyruğu 5 küsur chi (1,5 metreden fazla) uzunluğundaydı. Ata, öküze binmeyi bilmezlerdi, at-öküzlerin tamamı yabani yaşardı, tabiatta kendi kendine yok olurlardı. Jinhan'da ise sığıra, ata binilirdi. Baekje'de deve, katır, eşek, koyun, kaz, ördek gibi hayvanlar bulunmazdı.

• **Tarım**: Goguryeo toplumunda çiftçilik nadirdi. Kendi kendine yeten bir yer değildi. Buyeo toprakları beş tahılı yetiştirmeye uygundu ama beş tür meyve çıkmazdı. Doğu Okjeo topraklarında beş tür tahılın yetişebildiği topraklarda çok çeşitli ürünler ekilirdi. Mahan halkı tarımı bilmekteydi. Burada armut büyüklüğünde kestane yetişiyordu. Jinhan'da toprak çok bereketliydi, güzeldi, beş tahıl yetiştirmeye uygundu. İpek böceği ile dut yetiştirmeyi bilirlerdi. Baekje'de beş tür tahıl, çeşitli sebze-meyveler yetişirdi. Silla'da toprak çok bereketliydi. Burada beş tür tahıl, çokça dut, kenevir, türlü sebze-meyveler ekilirdi.

• **Maden**: Buyeo memleketinde kızıl yeşimtaşı, hünnap gibi büyük güzel inciler çıkardı. Doğu Okjeo'dan tuz elde edilirdi. Yemaeg'lerde inciyle, yeşimtaşıyla mücevher yapılmazdı. Jinhan memleketinden demir çıkardı; Mahan, Yemaeg, Japon halkları bunu alırlardı.

• **Falcılık**: Buyeo'lar sığır kesip toynaklarına bakarlar, toynaklar ayrı ayrı ise bela, toynaklar bir arada ise talih geleceğine inanırlardı. Yemaeg'ler ise şafak vakti yıldızları gözlerler, yılın bereketli geçip geçmeyeceğini önceden bilirlerdi. Baekje'lilerde kaplumbağa falı vardı.

2. Eski Türk Kültürü ile Karşılaştırma

Kore ile Türk kültürü arasındaki ilişkilerde genel olarak sadece at kurbanı ve erkeğin ölen kardeşinin eşini alması (leviratus) üzerinde durulmaktadır[4]. Daha çok Çin kültürünün tesirlerinden bahsedilmekte hatta Kore kültürü "Çin kültürünün bir kısmı" olarak değerlendirilmektedir[5]. Bununla beraber eski Kore kültürü ile eski Türk kültürü arasında çok daha fazla benzerlikler bulunmaktadır:

- Eski Kore insanının kişiliği ile ilgili haberler bozkırda yaşayan Türklerinkiyle birebir benzerlik göstermektedir. Her iki milletin fertleri için içtenlik-samimiyet; aza kanaat getirme; utangaçlık; cesurluk, korkusuzluk ama uysallık-ağırbaşlılık söz konusudur. Her iki millet için sürekli olarak insanların daima tedbirli, savaşa hazır oldukları kaydedilmektedir.

---

4 W. Eberhard, *Çin'in Şimal Komşuları*, Çev. N. Uluğtuğ, Ankara, 1996, s. 30-31.

5 W. Eberhard, *En Eski Devirlerden Zamanımıza Kadar Uzak Doğu Tarihi*, Ankara, 1986, s. 248.

- Çinliler Türklerin ve Korelilerin toplum yapısında büyük-küçük, kadın-erkek farkının olmamasını toplumda düzenin olmamasıyla izah etmektedirler; çünkü eski Çin toplumunda bu tür ilişkiler çeşitli kurallarla, ritüellerle belirleniyordu, herkesin yeri ayrıydı, en başta kadın-erkek ayrımı söz konusuydu. Kore ile Türk kültürlerinde toplumda bu tür bir tabakalaşmanın, hiyerarşinin olmaması çok önemli bir ortak kültür unsurudur. Nitekim Çin kaynaklarında Çinlilerin, Hunların baba-oğul aynı çadırda yatmalarına, yöneten-yönetilen arasında fark olmamasına, insanların aynı statüde olmasına şaşırdıkları kaydedilmektedir[6]. Yine Çinliler Töleslerin kızlı erkekli bir yerde, karışık oturmalarına hayret etmektedirler[7].

- Eski Koreliler dağlara çok kıymet verirlerdi. Dağ kültünün çeşitli kaynakları olabilir. Benzer kült Türklerde de vardır. Türklerin kutsal dağları bulunmaktadır. Dağlarda bütün canlıları koruyan varlıkların olduğuna inanılmıştır. Eski Türkler yüksek dağlara çıkıp kurban keserlerdi. Dini törenler yüksek dağ tepelerinde yapılırdı. Aynı durum Korelilerde de söz konusudur.

- Dağ ve ovalarının her birinde Kore boyları ve kabileleri yaşar, kimse kimseye karışmazdı. Bu bilgi çok önemlidir. Eski Türklerin de konargöçer yaşayan boyları, yazları dağlık arazide, kışları alçak ovalarda yaşarlardı. Bu yaylak-kışlak hayatında herkesin yeri, toprağı, otlağı belliydi, kimse kimseye karışmazdı.

- Korelilerde şehirlerde, bozkırda boy halinde yaşayanlar arasında ihlal-tecavüz yapanlar derhal cezalandırırdı. Kişiye malıyla canıyla ceza kesilirdi. Bu yüzden toplumda ihlal ve tecavüz çok azdı. Eski Türklerde de ihlal ve tecavüz için ağır cezalar bulunuyordu, böylece suç oranı çok düşüktü. Korelilerde cezalar derhal yerine getirilirdi; adam öldüren öldürülür, ama aile fertleri köle yapılmazdı. Hırsız, çaldığı malı tazmin etmek zorundaydı. Türklerde de aynı durum söz konusudur. Mesela Hunlarda hırsızlık yapanın malına el koyulur, suçu küçük olanların kemikleri kırılır, suçu büyük olanlar ise öldürülürdü[8]. Cezanın şahsiliği ilkesi, yani cinayet işleyen biri sebebiyle aile fertlerinin köle yapılmaması Türkler ile Korelilerde ortak bir hukuk kuralıdır.

---

6 *Han Shu*, Zhonghua Shuju, Beijing, 1997, s. 3760.

7 *Tong Dian*, s. 5399.

8 *Han Shu*, s. 3752.

- Koreliler ata binmeye, ok atmaya çok önem verirlerdi. Mahan halkı yayı, kalkanı çok iyi kullanırdı. Mo 貊'luların yayı denilen meşhur yaylardan yaparlardı. Bu ise hafif silahlı yani oklu atlı ordu düzenidir ki Kuzey Türklerinde aynıdır. Mesela Hun insanı daima binicilik, okçuluk talimi yapardı[9].

- Koreliler bir dizi kırıp selam verirlerdi. Eski Türklerde de böyle selamlaşma vardı, hatta buna "Hun selamı" denirdi[10]. Değişik kültürlerde farklı farklı görülen selamlaşma usulünün bu iki millette ortak görülmesi oldukça önemlidir.

- Korelilerin ruha ve Tanrı'ya inandıkları kaydedilmektedir. Çin kaynaklarında Türkler için de benzer ifadeler bulunmaktadır. Nitekim Goguryeo halkının 10. ayda doğrudan Tanrı'ya kurban kestikleri kaydedilir. Buyeo'lar 2. ayda, yine savaş olduğu zamanlarda Tanrı'ya (göğe) kurban keserlerdi. Tanrı'ya kurban kesme adeti aynen Türklerde, mesela Hunlarda da vardı[11].

- Mahan halkı 5., 10. ayda bayram yapar, toplanır, eğlenirdi. Goguryeo, 10. ayda büyük kurultay yapardı. Türklerde de 5. ayda, yine sonbaharda kurultaylar düzenlenirdi. Mesela Hunlarda yılın ilk ayı küçük; 5. ayda ve sonbaharda ise büyük kurultay olurdu[12].

- Koreliler ile Türklerde mağara kültü, birbirine benzemektedir. Goguryeo'nun doğusunda büyük bir mağarada 10. ayda kurban kesilirdi. Gök-Türklerde de devlet erkanı yazın mağarada kurban keserdi[13]. Mağara kültünü, Çinlilerin mağara tanrısı ile ilişkilendirenler[14] varsa da çok doğru değildir kanaatindeyim. Nihayetinde bazı halkbilimcilerin tespitlerine göre Türklerde (Hun, Tabgaç, Gök-Türkler) ve Korelilerde menşe efsanesinde mağara önemli bir kült olarak görülmektedir[15].

- Unvanlarda hayvan adları kullanma adeti, iki millette de görülmektedir. Buyeo'ların devlet idaresinde at, sığır, domuz, köpek

---

9 *Han Shu*, s. 3760.

10 W. Eberhard, "Çin Kaynaklarına Göre Orta ve Garbi Asya Halklarının Medeniyeti", *Türkiyat Mecmuası*, VII-VIII/1, 1942, s. 167.

11 *Han Shu*, s. 3752.

12 *Han Shu*, s. 3752.

13 *Tong Dian*, s. 5404.

14 Eberhard, *Çin'in Şimal Komşuları*, s. 31.

15 Eunkyung Oh, "Türkler ve Korelilerin Türeyiş Efsanelerini Mukayese Çalışması", *Milli Folklor*, 27, 1995, s. 36.

gibi hayvanların adlarıyla anılan makamlar vardı. Gök-Türklerde de devlette görevli olanların bazılarının unvanlarında hayvan adları görülüyordu[16].

- Koreliler silah olarak zırh, yay, tüfek yay, ok, teber, kalkan, mızrak, kısa mızrak, kılıç kullanırlar. Türklerde de yay, ok, zırh, mızrak, kılıç gibi aynı türden silahlar bulunuyordu[17].

- Eski Korelilerde çocukların başı yassılaştırıldı. Arkeolojik çalışmalara göre aynı adetin Türklerde, mesela Avrupa Hunlarında olduğu görülmektedir[18]. Gök-Türkler devrinde Kuça'daki Saka kültürüne mensup topluluklarda çocuk doğduğunda başını tahtayla yassılaştırırlardı. Saçlarını kafatasının tepesine kadar keserlerdi[19]. Aynı devirlerde Kaşgar'da çocuk doğduğunda, ana babası uzun olsun diye çocuğun başını tahtayla sıkarlardı[20]. Bu adet Türkistan'daki bazı Saka toplulukları arasında görülüyordu[21]. Hâlâ bugünkü Çin'deki bazı kırsal bölgelerde çok nadir de olsa vardır, uygulamanın şans ve bereket getirdiğine inanılmaktadır.

- Eski Korelilerde, Tanrı için dikilmiş çıngıraklı direğin bulunduğu "sudu" adlı yerler bulunuyordu. Bunun Çin'deki karşılığını bulmaya çalışanlar olmuştur[22]. Halbuki bu, kurban töreni ile ilgili bir Türk adeti olabilir. Bu tür yapılar eski Türklerde de vardır. Doğu Altay'da yayılan eski Türklerin kare tapınak yapılarında çokça ağaç direk kalıntıları çıkmıştır. Rus ve Moğol arkeologlara göre kare setlerin ortasındaki ağaç direk kalıntısı, yine bazı yerlerde at kalıntısı, onun çevresinde ise atın kol, bacak, diş gibi kemiklerinin bulunması, belki de atın kafasının direğe geçirilip kol ile bacaklarının asıldığı bir ibadetin veya kurban etme geleneğinin izi olabilir[23]. Böyle bir ilgiyi araştırmacıların dikkatine sunmak istiyorum.

---

16 *Tong Dian*, s. 5402.

17 *Tong Dian*, s. 5403.

18 S. Hakenbeck, "Hunnic" Modified Skulls: Physical Appearence, Identity and The Transformative Nature of Migrations", *Mortuary Practices and Social Identities in the Middle Ages*, Ed. D. Sayer-H. Williams, Exerter, 2009, s. 64-80.

19 *Zhou Shu*, Zhonghua Shuju, Beijing, 1997, s. 917.

20 *Xin Tang Shu*, s. 6233.

21 Eberhard, "Çin Kaynaklarına Göre", s. 167.

22 Eberhard, *Çin'in Şimal Komşuları*, s. 31.

23 Ulziibayar Sodnom, "'Gök-Türk' Olarak Adlandırılan Arkeolojik Yapı Dizininin Tarihi", *Türk Moğol Tarihi*, Ed., Kürşat Yıldırım, Yeditepe Yay., İstanbul, 2018, s. 115.

- Eski Koreliler Tanrı'ya (göğe) kurban sunarlardı. Böylece onlarda bir gök kültünün veya Gök-Tanrı kültünün olduğu anlaşılmaktadır. Bu kült, eski Türklerde aynen mevcuttur.

- Korelilerde ağabey öldüğünde küçük kardeş ağabeyinin karısıyla evlenirdi. Aynı adet Türklerde de vardı. Modern bilim literatüründe "leviratus" denilen bu uygulama, her iki millet için Çin kaynaklarında açık olarak kaydedilmektedir.

- At kurban etme, her iki kültürde yer alan çok önemli bir ortak unsurdur.

- Yemaeg'lerde aynı aileden olanlar evlenmezlerdi. Türklerde de dışarıdan evlenme esastır. Bu adet Türkistan'ın çoğu yerinde hâlâ katı bir şekilde uygulanmaktadır.

- Menşe efsaneleri bakımından da birkaç söz söylemek gerekir. Koreli bilim adamı Kim Ch*ŏ*ng-hak, Silla'nın kurucusu Hyeoggeose ve Goguryeo Hükümdarı Dongmyeong'un menşe efsanelerinde, yumurta mitleri formunda güneşe tapınma veya tazim görmektedir. Yazara göre eski Kore yumurta mitolojisi, Korelilerin Sibirya Yakutları gibi Türk halklarıyla kesinlikle akraba olduğunu ortaya koymaktadır[24].

- Her iki millettin menşe efsanesinde anaerkil öğe ön plana çıkmaktadır[25]. Korelilerde dişi ayıdan, Türklerde dişi kurttan türeme bunun en önemli göstergesidir.

- Korelilerin ile Türklerin kahramanlık destanlarında önemli benzerlikler vardır. Mesela Goguryeo'nun kurucusu Jumong'un ve Özbek Alpamış'ın destanlarında kahramanın soyluluğunun, olağanüstü doğumunun, başından geçenlerin ve nihayetinde kazandığı zaferin anlatıldığı olay örgüleri, yoğun bir şekilde Sibirya Şamalığı geleneklerinin etkisindedir[26].

- Çin kaynakları dışında arkeolojik bakımdan bir kaç cümle yazarak bu benzerliklerin gayet tabii olduğunu vurgulamak istiyorum. Koreli arkeolog Kim W*ŏ*l-lyong, en erken Neolitik karbon tarihini M.Ö. 5000'e, Osan-ni sitesinde Paleo-Sibiryalı Neolotik kültürle bağlantılı olarak tarihlemektedir. Bu kültür, Sibirya'dan

---

[24] Hyung Il Pai, *Construction "Korean" Origins*, Massachusetts, 2000, s. 88.

[25] Eunkyung Oh, "Türkler ve Korelilerin", s. 36.

[26] Eunkyung Oh, "Kore Cumong ve Özbek Alpamış Kahramanlık Destanlarında Olay Örgüsü", *Milli Folklor*, 93, 2012, s. 99.

gelmiş, Osan-ni üzerinden Kore'nin güneydoğu kıyılarına ulaşmıştır. O'na göre ilk Koreliler, Paleo-Asyalılardı, Baykal Gölü etrafından göç etmişlerdi. Bu yüzden bugünkü Sibiryalılara benziyorlardı. Yarımadaya göç ettikten sonra ise okyanus ve ırmaklar boyunca balıkçılık ve avcılıkla geçinmişlerdi. Yine çömlekler, Korelilerin Sibiryalı Paleo-Asyalıların torunları olduklarını göstermektedir[27].

KAYNAKÇA

EBERHARD, Wolfram, "Çin Kaynaklarına Göre Orta ve Garbi Asya Halklarının Medeniyeti", *Türkiyat Mecmuası*, VII-VIII/1, 1942.

----------, *En Eski Devirlerden Zamanımıza Kadar Uzak Doğu Tarihi*, Ankara, 1986.

----------, *Çin'in Şimal Komşuları*, çev., N. Uluğtuğ, Ankara, 1996.

Han Shu, Zhonghua Shuju, Beijing, 1997.

HAKENBECK, S., "Hunnic" modified skulls: physical appearence, identity and the transformative nature of migrations", *Mortuary Practices and Social Identities in the Middle Ages*, Ed. D. Sayer-H. Williams, Exerter, 2009

Jiu Tang Shu, Zhonghua Shuju, Beijing, 1997.

OH, Eunkyung, "Türkler ve Korelilerin Türeyiş Efsanelerini Mukayese Çalışması", *Milli Folklor*, 27, 1995.

----------, "Kore Cumong ve Özbek Alpamış Kahramanlık Destanlarında Olay Örgüsü", *Milli Folklor*, 93, 2012.

PAİ, Hyung Il *Construction "Korean" Origins*, Massachusetts, 2000.

San Guo Zhi, Zhonghua Shuju, Beijing, 1997.

Sui Shu, Zhonghua Shuju, Beijing, 1997.

Tong Dian, Zhonghua Shuju, Beijing, 2003.

Tong Zhi, Shangwu, Shanghai, 1935.

ULZİİBAYAR Sodnom, "'Gök-Türk' Olarak Adlandırılan Arkeolojik Yapı Dizininin Tarihi", *Türk Moğol Tarihi*, Ed., Kürşat Yıldırım, Yeditepe Yay., İstanbul, 2018.

Xin Tang Shu, Zhonghua Shuju, Beijing, 1997.

Wei Shu, Zhonghua Shuju, Beijing, 1997.

Zhou Shu, Zhonghua Shuju, Beijing, 1997.

[27] Hyung Il Pai, *a.g.e.*, s. 80.

BAŞLANGICINDAN BUGÜNE ALTAY DİLLERİ KURAMI VE KORECE

Prof. Dr. Emine YILMAZ[1*]

ÖZ

Korecenin Altay dil ailesine dahil olduğuna dair ilk makale 1864'te Leon de Rosny tarafından yayımlanmıştır ancak bugün sadece tarihsel değeri vardır. 20. yüzyılın başından itibaren Altay dilleri kuramının temel ilkelerini ortaya koyan Finlandiyali G. J. Ramstedt ve öğrencisi N. Poppe aynı zamanda, iki binli yıllar öncesinde Koreceyle en çok ilgilenen bilim adamları olmuşlardır. İkibinli yıllar öncesinde Korecenin sözvarlığı üzerinden karşılaştırmalı çalışmalar yapan diğer araştırmacılar K. H. Menges ve R. A. Miller'dır.

İki binli yıllarla birlikte *Transeuroasian-Transavrasya* terimiyle adlandırılan Altay dilleri içinde de Korecenin bu varsayımsal aileye aidiyeti tartışmaları devam eder. Rus ekolünce 2003 yılında hazırlanmış olan Altay dillerinin en geniş kapsamlı sözlüğünde (S. Starostin, A. Dybo ve O. Mudrak, *Etymological Dictionary of the Altaic languages*) Koreceye ait de zengin veriler bulunur. 2005 yılında M. I. Robbeets tarafından hazırlanmış olan *Is Japanese Related to Korean, Tungusic, Mongolic and Turkic?* adlı çalışmada Korece bu ailenin genetik bir üyesi olarak tartışılır. 2009 yılında A. Vovin tarafından yayınlanmış olan *Koreo-Japonica, A Re-evalution of a Common Genetic Origin*'de ise Korece ve Japonca arasındaki benzerlik genetik değil bölgesel/coğrafi nedenlerle açıklanır. Koreli Türkolog Han-Woo Choi'nin 2010 yılında yayınlanmış olan *Türkçe, Korece, Moğolca ve Mançu-Tunguzcanın Karşılaştırmalı Ses ve Biçim Bilgisi* adlı çalışmasında yazar anadili konuşuru olmanın avantajlarıyla, bazı ses ve biçim denkliklerini ilk kez ortaya koyar.

Bu bildiride, Altay dilleri kuramının başlangıcından bu yana Korecenin bu varsayımsal dil ailesi içindeki konumu literatür üzerinden değerlendirilecektir.

---

[*] Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Öğretim Üyesi, eminey@hacettepe.edu.tr

Anahtar Kelimeler: Altay dilleri kuramı, Korece, ses denklikleri, biçimbilgisi.

FROM THE BEGINNING TO THE LATEST ALTAIC LANGUAGE THEORY AND THE KOREAN LANGUAGE

ABSTRACT

Studies revealing the relationship between Korean and Altaic languages were begun by G. J. Ramstedt and continued N. Poppe, a pupil of G. J. Ramstedt. **G.** J. Ramstedt proposed the theory that of the Altaic languages, there is a close relationship between Turkic, Mongolian, Manchu-Tungus and Korean.

On the other hand, famous anti-Altaists such as believe that these similarities are the result of a cultural relationship, and common words in Turkic and Mongolian are borrowed by Mongolian from the Turkic.

In this paper, since the beginning of the theory of Altaic languages, the position of Korecenin within this hypothetical language family will be evaluated from the literature.

Keywords: Altaic theory, Korean, sound correspondences, morphology.

Ural-Altay veya Altay Dil Ailesi ve Korece

18. yüzyıldan itibaren, Hint-Avrupa dilleri üzerinden yürütülen tarihsel ve karşılaştırmalı dilbilgisi çalışmaları ve genetik akrabalık tartışmaları, diğer dil ailelerinin belirlenmesine yönelik çalışmaların da başlatıcısı olmuştur. Bu ailelerden biri de, önce Ural-Altay olarak adlandırılmış olan Altay dilleri ailesidir. 1900'lerden sonra, Ural dilleriyle ilgili çalışmalar hızla artmış ve sözkonusu dillere ait karşılaştırılabilir nicelik ve nitelikte malzeme bulunmasından ötürü Ural dil ailesi sağlam bir şekilde kurulmuş ama Altay dil ailesiyle ilgili yeterli kanıt bulunamamasından ötürü Ural-Altay terimi yerini sadece Altay dilleri terimine bırakmıştır. Altay dil ailesinin varlığıyla ilgili tartışmalar hala sürmekte ve Altay dilleri terimi günümüzde

Türk, Moğol ve Tunguz dillerini, daha az oranda Korece, Japonca ve Kitancayı da içine alacak şekilde kullanılmaktadır.

Altay dil ailesi denilen grubun güncel bir haritası için Robbeets 2016: 5'e bakılabilir:

Figure 1. Map of the Transeurasian languages (generated with WALS tool)

Korecenin Altay dil ailesine dahil olduğuna dair ilk makale 1864'te Leon de Rosny tarafından yayınlanmıştır ancak bugün sadece tarihsel değeri vardır. Korecenin Altay dil ailesine aidiyeti konusundaki ilk ciddi yayın ise Japon tarihçi Shiratori Kurakichi'nin, 20. yüzyılın başında yazmış olduğu *Korece ile Ural-Altay Dillerinin Karşılaştırılması* adlı eseridir. Kurakichi bu çalışmasında yaklaşık 595 Korece sözcüğü Moğolca ve Mançu-Tunguzca biçimleriyle karşılaştırmıştır. Ancak bu yayındaki temel sorun benzerliklerden yola çıkılması ve düzenli ses denkliklerine dikkat edilmemesidir (Choi 2010: 30). Bu tarihten sonra Korecenin farklı dil ailelerine aidiyeti konusu da tartışılmıştır ancak burada Korece sadece Altay dilleri kuramı açısından ele alınacaktır.

20. Yüzyılda Altay Dilleri Kuramı ve Korece

20. yüzyılın başından itibaren Altay dilleri kuramının temel ilkelerini ortaya koyan Finlandiyali G. J. Ramstedt ve öğrencisi N. Poppe aynı zamanda, iki binli yıllar öncesinde Koreceyle en çok ilgilenen bilim adamları olmuşlardır. G. J. Ramstedt, *Remarks on the Korean*

Language (1928) adlı doktora teziyle hem gerçek anlamda Altay dilleri kuramının temellerini atmış, hem de Korecenin diğer Altay dilleriyle ilişkisini düzenli ses denklikleri kullanarak belirlemeye çalışmıştır. G. J. Ramstedt'in Koreceyle ilgili en önemli yayınları olan *A Korean Grammar* (1939), *Studies in Korean Etymology* (1949) ve *Paralipomena of Korean Etimology* (1982), daha sonraki Altayistik çalışmaları için de yön gösterici olmuştur.

G. J. Ramstedt'in görüşlerini biraz daha ileri taşıyan N. Poppe'nin konuyla ilgili görüşleri zamanla G. J. Ramstedt'ten biraz farklılaşmıştır. G. J. Ramstedt, Koreceyi diğer Altay dilleri ile eşit derecede genetik akraba sayarken N. Poppe, Korecenin bu aileye aidiyetinden biraz şüphe duymuş ve arada genetik akrabalık olsa bile Korecenin ana Altay dilinden en erken ayrılan dil olduğunu düşünmüştür. Ona göre Korece, bu nedenle diğer Altay dillerinden biraz uzak kalmıştır. N. Poppe, 1960'ta yayınlanmış olan Altay dillerinin karşılaştırmalı dilbilgisinde 82 Korece sözcüğü diğer Altay dilleriyle karşılaştırmıştır.

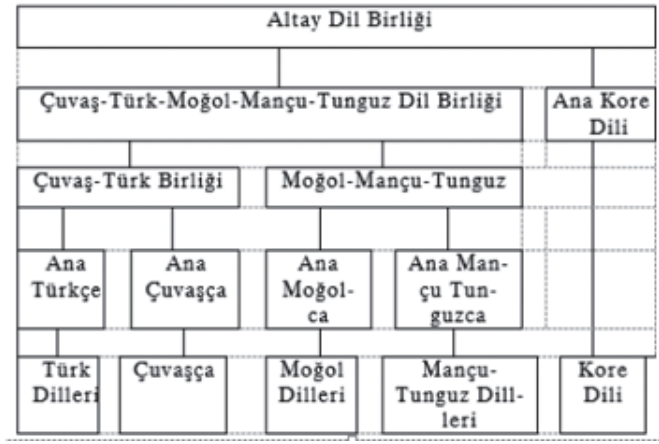

N. Poppe'nin meşhur Altay dil birliği şeması (1960: 8)

N. Poppe, 1965'te yayınlanmış olan *Introduction to Altaic Linguistics* adlı eserinde ise Korecenin yeriyle ilgili üç seçenek öne sürmüştür: 1. Korece diğer Altay dilleriyle eşit derecede akrabadır; 2. Ana

Kore dili Altay dil birliğinin oluşumundan önce ayrılmış olabilir; 3. Korece aslında bir Altay dili olmadığı halde yapısında Altayca bir "alt-tabaka (substratum)" vardır.

Korecenin sözvarlığı üzerinden karşılaştırmalı çalışmalar yapan diğer araştırmacılar K. H. Menges ve R. A. Miller'dır. Korecenin Altay dil ailesiyle genetik bağı olduğunu düşünen K. H. Menges, "Korean and Altaic – A Preliminary Sketch" adlı makalesinde 50 Korece sözcüğü diğer Altay dillerindeki karşılıklarıyla birlikte değerlendirmiştir (Menges 1984). R. A. Miller da bazı Korece coğrafi terimleri Altay dilleri ve eski Japoncayla karşılaştırmış (1979a) ve Korecenin, özellikle Altay dillerinin tarihsel/karşılaştırmalı çevresinde Türkçe ile aynı tarihsel dilbilim düzeyinde, Altay dil birliğinin önemli bir temsilcisi, alt dalı veya alt grubu olarak anlaşılması gerektiğini söylemiştir. R. A. Miller ayrıca Eski Kore (Silla, Koguryę ve Paekçe) dillerinin de dahil olduğu, Korecenin bütün tarihsel dillerini içine alan bir "Yarımada Doğu Altay Dili" (Peninsular East Altaic) tasarlamıştır (1979b).

Altay dilleri kuramının bu "klasik" döneminde, genetik akrabalık tartışmaları daha çok ortak sözvarlığı ve ses denklikleri üzerinden yürütülmekteydi. Çoğunluğu G. J. Ramstedt ve N. Poppe tarafından ortaya konulmuş olan en önemli ses denklikleri ise şunlardı:

1) Türk Dilleri *z* = Diğer Altay Dilleri *r* (zetacism "*z*'leşme")

Türkçe *kaz-* = Çuvaşça *hir-* = Korece *kərk-* = Moğolca *karu-* = Mançuca *karka-*.

Türkçe *kaz* = Çuvaşça *kar* = Korece *kari* = Mançuca *garu* = Tunguzca *gare*.

2) Türk Dilleri *ş* = Diğer Altay Dilleri *l* veya *lç* (sigmatism "*ş*'leşme")

Türkçe *kaşı-* = Korece *kılk-* = Moğolca *kalçi-*.

Türkçe *iş* = Korece *il*.

3) Türkçe sözbaşı *ø* (sıfır) = Korece *p-* = Goldice *p-* = Evenkice *h-* = Orta Moğolca *h-*.

Türkçe *ayak* = Korece ***p****atang, **p****atak* "ground, bottom" = Orta Moğolca ***h****adak* = Tunguzca ***h****at, at* = Mançuca ***f****atan*.

4) Türkçe *y-* = Korece *n-* = Moğolca *n-* = Mançu-Tunguzca *n-*.

Türkçe ***y****az* "ilkbahar" = Korece ***ny****ər-im* "yaz" = Moğ. ***n****ir-ai* = Mançuca = ***n****ar-hun*.

Ancak bunlar Altay dillerinin genetik akrabalığını kanıtlamak için yeterli değildir. Çünkü bu dilleri sağlıklı bir biçimde karşılaştırmamızı sağlayacak yeteri kadar ortak sözvarlığı yoktur. Özellikle, Korecenin ve Mançu-Tunguzcanın tarihsel metinleri yeterli değildir. Akraba olduğu varsayılan dillerin genetik ilişkisini ortaya koymak için, bu dillerin ana biçimlerini kurgulamayı sağlayacak karşılaştırılabilir sayıda verinin bulunması gerekir.

Korece ve diğer Altay dilleri arasında görülen benzerlikler, *bölgesel tipoloji* ile açıklanabilecek türdendir. Yani, *ses uyumları, dilbilgisel cinsiyetin yokluğu, ileri düzeyde eklemeli oluşları, sözdiziminde sola dallanma* vb. Bunlar dünyanın her yerinde konuşulan ve genetik akrabalığı bulunmayan dillerde de ortak olabilir.

Kuram karşıtlarından G. Clauson, Altay dillerinde karşılaştırılabilir nitelikte bir temel sözvarlığının bulunmadığını kanıtlamak için *leksikoistatistik* ve *glottokronoloji* gibi yöntemler kullanmıştır. Bu yöntemler, karşılaştırılabilir sözvarlığının değişme oranlarını, kronolojisini ve istatistiğini değerlendirmeyi amaçlar. G. Clauson 1969'da yayınladığı ve *leksikoistatistik/glottokronoloji* yöntemlerini Altay dillerine uyguladığı yazısında, çağdaş Altay dilleri arasındaki ortak sözcük oranının %2 olduğunu ve bunun genetik akrabalığı kanıtlamak için yeterli olmadığını belirtmiştir. 20. yüzyıl ortalarında, Altay dillerinin genetik akrabalığına karşı çıkan G. Doerfer, G. Clauson, Á. Róna-Tas, A. M. Şçerbak gibi araştırmacılar, Altay dilleri arasındaki ilişkiyi kabul etseler de, bu ilişkinin kopyalama, kültürel alışveriş vb. nedenlere dayandığı; Altay dillerinin temel sözvarlığında, akraba dillerde görülen türden ortaklıkların bulunmadığı düşüncesindedirler.

Kuram G. J. Ramstedt, P. Aalto, N. Poppe, R. A. Miller, J. Street, K. H. Menges, T. Tekin gibi araştırmacıların sesbilgisi, biçimbilgisi ve sözvarlığı alanında ortaya koydukları verilerle kanıtlanmaya çalışılmış, G. Clauson, Gy. Németh, G. Doerfer, Á. Róna-Tas, A. M. Şçerbak gibi kuram karşıtları ise kanıtların yeterli ve ikna edici

olmadığı yönünde antitezler geliştirerek kurama karşı çıkmışlardır. Sonunda bu tartışmalar; kesin bir sonuca ulaşılamadığı, bir taraf galip gelemediği, yeni yöntemler geliştirilemediği, yeni veriler ortaya çıkarılamadığı için, 20. yüzyılın son çeyreğinde yerini derin bir sessizliğe bırakmıştır.

21. Yüzyılın Başında Altayistik Kuramı ve Korece

Modern dilbilimin ilerlemesiyle paradigmatik dilbilgisel, özellikle de biçimbilgisel denkliklerin genetik akrabalığı kanıtlamak için daha önemli olduğu görüşü ortaya atılmıştır. Özellikle iki binli yılların başından itibaren uzun süredir devam eden sessizliğin bozulduğu ve tartışmaların yeniden alevlendiği görülür. Bu yeni hareketlilikte, 21. yüzyılın hemen başındaki iki yayının itici güç olarak rol oynadığı söylenebilir. Bunlardan ilki, L. Johanson'un, Almancası 1992'de, İngilizcesi 2002'de ve Almancasından yapılmış çevirisi 2007'de yayınlanmış olan Türk dil ilişkilerine dair kitabıdır: *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler*. L. Johanson bu yayınında, "Türkçe fiil morfolojisinin, özellikle kılınış ve çatı ekleri gibi birincil köke yakın biçimbirimlerin, Karayca ve Çuvaşça gibi ileri derecede yabancılaşmış Türk dillerinde bile sağlam kaldığını, Türkçenin karmaşık fiil sisteminin, genetik sürekliliğin göstergelerinden biri sayılabileceği"ni söylemiştir. (2007: 133). L. Johanson ayrıca, dil ilişkilerinin (language contact) ileri derecede yoğunlaşmasının akrabalıkla sonuçlanabileceğini de söyler. Böylece biz genetik akrabalıkla, dil ilişkisi yoluyla oluşan akrabalığın sonuçlarını ayıramayabiliriz!

Diğer öncü yayın, Rus ekolünce hazırlanmış olan Altay dillerinin en geniş kapsamlı sözlüğüdür: S. Starostin, A. Dybo ve O. Mudrak (2003). *Etymological dictionary of the Altaic languages*. (=EDAL, elektronik format: The Tower of Babel (An Etymological Database Project). Aslında "tartışmalara son noktayı koyma" iddiasında olan ancak yeni tartışmaları alevlendiren bu etimolojik sözlük, Altay dilleri kuramının iki binli yıllardaki en önemli odağı olarak, Altayistlerin de, kurama karşı olanların da en çok eleştirdiği yayınlardan biridir. Sözlüksel verilere dayandığı için, Alexander Vovin tarafından sert bir dille eleştirilir (2005) ve bu eleştiri, bugün de devam eden tartışmaların başlangıcı olur.

EDAL yazarları, öncekilere göre çok daha geniş temellere dayandırdıkları çalışmalarında (2787 maddebaşı), Altay dilleri için G. J. Ramstedt'in sisteminden önemli ölçüde farklı bir ses denkliği sistemi ortaya koymuşlardır. G. J. Ramstedt ve N. Poppe'nin bulgularının değerini kabul etmekle birlikte yöntemini eleştirmişlerdir. Örneğin, G. J. Ramstedt ve N. Poppe'nin kopya sözcükleri ayırmadıkları için yanlış sesbilimsel sonuçlara ulaştıklarını söylemişlerdir. Ancak Starostin'e göre, temel sözvarlığını oluşturan sözcüklerin karşılaştırma analizi Altay dillerinin akrabalığını kanıtlamaktadır ve Altay dil ilesi Hint-Avrupa ve Ural dil ailesinden daha eskidir.

G. Clauson'un 1969'da uygulamış olduğu *glottokronoloji* ve *leksikoistatistik* yöntemi EDAL'da da uygulanmıştır ve buna göre Altay dilleri arasındaki ortak sözvarlığı ortalama %20'dir (s. 234):

%	Moğolca	Tunguzca	Korece	Japonca
Türkçe	25	25	17	19
Moğolca		29	18	22
Tunguzca			23	22
Korece				33

Bu tabloyu, EDAL yazarları şöyle yorumlamaktadır: Ortak sözcüklerin ortalama oranı %20 olduğuna göre, Altay dillerinin ayrılma zamanı MÖ 6. yüzyıl olmalıdır. Bu dönemde Ana Altayca üç temel gruba ayrılmıştır:

Türkçe-Moğolca MÖ 4. yüzyıl
Tunguzca-Mançuca MS 5. yüzyıl
Korece-Japonca MS 11. yüzyıl

EDAL'ı eleştirenlerden A. Vovin, sözlüksel ölçütlerin kullanılmasının genetik akrabalığı kanıtlama noktasında iyi bir tercih olmadığını, bu konuda en sağlam ve isabetli tercihin morfolojik ölçütler olduğunu belirtmiş ve EDAL için "var olmayan bir dil ailesinin etimolojik sözlüğü" ifadesini kullanmıştır (Vovin 2005: 122). Yine, bir başka eleştirel yayına göre ise "EDAL'da savunulabilecek tek bir Ana Türkçe *z* ~ Korece *r* etimoloji bile yoktur" (Georg vd. 1998).

İki binli yıllar Altay dilleri kuramına pek çok açıdan olduğu kadar adlandırma açısından da bir yenilik getirmiştir: *Transeuroasian-Transavrasya*. İlk kez, 2010 yılında yayımlanmış olan *Transeurasian verbal morphology in a comparative perspective: genealogy, contact, chance* adlı kitapta kullanılmış olan bu terimle *Türk, Moğol, Tunguz, Kore* ve *Japon* dilleri kastedilmiştir (Johanson, Robbeets 2010). Bu kitap, 2008 yılında, Johannes Gutenberg Üniversitesinde düzenlenmiş olan *Verbal Morphology and historical comparison of the Transeurasian languages* adlı çalıştayın ürünüdür. N. Poppe'den aşağı yukarı yüz yıl sonra ortaya atılmış olan terimin tercih nedeni, ilk ortaya atılışından bu yana yaklaşık üç yüzyıl geçmesine rağmen Altay dilleri kuramının henüz olumlu ya da olumsuz, kesin bir sonuca ulaşamamış olmasıdır. Yeni terim ise nötrdür ve genetik akrabalığa işaret etmez. Sadece "bir şekilde" ilişkili olmayı ifade eder.

Ayrıca, yine iki binli yıllarda kuramın içeriği hem Japonca hem Kitancayla genişlemiştir! Japoncanın durumu zaten 19. yüzyıldan beri tartışılmaktaydı. İkibin sonrasında ise alanla ilgili en çok ses getiren yayınlardan biri Japoncanın yerinin tartışıldığı *Is Japanese Related to Korean, Tungusic, Mongolic and Turkic?* adlı yayındır (Robbeets 2005). Bu çalışmada, Japoncayı, Korece ve diğer Altay dilleri ile ilişkilendirmek için yapılan etimoloji denemeleri bir araya getirilmiş, bu veriler, tarihsel-karşılaştırmalı yöntemle ve Japoncanın dil içi gerçekleşmeleri dikkate alınarak değerlendirilmiş, *Japonca bir Altay dili midir?* sorusuna cevap aranmıştır. M. I. Robbeets'in bu soruya cevabı "Evet"tir.

M. I. Robbeets, N. Poppe'nin yukarıda verilmiş şemasından yüz yıl sonra Altay dillerinin ayrılma tarihlerini şöyle vermiştir (Robbeets 2016: 31):

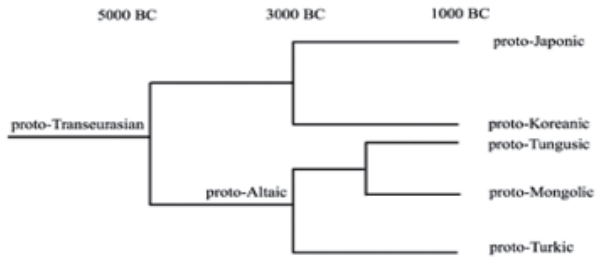

Figure 7. Hypothesized classification of the Transeurasian family

Robbeets, yine aynı çalışmasında, Korece dil ailesinin güncel dallanmasını da şöyle vermiştir (2016: 21):

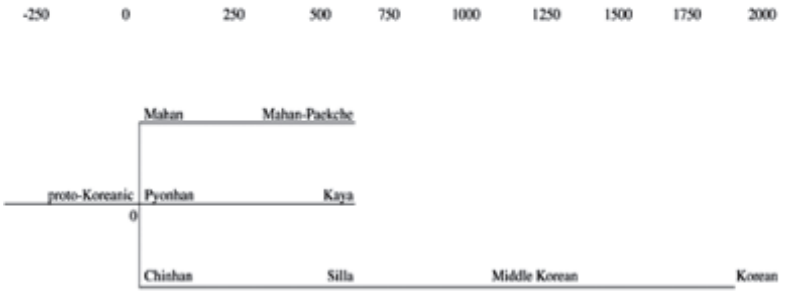

Figure 5. The Koreanic family tree

İkibin sonrası Altayistik alanında yayımlanmış, Koreceyle ilgili en önemli çalışmalardan biri de Alexander Vovin'in *Koreo-Japonica, A Re-evalution of a Common Genetic Origin* adlı çalışmasıdır (2009). Bu yayında, Korece ve Japonca arasındaki ilişki yeniden değerlendirilmektedir. Korece ve Japoncanın genetik olarak ilişkili olduğu yönündeki çalışmalar 18. yüzyıldan bu yana süregelmiş olmasına rağmen iki dil arasındaki genetik ilişki henüz netlik kazanmamıştır. A. Vovin, çalışmasında, Korece ve Japoncanın genetik akrabalığını kabul etmemiş, iki dil arasındaki benzerlikleri kopyalama veya tesadüf olarak nitelendirmiştir. Yukarıda sözü edilen tartışmaların ardından, genetik akrabalığı göstermede fiil morfolojisinin bir yöntem sorunu olarak araştırılması, yeni dönem Altay dilleri araştırmalarının en önemli adımıdır.

Karşılaştırmalı Altay dilbilimi çalışmalarının yeni gözdesi fiil morfolojisidir ve fiil morfolojisi üzerinden genetik akrabalığı en çok tartışan araştırmacı M. I. Robbeets'tir. 2015'te yayınlanmış olan *Diachrony of Verb Morphology* adlı kitabını hazırlarken aldığı desteklerle, fiil morfolojisi üzerine dört ayrı toplantı düzenlemiş ve tümünün bildiri kitapları yayınlanmıştır:

(2010) *Transeurasian verbal morphology in a comparative perspective: genealogy, contact, chance.* Ed. M. I. Robbeets.

(2012) *Copies Versus Cognates in Bound Morphology,* Eds. L. Johanson, M. I. Robbeets.

(2013) *Shared Grammaticalization,* Eds. M. I. Robbeets, Hubert Cuyckens, John Benjamins.

(2014) *Paradigm Change*, Eds. M. I. Robbeets, Walter Bisang, John Benjamins.

Koreli Altayistler ve Korece

1980'lerden sonra özellikle Hacettepe Üniversitesi'nde yetişen Koreli araştırmacılar Altayistik ve Genel Türkoloji alanlarına önemli katkılarda bulunmaya başlamışlardır. Bu katkılardan en önemlisi Han-Woo Choi'nin 2010 yılında yayınlanmış olan *Türkçe, Korece, Moğolca ve Mançu-Tunguzcanın Karşılaştırmalı Ses ve Biçim Bilgisi* adlı yayınıdır. Bu yayın aslında 1980'lerde, Hacettepe Üniversitesinde, Prof. Dr. Talat Tekin danışmanlığında hazırlanmış olan yüksek lisans ve doktora tezlerinin birleştirerek basılmış biçimidir. Han-Woo Choi bu çalışmasında, Korece ve diğer Altay dillerinde ortak 180 yeni sözcük ve 90 biçimbirim belirlemiştir. Bu biçimsel öğelerden 34'ü daha önce G. J. Ramstedt ve başkalarınca belirlenmişti ancak 58'i ilk kez bu çalışmada yer almıştır.

Korecenin kesinlikle bir Altay dili olduğunu savunan H. Choi, önceki Altayistlerden farklı olarak Koreceyi anadili olarak konuşmanın avantajlarını kullanmış ve bütüncül olmaya çalışmıştır. Aşağıda H. Choi 2010'dan alınmış iki biçimbilgisel örnek görülmektedir:

1. Volga Bulg. *kü* "bu" // Çuvaşça *ku* "bu" <**kü* // Moğolca *kü* (bir güçlendirme ilgeci olarak kullanılmaktadır: *ene kü* "tam bu, aynısı", *mön kü* "aynısı") // Korece: *kı* <**kü* "o, şu" (işaret zamiri) (Choi 2010: 281).

2. Çuvaşça *minle* "nasıl" // Moğolca: soru partikeli *uu* (Halha *ū* vb.) <**wu* <**mu*. // Korece *musık, musĭm* 'ne, hangi' < **mu* (Choi 2010: 287).

H. Choi ayrıca, Korece-Türkçe arasında temel sözcükler açısından da bir karşılaştırma yapmayı denemiştir. Aşağıda bu karşılaştırmalardan iki örnek seçilmiştir:

1. Korece *turumi* "turna" // Eski Türkçe *turunya, turna* "turna"

2. Korece *wəri* "kurda benzer köpek" // Eski Türkçe *böri* "kurt" (Choi 2005: 33, 35).

Daha Büyük Dil Aileleri

Genetik çalışmalarının büyük dil ailelerini daha büyük dil ailelerine doğru genişletmesinin ve incelenen dil sayısının artmasının doğal bir sonucu olarak, 20. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak Altay dillleri ve dolayısıyla Korece, *Nostratik* ve *Avrasyatik* gibi daha büyük dil ailelerine de dahil edilmiştir.

Nostratik:

Hami-Sami, Kartvel, Dravid, Hint-Avrupa, Ural, Altay dil ailelerini birleştiren Nostratik kuram, İlliç-Svitıç tarafından geliştirilmiş ve konuyla ilgili notları, öğrencileri tarafından ölümünden sonra 3 cilt halinde kitaplaştırılmıştır (1971, 1976, 1984). Ancak kuram, Ana Altay dilinden de önce, yani milattan beş bin yıl öncesinden daha eski bir ana dilin tasarlanması için gerekli yöntem ve tekniklere sahip olmadığımız gerekçesiyle eleştirilmiştir (Róna-Tas 1991: 19-20).

Avrasyatik:

Avrasyatik kuramı ise 1980'lerden sonra J. H. Greenberg tarafından geliştirilmiştir. Hint-Avrupa, Ural, Altay, Kore, Japon, Aynu, Gilyak, Çukçi, Eskimo-Aleut dillerini içerir. J. H. Greenberg, Altay dil ailesi içine Türk, Moğol ve Tunguz dillerini yerleştirmiş; Kore, Japon ve Aynu dillerini faklı bir aile olarak düşünmüştür (Greenberg 2000: 280-281). Konuyla ilgili ilk çalışması 2000'de, ikincisi ise ölümünden sonra 2002'de yayınlanmıştır (bk. Kaynakça). Nostratik kuramına yöneltilen eleştiriler Avrasyatik için de geçerlidir.

KAYNAKÇA

CHOİ, Han-Woo (2005), "Evidences of the affinity of Korean and Turkic", *IJCAS* 10: 30-51.

---------- (2010), *Türkçe Korece, Moğolca ve Mançu-Tunguzcanın Karşılaştırmalı Ses ve Biçim Bilgisi*, Ankara: TDK yay.

CLAUSON, Sir Gerard (1969), "A Lexicostatistical Appraisal of the Altaic Theory", *CAJ* 8: 1-23.

GEORG, Stefan; MICHALOVE, Peter A.; RAMER, Alexis Manaster; SIDWELL Paul J. (1998), "Telling general linguists about Altaic", *Linguistics* 35: 65–98.

GREENBERG, Joseph H. (2000), *Indo-European and Its Closest Relatives: The Eurasiatic language family, Volume 1: Grammar,* Stanford, California: Stanford University Press.

---------- (2002), *Indo-European and Its Closest Relatives: The Eurasiatic language family, Volume 2: Lexicon,* Stanford, California: Stanford University Press.

JOHANSON, Lars (2007), *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Faktörler,* Çev. Nurettin Demir, Ankara: TDK yay. TDK. [=1992, *Strukturelle Faktoren in türkischen Sprachkontakten,* Sitzungsberichte der Wissenschaftlichen Gesellschaft an der Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt Am Main. Stuttgart: Franz Steiner Verlag].

JOHANSON, Lars; ROBBEETS, M. I. (2010), *Transeurasian Verbal Morphology in A Comparative Perspective: Genealogy, Contact, Chance,* Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 180 pp.

JOHANSON, Lars; ROBBEETS, Martine Irma (eds.) (2012). *Copies Versus Cognates in Bound Morphology*. Leiden-Boston: Brill.

MENGES, Karl Heinrich (1984), "Korean and Altaic – A Preliminary Sketch", *CAJ* 28: 234-295.

MİLLER, Roy Andrew (1979a), "Some old Paekche fragments", *The Journal of Korean Studies* I: 3-69.

---------- (1979b), "Old Korean and Altaic", *UAJ* 51.

POPPE, Nikolaus (1960), *Vergleichende Grammatik der altaischen Sprachen, Teil 1: Vergleichende Lautlehre*, Wiesbaden.

RAMSTEDT, Gustaf John (1928), *Remarks on the Korean Language, MSFOu* 58.

---------- (1939), *A Korean Grammar, MSFOu* 82.

---------- (1949), *Studies in Korean Etymology, MSFOu* 95.

---------- (1954), *Additional of Korean Etymologies, MSFOu* 182.

---------- (1982), *Paralipomena of Korean Etymology,* ed. Songmoo Kho, Suomalais-ugrilainen seura 182.

ROBBEETS, Martine Irma (2005), *Is Japanese Related to Korean, Tungusic, Mongolic and Turkic?, Turcologica* 64, Harrassovitz Verlag.

---------- (2010), *Transeurasian Verbal Morphology in A Comparative Perspective: Genealogy, Contact, Chance*. Harrassowitz Verlag.

ROBBEETS, Martine Irma; CUYCKENS, Hubert (eds.) (2013). *Shared Grammaticalization.* Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

ROBBEETS, Martine Irma; BISANG, Walter (eds.) (2014). *Paradigm Change, in the Transeurasian Languages and Beyond,* Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

ROBBEETS, Martine Irma (2015), *Diachrony of Verb Morphology, Japanese and Transeurasien Languages,* Trends in Linguistic Studies and Monographs, De Gruyter, Mouton.

RÓNA-TAS, András (1991), *An Introduction to Turcology,* Studia Uralo-Altaica 33, Szeged [çev. İsa Sarı (2013), *Turkolojiye Giriş,* Ankara: Nobel]

STAROSTIN, S., A. Dybo ve O. Mudrak (2003), *Etymological Dictionary of The Altaic Languages,* Brill, Leiden-Boston.

SVITIÇ, Illiç (1971), *Opıt sravneniya nostratiçeskih yazıkov,* b-k, Akademiya nauk SSSR: Moskva.

---------- (1976), *Opıt sravneniya nostratiçeskih yazıkov,* l-z, Akademiya nauk SSSR: Moskva.

---------- (1984), *Opıt sravneniya nostratiçeskih yazıkov,* r-q, Akademiya nauk SSSR: Moskva.

VOVİN, Alexander (2005), "The End of Altaic Controversy", *Central Asiatic Journal* 49/1: 71-132.

---------- (2009), *Koreo-Japonica, A Re-evalution of a Common Genetic Origin,* University of Hawai'i Press, Honolulu and Center for Korean Studies, University of Hawai'i: University of Hawai'i Press.

MARCO POLO VE İBN BATTÛTA'NIN ÇİN İZLENİMLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Aslı ZENGİN[1*]

ÖZ

Niccolo ve Maffeo Polo Doğu ile ticaret yapan iki kardeştirler. Marco Polo, Niccolo Polo'nun oğludur. 1255 yılında Venedik'te dünyaya gelmiştir. Polo kardeşler, 1271 yılında 17 yaşında olan Marco Polo'yu da yanlarına alarak büyük bir yolculuğa çıkarlar. Deniz yoluyla İskenderun Körfezi'ndeki Ayas'a (Yumurtalık) gelen Pololar Doğu Anadolu, şimdiki Gürcistan ve İran'dan geçerek Basra Körfezi'nde Hürmüz Boğazı'na vardılar. Deniz yolculuğunu tehlikeli bularak daha güvenli sayılan İpek Yolu'nu izlemeye karar verdiler. İran ve Afganistan'ı geçip Pamir Dağlan'nı aştılar. Kaşgar, Yarkent, Hotan, Gobi Çölü ve Kuzey Tibet'ten geçerek Çin'e ulaştılar. Çin kenti Gancau'da hiç bilmedikleri bir uygarlıkla ve Budacılık'la karşılaştılar. Burada bir yıl kadar kalan Polo'lar Kubilay Han'ın çağrısı üzerine yanına gittiler. Marco Polo'nun 24 yıl süren yolculuğu esnasında, karşılaştığı farklı kültürlerle ilgili bilgiler vermiştir. Kendisine yabancı olan insanların yaşamlarını, adetlerini, kültürlerini şaşkınlık içinde anlatan Polo'nun en büyük şaşkınlığı Çin'e ve Kubilay Han'a karşıdır. Marco Polo, Kubilay Han'dan ve onun sarayından hayranlıkla bahseder. Polo'ya göre Kubilay en adil insan ve dünyanın en büyük hükümdarıdır. Sarayın tavanları çok yüksektir, duvarlar tamamen altın ve gümüşle kaplıdır. Ayrıca ülkede kağıt para basan bir darphanenin olması, ülkede dilenci olmaması, büyük bir posta teşkilatının olması da ülkenin zenginliğinin işaretidir.

İbn Battûta, 1304 yılında Fas'ın Tanca şehrinde dünyaya gelmiştir. Asıl adı Şemseddin Ebu Abdullah Muhammed bin İbrahim Tanci'dir. İbn Battuta, Tanca'da yaşayan Berberî kabilelerinden olan Lavâtalara mensuptur. Yirmi iki yaşına kadar Tanca'da yaşan Battuta, burada din, hukuk ve medrese tahsili görmüştür. 23 yaşında

* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, asluygun@istanbul.edu.tr

iken Hacc'a gitmek için memleketinden ayrılır ve 29 sene sürecek yolculuğuna başlamış olur. Üç seyahatte bulunan İbn Battûta *Tuhfetü'l-niizzârfi Garâbi'l-emsâr ve Acâibi'l-esfâr* adını taşıyan seyahatnamesinde, ilginç olaylara yer verir. Tanca'dan 725/1324'te yirmi iki yaşlarında ayrılan İbn Battûta, sırasıyla şu yerleri ziyaret etmiştir: Cezayir, Tunus, Libya, Mısır, Şam, Hicaz, Irak, İran'ın batısı, Mekke, Yemen, Doğu Afrika, Zaffar, Amman, Bahreyn, Mekke, Mısır, Şam, Kırım Adası, Kafkaslar, Bulgaristan, İstanbul, Harzem, Buhara, Afganistan, Hindistan, Malezya yolundan Çin, Sumatra güzergâhından tekrar Zaffar, İran, Irak, Şam, Mısır, Hicaz, Merakeş, Libya, Tunus, Cezayir.

İki farklı medeniyete mensup olan bu iki seyyah İpek Yolu boyunca bir asır arayla seyahat etmişler ve bu yolun başlangıcı olan Çin'i ziyaret etmişlerdir. Tebliğde iki seyyahın eserlerinden faydalanılarak Çin izlenimleri ve Çin'in farklı medeniyetlerden görünüşü konu edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Marco Polo, İbn Battuta, Seyahatname, Çin, İpek Yolu

MARCO POLO AND IBN BATTUTA'S CHINESE IMPRESSIONS

ABSTRACT

Niccolo and Maffeo Polo were two brothers who trade with the East. Marco Polo was the son of Niccolo Polo. He was born in 1255 in Venice. The Polo brothers took Marco Polo, a 17-year-old in 1271, on a great journey. Travelling by sea to Ayas in the Gulf of Iskenderun Polos arrived at Hormuz Strait in Basra Gulf, passing through Eastern Anatolia, what is now known as Georgia and Iran. Finding the sea journey dangerous they decided to follow the Silk Road, which is considered a safer route. They passed Iran and Afghanistan and crossed the Pamir Mountains. They reached to China by travelling through Kashgar, Yarkent, Hotan, Gobi Desert and North Tibet. In the Chinese city Gansu they encountered a civilization they never knew and Buddhism. After staying in this city for almost a year The Polos were beckoned to Kubilay Khan. Marco Polo gave information on the different cultures he encountered during his 24-year journey. Describing the lives, customs and cul-

tures of people that are foreigner for him with astonishment Polo's biggest confusion were China and Kubilay Khan. Marco Polo speaks with admiration of Kubilay Khan and his palace. According to Polo, Kubilay is the most just man and the greatest ruler in the world. The ceilings of his palace are very high, the walls are completely covered with gold and silver. Moreover, the fact that the conutry has a mint that printed money bills, a large postal organization and not a beggar on the streets are signs of the richness of the country.

Ibn Battuta was born in Tanca, Morocco in 1304. His real name was Shamseddin Abu Abdullah Muhammad bin Ibrahim Tanci. Ibn Battuta was a member of Lavâtalara, one of the Berber tribes living in Tanca. Battuta, who lived in Tanca until the age of twenty-two, studied religion, law and madrasah education here. When he was 23, he left his hometown to go to Hajj and began his journey lasting for 29 years. Taking three trips, Ibn Battuta narrated the interesting events in his travel book entitled Tuhfetü'l-niizzârfi garâbi'l-emsâr and acîibi al-esfâr. Ibn Battuta, who left Tanca at the age of twenty-two at 725/1324, visited these places respectively: Algeria, Tunisia, Libya, Egypt, Damascus, Hijaz, Iraq, West of Iran, Mecca, Yemen, East Africa, Zaffar, Amman, Bahrain, Mecca, Egypt, Damascus, Crimea, Caucasus, Bulgaria, Istanbul, Harzem, Bukara, Zaffar, Iran, Iraq, Damascus, Egypt, Hijaz, Merakash, Libya, Tunisia, Algeria from the route of Afghanistan, India, Malaysia, China, Sumatra.

Belonging to two different civilizations these two travelers took journeys along the Silk Road and visited its starting point, China, almost a century apart. In the study, the works of two travelers will be exploited to try to express the Chinese impressions and the appearance of China from different civilizations.

Keywords: Marco Polo, İbn Battuta, travelogue, China, Silk Road

Giriş

İki bin yıl kadar önce Çin'in açtığı en önemli ticaret yolu olan İpek Yolu, Çin ile Avrupa, Asya ve Afrika arasında uzanan bir yoldur. Tarihte Çin'den başlayıp Orta Asya üzerinden Güney Asya, Batı Asya, Avrupa ve Kuzey Afrika'ya uzanan bu yol çeşitlenen güzergâ-

hıyla bir kara ve deniz yoludur. Burada sadece ticarî metalar değil, kültürler de taşınmıştır.

Tebliğimize konu olan her iki seyahatnamenin yazarları olan seyyahlar da bu güzergâhta 13. ve 14. asırlarda seyahat etmişlerdir. Her iki seyyah da Ortaçağın en büyük seyyahlahları sayılırlar.

Bilindiği üzere Doğu'nun ve Batı'nın bilgi tarihinde seyahatnamelerin yeri oldukça mühimdir. Seyahatnameler esasında yazıldıkları dönemlerdeki toplulukların arasındaki ilişkilerin niteliği ile bağlantılıdır. Bu bağlantı kimi eserlerin yazıldıkları çağı aşmasını sağlamıştır. Marco Polo'nun seyahatnamesi bu açıdan önemli metinlerden biridir. Eser, Ortaçağ Avrupasının Doğu hakkında ortaya koyduğu yazılı kaynakların başında gelmektedir. Marco Polo'nun seyahatleri, Avrupa'da Çin, Asya ve Moğollar hakkında en önemli bilgi kaynaklarından biri haline gelmiştir. Marco Polo, hem Çin'de ve Moğol başkentinde gördüklerini, hem de gidiş ve geliş güzergâhında müşahede ettiklerini Avrupalıların anlayacağı bir dille -Avrupa'nın diğer toplumlar ve kültürler hakkındaki varsayımlarını, önyargılarını, efsanelerini, beklentilerini dikkate alarak- anlatır. Aktardıklarının ne kadar gerçek, ne kadar hayal ürünü olduğu tarihçiler arasında her zaman tartışma konusu olmuştur. Fakat kesin olan bir şey varsa o da Marco Polo'nun anlattığı Çin, Asya ve Moğolların, 13. yüzyıl Avrupasının Haçlı-Moğol ittifakı arayışlarına destek sağlayacak şekilde aktarılmış olduğudur.

Marco Polo'nun seyahatinin yaşandığı dönem Sekizinci Haçlı Seferine tesadüf etmiştir. Selçuklularla Moğollar arasında 1243 yılında Kösedağ Savaşı yapılmış ve Selçuklular yenilgiye uğramıştır. Neticede II. Keyhüsrev Moğol hakimiyetine baş eğmek zorunda kalmıştır. Moğolların bu yükselişi bazı sonuçlar doğurdu. Bu sonuçların ilki ticaret üzerinde olmuştur. Bu dönemde tacirler topluluğu büyük gelişme göstermiştir. Polo'nun tanık olduğu dönem de tacirlerin korunup kollandığı bir Moğol dönemi olmuştur. Ayrıca Batılılara göre Moğollar Müslüman olmayan bir milletti. Hatta Hristiyan olmaları kuvvetle muhtemeldi. Bu nedenle de Beşinci Haçlı Seferi sırasında Moğolları efsanevî Rahip John'un orduları olarak görmüşlerdir.[2]

---

[2] *The Travels of Marco Polo*, Haz. Aldo Ricci, London, 1931, s. 110.

İşte Avrupa ile Moğolların Müslüman devletlere karşı siyasî-askerî ittifak arayışları birtakım ticarî ve kültürel ilişkilerin doğmasına neden olmuştur. Bunun tarihte bilinen en meşhur örneği, Marco Polo'nun Çin seyahatidir.

Nicolo ve Maffeo Polo 13. yüzyıl ortalarında ticaretle uğraşan iki kardeştirler. Marco Polo, Nicolo Polo'nun oğludur. 1254 yılında Venedik'te dünyaya gelmiştir. Marco'nun doğumundan bir yıl sonra 1255 yılında Polo kardeşler ticaret yapmak üzere Venedik'ten ayrılarak İstanbul'a doğru yola çıkarlar. Bu ilk yolculuklarında Kıpçak Prensi Berke Han'ın sarayında bir yıl kadar kalırlar. Ancak Moğol İmparatoru Hülagu Han ile Kıpçak Prensi Berke Han arasında bir savaş çıkınca Polo kardeşler için Avrupa'ya dönüş yolu kapanır. Hazar Denizi'ni dolaşıp Buhara'ya geçerler. Burada üç yıl bulunmak mecburiyetinde kalırlar. Bu esnada Kubilay Han'ın Hülagu Han'a gönderdiği elçilerle karşılaşırlar. Bu şekilde diplomatik heyete katılarak Hanbaluk yakınlarındaki Moğol Sarayına kadar giderler. Polo kardeşler Çin'e giren ilk Avrupalılardan sayılırlar.[3]

Moğol Sarayına ulaşan Polo kardeşler, Kubilay Han tarafından da iyi karşılanırlar. Kubilay Han, Venedikli tacir kardeşleri dinler, Papalık hakkında bilgiler alır ve Venediklileri şaşırtan ve heyecanlandıran bir talepte bulunur: Papa'nın kendisine, "İsâ'nın yolunu bilen, Yedi İlimlerde mahir ve münazara yapabilecek kabiliyette" yüz tane Hristiyan din adamı göndermesini ister. Moğol Hanı, ayrıca Kudüs'teki Kutsal Tapınak Kilisesi'nin üstünde yanan kandilden bir miktar yağ (bir başka rivayete göre Kudüs'ten bir miktar toprak) getirmesini ister.[4] Kubilay Han'ın amacı Hristiyanlık'ı yaymaktan ziyade, idaresi altındaki farklı Hristiyan gruplar ve diğer din adamları üzerinde tam bir hâkimiyet sağlamaktır. Ancak bu sırada Papa IV. Clemens ölmüştür. Bu nedenle Kubilay'ın isteğini yerine getiremezler.

Polo kardeşler, 1255 yılında ayrıldıkları Venedik'e 14 yıl sonra 1269 yılında ulaşırlar. İki yıl ülkelerinde kaldıktan sonra, 1271 yılında o sırada 17 yaşında olan Marco'yu da yanlarına alarak, Filistin'e doğru yola çıkarlar. Suriye kıyılarına ulaştıklarında X. Gre-

---

[3] Ayşen Şatıroğlu, "Marco Polo'nun Doğu İle İlgili Gözlemleri", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, C.3, S. 5, 1999, s.131.

[4] *The Travels of Marco Polo*, s. 6-7.

gorius'un papa seçildiğini öğrenirler ve Büyük Han'ın kendilerini kandırdıklarını düşünmesinden de epey korktukları için İtalya'ya geri dönerler. Papa ile görüşürler. Papa, Kubilay Han'ın talep ettiği 100 din adamı yerine Vicenzalı Frer Nicholas ve Tripolili Frer William isimli iki papaz ile birlikte çeşitli hediyeler yollar. Ancak iki papaz bu zor yolculuğa dayanamayıp geri dönerler. Polo'ya göre eğer Papa Han'ın istediği yüz din adamını gönderebilseydi, Kubilay Han ve tebası kesin Hristiyan olacak ve Avrupa'nın doğudan gelmesini beklediği o büyük müttefik ve komutan mutlaka Hristiyan Avrupa'nın yardımına koşacaktı.[5] Fakat bütün çabalara rağmen Avrupalılar kendi siyasi tasavvurları çerçevesinde bekledikleri o büyük kurtarıcı hiçbir zaman gelemedi. Son derece yıkıcı ve ani bir çıkışla Orta Asya steplerinden geçen Moğollar, 14. asırda siyasi etkilerini yavaş yavaş yitirmeye başlamıştır.

1271 yılında yeniden yola çıkan Pololar, önce Akka'ya oradan Ayas'a geçerler ve nihayet İran Körfezi'ndeki Hürmüz'e ulaşırlar. Buradan Çin'e gitmeyi hedefleyen Pololar, gemilerin durumunun kötü olması ve gemilerin oldukça kalabalık olması dolayısıyla bu isteklerinden vazgeçip kuzeyden kara yolculuğuna karar verirler.[6]

Pololar Hürmüz Limanı'ndan ayrıldıktan 40 gün sonra Kaşgar'a vardılar. Marco Polo böylece ilk defa Çin topraklarına girmiş oluyordu. Kaşgar oldukça büyük ticaret merkeziydi. Güzel bahçeleri, bağları, geniş pamuk tarlaları vardı. *Seyahat bundan sonra şöyle devam etti; 5 gün Kaşgar'da kaldılar. Daha sonra Sache'yi 5 günde, Hoten'i Yutien'i 5 günde geçtikten sonra Lop'a 10 günde vardılar.*[7] Lop bugünkü Uygur Özerk Bölgesi'ndeki Lop Nur Çölü'dür. Pololar gerekli eşyaları aldıktan sonra çöl yollarına düştüler. O dönemde bu çöl hakkında fazlasıyla korkunç şeyler anlatılıyordu. İnsanlar çölden gelen garip sesler yüzünden cinlerin ve ruhların çölde yaşadığına inanıyordu. Dahası çölde görülen ürkütücü şeyler ve korkunç seslerle ilgili birçok garip hikâye anlatılıyordu. Anlatılanlara göre eğer birisi kervanların arkasında kalır ve yol arkadaşlarını kaybederse,

---

5 *a.g.e.*, s. 110-112.

6 Milton Rugaft, *Marco Polo: Doğu ve Batı Kaynaklarında Çin Seyahati*, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2003, s. 52.

7 Richard J. Walsh, *Marco Polo'nun Keşif ve Maceraları, s.* 26-28

aklı karışarak sonunda muhakkak ölürdü. Bu zor ve korku dolu yolculuk bir ay sürmüştür. [8]

Lop Çölü geçildikten sonra şu anda Tunhuang adı verilen Shackow adlı şehre ulaştılar. Bu bölgeyi Marco Polo kendi kitabında şöyle anlatmıştır:

> *Burada halkın çoğunluğu Budist'tir. Kendilerine has bir dil konuşurlar. Ticaretle pek ığraşmıyorlar. Tahıl ve pirinç ekiyorlar, ziraî mahsulü komşu şehirlere satıp geçimlerini sağlıyorlar. Şehirde ve civarda çok sayıda manastır var. Dinî ve sosyal âdetleri bizim âdetlerimize pek uymuyor. Ayrıca çocuğu olan herkes, Buda için bir koyun besliyor, daha sonra da koyunu kesip pişiriyorlar. Ve pişmiş eti Buda'ya sunuyorlar. Ertesi gün, eti tekrar gidip alıyorlar ve evlerinde yiyorlar. İnançlarına göre Buda etin özünü yiyormuş. Bir garip adet de şu: Bir Budist ölünce cesedi yakılıyor. Yakılması bize pek garip geldi. Bir de cesetlerin yakılışı sırasında müzik çalıyorlar ki, bunu hiç anlayamadım. Bazı cesetleri hemen yakmayıp önce mumyalıyorlar. Aradan 3 ay veya 6 ay kadar mumyalanmış cesedi saklıyorlar ve falcıların söylediği bir vakitte mumyayı yakıyorlar.*[9]

Marco Polo'nun yolu ardından küçük bir krallık olan Kamul'a düşer. Burayla ilgili de şunları söyler:

> *Bu krallığın başkentinin adı da Kamul. Civarında köy ve kasabalar var. Kamul halkı Budist. Kendilerine has bir dil konuşup, geçimlerini tarımla karşılıyorlar. Ürünlerini ise yolculara ve civar kentlerden gelenlere satıyorlar. Kamullular çok eğlenceli insanlar. Gülüp oynamayı, şarkı dinleyip söylemeyi çok seviyorlar. Kamulluların çok garip bir adetleri de var. Misafirlerini güzel ağırlamak için ellerinden gelen her şeyi yapıyorlar.*[10]

Pololar, buradan Uyguristan'a geçerler:

---

[8] Filiz Dokuman, *Marco Polo Seyahatnamesi*, Tercüman, 1001 Temel Eser, Kervan Kitapçılık, Cilt 1, s. 61.

[9] *a.g.e.,*s.61.

[10] *a.g.e*, s. 63.

> *Uyguristan çok büyük bir eyalettir. Başkentleri Kara Hoca'dır. Halkın çoğunluğu Budist'tir. Az sayıda da olsa Hristiyanlar da vardır. Burada nefis üzümler yetiştiriyorlar ve şarapları çok lezzetlidir. Ayrıca halk tarımla da uğraşıyor ve toprakları da oldukça verimli. Ancak bölge yazın da kışın da çok soğuk oluyor. Gezdiğim yerlerde böyle soğuk görmedim.* [11]

Marco son olarak Çengiztalas adında bir ülkeden şöyle bahseder:

> *Halkın bir kısmı Müslüman, bir kısmı Hristiyan ve Budist'tir. Bu ülkenin kuzey sınırında büyük bir dağ var. Dağda ise çok zengin maden damarları bulunuyormuş. Zülfikar adında bir arkadaşım vardı bana anlattı; "Kubilay Han bu madene çok önem verir. Dağdan çıkarılan demir ve diğer cevherlerden çelik yaparlar. Kubilay Han bu bölgedeki madenleri işletmek için hususi olarak adam gönderir. Bundan başka yalnız bu bölgede çıkan bir bitki vardır ki, liflerinden kumaş yaparlar.".* [12]

Polo, Kubilay Han'ın sarayına gelmeden önce uğradığı ve hayran kaldığı *"Büyük ve muhteşem"* şehir olarak adlandırdığı Kan çau şehrini şöyle anlatıyor: *Halkın çoğu tasasız ve harp severlerden ibarettir. Bir kısım Müslüman ve Hristiyan ahali de vardı*. Şehrin güneyinde Koko-Nor gölü var ve bu bölgede Marco Polo yeni bir vahşi hayvan gördü. Marco bu havyan hakkında şöyle bilgi vermiştir: *Büyüklükleri itibariyle bir fil kadardır. Rengi siyah ve beyaz karışımıydı. Çok güzel bir hayvandı.* Bu hayvan Yak adını taşır. Marco Polo bu hayvanın kıllarının ipekten daha yumuşak olduğunu söyler. Hatta bu kıllardan bir miktar Venedik'e götürmüş ve orada da çok dikkat çekmiştir.

Ardından Karakurum'a gelen Polo bu vesileyle Tatarların yaşam şekilleri, geçim kaynakları, dinleri, âdetleri hakkında detaylı malumat verir. [13]

Karakurum ve Altay Dağını geçtikten sonra örf ve âdetleri Tatarlarınkine benzeyen Bargu Yaylasına varır. Kan-çau'dan sonraki 5 günlük yolculuğunu Polo "garip" olarak tanımlar. Bu "garip" oluşu

---

[11] *a.g.e*, s. 64.

[12] *a.g.e,* s. 64.

[13] *a.g.e,* s. 66–73.

da yine karanlıkta yalnızken garip sesler duymakla izah eder.[14] Birkaç küçük şehir daha geçtikten sonra nihayet Şang-tu'ya varır. Burası Kubilay Han'ın oturduğu ve hüküm sürdüğü şehirdir. Marco Polo'nun asıl hayranlığı ve şaşkınlığı esasında bu saraya varınca başlar.

Bilindiği üzere Kubilay Han 1215 yılında doğmuştur. Cengiz Han'ın torunudur. Yani Moğol İmparatorluğu'nun kağanıdır. Ayrıca Çin'deki Yuan Hanedanlığu'nın kurucusu ve ilk kağanıdır. 1256 yılında ağabeyi Möngke Kağan'ın ölümü üzerine kağan olmuştur. Kubilay daha ağabeyinin sağlığında Çin'de fethedilen toprakları yönetmekle görevlendirilmiştir. 1279 yılında ise Çin tümüyle Kubilay'ın yönetimine girmiştir. Song Hanedanı yıkılmıştır. Yuan Hanedanının hakimiyeti başlamıştır. Onun zamanında Çin epey ilerleme imkanı bulmuştur. Bugün Çin'in başkenti olan Pekin, o zamanki adıyla Hanbalık'ta yüzlerce okul açmış, hastaneler, yollar yaptırmıştır. Dünyadaki ilk posta teşkilatını kurmuştur. Kağıt para ilk kez Pekin'de basılmıştır. 1294 yılında vefat eden Kubilay Han'ın icraatları dolayısıyla daha ziyade Çin İmparatoru olarak anıldığını söylemek mümkündür. Batı dünyası onu daha çok 1275-1291 yılları arasında Çin'de yaşayan İtalyan gezgin Marco Polo'nun eseri vasıtasıyla tanımıştır.

Pololar, Kubilay Han'ın sarayına ulaşınca Papa ile yaptıkları görüşmeyi Han'a anlatırlar ve Kudüs'ten getirdikleri kutsal yağı teslim ederler. Marco Polo'yu gören Kubilay Han "Bu kimdir?" diye sorar ve Nicolo Polo "Hürmetkârınız ve benim oğlumdur." şeklinde cevap verir. Kubilay Han ise: "Sefa geldi ve beni memnun etti." der. Marco Polo, eserinde Kubilay Han'ı ve sarayında verdiği ziyafetleri de detaylı bir şekilde anlatır. Kubilay Han, genç Marco'ya en yüksek derecede bir memuriyet verilmesini emreder.[15]

Marco Polo, Kubilay Han'ın sarayını şöyle anlatır:

> *Muhteşem bir saray doğrusu. Şahane mermerler ve nefis süs ve tezyinatla insanın adeta gözünü alıyor. Çok büyük salonu ve holü altın yaldızla kaplı sarayın öyle büyük bir bahçesi var ki her köşesini görmek isteseniz aylarca dolaşırsınız. Kubilay Han bu sarayda yılın*

[14] *a.g.e,* s.74.

[15] Milton Rugaft, *a.g.e.,* s. 67.

üç ayı kalıyormuş. Her yıl 28 Ağustos'ta saraydan ve Şang-tu'dan ayrılırmış. [16]

Marco Polo, Kubilay Han'dan da çok etkilenmiştir. Ona göre Büyük Han yardımsever biridir. Bu düşüncesini şöyle bir örnekle izah eder: *Hastalık, zararlı böcekler ya da fırtına çiftçilerin ürünlerine zarar verdiğinde, zarar görenleri vergiden muaf tutar ve onlara ekmek ve tahıl verir.*[17]

Ona göre Kubilay Han kumar oynanmasından korkan, bu nedenle tüm kandırma yollarını yasaklayan birdir. Ayrıca meraklı ve araştırmacı bir kişiliğe sahiptir. Marco Polo eserinde bahsetmemiştir ama Büyük Han bir gözlemevi inşa ettirmiştir. Dinî bakımdan hoşgörü sahibidir. Paskalya yortusu ve yılbaşında İncil'i getirtip saygıyla öperken, aynı zamanda Müslümanların, Musevilerin ve Budistlerin kutsal günlerine de saygı gösterirmiş. Marco, Kubilay Han'ın Hristiyanlığı tercih ettiğini düşünse de esasında Han, din değiştirerek Budizmi kabul etmiştir. Ayrıca Han'ın sarayında bulunan büyücüler son derece etkilidirler. Özellikle Budist büyücüler, Hristiyan büyücülerden çok daha ilerdedirler. Onlar bir fırtınayı durdurabildikleri gibi bir şarap kadehini koridorun sonundaki servis masasından Han'ın eline uçurabilirler.[18]

Marco Polo'nun Kubilay Han ve saray dışında kendisini şaşırtan bazı izlenimlerini şöyle sıralamamız mümkündür:

1. Kağıt Para: Avrupalı tüccarlar bazen bonolar kullansa, İmparator II. Frederic deri üzerine işlenmiş senetler kullanmayı tercih etse de Avrupa'da kullanılan para metal paraydı. Bu nedenle Büyük Han'ın yalnızca damgalayarak herhangi bir değere sahip kağıt verebilmesi Marco'ya simyagerin altın yapma düşü gibi görünüyordu. Marco eserinde kağıt paranın nasıl yapıldığını da detaylı bir şekilde anlatır: *Kubilay Han'ın dut ağacından elde ettiği kabuklar vardır. Bunlar suya batırılır, sonra hamur haline getirilir. Bu hamurdan elde edilen kağıtlar değişik boyutlarda kesilir, memurlar bu kağıtlara İmparatorluk mührünü basarlardı.*[19]

---

16 Filiz Dokuman, *a.g.e.,* s. 77.

17 Milton Rugaft, *a.g.e*, s. 103.

18 *a.g.e*., s. 103.

19 *a.g.e*., s. 100.

Marco, bu para sistemini Kubilay Han'ın icat ettiğini düşünüyordu. Ancak Çinliler zaten iki asırdan fazladır bu sistemi kullanıyorlardı. [20]

2. Posta veya Kurye Sistemi: Marco'yu kağıt para kadar etkileyen bir başka şey posta veya kurye sistemidir. Bu sistem Çinlilerin atlı posta sisteminden önce kullanılmaya başlanmıştır. Asya'yı geçen geniş yollarda, her 25-30 milde "Yamb" adı verilen postaneler ya da istasyonlar bulunurdu. Marco'ya göre, üç yüz bin atla birlikte en az on bin istasyon Büyük Han'ın hizmetindeydi. Günde 25-30 millik bir süratle istasyondan istasyona giden bir atlı kısa sürede uzun yollar kat edebilirdi. Ayrıca yambların arasında da her üç milde bir kurulmuş, kırk evden oluşan kasabalar vardı ve böylece posta servisine yaya kuryeler de hizmet ediyordu. [21]

3. Yanan Siyah Taşlar: Marco'nun aktardığı bir başka mucize de yanan taşlardı. Marco bunların toprak altından ne şekilde çıkarıldığını ve geceden sabaha kadar nasıl yandığını eserinde anlatır. *Vilayetlerden birinde bir taş vardı. Bu taş ateşlendiği zaman yanar ve odundan daha dayanıklı ateş bırakırdı. Bu suretle ateşi gece de muhafaza etmek mümkün olurdu. Geceden yakılan ateş ertesi sabahta hazırdı. Bu taşlar ilk yandıkları zaman çıkarttıkları alev dışında alev çıkartmazlardı, fakat çok iyi ısı verirlerdi."* Marco'nun bahsettiği bu taş kömürden başka bir şey değildi. Avrupa'da bile çok az kişinin bildiği kömür Asya'da çok yaygındı.[22]

Marco'nun seyahatnamesi, uzun yolculuğun tamamlanmasından sonra İtalya'da yazılmıştır. Marco Cenevizlilere karşı bir savaşa katılmış ve esir düşmüştür. Cenova zindanlarındaki esareti sırasında hapishane arkadaşı Pisalı Rustichello'ya "Harikaların Harikaları" şeklinde adlandırdığı seyahatini yazdırır. Ancak bu kitabın orijinal nüshası günümüze ulaşamamıştır. Nüshanın dili Fransızcadır. İkinci bir nüsha yine Polo'nun bir Fransız şovalyeye yazdırdığı bir yazmadır. Üçüncü bir nüsha ise 1553 yılında Giovanni Battista Ramusio tarafından İtalyanca olarak yazılmış bir nüshadır. [23]

---

[20] *a.g.e*., s. 101.

[21] *a.g.e*., s. 101.

[22] *a.g.e*., s. 103.

[23] Zerrin Baydar, "Marco Polo Seyahatnamesi ya da Dünyanın Marco Polo Tarafından Hikâye Edilişi," *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, C. 3, S. 8, Ocak 2004, s. 190.

Marco Polo ile birlikte Ortaçağ'ın en büyük iki seyyahından biri de İbn Battuta kabul edilir. Battuta'nın asıl adı Şerafeddin Ebu Abdullah bin Muhammed İbrahim el Tancî el-Levâtî'dir.1303 yılında doğup 1369 yılında vefat etmiştir. 66 yıllık ömründe Marco Polo'dan çok daha geniş bir alanı gezmiştir. İbn Battuta, Hac maksadıyla memleketinden ayrılmış, Kuzey Afrika Sahili'ni geçerek İskenderiye'ye gelmiştir. Burada görüştüğü Şeyh Burhaneddin el A'rec'in tavsiyesiyle Hind, Sind ve özellikle Çin'i görme hevesine kapılarak yönünü Doğu'ya çevirmiştir. Bundan sonra gerçekleştireceği ve Çin'e kadar ulaşmayı hedeflediği seyahatlerinde karşılaştığı güçlükler sebebiyle bazen duraklamış, bazen de yönünü değiştirmek zorunda kalmıştır. Bu sayede çok fazla yer görme imkânına kavuşmuştur.[24]

Hac görevinin ardından İbn Battuta, Hindistan'a gitmek üzere denize açılmıştır. Kızıldeniz'de fırtınaya yakalanmış, neticede yeniden İpek Yolu güzergâhına girip Delhi'deki Türk Sultanlığı topraklarına ulaşmıştır. Burada Muhammed bin Tuğluk himayesinde yedi yıl kadılık hizmeti yapmıştır. İbn Batuta, İslam dünyası açısından bizlere sağlıklı bilgiler sunmuş, her zaman Müslüman bir bilinç ile getirildiği görevlerde ve gündelik yaşamında hareket etmiştir. Yola çıkış amacı hac da olsa yolda ilim öğrenmek, büyük zatları ziyaret etmek niyeti ile tekke, medrese gibi yerlerde kalmıştır. İslam Medeniyeti kendi kültürünü oluşturmuştur. İbn Batuta da bu kültürün hem parçası hem de taşıyıcısı konumundadır. Tekrar seyahate çıkmaya karar verince, hükümdar Tuğluk Şah, kendisini elçi olarak Çin'e göndermek istediğini söylemiştir. Böylece yola çıkan Battuta, fırtına ve savaşlardan kurtulamayıp, Maldiv Adalarına geçmek zorunda kalmıştır. Ancak Ada halkının serbest yaşayış anlayışıyla uyum sağlayamadığından oradan ayrılır. Karaya ayak basmadan bir ay yolculuk yapar. Zeytûn denilen bir limana varır. Resmi görevi nedeniyle ilgiyle karşılanır. Çin'de dokuz ay kadar seyahat eder. Hanbalık'a gider. Ülkedeki siyasî çalkantılar neticesinde buradan da ayrılır ve geldiği yoldan geri döner.

İbn Batuta tarafından *Tuhfetü'n-Nuzzâr fî Garâibi'l-Emsâr ve Acâibi'l- Esfâr* diye adlandırılan ve literatürde *Rıhle* ismiyle bilinen eser,

[24] Saadettin Eğri, "Hıtây Sefaretnâmesi ve Kanunnâme-i Çin ü Hıtây'da İpek Yolu İzlenimleri", *Turkish Studies*, 2012, s. 416.

seyyahın kısa aralıklarla 28 yıl süren gezilerini katip İbn Cüzeyy Kelbî'ye ham metin olarak, aktarışı neticesinde; katibin bazen biraz kısaltma, bazen de ekleme gibi tasarruflarıyla hazır hale getirilmiş kitaptır. Ancak İbn Cüzeyy'in fazla müdahale etmediği bellidir. İbn Cüzeyy seyahatnameyi 756/1355'te kaleme almıştır.

İbn Battuta'nın Çin'de dikkatini çeken önemli belli başlı unsurları şöyle sıralamak mümkündür:

1. **Çin İşi Toprak Kaplar:** Battuta sadece Zeytûn ve Sınlekân Bölgelerine has olan ve kömüre benzeyen bir maddeden yapılan bu kapları ayrıntılı biçimde anlatacak kadar etkilenmiştir.[25]

2. **Çin Tavukları:** Battuta, Çin'in horoz ve tavuklarının son derece iri olmalarından bahseder. Hatta Kavlem şehrinde gördüğü bir horozu devekuşuna benzetince horozun sahibi "Çin'de bunların daha irileri var." demiş. Çin'e vardığında adamın sözlerinin tastamam doğru çıkması kendisini bir hayli şaşırtmış.[26]

3. **Çin Halkının Bazı İşleri:** Çinliler tıpkı Hintliler gibi ölülerini yakarlar ve putperesttirler. Şehirlerde Müslümanların oturduğu bir mahalle vardır. Cumayı ve diğer namazları kılacakları mabedleri bulunur. Müslümanların oralara çok saygı gösterdiğini anlatır. Çin halkı yemeğe ve giysiye düşkün olmayan aslında zengin bir halktır Battuta'ya göre. Altın ve gümüş tabak düşkünüdürler. Çin'de ipek çoktur. İpek yoksulların ve kimsesizlerin giysisidir. Bir pamuklu elbise, bir yığın ipekli elbiseye denktir. [27]

4. **Alışverişte Kullanılan Kağıt Paralar:** Çinliler alışverişlerini el ayası kadar kağıt paralarla yaparlar; üzerinde hükümdarın mührü vardır. Bu paralar eskir veya yırtılırsa darphaneye benzer bir yere gider, eskisini verir yenisini alırsınız. Bu kağıtlardan yirmi beşine "balişt" adı verilir. İnsan bir dirhem gümüş yahut altınla çarşıya çıkıp bir şeyler almak istese, elindekine kimse bakmaz. Ancak baliştle istediğini satın alabilir.[28]

5. **Çinlilerin Kömür Yerine Yaktıkları Toprak:** Battuta büyün Çin ahalisinin kömür yerine toprak yaktıklarını anlatır. Bu toprak

---

[25] A. Sait Aykut, *İbn Battûta Seyahatnamesi*, 4. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2015, s. 894.

[26] *a.g.e.*, 895.

[27] *a.g.e.*, 895.

[28] *a.g.e.*, 896.

kömür gibi kesilip ateşe atılır, kömürden daha fazla ısı verirmiş. Ateşten geçip küle dönünce ıslatılır, kurutulur, tekrar tekrar yakılırmış. Tamamen yok oluncaya dek bu işlem sürermiş. [29]

6. **Çinlilerin Bazı İş ve Sanatlarda Ustalıkları:** Battuta, Çinlilerin özellikle resimde pek mahir olduklarından bahseder. Hatta tanık olduğu ilginç bir olayı da anlatır: Dostlarıyla beraber Irak halkına özgü kıyafetleriyle başşehre giderler. Nakkaşlar Çarşısından geçip hükümdar sarayına varırlar. Oradan çıkınca çarşıda duvarlara yapıştırılmış resimlerini görürler. Bizzat müşahade ettiği bu hadise kendisini son derece şaşırtmıştır. [30]

7. **Gemilerde Bulunan Her Şeyi Kaydetme Adetleri:** Gemiler suya açılmadan önce tüm çalışanların adı yazılır. Gemiye ondan sonra hareket izni verilir. Yoculuktan dönünce adı yazılı kişilerden biri dahi bulunmazsa, bundan gemi sahibi sorumludur ve cezalandırılırmış. Ayrıca bir gemi yolculuktan dönünce izinsiz, kaçak bir şey bulunursa, hazine bütün mallara el koyarmış. Bu iş bir tür zulümdür, der Battuta. Ne kâfir ülkelerinde ne de Müslümanların arasında böyle bir uygulama gördüğünü anlatarak bu durum karşısında yaşadığı şaşkınlığı da anlatır. [31]

8. **İş Adamlarını Yolsuzluktan Alıkoyma İle İlgili Uygulamaları:** Müslüman bir tacir, Çin şehirlerinden birine geldiğinde, Müslüman bir iş adamının evinde konaklayabilirmiş. O tacirin bütün malları ev sahibine emanet edilirmiş. Ev sahibi misafirin malından belli bir bölümünü masraflar için harcayabilirmiş. Ayrılacağı vakit malları misafire teslim etmek zorundaymış. Misafir olarak gelen tacirin kendi mallarını kötü yollarda kullanmasına Çin asla izin vermezmiş. Zira Müslüman ülkelerde Çin'in "Sapkınların yurdu" şeklinde tavsif edilmesinden çekinirlermiş.[32]

9. Yollarda Misafirleri İyi Korumaları: Battuta, Çin Ülkesi'nin misafirlerin güvenliği konusunda tüm memleketlerden daha iyi olduğunu anlatır. Orada bir yolcunun epey bir servetle dokuz

[29] *a.g.e.*, 896.
[30] *a.g.e.*, 897.
[31] *a.g.e.*, 898.
[32] *a.g.e.*, 898.

aylık bir güzergâhı hiç kaygılanmadan tek başına aşabileceğinden bahseder.[33]

İbn Batuta'nın seyahatini gerçekleştirdiği 14. yüzyılın dünyasını anlayabilmek için İslam Dünyasının ve Türklerin tarih sahnesindeki yerini de bilmek gerekmektedir. 14. yüzyıl daha çok Türklerin ve Moğolların hem siyasi hem de sosyal alanda damgasını vurdukları bir zaman dilimidir. Moğolların Türklerle kaynaştığı hatta pek çok yerde kendi dillerini unutarak Türkçe konuşmaya başladıkları bir dönemdir. Bu dönemde Battuta, ilim merkezlerini büyük bir şuurla gezmiştir.

Sonuç

Marco Polo Batı dünyası için ne ise, İbn Battuta da İslam dünyası için odur. Bir asır arayla Çin'i ziyaret eden Polo ve Battuta'nın izlenimleri büyük oranda benzerlikler göstermektedir. Marco Polo ve İbn Batuta her seyyah gibi aynı zamanda bir kâşiftirler. Farklı ülkelerin topraklarından geçerken, kendilerine farklı gelen, dikkat çeken şeyleri seyahatnemelerine almıştırlardır. Marco Polo, belli başlı ülkelerin para birimleri hakkında bilgiler verirken, İbn Batuta hemen hemen gittiği her yerin para birimini söyler, bu para birimlerinin başka ülkelerdeki karşılığını hesaplar. Hatta Maldiv ve Koko'daki Afrikalıların trampa (takas), mübadele aracı olan "veda" denilen deniz kabuklarından bahseder, dinar ve dirhemleri Mısır ve Mağrip paralarıyla karşılaştırır. Marco Polo kağıt paradan hayretle söz ederken, İbn Battuta'nın bu parayı bildiği anlaşılmaktadır. Aynı durum kömür için geçerlidir. Zira Marco Polo kömürü ilk defa Çin'de gördüğü için son dere şaşkındır. Ancak İbn Battuta kömürü bilir. Marco Polo gittiği mesafeleri genellikle kilometre cinsinden anlatırken, İbn Battuta gün olarak aktarır.

Her iki esere de bazı araştırmacılar şüphe ile yaklaşmaktadırlar. Örneğin Marco Polo'ya karşı ortaya konan temel savlardan biri Marco Polo adında bir İtalyan ziyaretçinin hiçbir Çin arşivinde kaydının bulunmamasıdır. Polo'nun bir de Kubilay Han'ın özel elçisi olarak görev yaptığı düşünülürse bu pek de alışılmadık bir olarak göze çarpar. Çin şarabını uzun uzadıya anlatan Polo, çaydan hiç

[33] *a.g.e.*, 899.

bahsetmiyor. Latin alfabesi ile Çin alfabesi arasında büyük farklar olmasına rağmen bundan hiç söz etmiyor. Çin Seddi eserde hiç söz edilmiyor. Bu ve bunun gibi pek çok sav Frances Wood'un *Did Marco Polo Go To China?* adlı eserinde mevcuttur.[34]

İbn Battuta'nın eseri de belli başlı noktalarda eleştirilmiştir. Oryantalist Stephen Janicsek, *Rıhle*'deki Ardu'z- Zulmet (Karanlıklar ülkesi; Sibirya) ve Bulgar şehirleriyle ilgili anektodları uydurma, hatta kötü bir kopya gibi algılamış, Yule tarafından Çin'le ilgili bölümlerin yakıştırma olduğu söylenmiş, Pasifik denizindeki seyahatin bir kısmı; Tavalisi ülkesi ve Berehnekâr cemaati hayali sayılmış; efsanevi kuş Rohh'dan bahsetmesi ise tenkitleri büsbütün artırmış, seyyahın "*Sindbad masallarından fazla etkilendiği*" ileri sürülmüştür. Fakat zamanla Kraçkovsky, Gibb, Yamamoto, Ağa Mehdi Hüseyin ve S. M. İmamüddîn gibi şarih ve çevirmenler Rıhle'deki bu kısımların çoğunu belgeleyip onaylamışlar; bir bölümünü de uygun şekillerde yorumlamışlardır. [35]

Bütün bu eleştirilere rağmen her iki eserin de 13. ve 14. asrın İpek Yolu durakları, güzergâhları ve buralarda yaşayan toplumların yaşam biçimleri hakkında pek çok bilgiler içerdiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

AKSOY, Aslıhan, "Seyahatnamede Sözlü Kültür ve Anlatım Etkisi", *Millî Folklor Üç Aylık Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, C.12, 2011.

ALVER, Köksal, "Tebdil-i Mekân: Seyahatin Anlamı Üzerine", *Hece Dergisi, (Gezi Özel Sayısı)*, S: 174/175/176, s: 74-77, Haziran-Ağustos, 2011.

ASİLTÜRK, Baki, *Osmanlı Seyyahların Gözüyle Avrupa,* İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2000.

AYKUT, A. Sait, "İbn Battûta", *Diyanet İslam Aksiklopedisi,* İstanbul, C. XIX, 1999.

----------, "İbn Batuta'nın Tarih Yazımına Katkısı Henüz Bitmiş Değil", *Mostar Dergisi*, S.70, 2010.

BAYDAR, Zerrin, "Marco Polo Seyahatnamesi ya da Dünyanın Marco

[34] Frances Wood, *Did Marco Polo Go To China?,* Westview Press, 1998, s.296-304.

[35] A. Sait Aykut, *a.g.e*., s.14.

Polo Tarafından Hikaye Edilişi", *İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Dergisi*, C. 3, S. 8, Ocak 2004.

ÇARIM, Fuad, *Marco Polo ve İbn Batuta,* İstanbul, İstanbul Matbaası, 1966.

DOKUMAN, Filiz, *Marco Polo Seyahatnamesi*, Tercüman, 1001 Temel Eser, Kervan Kitapçılık, Cilt 1.

DUNN, Ross E, *İbn Batuta'nın Dünyası*, Çev. Yeşim Sezdirmez, 14. Baskı, İstanbul, Klasik Yayınları, 2004.

EĞRİ Saadettin, "Hıtây Sefaretnâmesi ve Kanunnâme-i Çin ü Hıtây'da İpek Yolu İzlenimleri", *Turkish Studies*, 2012.

HATİBOĞLU, İbrahim, "Rihle", *Diyanet İslam Aksiklopedisi*, C. XXXV, İstanbul, s.106. 2008.

KAFESOĞLU, İbrahim, "İbn Battûta", *İslam Ansiklopedisi*, MEB Basımevi, İstanbul, C.5/2, 1968.

KARAMAN, Suat, *İbn Battûta'ya Göre 14. Yüzyıl'da Anadolu Sosyal ve Kültürel Hayat*, İstanbul, Kozmos Yayınları, 2015.

RİCCİ, Aldo, *The Travels of Marco Polo*, London, 1931.

ŞATIROĞLU, Ayşen, "Marco Polo'nun Doğu İle İlgili Gözlemleri", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi,* C.3, S. 5, 1999.

RUGOFT, Milton, *Marco Polo: Doğu ve Batı Kaynaklarında Çin Seyahati*, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2003.

TOUATI, Houari, *Orta Çağda İslam ve Seyahat,* Çev. Ali Berktay, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2004.

WALSH, Richard J., *Marco Polo'nun Keşif Ve Maceraları,* Çev. Reşat Ersel, İstanbul, İyigün Yayınları, 1961.

WOOD, Frances, *Did Marco Polo Go To China?,* Westview Press, 1998.

AYKUT, A. Sait, *İbn Battûta Seyahatnamesi*, 4. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2015.

KAPANIŞ OTURUMU

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Fikret Turan'ın Kapanış Konuşması

İki gün süresince İpek Yolu ile ilgili çok çeşitli konular gündeme getirildi. Çin'in Tarihi İpek yolunu canlandırma projeleri ve Kore'nin bu ticaret yolundan nasıl etkileneceği ele alındı. Diğer önemli husus tabii İpek Yolu üzerinde olmasından dolayı hali hazırda önemli, dünyanın önemli sorunlarından birisi olması hasebiyle Çin ve Uygur meselesi, Doğu Türkistan meselesi tartışıldı. İpek Yolu tarzı ve İpek Yolu çerçeveli tartışmalarda, sempozyumlarda, konuşmalarda tabii ki bu mesele ön plana çıkan meselelerden oluyor. Bu konuda da birçok değerli bildiriler sunuldu, görüşler ileri sürüldü. En son olarak da yine Yeni Kore dediğimiz, Yeni Kore kültürünün Türk kültürü üzerinden iki toplumu yaklaştıran etmenler olarak ele alınması konuşuldu. Özetle bugünkü oturumlarda konuşuldu ki Kore'nin sadece sanayi ve ekonomik gücünün değil aynı zamanda kültür gücünün özellikle yeni medya, new media dediğimiz bu medyanın önemli bir kültürel güç olduğunu ve bu konuda da Türkiye'yi etkilediğini ve Türkiye ile ilişkisi bağlamında iki ülkeyi yaklaştıran unsurlardan olduğunu konuştuk. Tabii ki birçok alanda uluslararası ilişkiler, ekonomi ya da kültür, sanat, tarih, sanat tarihi gibi konularda bildiriler sunuldu. Bu konular birbirini tamamlayan şeyler aslında, hayatımız bunların hepsini içeriyor. Bunlardan bazıları birbirinden tamamıyla kopartılarak ayrı sempozyumlar olarak bile anlatılabilir ama hepsi iç içe. Yani biz bunların hepsini birlikte yaşıyoruz. Doğal olarak burada bütün alanlarda bildirilerin olması gerçekten İpek Yolu'nu hem tarihsel bağlamı içerisinde hem de günümüz şartları içinde daha geniş görme imkanı verdi bize. Şimdi sempozyumun hazırlanmasında, bize ortak olarak çok büyük destek veren Keimyung Üniversitesi'nin değerli Rektörü'ne ve Rektör Yardımcısı'na ve orada bizim Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün karşılığı olan İpek Yolu ve Orta Asya Merkezi'nin yöneticisine çok teşekkürler ediyorum. Bizi destekleyen İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne,

Sayın Rektörümüze ve Türk Ocağı İstanbul Şubesi'ne çok teşekkür ediyorum. Sayın Dr. Cezmi Bayram'a da ayrıca teşekkür ederim.

Biz böyle bir sempozyum yaptık, çok kısaca birkaç cümleyle ben oturuma katılan öğretim üyesi, değerli akademisyen arkadaşlarımızdan genel hatlarıyla, şöyle birkaç cümleyle daha neler yapılabilir, yani yaptığımız az çok belli, "Daha neler yapılabilirdi?", "İleride neler yapılabilir?", bu konuda fikirlerini alıp toplantımızı bitirmek istiyorum.

Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Nurettin Demir'in Kapanış Konuşması

Öncelikle bu güzel öneriler için çok teşekkür ediyorum. Güzel bir organizasyon oldu. Benim Kore'yle ilk hatıralarım çocukluğumdan. Daha doğrusu anlatılanların Kore olduğunu yani Kore Savaşı olduğunu sonradan öğrendik. Sonra 5-6 yıl önce kızlarımın birisi 11 yaşındaydı sanırım Kore'yi gezmek istediğini söyledi ve en büyük hayallerinden birisi işte 18 yaşına girince Kore'ye gidip Koreli birisiyle evlenmek ve Korece öğrenmekmiş. Türkiye'de çok meşhur, çocuklar zaman zaman veya farklı yerlerdeki şeyler için, "Hocam böyle bir şey var sizin haberiniz yok, yıkılıyor ortalık" filan diye laflar ediyorlar.

Şimdi tabii başta edebiyat, tarih kurumlarının çalışmaları, ondan sonra işte uluslararası ilişkiler bir şekilde Kore'yi takip etmeye başladılar. Bunların hepsinin burada bir araştırma konusu olarak gündeme gelmiş olması gerçekten benim için çok önemli. Edebiyat kısmı, günümüz edebiyatı özellikle daha önemli, insanlar sonuçta bunu okumak istiyorlar, görmek istiyorlar veya böyle bir adet var, Amerikan romanlarının yanında, böyle bir yazının Türkçeye çevrilmesi Türkiye'de tanınması veya tersi Türkiye'deki yazarlar Kore'de okunuyorsa, çevriliyorsa neden daha fazla olmasın veya nasıl ilgi görüyor bunları da burada kararlaştırmamız, çözmemiz gerekiyor.

Belki eğitim konusu ayrı bir oturum olarak ele alınabilir mi gibi düşünüyorum çünkü sadece dil öğretimi olmuyor, aynı zamanda kültürü öğretiyorsunuz. Karşılıklı olarak ülkeleri bilmek, iki kültürü yaklaştırıyorsunuz. Bir de ruhu olduğu için birisi kendi ana dilinizde selam verdiğinde hoşunuza gidiyor. Hani alışverişi belki İngilizce üzerinden de yapabiliriz. Ama dilimizde selam verildiği zaman Türkiye'de en azından hoşumuza gidiyor. Bir yabancı turist gelip merhaba dediği zaman onu kendimizden görüyoruz değil mi? Bu bir sempati yaratıyor. Bu anlamda bu kültür köprülerinin oluşmasında dil boyutunun çok önemli olduğunu düşünüyorum. Ya da dil öğretiminin modern anlamda boyutu olduğunu görüyorum. Bir

de kültürel konular daha çok bizim ilgi alanımıza girdiği için bunlar ilk bakışta karşılığı olmayan yaptırımlar gibi görünüyor ama aslında geri kalan ilişkiler bunlar üzerine kuruluyor. Bu yüzden de bunları daha fazla araştırmalıyız. Yine uzun vadeli ortak araştırma projeleri yapılmalı mutlaka. Özellikle ticaretin geliştirilmesi konusunda bu projeler öne çıkıyor. Neden bir Çin telefonunu yerine Kore telefonunu tercih etmeyelim? Böyle bir şey söz konusu olduğu zaman orada artık bu baskın kültür, kültürel sempati de çok etkili oluyor. Bu anlamdaki bildirilerde çok hoşuma giden şeyler oldu. İşte bir masalın veya efsanenin Kore'den olması çok ilginç ve araştırılması gereken şeyler olduğu fikrini veriyor. Bu bakımdan özetlemek gerekirse, dil öğretimini özellikle vurgulamak isterim. Yani modern anlamda Türkiye Türkçesi ve Korece'nin önemli olduğunu düşünüyorum. Korece'nin Türkçeye akrabalığı konusu tartışılabilir.

Bu anlamda belki bir tekrar şeyi söylemek isterim, farklı alanlardan insanlar katılınca, bilim adamları katılınca şunu görüyoruz, bizim kendi işte dar sınırlarımızda çözmeye çalıştığımız bir şeyin başkalarının da ilgisini çekebileceğini veya başka bir alandaki bir konuşmanın bizim ufkumuzu açabileceğini görüyoruz. Bugün burada, bunu kendi adıma yaşadım. Diğerlerinin de yaşadığını düşünüyorum. Çok hoşuma giden bildirilerden bir tanesi oturum başkanı olduğumda sunulan Korece masallarla ilgili bildiriydi. Korece orijinalinden dinledim çünkü. Çok güzel bir sunum yaptı. Ne dediğinden hiçbir şey anlamadım tabii ama şunu söyleyebilirim ki birisi kendini bu kadar kaptırarak, bu kadar heyecan duyarak bir işi anlatıyorsa bilirsiniz ki bu çok önemli bir konu ve bunu araştırın. O heyecanı duyuyor ve size de o heyecanı yansıtıyor. Ben o heyecanı kendi adıma hiç anlamadığım halde yaşadım. Bu yönüyle de çok edebi olduğunu düşünüyorum. Tabii ki farklı kültürlerin farklı dillerini tanımak çok önemli bir şey. Bu açıdan da çok başarılı bir toplantı olduğunu düşünüyorum. Düzenleyenlere tekrar çok teşekkür ediyorum. Başta Fikret Hoca, Kore'den gelen hocalarımız hepinize teker teker teşekkür ediyorum, sağ olun.

Hanyang Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hee Soo Lee'nin Kapanış Konuşması

Teşekkürler Sayın Başkan. Açıkça söylemek gerekiyorsa iki günlük sempozyumda çok şey öğrendim. Bir öğrenci geldi bana, "Hocam senin kitabını okudum." dedi. "Sen kaç doğumlusun?" dedim, 1990'dan sonra doğmuş. Yani 1988'de yazdığım *İslam ve Türk Kültürünün Uzak Doğu'ya Yayılması* kitabını 1990 senesinden sonra doğan biri hala okuyor. Şimdi 30 sene geçti. 2 günün içerisinde bu kadar çeşitli konu, geniş çaplı tebliğler sunulduğundan son derece duygulandım. Size, herkese minnettarım. Ama konunun teori bakımından yani araştırma niteliği bakımından daha derinliğine araştırılmasına devam etmek gerektiğine inanıyorum. Çok önemli unsurlardan birisi de bunun akademi yoluyla, daha derin araştırma usulüyle tam makale haline getirilmesine ihtiyaç var. Bu da gösteriyor ki bu yakın zamanda kitap haline getirilmeli, yarı Türkçe yarı Korece olarak basılmasını diliyoruz. Ama ikincisi de bunun gibi -tabii Türkiye'ye senede 5-6 defa, konferans için sık sık geliyorum- bu kadar da geniş çapta, derin, akademik sempozyum görmemiştim. Bunu devam ettirmek de istiyorum. Daha muntazam şekilde bir sene Kore'de olsun, bir sene Türkiye'de olsun. Şimdi çok ortak konular oluştu. O açıdan Keimyung Üniversitesi İpek Yolu Araştırma Merkezi de ilk defa olarak *Acta via Serica* adıyla kaliteli İngilizce bir dergi de çıkartıyor. Bu vesileyle İstanbul Üniversitesi'nin bu ortak kaynaşma çalışmalarının, muntazam şekilde bu konferansların yani her sene olarak devam etmesini istiyoruz. Bu arada mümkün olursa sadece Türkiye-Kore arasında değil İpek Yolu üzerindeki diğer ülkelerin, Türk ülkelerinin de dahil edilmesinin daha faydalı olacağına inanıyorum. Tekrar Fikret Hoca'ya, Cezmi Hoca'ya teşekkürler ederim. Bu sempozyuma emek sağlayan herkese teşekkürler ederim.

Ankara Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ali Merthan Dündar'ın Kapanış Konuşması

Çok teşekkür ederim. Değerli Hocalarım, Hanımefendiler, Beyefendiler,

Ben de öncelikle düzenleme komitesine teşekkür ediyorum. Sağ olsunlar, eksik olmasınlar, naçizane işte kendi alanımız itibarıyla bizim alana katkı sağlayabileceğimizi düşündüğümüz çalışmalar yapmaya çalışıyoruz. Burada da inşallah birbirimizi destekleyerek daha çok çalışma yapabiliriz. Şimdi malum Türk kültürü, Türk devleti, Türk milleti diyoruz ama yani medeniyet şüphesiz Doğu'dan yükseliyor. Medeniyetlerin doğduğu yer, işte dünya medeniyetlerinin çıktığı yerler: Çin, işte Hindistan, Mısır, İran, Anadolu, Yunan. Türklerin bir özelliği; Türk'ün coğrafyası çok büyük ve bu medeniyet beşiklerinin her birini idare etmiş, buralarda yaşamış ve şüphesiz buranın kültürlerine bir şeyler kattığı gibi kendi kültüründen, buralardan da katmanlar almış. Dünyada kitaplı dinler Hristiyanlık, Yahudilik, İbranilik, Türkler bunların bütün mezhepleriyle beraber içinde olmuş ve bunun haricinde Budizm Konfüçyunizm, Taoizm aklımıza ne gelirse. Ateşe tapan Zerdüştlük, bunların hepsinin içinde olmuşuz, bunların hepsiyle ilgili eserler bırakmışız. Fakat mesela benim üzüldüğüm şey şu, ben Korece sizlere ne söyleyebilirim? Bu masanın etrafındaki konuşmacılar Korece konuşma yaparken biz Türkler hemen kulaklıklarımızı takıyoruz. Biz konuşurken Koreli dostlarımız hemen kulaklık takıyor. Bizim adam yetiştirmemiz lazım. Bu masanın etrafında oturan konuşmacıların büyük çoğunluğunun birbirimizin diliyle iletişim kurabilmesi lazım. Demin arz ettim biz çok büyük bir coğrafyada tabii ki çok kültürler verdik, çok kültürler aldık onun için Kore'ye de benzer kültürümüz olur, Japonya'yla da olur. Ortak dil birliği olmayan halklarla bizim kültürümüz çok benzer. Yani Türkiye'nin, Türklerin coğrafyası büyük olduğu için. Fakat bizim zaten aramızda kan kardeşliği var bu korkumuz yok ama bizim bunları hissiyatla değil daha somut, net şeylerle ortaya koymamız lazım. Bu da neyle olur? Arkeolojiyle olur. Ortada kanıt olması lazım. Sanatla olur değil mi? Onun için ne yapılmalıdır? Haddimi aşmazsam ne yapılabilir konusunda, adam

yetiştirmeliyiz dedim ama bu sadece filoloji olmamalı. Naçizane, adam olmadığından Türkiye'de ilk Japonca eğitim almış genel Türk Tarihçisi benim. Bu konuda ivedilikle artık Göksel Hoca bilmiyorum mesajımı aldı mı? Ondan sonra Genel Türk Tarihi alanında doktora yapıp ve belki de istihdam edilecek akademisyenler yetiştirmemiz lazım. Sanat tarihçisi yetiştirmemiz lazım. Aynı şekilde Koreli dostlarımızın da ki onların bu konuda birazcık daha fazla çaba sarf ettiğini düşünüyorum ve biliyorum. Kurulacak artık bu enstitülerde yetişmiş ve birbirinin dilini anlayan ama somut şeyler yapabilecek insanlar yetiştirmesi lazım. Bir önerim, bunun artık -Türkiyat'ın çok üstüne görev değil ama belki Göksel hocalar yapabilir mi bilmiyorum-Türkiye'de bir network oluşturmamız lazım, Kore çalışan, tarihçi, ilahiyatçı vesaire bir şekilde Kore ile ilişkisi olan, Korece bilmesi gerekmiyor ama hani çalışanların bir networkunu çıkartmamız lazım. Belki bunun içine Kore'dekiler de eklenebilir. Bunun haricinde biz Ankara Üniversitesi Asya Pasifik Araştırmaları olarak elimizden geldiği kadar farklı şehirlerden insanlarla eğitim düzenlemeye ya da onlardan faydalanmaya çalışıyoruz ama Türkiyat'ın şöyle bir avantajı var, enstitü olduğu için kadro alabiliyor. Bence Kore üzerine önem verilir ve 1-2 tane akademisyen istihdam ettirebilirse, yabancı uzman, çok iyi olacak diye naçizane arz etmek istiyorum. İnşallah bu konularda daha çok toplantı olur ki bu 2 yılda biraz arttı bu toplantılar. Birbirimizden haberdar ve temas içerisinde inşallah daha iyi çalışmalar yapıp daha somut veriler üzerinden tartışabiliriz diye düşünüyorum. Dinlediğiniz için teşekkür ediyorum. Davetiniz için de ayrıca müteşekkirim, sağ olun.

Türk Ocağı İstanbul Şubesi Başkanı Dr. Cezmi Bayram'ın Kapanış Konuşması

Teşekkür ederim. Aslında gereğinden fazla uzadı. Ben son konuşmacıyım son konuşmacının bazı talihsizlikleri var. Bir kere söylenmesi gereken sözlerin bir kısmı söylenmiş oluyor. Dinleyiciler artık şu toplantı bitse de eve gitsek diyor. Böyle bir noktada neler söyleyeceğim? Şimdi öncelikle tabii bu tür toplantıların yapılmış olması, planlandıktan sonra da başarıyla tamamlanmış olmasını başlı başına bir başarı sayıyorum. O yüzden bu toplantı da planlandı, planlandığı gibi de başarıyla sonuçlandı. Birçok ilim adamı iştirak ettiler. Konuşmalarını son derece derli toplu şekilde kaydettiler. Bu bakımdan başarılı bir toplantıydı.

İkinci nokta şu, benim bu toplantıda, bu salonda bulunanlar da dahil olmak üzere, sizlerden farklı bir özelliğim var. Ben hepinizden yaşlıyım. Bu yüzden de Türkiye'nin en azından son 60 senelik demeyeceğim ama milliyetçilik fikrine hizmet etme gayretine girdiğim 55 senelik dönemdeki Türkiye'deki gelişmeleri, Türkiye'nin dünya meseleleriyle alakasını yakından takip ediyorum. Ve şimdi memnuniyetle diyorum ki Türkiye artık sadece kendi kabuğu içinde değil, bunu kırmış ve bütün dünyayla alakadar olan bir noktaya gelmiştir. Ben Ankara'da okudum, bazıları bilirler Ankara'daki Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde çeşitli filoloji bölümleri vardır. Bizim de o zaman Çince bölümünde okuyan arkadaşımız vardı. Mezuniyetten sonra görev yeri cezaevi oldu, memur oldu. Şimdi artık birçok Üniversitede, Korece bölümü de açılmış. Hem orada yalnız dil değil, edebiyat, tarih, medeniyet, iktisat meselelerinin cezaevi için değil, başka münasebetler için öğrenilmesi gerektiğinin idrak edildiğini görüyorum. Bu bakımdan da Türkiye'deki gelişmelerden memnunum.

Bu toplantının adında iki önemli kavram var: Birisi İpek Yolu, diğeri medeniyetler, medeniyet meselesi. Tabii bu iki konuyu, bu toplantı iki ülke üzerinden ele almayı düşündü: Türkiye ve Kore. Ama Türkiye ve Kore özelinde ele alsanız da hem her iki ülkedeki coğrafyayı ilgilendiren hem de bütün insanlığı ilgilendiren kültür ve medeniyet seçtiğiniz zaman ister istemez Kore ve Türkiye'nin dışına

çıkıyorsunuz. Çıkıyoruz veya çıkmak istiyoruz ama sadece bu toplantıda değil, başka toplantılarda da biz her ne kadar böyle önemli bir başlık koysak da, henüz maalesef bu başlığın altını birazcık dolduracak sayıda yetişmiş elemanımız yok. Bu toplantının birinci sonucu, ihtiyacımızı ve ne yapılması lazım, bunu ortaya koyuyor. Bunun için önce, bu başlığın altını dolduracak sayıda uzmanların, insanların çoğalması lazım. Tabii Kore'de de çoğalması, başka ülkelerde de çoğalması lazım ama bizi ilgilendiren tarafı Türkiye'de çoğalmasıdır. Ama şunu görüyoruz bir kere özel olarak iki ülke bakımından meseleye baktığımız zaman çok şanslı bir noktadayız. Çünkü Türkiye ile Kore arasında burada kültür benzerliklerinin, örf benzerliklerinin, başka birçok benzerliklerin olduğu ortaya kondu. Ama onların ötesinde iki ülke arasında, iki ülkenin insanları, halkı arasında menfi hiçbir hatıra yok. Bu iki ülke insanlarının arasında menfi hiçbir hatıra olmaması güzel bir şeydir. Hayli iyi işler yapılması için önemli bir vesiledir. Aksine hatıralarımız güzel. Bizler Güney Kore'nin istiklali için kanını seve seve vermiş bir ülkenin mensubuyuz. Onlar da vefa duygusuna sahipler, bunun kadir kıymetini biliyorlar. Bu noktada, mesele yok. Dolayısıyla bundan sonraki münasebetlerin iyileşmesi bakımından bu çok iyi bir imkan, bir başlangıç noktasıdır. Tabii kültür bakımından benzerlikler ortaya konulması da işte yeniden bir medeniyet inşası noktasında müşterek çalışabileceğimizin işaretidir. Ama İpek Yolu diye baktığımız zaman İpek Yolu'na bir iktisadi yol, malın pazara ulaştırıldığı yol diye tabir ettiğimiz için sanki iktisadi bir mesele gibi düşünülüyor ama biz bu sempozyum başında da iddia ettiğimiz gibi, ifade ettiğimiz gibi bu aynı zamanda medeniyet yolu haline gelecektir, yeniden inşası, insanlık için yeni bir medeniyet oluşması fikrinin ortaya çıkması konusunda değerlendirilebilir. Tabii burada sempozyumdaki teorilerin de ifade ettiği gibi bu yolun başladığı yerler hususu olsun, gittiği yerler hususu olsun, geçtiği bütün ülkeler, bütün taşımacıları Türklerin yaşadığı, Türk kültürünün hakim olduğu coğrafya olduğuna göre bu bizim yolumuz olmuştur. Ancak şimdi talihsizliğimiz nedir? Şimdi talihsizliğimiz iktisadi bakımdan, eksiğimiz veya iktisadi bakımdan bu yola sürecek malımız yok. Bu yol sadece bize üretenlerin malını daha kolay ulaştırmaya yarayan, bizim çok daha kolay pazar haline getiren bir yol, sadece bizim değil, yol üzerindeki bütün Türk bölgelerini de

kast ediyorum, bir ülke haline getirir. Demek ki birinci mesele o zaman bu yolu sadece bizim tüketici olduğumuz, üreticilerin malını kolayca intikal ettireceği bir yol olmak yerine burada bizim de bu yoldan tüketiciye götürecek malımızın olması gerektiği meselesi ilk meselemizdir. Burada Kore aslında bize güzel bir örnek oluyor. Niye? Görüyoruz ki Kore bazı markaları dünyaya kabul ettirmiş ve artık dünya pazarında satıyor. O halde Kore'nin bu tecrübesi bizim için de bir numune olabilir. Bizim için de bir hareket noktası olabilir. Hatta özellikle tebliğlerde ifade edildi. Mukan Kağan veya Kore dizileri falanca çabasıyla dünyaya sadece ve sadece sanayi ürünleri götürmüyor. Aynı zamanda dünyaya kültür ve medeniyet ürünlerini de götürebililiyor. Kore bunun da gayreti içinde. Hatta öyle düşünüyorum ki kültür ve medeniyet bakımından dünyaya verebileceğiniz bir şey varsa, o sizin sanayi ürünlerinizin de daha kolay pazar bulmasını sağlar. Çünkü kültürüne sempati duyduğunuz ülkenin ürettiği mala karşı da psikolojik olarak daha bir yakınlık hissedebilirsiniz. Önünüzde böyle de bir imkan vardır. Tabii doğrudan söz konusu olmamakla beraber Keimyung Üniversitesi'nin Rektör Yardımcısının da işaret ettiği gibi, dedi ki Kore-Türkiye Sempozyumunda, Çin de konuşuldu. Doğrudur, birçok bakımından istesek de istemesek de buraya Çin dahil olur, İpek Yolu dediğimiz zaman dahil olur. Öte yandan bu yol özellikle Çin coğrafyasından geçtiği ve tarih boyunca bizim de kendileriyle münasebetimiz olduğu için, menfaatimiz hep çatıştığı için Çin de bu işin içine girecek, onu hesaba katmak durumundayız. Menfaatimiz hep çatıştığı için, tarih boyunca çatıştığı için girecektir. Konuya Çin dahil olunca, ister istemez, Türkiye bakımından önemli olan ve şu anda Çin'de insanlık dramı yaşayan Doğu Türkistanlılar da gündeme geliyor, ister istemez geliyor. Ondan dolayı bu sempozyumun konusu olmasa da dikkate alınıyor. Burada yapılan konuşmalarda da gördük ki, meseleyi hissi ele almanın kimseye bir faydası yoktur. Meseleyi daha akli, daha ilmi ölçüler içinde ele almak ve en azından dünya şartlarını da hesaba katmak gerekiyor. Doğu Türkistan'da bizim rahatlıkla, göğsümüzü gere gere, hiç çekinmeden talep edeceğimiz bir husus var. O da şu: Çin vatandaşı olan Doğu Türkistanlıların temel hak ve hürriyetlerinden istifade etmesi ve onların temel insan hak ve hürriyetlerine tecavüzünün önlenmesi. Çin'in Birleşmiş Milletler

daimi üyelerinden biri olması dolayısıyla Birleşmiş Milletler'in bunu dikkate almasını isteyebiliriz, Zaten diğer bütün hususlar bundan sonradır, ama tabii bu konuda da bizim çok çalışmamız lazım, bunu bir kere daha ifade etmiş olduk.

Şimdi bu toplantının dil, kültür ve vesaire açısından bütün meseleleri ortaya koyduğunu söylemek mümkün değil. Zaten bu toplantılarda, ne kadar emek verilirse verilsin bütün meselelerin ortaya konulması mümkün değildir. Bu toplantıda belki de hocalarımıza söylüyorum, bu konuda hangi meseleler var, hangi araştırmalar var, daha neler yapmamız lazım gibi birtakım hususların önümüze getirilmesi, ilim hayatının meselesi haline getirilmesi gerekir. Bu yapılırsa başarılı olmuş oluruz. Bunu ilk saymak ve bu toplantılara devam etmek lazımdır. En önemli şey, sürekliliktir. Benim esas alanım matematik. Biz fonksiyonların sürekli olduğu alanda çalışırız. Bu kolaylık sağlar. Süreksiz olduğu alanda işlem yapamayız, Bu yüzden de bu tip meselelerde de süreklilik önemlidir. Eksik yapmak önemli değildir, bu yüzden şurasını eksik yaptık diyelim, bundan vazgeçmek doğru değildir. Eksiği tamamlamak gerekir. Sadece Türkiye-Kore olarak değil, toplantı alt başlıklarını seçerek yeni toplantılar yapalım. Sürekli yapmak ne demek? Sürekli yapmak, konuyu sürekli gündemde tutmaktır. Düşünülmesini sağlamaktır. İnsanın sürekli eksiklerini anlaması demektir. En önemli şey burada süreklilik meselesidir. İkincisi de tabii bazı kültür meseleleri ele alınmamış olsa da esas itibarı ile bu ortamda en büyük eksiklik medeniyet meselesidir. Yani geleceğe ait insanlığın ihtiyaç duyduğu, beklediği medeniyet anlayışını ortaya koymak gerekir. Mademki, bu geçmişte de İpek Yolu coğrafyasından medeniyet doğmuştur. Bugün de, geçmişte de "İpek Yolu coğrafyasında yeni bir medeniyet nasıl inşa edilir, nasıl tasavvur edilir, nasıl ortaya konulur, hangi imkanlar vardır, ilim adamları neler yapabilir?" Bunlar üzerinde durmak lazım. Çünkü özel olarak meseleler aşağı yukarı bellidir. 20 seneyi aşkın bir süredir, daha doğrusu Brzezinski'nin bir makalesini 90'larda okuduktan sonra bu yeni bir medeniyet tasavvuru meselesini yeniden gündeme getirdim. Makalede kısaca Brzezinski diyor ki "Amerika 21. yüzyılın ikinci yarısı lider bunun son çeyreğini de rakipsiz bir lider olarak bitirdi. Peki, 21. yüzyılda bunu devam ettirebilir mi? Mevcut şartlarda çeyrek asır daha devam ettirebilir. Daha

sonra devamı için bazı şeyler yapılması lâzım. Birincisi, bizim insan yetiştirme konusunda evvelce eğitimde aile, okul, çevre şeklinde bir sıralama vardı. Şimdi sıralama tersine döndü. Çevre ve medya birinci sıraya geldi. Bunun tekrar ilk haline döndürülmesi gerekir. Bu sadece Amerika için değil, bizim için de geçerli olan bir husustur. İkincisi, Amerika'nın yeni bir medeniyet tasavvurunu vazedip insanlığa söylemesi lazım. Bu medeniyetin esasları da üç semavi dinde mevcuttur." diyor. Şimdi ben bu son cümleyi okuyunca bunu ancak biz, Tükler gerçekleştirebiliriz, dedim. Çünkü üç semavi din; İsevilik, Musevilik, Müslümanlık. Şimdi Museviler ve İseviler esas itibarıyla İslam'ı benimsemediklerine göre demek ki onların İslam'dan istifade etmeleri mümkün değildir. Ama biz öyle değiliz. Biz bütün peygamberlere, onların getirdikleri kitaplara inandığımız için bizim dinlerle ilgili bir düşmanlığımız yok. Tarihteki düşmanlıklar ayrı konu. İkincisi ve daha önemlisi şu: Türkiye Türkleri olarak biz bu dinlerin mensuplarıyla beraber yaşama tecrübesine sahibiz. Sadece bunlara inanmıyoruz sadece bu dinleri tanımıyoruz, beraber yaşama tecrübesine sahibiz. Üçüncüsü, bir dönem İslam medeniyetinin mensubu ve önderiydik. Sonra Batı medeniyetini de tecrübe ettik. Dolayısıyla, bilfiil bunları da tanıyoruz. O halde bir medeniyet tasavvurunu vazetme şansına sahip tek ülke, tek millet şansına sahip biziz. Şimdi burada sadece biz derken kast ettiğim Türkiye değil, elbette Türkiye yanında Türk dünyası ve İslam dünyası ama tabii ki de bunun yanında diğer ülkeler de var. Bu yüzden medeniyet meselesi inşallah dünya Müslümanlarının müşterek konusu olur. Çünkü bütün dünya insanlarının buna ihtiyacı var.

Ben tekrar herkese teşekkür ediyorum ve saygılar sunuyorum.

SONUÇ BİLDİRGESİ

Kapanış oturumunda Prof. Dr. Fikret Turan, Prof. Dr. Nurettin Demir, Prof. Dr. Joong Hee Lee, Prof. Dr. Hee Soo Lee, Prof. Dr. Ali Merthan Dündar ve Dr. Cezmi Bayram sempozyumda sunulan bildirileri ve genel itibariyle sempozyumun düzenlenme amacını ve başarısını değerlendirmişlerdir.

Kapanış oturumunda aşağıdaki kararlar alınmıştır:

1. Kore ve Türkiye ilişkilerinde edebiyat ve dilbilgisi dışında dil eğitimi konusu da gündeme alınmalıdır. Yabancı bir dil öğrenilirken kültür hakkında da birçok bilgi edinilmektedir.

2. İki ülkenin siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerinin gelişimi için ortak sempozyumların her yıl düzenlenmesi gerekmektedir. Bir yıl Türkiye'de bir yıl Kore'de olacak şekilde yapılabilir. Verim alınabilmesi için toplantıların sürekliliğin sağlanması önemlidir.

3. İki gün boyunca sunulan bildiriler (Korece ve Türkçe) sempozyum bildiri kitabı olarak basılmalıdır.

4. Doğu dillerini (Korece, Japonca, Çince v.b) çok iyi derecede bilen ve bu kültürlerle Türk tarihi, sanatı, dili, edebiyatı ve kültürü arasındaki ortak unsurlar üzerine araştırmalar yapabilecek akademisyenlerin ve uzmanların yetiştirilmesi ve ayrıca üniversitelerde yetiştirilmek üzere araştırma görevlilerinin istihdam edilmesi gerekmektedir.

5. Türkiye-Kore, Türkiye-Çin, Türkiye-Japonya gibi çeşitli ülkelerle ilişkileri araştırmak üzere üniversitelerde araştırma merkezleri açılmalıdır. Bu merkezlerde yabancı uzmanlar da misafir edilmelidir.

6. Dil merkezlerinde Doğu dilleriyle ilgili yoğunlaştırılmış dil kursları açılabilir. Özellikle simultane tercüme konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır.

7. Çin'in Yeni İpek Yolu projesinde Türkiye'nin sadece transit bir ülke konumunda olmak yerine daha aktif rol alabilmesi için çalışmalar yapılmasının önü açılmalıdır.

8. Dünya'nın yeni bir medeniyet tasavvuruna ihtiyacı vardır. Mevcut durum 21. yüzyılın meselelerine çözüm getirmemektedir.

KATILIMCILAR VE İLETİŞİM BİLGİLERİ

Katılımcı / Participants	Kurum / Institution	E-Mail
Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu	Hacettepe Üniversitesi	ozkul@hacettepe.edu.tr
Prof. Dr. Nurettin Demir	Hacettepe Üniversitesi	demirn@hacettepe.edu.tr
Prof. Dr. Ali Merthan Dündar	Ankara Üniversitesi	merthandundar@gmail.com
Prof. Dr. Ragıp Kutay Karaca	Nişantaşı Üniversitesi	kutay.karaca@nisantasi.edu.tr
Prof. Dr. Tschung-Sun Kim	Keimyung Üniversitesi	tsk@kmu.ac.kr
Prof. Dr. Seon-Jung Kim	Keimyung Üniversitesi	kimsj@kmu.ac.kr
Prof. Dr. Hee Soo Lee	Hanyang Universitesi	hslee@hanyang.ac.kr
Prof. Dr. Joong Hee Lee	Keimyung Universitesi	
Prof. Dr. Arzu Öztürkmen	Boğaziçi Üniversitesi	ozturkme@boun.edu.tr
Prof. Dr. Fikret Turan	İstanbul Üniversitesi	fikret.turan@istanbul.edu.tr
Prof. Dr. S. Göksel Türközü	Erciyes Üniversitesi	turksky21c@gmail.com
Prof. Dr. Emine Yılmaz	Hacettepe Üniversitesi	eminey@hacettepe.edu.tr
Doç. Dr. Murat Elmalı	İstanbul Üniversitesi	muratelmali1@gmail.com
Doç. Dr. Erkin Ekrem	Hacettepe Üniversitesi	eekrem@ hacettepe.edu.tr
Doç. Dr. Cihan Piyadeoğlu	İstanbul Medeniyet Üniversitesi	cihanpiyadeoglu@gmail.com
Doç. Dr. Çağdaş Üngör Sunar	Marmara Üniversitesi	cagdas.ungor@marmara.edu.tr
Doç. Dr. Kürşat Yıldırım	İstanbul Üniversitesi	Kursat.yildirim@istanbul.edu.tr
Doç. Dr. Ömer Kul	İstanbul Üniversitesi	omer.kul@istanbul.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi Hongyoun Cho	İstanbul Üniversitesi	hongyoun.cho@istanbul.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi Hatice Çelik	Kırıkkale Üniversitesi	celik86hatice@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Çağrı Erdem	Keimyung Üniversitesi	cerdem@gw.kmu.ac.kr
Dr. Öğr. Üyesi Ceren Ergenç	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	cergenc@metu.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi Eunkyung Jeong	İstanbul Üniversitesi	eunkyung.jeong@istanbul.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi Kyong Mi Kim	Keimyung Üniversitesi	kimikim@gw.kmu.ac.kr
Dr. Öğr. Üyesi Feryal Korkmaz	İstanbul Üniversitesi	fkorkmaz@istanbul.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi Sang Woo Kwon	Keimyung Üniversitesi	woo111@gw.kmu.ac.kr
Dr. Öğr. Üyesi Esra Özsüer	İstanbul Üniversitesi	esra.ozsuer@istanbul.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi Gözde Sazak	İstanbul Üniversitesi	gozde.sazak@istanbul.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi Young Eun Sohn	İstanbul Üniversitesi	youngeun.son@istanbul.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Topdemir	İstanbul Üniversitesi	ramazan.topdemir@istanbul.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi Hatice Köroğlu Türközü	Erciyes Üniversitesi	korogluesin@hotmail.com
Dr. Öğr. Üyesi Aslı Zengin	İstanbul Üniversitesi	asluygun@istanbul.edu.tr
Dr. Ferhat Kurban Tanrıdağlı	Uygur Akademisi	ferhatkt34@gmail.com
Arş. Gör. Dr. Filiz Ferhatoğlu	İstanbul Üniversitesi	filizfer@istanbul.edu.tr
Arş. Gör. Dr. Ümran Yaman	İstanbul Üniversitesi	umranymn@istanbul.edu.tr
Arş. Gör. Pınar Eldemir	Kadir Has Üniversitesi	eldemirpinar@gmail.com
Arş. Gör. Burcu Ermeydan	Kadir Has Üniversitesi	bermeydan@gmail.com
Arş. Gör. Berker Keskin	İstanbul Üniversitesi	berker.keskin@istanbul.edu.tr
Abdurrahman Şen		
Sungmin Kim	İstanbul Üniversitesi	sungminkim618@gmail.com

EKLER

İpek Yolunda Farklı Vizyonlar:
«Avrasya İnisiyatifi» ile
«Kuşak ve Yol Projesi»nin bir
Karşılaştırması

ULUSLARARASI İPEK YOLU SEMPOZYUMU
TÜRKİYE İLE KORE ARASINDA İLİŞKİLERİN
ETKİLEŞİM